

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASI VE
CANLANDIRILMASINA YÖNELİK
ARKEOLOJİK RESTORASYON ÖNERİLERİ:
METROPOLİS AKROPOLİSİ DOĞU GİRİŞİ VE
YAKIN ÇEVRESİ ÖRNEĞİ

Muhammed Fatih DEMİREL

Aralık, 2022

İZMİR

**ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASI VE
CANLANDIRILMASINA YÖNELİK
ARKEOLOJİK RESTORASYON ÖNERİLERİ:
METROPOLİS AKROPOLİSİ DOĞU GİRİŞİ VE
YAKIN ÇEVRESİ ÖRNEĞİ**

**Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı**

Muhammed Fatih DEMİREL

Aralık, 2022

İZMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

MUHAMMED FATİH DEMİREL, tarafından **PROF. DR. MİNE TANAÇ ZEREN** yönetiminde hazırlanan “**ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASI VE CANLANDIRILMASINA YÖNELİK ARKEOLOJİK RESTORASYON ÖNERİLERİ: METROPOLİS AKROPOLİSİ DOĞU GİRİŞİ VE YAKIN ÇEVRESİ ÖRNEĞİ**” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mine TANAÇ ZEREN

Yönetici

Prof. Dr. Serdar AYBEK

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim ALPASLAN

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Okan FISTIKOĞLU

Müdür
Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans tez çalışmalarım kapsamında;

Bilgi birikimini ve deneyimlerini her zaman benimle paylaşarak çalışmamda bana sonsuz destekte bulunan tez danışmanım Prof. Dr. Mine TANAÇ ZEREN'e;

Tez çalışmam kapsamında alan çalışmalarına izin veren ve bilgi birikimini benimle paylaşarak her zaman destekte bulunan Metropolis Antik Kenti Kazı Başkanı Prof. Dr. Serdar AYBEK'e;

Her zaman engin bilgi ve deneyimini benimle paylaşmaktan çekinmeyen Metropolis Antik Kenti Onursal Kazı Başkanı Prof. Dr. Recep MERİÇ'e, belgeleme çalışmalarında çokça desteğini gördüğüm Arkeolog Umut CANSEVEN'e, alan kazı ve düzenleme çalışmalarında yardım ve destekte bulunan Uzman Arkeolog Muhammed Serhat SEVİK ve Uzman Arkeolog Esra SAĞUN'a, alan çalışmaları öncesinde ve sırasında bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan ve destekte bulunan Arkeolog Yılmaz BALIM'a, restorasyon ve alan çalışmalarında bilgi birikimini benimle paylaşan ve fikir alış verişinde bulunduğum Arkeolog Restorastör-Konservatör Taner ÖZGÜR'e, arkeolojik alandaki bilgilerini benimle paylaşarak her zaman desteklerini gördüğüm Araştırma Görevlisi Burak ARSLAN, Uzman Arkeolog Ezgi DUMAN ve Sanat Tarihçi Dr. Zeynep Adile MERİÇ'e ve tüm Metropolis Kazı ekibindeki profesyonel ve stajyer çalışma arkadaşlarıma;

Süreç içerisinde maddi manevi desteklerini hissettiğim aileme ve dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Muhammed Fatih DEMİREL

**ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASI VE CANLANDIRILMASINA
YÖNELİK ARKEOLOJİK RESTORASYON ÖNERİLERİ:
METROPOLİS AKROPOLİSİ DOĞU GİRİŞİ VE
YAKIN ÇEVRESİ ÖRNEĞİ**

ÖZ

Arkeolojik miras alanlarının varlığını sürdürebilmesi ve sunumu için arkeolojik restorasyon önerileri geliştirilmektedir. Uluslararası tüzük ve yönetmeliklerin belirlediği ilkeler doğrultusunda hazırlanan öneriler yapıya ve yakın çevresine yaklaşımlar doğrultusunda değişmekte ve şekillenmektedir.

Yürütülen tez çalışması kapsamında Metropolis Antik Kenti Akropolisi Doğu Girişi için bir arkeolojik restorasyon önerisi hazırlanmıştır. Yapının barındırdığı değerler ile müdahale ilkeleri birlikte okunarak ve değerlendirilerek yapıya ait müdahale teknikleri belirlenmiştir. Arkeolojik miras alanlarının sunumu, anlaşılması ve korunması açısından kentte belirlenen Doğu Girişi gibi bilimsellik değeri ve niteliği açısından öneme sahip yapılar odak noktasına dönüşebilmekte ve miras alanlarının bilinçlendirme özelliğini arttırabilmektedir. Doğu Girişinin barındırdığı çok katmanlılık özelliği, harabe estetiği, kentin içerisindeki kritik konumu ve özgün parçasının yakın çevreye dağılmış olması yapının anastilosis için ciddi anlamda bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir.

Çalışma tüm yönleri ile değerlendirilmiş, yapı ve çevresinin analizi, detaylı restitüsyon etüdü ve ilkeler doğrultusunda belirlenen müdahale teknikleri ile hazırlanan restorasyon önerisini kapsamaktadır. Yapının kimliği rölöve - restitüsyon üzerinden anlaşılmaya çalışılmış; arkeolojik miras alanlarındaki önceki restorasyon uygulamaları karşılaştırmalı olarak değerlendirilerek önerideki müdahalelerin bilimselliği ve uygulanabilirliği tartışılmıştır. Sonuç olarak Doğu Girişinin tüm bu özellikleri ile varlığını sürdürebileceği bir anastilosis önerisi hazırlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Arkeolojik miras, arkeolojik restorasyon, anastilosis

**ARCHAEOLOGICAL RESTORATION PROPOSALS
FOR PRESERVATION OF ARCHAEOLOGICAL HERITAGE:
CASE OF METROPOLIS'S ACROPOLIS
THE EAST GATE AND ITS SURROUNDINGS**

ABSTRACT

Archaeological restoration proposals are being developed for the survival and presentation of archaeological heritage sites. Suggestions prepared in line with the principles determined by international statutes and regulations change and take shape in line with the approaches to the structure and its immediate surroundings.

Within the scope of the thesis work carried out, an archaeological restoration proposal was prepared for the Eastern Gate of the Acropolis of the Ancient City of Metropolis. The intervention techniques of the building were determined by reading and evaluating the values of the building and the intervention principles together. In terms of presentation, understanding and protection of archaeological heritage sites, structures such as the East Gate, which are determined in ancient cities, can turn into a focal point and increase the awareness of heritage sites. The multi-layered feature of the East Gate, the aesthetics of the ruins, its critical location in the city and the fact that its original part is scattered around show that the building has a serious potential for anastylosis. The proposal was evaluated in all its aspects; It includes the analysis of the building and its surroundings, a detailed restitution study, and the restoration proposal prepared with the intervention techniques determined in line with the principles. The identity of the building was tried to be understood through the survey and restitution; The previous restoration practices in archaeological heritage sites were evaluated comparatively and the scientificity and applicability of the proposed interventions were discussed. As a result, an anastylosis proposal has been prepared in which the East Gate can survive with all these features.

Keywords: Archaeological heritage, archaeological restoration, anastylosis

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZ	iv
ABSTARCT	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ	xxii

BÖLÜM BİR – GİRİŞ 1

1.1 Çalışmanın Amacı	1
1.2 Çalışmanın Kapsamı	2
1.3 Çalışmanın Yöntemi	3

BÖLÜM İKİ - ARKEOLOJİK MİRAS ALANLARINDAKİ CANLANDIRMA VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI 4

2.1 Kültürel Miras ve Arkeolojik Miras Kavramları	4
2.1.1 Kültürel Miras	4
2.1.2 Arkeolojik Miras	6
2.2 Arkeolojik Miras Alanlarındaki Koruma ve Restorasyon Müdahaleleri	7
2.2.1 Gömme veya Örtme	8
2.2.2 Taşıma	9
2.2.3 Temizleme	12
2.2.4 Sağlamlaştırma-Bütünleme	13
2.2.5 Rekonstrüksiyon	16
2.2.6 Çağdaş Ek	18
2.2.7 Anastilosis	23

BÖLÜM ÜÇ - METROPOLİS ANTİK KENTİ AKROPOLİS SURLARI VE DOĞU GİRİŞİ MİMARİ ÖZELLİKLERİ 27

3.1 Hellenistik Dönem Savunma Yapıları Mimari Özellikleri	27
3.2 Metropolis Antik Kenti Konumu ve Tarihçesi	34
3.3 Metropolis Akropolisi Surları Mimari Özellikleri	47
3.3.1 Malzeme Özellikleri	51
3.3.2 Plan Kurgusu Özellikleri	53
3.3.3 Cephe Kurgusu Özellikleri	60

BÖLÜM DÖRT - METROPOLİS AKROPOLİSİ DOĞU GİRİŞİ VE YAKIN ÇEVRESİ RESTORASYON ÖNERİSİ 67

4.1 Projelendirme Öncesi Çalışmalar	68
4.1.1 Fotoğraflama ve Mevcut Durumun Tespiti	68
4.1.2 Rölöve Çalışmaları	71
4.1.3. Taş Parkı Oluşturulması ve Sınıflandırma Çalışmaları	73
4.2 Mimari Analiz, Malzeme ve Bozulma Tespitleri	82
4.2.1 Plan Kurgusu Özellikleri	82
4.2.2 Cephe Kurgusu Özellikleri	92
4.2.2.1 Doğu Cephesi (A-A ve B-B Kesitleri)	92
4.2.2.2 Batı Cephesi (D-D Kesiti)	98
4.2.2.3 İç Kesit-Cephe Özellikleri (C-C ve C'-C' Kesitleri)	103
4.2.3 Bozulma ve Hasar Tespitleri	107
4.3 Restitüsyon Önerisi	114
4.3.1 Surlar	123
4.3.2 Doğu Girişi ve Bezemeli Roma Kapısı	124
4.3.2.1 Köşe Birleşimi	128
4.3.2.2 Kapının Yüksekliği	143
4.4 Restorasyon Önerisi	147
4.4.1 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Surları Koruma İlkeleri	147
4.4.2 Metropolis Akropolisi Doğu Girişinin Barındırdığı Değerler	148
4.4.3 Müdahale İlkeleri	149

4.4.4 Müdahale Teknikleri	151
4.4.4.1 Özgün Malzeme Kullanımı	163
4.4.4.2 Tamamlama	167
4.4.4.3 Yeni Malzeme Kullanımı	176
4.4.4.4 Sağlamaştırma	183
4.4.4.5 Temizleme	190
BÖLÜM BEŞ – SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER	192
KAYNAKLAR	195

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1 İsrail Caeserea’da yeniden gömme işlemi	8
Şekil 2.2 Metropolis’te geotekstil ile örtme uygulaması	9
Şekil 2.3 Metropolis’te mimari blok taşıma işlemi	10
Şekil 2.4 Aphrodisias’ta taş parkı örneği	10
Şekil 2.5 Ebu Simbel Tapınağı’nın taşınma işlemi	11
Şekil 2.6 Mermer malzemede mekanik temizlik	12
Şekil 2.7 Mermer yüzeyde patinaya hassas temizleme uygulaması	13
Şekil 2.8 Thyateira’da yapı ve malzeme ölçeğinde tamamlama	14
Şekil 2.9 Aphrodisias’ta yapı ve malzeme ölçeğinde tamamlama	15
Şekil 2.10 Sardis Gymanisum rekonstrüksiyonu	17
Şekil 2.11 Attalos Stoası rekonstrüksiyon öncesi ve sonrası	17
Şekil 2.12 Sardis Synagog koruma çatısı	18
Şekil 2.13 Laodikeia Kilisesi koruma çatısı	19
Şekil 2.14 Çatalhöyük koruma çatısı	19
Şekil 2.15 Metropolis Hamam-Gymnasium koruma çatısı	19
Şekil 2.16 Troia kale duvarı ve megaron yapısı koruma çatısı	20
Şekil 2.17 Sardes Roma Yolu mozaikleri için demonte cam döşeme uygulaması ...	21
Şekil 2.18 Troia yürüyüş yolları	22
Şekil 2.19 Önde Metropolis yürüyüş yolu ve arkada Hamam-Gymnasium koruma çatısı	22
Şekil 2.20 Aphrodisias Tetrapylon yapısı anastilosis örneği	25
Şekil 2.21 Ephesus Celcius Kütüphanesi anastilosis örneği	25
Şekil 2.22 Laodikeia Tapınak-A yapısı anastilosis örneği	26
Şekil 2.23 Pergamon Trajan Tapınağı anastilosis örneği	26
Şekil 3.1 Yukarıdan aşağıya menderes tipi, dirsekli tip ve testere ağzı tipi duvar planları	28
Şekil 3.2 Dura – Europos şehir planı ve surları	29
Şekil 3.3 Priene şehir planı ve surları	29

Şekil 3.4 Scranton’a göre Antik Dönem sur duvarları taş örgü sistemleri 1) moloz örgü 2) düzensiz çokgen örgü 3) kavisli çokgen (lesbos) örgü 4) işlenmemiş kesme taş örgü 6) işlenmiş isodomik trapeziodal örgü 7) işlenmiş isodomik kesme taş örgü 8) işlenmiş psoude - isodomik kesme taş örgü	30
Şekil 3.5 Antik Dönem dolgulu duvar tipleri 1) sade dolgulu 2) çift duvar örgülü 3) atkılı (emplekton) 4) bölmeli	31
Şekil 3.6 Perge Hellenistik Şehir Kapısı ve Kuleleri	32
Şekil 3.7 Silyon Kulesi	33
Şekil 3.8 Metropolis Hellenistik Surlarına ait burç	33
Şekil 3.9 Metropolis ve çevresindeki Batı Ege Kentleri	34
Şekil 3.10 Torbalı Ovası’ndan Gallesion (Alaman) Dağı ve Metropolis	34
Şekil 3.11 Metropolis Antik Kenti	35
Şekil 3.12 Metropolis Antik Kenti planı	36
Şekil 3.13 Metropolis Antik Kenti Akropolisi	38
Şekil 3.14 Doğu Girişi’nin konumu ve kentin geri kalanı ile ilişkisi.....	38
Şekil 3.15 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi	39
Şekil 3.16 Solda Roma Sarnıç Yapısı, sağ üstte Bizans Konutları ve sağ altta Doğu Kapısı	39
Şekil 3.17 Metropolis Bouleuterionu	40
Şekil 3.18 Metropolis Stoası	40
Şekil 3.19 Metropolis Athena Caddesi ve Onurlandırma Alanı	41
Şekil 3.20 Metropolis Yukarı Hamam - Gymnasium yapısı	41
Şekil 3.21 Metropolis Latrinası	41
Şekil 3.22 Metropolis Orta Çağ Kalesi	42
Şekil 3.23 Metropolis Orta Çağ Kalesi ve Meclis Binası’nın çok katmanlı kesişimi	42
Şekil 3.24 Metropolis Aşağı Hamam – Palaestra.....	43
Şekil 3.25 Metropolis Balneum yapısı	44
Şekil 3.26 Metropolis Balneum yapısında çok katmanlılık göstergesi olarak farklı dönem mozaik ve mermer döşemeler	44
Şekil 3.27 Metropolis Araplitepe Kilisesi	45
Şekil 3.28 Metropolis Peristilli Ev	45

Şekil 3.29 Metropolis Peristilli Ev ve Metropolis Tiyatrosu	46
Şekil 3.30 Metropolis Tiyatrosu	46
Şekil 3.31 Metropolis Tiyatrosu Roma Dönemi Sahne Binası ve Hellenistik Dönem sahne temelleri	47
Şekil 3.32 Metropolis Mozaikli Salon	47
Şekil 3.33 Metropolis Akropolisi ve Surları doğu cephesi	48
Şekil 3.34 Metropolis Akropolisi Surları ve kentin geri kalanını kuşatan dış surun kuzey ve güneydeki uzantıları	48
Şekil 3.35 Metropolis Hellenistik Dönem dış suruna ait kuzey yamaca inen kalıntı	49
Şekil 3.36 Metropolis Hellenistik Dönem dış suruna ait güney yamaca inen kalıntı	49
Şekil 3.37 Metropolis Akropolisi batı sur duvarları	50
Şekil 3.38 Metropolis Akropolisi sur duvarları ve ona yerleşen Roma Dönemi Sarnıç yapısı	50
Şekil 3.39 Metropolis Roma Dönemi Sarnıç yapısı duvarları ile bosajlı sur bloklarının kesişimi	51
Şekil 3.40 Metropolis Akropolisi surlarının temel yapı malzemesi olan kireçtaşı bloklar	52
Şekil 3.41 Metropolis Akropolisi Sur Duvarlarında emplekton teknikte kullanılan atkı taşları	52
Şekil 3.42 Metropolis Akropolisi Sur Duvarlarında harçlı ve taşlı iç dolgu	52
Şekil 3.43 Metropolis Akropolisi Surlarında testere ağzı tipinde üretilen duvarlar	53
Şekil 3.44 Metropolis Akropolisi Surlarında testere ağzı tipinde üretilen batı sur duvarları	53
Şekil 3.45 Metropolis Akropolisi Surlarında menderes tipinde üretilen duvarlar ...	54
Şekil 3.46 Metropolis Akropolisi doğu surlarının merkezine konumlanan Doğu Girişi ve Burçları	55
Şekil 3.47 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Burçları.....	55
Şekil 3.48 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi kapısı	55
Şekil 3.49 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi bezemeliş kapısına ait bezemeli lento ve söve parçaları	56
Şekil 3.50 Kazı sonrası Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve kapıya ait in-situ haldeki bezemeli söve parçası	57

Şekil 3.51 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi'na ait özgün mermer eşiğe oturmuş bezemeli söve parçası	57
Şekil 3.52 Metropolis Akropolisi Batı Kapısı'nın konumu	58
Şekil 3.53 Metropolis Akropolisi Batı Kapısı	58
Şekil 3.54 Metropolis Akropolisi Batı Kapısı özgün mermer eşiği	59
Şekil 3.55 Metropolis Akropolisi batı surlarında parados kısmına çıkan merdiven hattı	59
Şekil 3.56 Metropolis Akropolisi batı sur duvarlarının dış cephesinde görülen isodomik örgü	60
Şekil 3.57 Metropolis Akropolisi doğu sur duvarları dış cephesinde isodomik örgü	61
Şekil 3.58 Metropolis Akropolisi güneybatı sur duvarlarında isodomik örgü	61
Şekil 3.59 Metropolis Akropolisi batı sur duvarları iç cephesinde trapeziodal, isodomik ve poude-isodomik örgünün bir arada kullanımı	62
Şekil 3.60 Metropolis Akropolisi batı sur duvarları iç cephesinde trapeziodal kesme taş bloklar ile işlenmemiş blokların birlikte kullanımı	62
Şekil 3.61 Metropolis Akropolisi sur duvarlarının doğu cephesinde yeniden örme sürecinde kotları dengelemek için kullanılan küçük doldurma taşları	63
Şekil 3.62 Metropolis Akropolisi sur duvarlarının batı cephesinde yeniden örme sürecinde kotları dengelemek için kullanılan küçük doldurma taşları	63
Şekil 3.63 Metropolis Akropolisi sur duvarlarının doğu cephesinde yeniden örme sürecinde kotları dengelemek için kullanılan küçük doldurma taşları	64
Şekil 3.64 Plan üzerinden Metropolis Akropolisi Sur Duvarlarında harçlı moloz örgü ile yeniden örülen duvar	64
Şekil 3.65 Metropolis Akropolisi sur duvarlarında harçlı moloz örgü ile yeniden örülen duvar	65
Şekil 3.66 Metropolis Akropolisi surlarında doğu duvarlarının iç cephesinde devşirme malzeme kullanımı	65
Şekil 3.67 Metropolis Akropolisi surlarında doğu duvarlarının dış cephesinde devşirme malzeme kullanımı	66
Şekil 3.68 Metropolis Akropolisi surlarında batı duvarlarının dış cephesinde devşirme malzeme kullanımı	66

Şekil 4.1 Drone kullanılarak fotogrametri yöntemi ile ortofotolar için 3D model hazırlanması	69
Şekil 4.2 Drone kullanılarak fotogrametri yöntemi ile 3D modelleme	69
Şekil 4.3 Doğu Girişi ve yakın çevresinin plan ortofotosu	70
Şekil 4.4 Doğu Girişi ve Surları özelinde çalışılan alan	70
Şekil 4.5 Sur bloklarının alanda numaralandırılması	71
Şekil 4.6 Alanda Total Station ile yürütülen rölöve çalışmaları	72
Şekil 4.7 CorsGPS ve Total Station cihazları ile oluşturulan nokta bulutu	72
Şekil 4.8 Alanda yürütülen taş çekimi çalışmaları	73
Şekil 4.9 Alandan çekilen bloklarla taş parkı oluşturulması	73
Şekil 4.10 Kapıya ait özgün bezemeli söve ve lentonun taş parkına alınması	74
Şekil 4.11 Alanda yürütülen taş çekimi çalışmaları sonucunda alanın öncesi ve sonrası	74
Şekil 4.12 Birinci etap çalışmalar sonucunda oluşturulan Taş Parkı-1	75
Şekil 4.13 Birinci etap çalışmalar sonucunda taş parkına alınan özgün söve ve lento parçaları	75
Şekil 4.14 Üstte 1989-1990 yıllarında yapılan kazılar sonucunda oluşturulan eski taş parkı ve altta Taş Parkı-1	77
Şekil 4.15 Taşların yeni taş parklarına taşınması	77
Şekil 4.16 Kapıya ait bezemeli özgün söve parçasının diğer bezemeli blokların yanına yerleştirilmesi	78
Şekil 4.17 Çalışmalar sonucunda oluşturulan taş parkları ve Doğu Girişi	78
Şekil 4.18 DK-SV-1 özgün söve parçası kataloğu	79
Şekil 4.19 DK-1 özgün lento parçası kataloğu	80
Şekil 4.20 DK-27 özgün söve parçası kataloğu	81
Şekil 4.21 Metropolis Akropolisi ve Doğu Girişinin konumu	83
Şekil 4.22 Metropolis Akropolisi ve Doğu Girişinin ilişkilerinin okunabildiği vaziyet planı	83
Şekil 4.23 Doğu Girişi giriş kısmı	84
Şekil 4.24 Doğu Girişi güney burcu	84
Şekil 4.25 Doğu Girişi kuzey burcu	84
Şekil 4.26 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi planı	85

Şekil 4.27 Kuzey burç ve sur duvarı önünde bulunan Geç Dönem destek duvarı ...	86
Şekil 4.28 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi özgün mermer eşiği	87
Şekil 4.29 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi geçiş kısmındaki iç güney duvar.....	87
Şekil 4.30 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi geçiş kısmındaki iç kuzey duvar	88
Şekil 4.31 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi surlarında sandviç tekniği	89
Şekil 4.32 Metropolis Akropolis Doğu Girişi kuzey burcunun en alt sırasında Hellenistik Dönem oturma sıraları	89
Şekil 4.33 DK-1 bezemeli özgün lento parçasının konumu	90
Şekil 4.34 DK-1 bezemeli özgün lento parçasının ve DK-27 bezemeli özgün söve parçasının konumları	90
Şekil 4.35 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve yakın çevresinin plan malzeme paftası	91
Şekil 4.36 Metropolis Akropolis Doğu Girişi Doğu Cephesi güney duvarı	93
Şekil 4.37 Metropolis Akropolis Doğu Girişi Doğu Cephesi kuzey duvarı	93
Şekil 4.38 Metropolis Akropolis Doğu Girişi Doğu Cephesi kuzey duvarında harçlı müdahaleler	93
Şekil 4.39 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi Doğu Cephesi'ni tanımlayan A-A ve B-B Kesitleri	94
Şekil 4.40 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi kuzey burcunun ön cephesinde kalan sur blokları	95
Şekil 4.41 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi kuzey burcu, sur duvarları ve önde Geç Dönem set duvarı	95
Şekil 4.42 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi kuzey burcunun kuzeyinde devam eden sur duvarında harç ve devşirme malzeme kullanımı	96
Şekil 4.43 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi güney burcunun ön cephesinde isodomik örgüde günümüze ulaşan sur blokları ve harçlı iç dolgu	96
Şekil 4.44 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi Doğu Cephesi'ni tanımlayan A-A ve B-B Kesitleri Malzeme Paftası	97
Şekil 4.45 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi batı cephesi	98
Şekil 4.46 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi batı cephesi güney duvarı	99
Şekil 4.47 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi batı cephesi kuzey duvarı	99

Şekil 4.48 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi batı cephesi kuzey duvarındaki harçlı iç dolgu ve isodomik taş duvar örgüsünün okunmuyor oluşu	100
Şekil 4.49 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi batı cephesi kuzey duvarındaki harçla bir araya getirilmiş düzensiz örgülü bloklar	100
Şekil 4.50 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi Batı Cephesi'ni tanımlayan D-D Kesiti ve geçişi tanımlayan iç cephe-kesitlerden C-C Kesiti	101
Şekil 4.51 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi Batı Cephesi'ni tanımlayan D-D Kesitinin ve geçişi tanımlayan iç cephe-kesitlerden C-C Kesitinin malzeme paftaları	102
Şekil 4.52 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi güney burcu, Bizans Sur Duvarı, alana dağılmış kireçtaşı bloklar ve DK-1 söve parçasının in-situ konumu	103
Şekil 4.53 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi geçiş kısmının kuzey iç duvarındaki harçlı dolgu ve geriye kalan bir sıra paket taş örgü	104
Şekil 4.54 Doğu Girişi kuzey burcunun güney duvarı	104
Şekil 4.55 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi girişi kuzey duvarı ve kuzey burcunu tanımlayan C'-C' Kesiti ile kuzey burcun kuzey duvarını tanımlayan F-F Kesiti	105
Şekil 4.56 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi girişi kuzey duvarı ve kuzey burcunu tanımlayan C'-C' Kesiti ile kuzey burcun kuzey duvarını tanımlayan F-F Kesiti malzeme paftası	106
Şekil 4.57 Doğu Girişi kuzey burcunun kuzey duvarında harçlı moloz duvar	107
Şekil 4.58 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi planı bozulma paftası	108
Şekil 4.59 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi A-A ve B-B Kesitleri bozulma paftası	109
Şekil 4.60 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi C-C ve D-D Kesitleri bozulma paftası	110
Şekil 4.61 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi C'-C' ve F-F Kesitleri bozulma paftası	111
Şekil 4.62 Doğu Girişi birim malzemesinde kırılma ve çatlama	112
Şekil 4.63 Metropolis Akropolisi Doğu Girişinin özgün mermer eşiğinde yoğun kullanım sonrası aşınma	113

Şekil 4.64 Kazı öncesi toprak üstünde kalmış olan bloklardaki renk değişimi, yosun ve liken oluşumu	114
Şekil 4.65 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi restitüsyonu plan güvenilirlik paftası	116
Şekil 4.66 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi restitüsyonu doğu cephesi güvenilirlik paftası	117
Şekil 4.67 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi restitüsyonu batı cephesi güvenilirlik paftası	118
Şekil 4.68 Metropolis Akropolisi Doğu restitüsyonu Kapısı geçiş kısmı kesitleri güvenilirlik paftası	119
Şekil 4.69 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi restitüsyonu plan dönem paftası ...	120
Şekil 4.70 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi restitüsyonu doğu ve batı cepheleri dönem paftası	121
Şekil 4.71 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi restitüsyonu geçiş kısmı kesitleri dönem paftası	122
Şekil 4.72 Milet Antik Dönem sur duvarlarında merdiven, parados ve korkuluk ...	123
Şekil 4.73 1989 yılı Metropolis Akropolisi Doğu Girişi planı	128
Şekil 4.74 1989 yılı Metropolis Akropolisi Doğu Girişi doğu cephesi	128
Şekil 4.75 1989 yılı Metropolis Akropolisi Doğu Girişi burçları da kapsayacak şekilde çizilmiş doğu cephesi	129
Şekil 4.76 Ephesus Mazeus ve Mithriadetes Kapısında bezemeli sövenin kademeli köşe bitişi	129
Şekil 4.77 Ephesus Mazeus ve Mithriadetes Kapısının kademeli söve-lento köşe birleşimi detayı	130
Şekil 4.78 Ephesus Mazeus ve Mithriadetes Kapısı	130
Şekil 4.79 Sardes Artemis Tapınağı Doğu Girişi ve bezemeli söve parçaları	131
Şekil 4.80 Sardes Artemis Tapınağı Doğu Girişi rekonstrüksiyonu	131
Şekil 4.81 Sardes Artemis Tapınağı Doğu Girişi açılı söve-lento köşe birleşimi detayı	132
Şekil 4.82 Sardes Artemis Tapınağı Doğu Girişi açılı söve-lento köşe birleşimi ..	132
Şekil 4.83 Antalya Kesik Minare Camii'nde kullanılan devşirme bezemeli kapıda açılı söve-lento birleşimi	133

Şekil 4.84 Laodikeia Tapınak-A yapısı kapısının ön cephede açılı söve-lento birleşimi	133
Şekil 4.85 Laodikeia Tapınak-A yapısı kapısının arka cephesinde dsöve ve lentonun dik birleşimi	134
Şekil 4.86 Aphrodisias Tetrapylon yapısı kapısının ön cephesinde söve ve lentoların açılı birleşimi	134
Şekil 4.87 Aphrodisias Tetrapylon yapısı kapısının arka cephesinde söve ve lentoların dik birleşimi	135
Şekil 4.88 Sagalassos Sahne Binası skenefronsunda bezeksiz kapıların açılı söve ve lento birleşimi	135
Şekil 4.89 Ephesus Celcius Kütüphanesi	136
Şekil 4.90 Ephesus Celcius Kütüphanesi kapılarında açılı söve- lento köşe birleşimi	136
Şekil 4.91 Hierapolis Sahne Binası bezemeli kapısında açılı söve-lento köşe birleşimi	137
Şekil 4.92 Side Mausoleum Yapısı Mezar Odası Giriş Kapısı rekonstrüksiyon çizimi	137
Şekil 4.93 Side Mausoleum Yapısı Mezar Odası Giriş Kapısı söve ile dik birleşim için tasarlanmış lento ve geison bloğu	138
Şekil 4.94 Aphrodisias Aphrodit Tapınağı Kapısı'na ait dik birleşim detayının görüldüğü lento parçası	138
Şekil 4.95 Termessos Hadrianus Propylonu'ndaki anıtsal kapıya ait bezemeli lento ve sövelerin dik birleşimi	139
Şekil 4.96 Lagina Propylon anıtsal kapısına ait bezemeli lento ve sövelerinin dik birleşimi	140
Şekil 4.97 Perge Agora/Macellum yapısı dükkân kapıları	140
Şekil 4.98 Perge Agora/Macellum yapısı dükkân kapılarında söve ve lentoların dik birleşimi	141
Şekil 4.99 Olympos Roma Tapınağı (Hadrian) Kapısı söve ve lentolarında dik birleşim	141
Şekil 4.100 Ephesus Hadrian Tapınağı Kapısı söve ve lentolarında dik birleşim ..	142

Şekil 4.101 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi söve ve lentolarında köşe birleşim önerisi.....	143
Şekil 4.102 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi tahmini yükseklik çizimi	145
Şekil 4.103 Ephesus Mazeus ve Mithriadetes Kapısı ve dört adet bezemeli kapılarının rekonstrüksiyon çizimi	145
Şekil 4.104 Ephesus Mazeus ve Mithriadetes bezemeli kapıları en-boy ölçüleribib görüldüğü cephe çizimi	146
Şekil 4.105 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi giriş kısmı restitüsyon önerisi	146
Şekil 4.106 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi vaziyet planı müdahale paftası	152
Şekil 4.107 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi +0.60 kotu planı müdahale paftası	153
Şekil 4.108 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi A-A Kesiti müdahale paftası	154
Şekil 4.109 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi B-B Kesiti müdahale paftası	155
Şekil 4.110 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi C-C Kesiti müdahale paftası	156
Şekil 4.111 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi C'-C' Kesiti müdahale paftası	157
Şekil 4.112 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi D-D Kesiti müdahale paftası	158
Şekil 4.113 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi F-F Kesiti müdahale paftası	159
Şekil 4.114 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi modeli müdahale paftası	160
Şekil 4.115 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi ön (doğu) cephe görselleştirme çalışması	161
Şekil 4.116 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi arka (batı) cephe görselleştirme çalışması.....	162

Şekil 4.117 Ephesus Celcius Kütüphanesi'nde deformasyonu ile beraber yapıda kullanılan özgün malzemeler.....	164
Şekil 4.118 Laodikeia Tapınak-A batı prostylos sütununda tamburdaki deformasyonun aynen bırakılarak sergilenmesi	164
Şekil 4.119 Doğu Girişi doğu duvarının özgün malzeme kireçtaşı blokların çoğunlukta kullanımı ile yeniden örülmesi	165
Şekil 4.120 Doğu Girişi doğu duvarının özgün malzeme kireçtaşı blokların çoğunlukta kullanımı ile yeniden örülmesi	166
Şekil 4.121 Doğu Girişi geçiş kısmı iç güney duvarı özgün malzeme kullanımı çoğunlukta olacak şekilde yeniden örülmesi	166
Şekil 4.122 Doğu Girişi geçiş kısmı iç kuzey duvarı özgün malzeme kullanımı çoğunlukta olacak şekilde yeniden örülmesi	167
Şekil 4.123 Ephesus Celcius Kütüphanesinde bezemelerin yalın halde tamamlanması	169
Şekil 4.124 Aphrodisias Tetrastylon yapısında bezemelerin faskia çizgileri ile tamamlanması	170
Şekil 4.125 Antalya Kesik Minare Camii devşirme Roma Dönemi kapılarında harç ve mermer kullanılarak yapılan tamamlamalarda bezeksiz salt faskialı tamamlama	170
Şekil 4.126 Pergamon Trajan Tapınağında bezeksiz salt faskialı tamamlamalar ..	171
Şekil 4.127 Pergamon Trajan Tapınağında bezeksiz salt faskialı tamamlamalar – 2	171
Şekil 4.128 Milet İonik Stoa anastilosis uygulaması	172
Şekil 4.129 Milet İonik Stoa arşitravında üstte masif bezeme ve faskia bulundurmadan; altta ise faskia çizgilerinin devamlılığı ile tamamlama	172
Şekil 4.130 Ephesus Hadrian Tapınağı'nda faskia çizgilerinin sürekliliğinin sağlanması ile tamamlama	173
Şekil 4.131 Ephesus Hadrian Tapınağı naos kapısının lentosunun bezemeli olarak yeniden üretilmesi ve yerleştirilmesi	174
Şekil 4.132 Ephesus Hadrian Tapınağı'nda kapının özgün söve ve lentolarının bezemeli yeni parçalarla tamamlanması	174

Şekil 4.133 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi bezemeli özgün söve ve lento parçalarının bezeksiz salt faskialı bloklarla tamamlanması	176
Şekil 4.134 Ephesus Celcius Kütüphanesi ön cephesinde yeni üretim taklit kesme taş blokların duvarda kullanımı	177
Şekil 4.135 Laodikeia Tapınak-A yapısı naos duvarlarında yeni üretim traverten blokların kullanımı	177
Şekil 4.136 Laodikeia Tapınak-A yapısı naos duvarlarında yeni üretim traverten bloklar ve altta duvar özgün malzemesi	178
Şekil 4.137 Apollon Smintheion’unda merdivenlerin yeni malzeme kullanılarak tamamlanması	178
Şekil 4.138 Milet İonik Stoa’sında yeni üretim ion başlıklarının kullanımı	179
Şekil 4.139 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisinde güney burcun ön cephesinde yeni malzemeden köşe taşlarının kullanımı	180
Şekil 4.140 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisinde kuzey burcun ön cephesinde yeni malzemeden köşe taşlarının kullanımı	180
Şekil 4.141 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisinde kuzey burcun yan duvarındaki yeni malzeme kullanımı	181
Şekil 4.142 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisinde güney burcun yan duvarındaki yeni malzeme kullanımı	181
Şekil 4.143 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisinde batı cephesindeki yeni malzeme kireçtaşı su blokları	182
Şekil 4.144 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi kapsamında giriş kapısının kuzey kanadında yeni malzeme kireçtaşı su bloklarının statik anlamda köşe taşı olarak kullanımı	182
Şekil 4.145 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi kapsamında giriş kapısının güney kanadında yeni malzeme kireçtaşı su bloklarının statik anlamda köşe taşı olarak kullanımı	183
Şekil 4.146 Ephesus Celcius Kütüphanesi anastilosis uygulaması öncesi betonarme güçlendirme	184
Şekil 4.147 Aphrodisias Sebasteion yapısı	185

Şekil 4.148 Aphrodisias Sebasteion yapısında döşemedeki ahşap strüktür ve betonarme güçlendirme	185
Şekil 4.149 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi kapsamında sövelerin mermer eşiğe sabitlenmesi	188
Şekil 4.150 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi kapsamında DK-27 özgün söve parçasının çelik lama ile sabitlenmesi – ön görünüş	188
Şekil 4.151 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi kapsamında DK-27 özgün söve parçasının çelik lama ile sabitlenmesi – yan görünüş	189
Şekil 4.152 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi kapsamında DK-1 özgün lento parçasının çelik lama ile sabitlenmesi .	190
Şekil 4.153 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi kapsamında kapıya ait söve ve lentoların köşe birleşimi detayı	190

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 4.1 Doğu Girişi ve yakın çevresinde yürütülen çalışmalar sonucunda taş parklarına yerleştirilen mimari blokların ölçülendirilmesi ve yükseklik ile bezeme durumuna göre sınıflandırılması	82
Tablo 4.2 Örnek Roma Dönemi kapıları mimari özellikleri karşılaştırmalı tablosu-1	126
Tablo 4.3 Örnek Roma Dönemi kapıları mimari özellikleri karşılaştırmalı tablosu-2	127

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı; arkeolojik kazılar sonucunda ortaya çıkarılan mimari mirasın korunması ve geleceğe aktarılması, aynı zamanda sunumunun yapılabilmesi için arkeolojik miras alanlarında uygulanan çeşitli müdahale ve restorasyon yöntemlerinin uluslararası tüzükler ve yerel kanun ile yönetmelikler esas alınarak ortaya konması ve örnekler üzerinden tartışılmasıdır. Daha sonra tüm yapılan değerlendirmeler ve tartışmalar “Arkeolojik Mirasın Korunması Ve Canlandırılmasına Yönelik Arkeolojik Restorasyon Önerileri: Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi Örneği” başlıklı tez çalışması kapsamında ele alınmaktadır.

Metropolis Antik Kenti’nin en önemli yapı alanlarından biri olan Akropolis’te yürütülen kazı çalışmaları sonrasında, hem kent hem de Akropolis adına kritik önem taşıyan yapı alanları ortaya çıkmıştır. Roma Dönemi Sarnıç Yapısı ve Bizans Konutları gibi Akropolisin içerisinde konumlanan yapılar ile birlikte Orta Kent ile Akropolisi birbirine bağlayan Doğu Kapısı önemli odak noktalarına dönüşebilme potansiyeli taşımaktadır. Bu doğrultuda kent içerisindeki gezi güzergahının üzerinde bulunması, çok katmanlılık özelliğini taşıması, özgün malzemesini yakın çevresinde bulundurması, arkeolojik ve mimari bilgi değeri taşıyor olması gibi karakteristik özellikleri göz önünde bulundurularak Doğu Kapısı için yukarıda bahsedilen uluslararası tüzük ve yönetmelikler esas alınarak bir arkeolojik restorasyon önerisi hazırlanmıştır.

Tüm bunlara ek olarak Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ile ilgili kapsamlı ve detaylı bir mimari çalışmanın eksikliği, mevcut rölöve ve çalışmaların eski tarihli olup güncellenmesinin gerekliliği, kapıya ait analitik etütlerin olmaması ve önerilen restorasyon projesi ile yapının daha fazla yıkıma ve tahribata uğramasının önüne

geçilmesi hedeflenmektedir. Girişin sahip olduğu karakteristik özellikleri yansıtacak ve süreklilik kazandıracak restorasyon önerisi ile kentin Akropolisinde diğer yapılarla birlikte okunarak bir odak noktası oluşturması amaçlanmaktadır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan giriş bölümünde çalışmanın amaç, kapsam ve yöntemi ele alınmaktadır.

İkinci bölümde; arkeolojik miras alanlarında uygulanan canlandırma ve restorasyon çalışmaları Türkiye ve dünyadan örneklerle karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir.

Üçüncü bölümde; Metropolis Antik Kenti Akropolis Surları ve Doğu Girişinin mimari özelliklerinin analizi yapılmıştır. Akropolis surları karşılaştırmalı örnekler üzerinden anlaşılmaya çalışılmış, daha sonra Metropolis Akropolisi Surlarının mimarisi plan, cephe ve malzeme özelinde analiz edilerek restitüsyon öncesi altlık oluşturulmuştur.

Dördüncü bölümde ise çalışma kapsamında önerilen Metropolis Antik Kenti Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi Restorasyon Önerisi tüm aşamaları ile anlatılmıştır. Öncelikle yapıda gerçekleştirilen alan çalışmalarından bahsedilmiş, daha sonra bu alan çalışmalarında elde edilen mimari verilerle yapının rölövesi ve mimari özellikleri aktarılmıştır. Devamında yapının restitüsyon etüdü ve dönem analizleri benzer dönem yapılar üzerinden karşılaştırmalı okumalar ve yapıdan gelen izlerle hazırlanmıştır. Bölümün sonunda ise yapıya uygulanan anastilosis projesinin ilkeleri, yapım tekniği ve restorasyon önerisi aktarılmıştır.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada teorik ve uygulamaya dayanan yöntemler izlenmiştir. Çalışmanın teorik kısmında Hellenistik Dönem savunma yapıları analiz edilmiş, Metropolis Akropolisi Surları ve surların ana girişi olan Doğu Girişinin bezemeli kapısının literatür taraması sonucu tipolojide bulunduğu yer üzerine çalışılmıştır. Kapının barındırdığı çok katmanlılık problemi kentteki diğer yapılarla beraber değerlendirilmiş, Roma Dönemine ait bezemeli giriş kapısının yine Antik Dönem kapıları özelinde yapılan literatür taraması ile tipolojideki yeri sorgulanmış, arkeolojik miras alanlarındaki restorasyon uygulamalarının değerlendirilmesi sonucunda projeye altlık hazırlanmıştır.

Uygulama aşamasında ise ilk olarak yapının ve yakın çevresinin geleneksel ve teknolojik yöntemler kullanılarak ölçüleri alınmış, dijital ortamda rölöve çizimleri hazırlanmış, yapıya ait bozulma ve malzeme analizleri yapılmıştır. Yapının havadan ve manuel olarak fotoğrafları çekilmiş ve ilk etap alan çalışmaları tamamlanmıştır. Daha sonra alanda kazı yapılmış ve çevredeki yapıya ait taşlar çekilerek taş parkı oluşturulmuştur. Teorik çalışmadan gelen bilgiler ışığında yapıya ait restitüsyon etüdü hazırlanmış ve restorasyon projesi önerilmiştir.

BÖLÜM İKİ

ARKEOLOJİK MİRAS ALANLARINDAKİ CANLANDIRMA VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI

2.1 Kültürel Miras ve Arkeolojik Miras Kavramları

2.1.1 Kültürel Miras

İnsanoğlunun, doğanın haricinde kendi üretimi sonucunda, kendini ve çevresini tanımladığı ve doğaya katkıda bulunduğu somut ve somut olmayan değerler bütünü olarak tanımlanabilecek kültür kavramı; bireyin toplum içinde kazandığı alışkanlık, bilgi, inanç sistemi, sanat, ahlak, hukuk ve yeteneklerinin tümünden oluşmaktadır (Yıldız Berkovac, 2022). Kültürel miras, insan yaşamının dışavurumlarından oluşur. Ortak birikimin yansıdığı belirli bir yaşam görüşünü ve birikimi temsil eder (Prott ve O'Keefe, 1992). İnsanın çevresini ve doğayı değiştirmesinin yanında kendisinin ahlaki, sosyal, entelektüel ve teknik yeteneklerinin de geliştirilmesidir (Arslanoğlu, 2000).

Kültürel miras ise kültür kavramıyla elde edilmiş ve üretilmiş olanın gelecek nesillere aktarılması ve korunması gerekli olan, somut ve somut olmayan evrensel nitelikteki değerler bütünüdür. Tarihi kentler ve dokular, kültürel peyzaj alanları, anıtsal yapılar, arkeolojik alanlar gibi somut değerler ile; dil, gelenek, müzik, ritüeller gibi yaşayan ama somut olmayan değerlerin tamamı kültürel mirası oluşturur (Yıldız Berkovac, 2022).

Koruma ile ilgili tüzük ve yönetmeliklerde ise kültürel miras tanımına giden yolda ilk olarak karşımıza “anıt” kavramı çıkmaktadır. 1931 yılında yayınlanan Carta Del Restauro’da İtalya için kritik derecede büyük bir probleme neden olmaya başlayan anıtların restorasyonu durumu üzerine Maddeler ve öneriler sıralanmaktadır. Tüzük

içerisinde devasa anıtlar tanımlanmakta ve onlara uygulanacak olan koruma müdahaleleri hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır (ICOMOS, 1931). Venedik Tüzüğü ile birlikte ise anıt kavramının sadece tarihi bir yapıyı değil onunla birlikte önemli gelişmelerin, tarihi olayların yaşandığı kırsal ya da kentsel alanları da içerdiği aktarılmıştır ve genişletilmiştir (ICOMOS, 1964). Kültürel miras kavramı ise ilk defa UNESCO - Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi ile karşımıza çıkmaktadır. 1972 tarihli sözleşme ile anıtlar, yapı toplulukları ve sitler kültürel miras olarak sayılacaktır (UNESCO, 1972). 1976 yılında UNESCO, Tarihi veya Geleneksel Alanların Korunması ve Çağdaş Yaşamdaki Rollerini Konusunda Tavsiye Kararı'nda "kültür varlıkları" deyimini kullanmıştır (UNESCO, 1976). Bu tanım, kültürel geleneklerle ilgili bütün maddi varlıkları kapsamaktadır (Ahunbay, 2019). Ülkemizde ise önce 5.11.1999 tarihli 660 sayılı taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, gruplandırılması ve onarımı üzerine ilke kararı çıkartılmış, ardından 5226 sayılı kanun ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. Maddesinde yer alan tanımlamalarda bazı değişiklikler yapılmıştır (Özel, 2005). Bu değişiklikle birlikte kanunda "Kültür varlıkları tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır." şeklinde tanımlanmıştır.

İlerleyen süreçte kültür varlıkları ve kültürel miras tanımları üzerine daha çok tartışılmış; UNESCO'nun 2003 yılında yapılan 32. Genel Konferansının 17 Ekim 2003 tarihli Genel Kurulu'nda kabul edilen sözleşmeyle Somut Olmayan Kültürel Miras tanımı yapılmıştır (UNESCO, 2003). Ülkemizde ise "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" 21 Ocak 2006 tarih ve 26056 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Böylelikle kültürel miras kavramı prehistorik alanlardan ve yerleşimlerden itibaren, anıtlar, tarihi kent merkezleri, sitler, endüstri alanları gibi maddi (somut) kültürel miras öğeleri ve kültür varlıklarıyla; sözlü anlatım ve gelenekleri, gösteri sanatlarını, toplumsal ritüel ve festivalleri, evren ve doğa ile ilgili

uygulamaları, el sanatları geleneği gibi kültürel ürünleri ve üretim süreçlerini kapsayan somut olmayan kültürel miras varlıklarını kapsamaktadır.

2.1.2 Arkeolojik Miras

Prehistorik dönemden başlayarak tamamı ya da bir kısmı toprak ya da su altında kalmış yapı veya eserleri arkeolojik kültür varlığı, yapı ve eserlerin bulunduğu büyük ölçekli yerleşimleri ise arkeolojik alan olarak tanımlayabiliriz (Asatekin, 2004). Kültürel miras içerisinde çok önemli bir yere sahip olan arkeolojik alanlar ve miras değerleri, yoğun emek, zeka ve multidisipliner çalışma gerektiren, kimi zaman kutsal olarak atfedilen, geçmiş ve geçmişin bilgilerini günümüze taşıyan önemli alanlardır (Ahunbay, 2010).

“Antik eser” tanımıyla, arkeolojik alanlardaki kazıların nasıl yürütüleceği, belgeleme ve restorasyonu süreçlerinin neler olduğu hakkında ilk düzenlemeler Carta Del Restauro’da yer almaktadır. Arkeolojik miras ve arkeolojik kazı kavramlarını ve bu alanlarda yürütülecek çalışmalara dair genişletilmiş kapsamlı düzenleme ve prensipleri ise UNESCO’nun 1956 tarihli Arkeolojik Kazılara Uygulanabilir Uluslararası Prensipler Hakkında Tavsiye Kararı’nda görmekteyiz. Venedik Tüzüğü’nün 15. Maddesinde de 1956 tarihli tavsiye kararının aynen uygulanmasına atıfta bulunulmuştur. 1990 tarihli ICOMOS Arkeolojik Alanların Korunması ve Yönetimi Tüzüğü ile arkeolojik mirasın tanımı “...temel verileri arkeolojik yöntemlerle elde edilen maddi mirastır.” şeklinde yapılarak ilk defa bir tüzükte yer bulmuştur (ICOMOS, 1990). Tanımlamaya ek olarak arkeolojik mirasın bütünlük koruma politikalarından, yasal düzenleme ve ekonomik kaynak ayırmanın öneminden, belgeleme, araştırma, bakım-onarım ve sunuşa kadar işin teknik kısmının nasıl olması gerektiğine dair temel prensiplerden bahsedilmektedir.

Ülkemizde ise arkeolojik mirasın korunması Müze-i Hümayun müdürü P.A. Dethier tarafından hazırlanan 1874 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesiyle başlamıştır

(Ahunbay, 2010). “Eski Eserler Tüzüğü” olarak günümüze çevirebileceğimiz bu belge, tarihi eserlerin korunması açısından önemli bir noktadadır. Nizamname, arkeolojik kazılar hakkında ve çıkarılan eserlerin aitlik durumu üzerine düzenlemeler içermektedir. “Eski eserler” anlamına gelen asar-ı atika kavramı, bu düzenlemede “yeryüzünde ve yeraltında bulunan arkeolojik eserler, paralar ve eşya” olarak tanımlanmıştır (Ahunbay, 2010). 1973 yılında çıkarılan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu’nda ise "sit" tanımı yapılmıştır. Yasa kapsamında sit “homojen oluşları ve özellikleri tarihi, estetik, artistik, bilimsel, ekolojik, etnografik, ebedi veya efsanevi önemleri bakımından korunmaları ve değerlendirilmeleri gereken, tabiatın veya tabiatla insanların müşterek eseri olan topografik bölgeler” olarak tanımlanmıştır. 1999 tarihli ve 658 sayılı ilke kararıyla yasaya “arkeolojik sit” tanımı da eklenmiştir. Böylelikle arkeolojik sit ilk defa bir yasal düzenlemede tanımlanmıştır.

2.2 Arkeolojik Miras Alanlarındaki Koruma ve Restorasyon Müdahaleleri

Arkeolojik kalıntıların korunması ve sergilenmesi, arkeolojik miras alanlarının sürdürülebilirliği için büyük önem taşımaktadır. Kalıntı halindeki mimarinin üretildiği teknoloji ve yapı ile var olduğu dönemin sahip olduğu özellikler arasındaki ilişkinin nitelikli bir şekilde anlaşılır ve algılanabilir olabilmesi için, doğru ve bilimsel restorasyon-konservasyon ve sunum teknikleri kullanılmalıdır.

Arkeolojik mirasa, kalıntının harabe peyzajı durumunu koruyacak şekilde sadece ön konservasyon ve onarım müdahalelerinin yapılmasının yanında, yapının yeniden ayağa kaldırılması (anastilosis), yeni malzemelerle yeniden aslına uygun şekilde inşa edilmesi (rekonstrüksiyon), var olanın korunmasına yönelik çağdaş bir ek olarak koruma çatıları, kalıntının sunumu için tasarlanan diğer çağdaş ekler gibi bir çok müdahale yöntemleri bulunmaktadır. Bu müdahaleler arkeolojik kalıntıların kendilerini doğa ve insanın zararlı etkilerinden korumasını sağlamalı, bu alanların kendilerini ifade edebilecek nitelikli sunum ve inşa ihtiyaçları göz önünde bulundurularak uygulamalar yapılmalıdır (Ahunbay, 2019). Tüm bu koruma süreci,

arkeolojik kalıntının gün ışığına çıkarılması, belgelenmesi, ona müdahalede bulunulması, sergilemesi ve bakımından oluşmaktadır (Kocaman Pavlovic, 2020).

Belgeleme sonrası arkeolojik kalıntılara uygulanan müdahale yöntemleri gömme veya örtme, taşıma, temizleme, sağlamlaştırma ve bütünleme, rekonstrüksiyon (yeniden yapım), çağdaş ekler ve anastilosis olarak gruplandırılabilir.

2.2.1 Gömme veya Örtme

Arkeolojik kazılar sonucunda ortaya çıkarılan taşınmaz kültür varlıklarının, kazı sonrasında da korunabilmesini sağlayabilmek adına birçok yöntem bulunmaktadır. Bunlardan biri de kalıntıların yeniden toprak altına gömülmesidir (Şekil 2.1). Böylelikle kazı yapılmayan süreçte yapının korunması sürekli hale gelebilmektedir (Yılmaz, 2018). Özellikle atmosferik etkilerin yoğun ve mevsim geçişlerinin sert olduğu bölgelerde, kalıntıların deformasyonunun önlenmesi gerekmektedir. Ayrıca kaçak kazılar ve definecilerin neden olduğu tahribatın önüne geçilebilmek amacıyla kalıntıların gizlenmesi ve korunması için de gömme işlemi uygulanabilir. Böylelikle gömme işlemi yapılmadan önce yapıya konservasyon müdahaleleri yapılabilir ve sonrasında toprak altında muhafazası sağlanabilir. Özellikle mozaik, mermer gibi nitelikli zemin kaplamalarının bulunduğu kalıntıların korunmasında bu yönteme başvurulmaktadır (Kocaman Pavlovic, 2020).

Şekil 2.1 İsrail Caesarea’da yeniden gömme işlemi (Dikilitaş, 2010)

Bir diğerk teknik ise örtme işlemidir. Kalıcı veya geçici bir şekilde, kalıntıların üzeri atmosferik etkilere dayanıklı malzemeler ile kapatılır. Geotekstil örtü ve benzeri koruyucu ürünlerin, kalıntıların bulunduğu alanlara serilmesi işlemidir (Şekil 2.2). Gömme işleminde olduğu gibi mozaik, mermer gibi nitelikli zemin kaplamalarının bulunduğu alanlarda bu işlem genellikle uygulanmaktadır. Duvar freskleri, atmosferik etkilerden dolayı derz kaybı ve yıkılma tehlikesi olan duvarlar gibi düşey kalıntıların da üzeri benzer malzemeler ile örtülebilir. Bu işlemler uygulanırken örtü malzemesi özellikle duvar freskleri gibi nitelikli kalıntıların üzerine serilirken ayırıcı malzeme ile kalıntıdan ayrılmalıdır (Yılmaz, 2018).

Şekil 2.2 Metropolis’te geotekstil ile örtme uygulaması (Kişisel Arşiv, 2022)

2.2.2 Taşıma

Taşıma işlemi, herhangi bir kültür varlığının kendi bağlam ve çevresinden alınarak başka bir yere nakledilmesidir. Özellikle çeşitli bayındırlık etkinliklerinin, afetlerin veya savaş-çatışma gibi olağanüstü durumların etkisinde kalan ya da kalabilecek olan kültür varlıkları taşıma işlemi ile koruma altına alınabilir. Buna ek olarak kazılar sonucunda açığa çıkarılmış taşınabilir kültür varlıkları veya mimari bloklar da koruma altına alınmak veya düzenlenmek için depolara ya da taş parklarına taşınmaktadır (Şekil 2.3; Şekil 2.4).

Şekil 2.3 Metropolis'te mimari blok taşıma işlemi (Kişisel Arşiv, 2021)

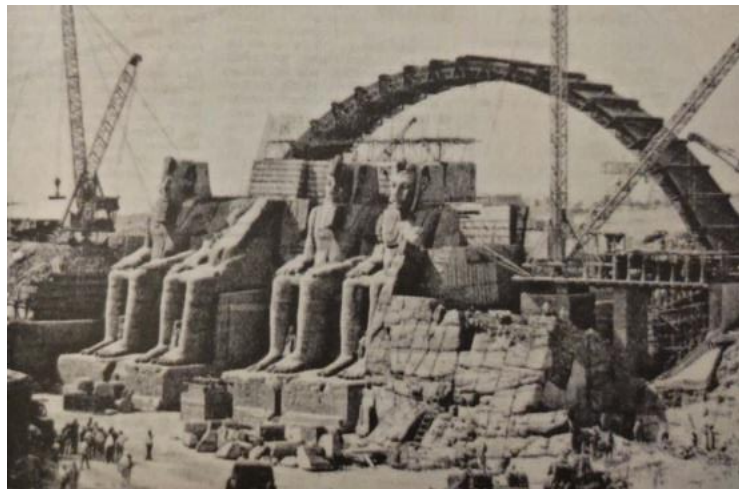

Şekil 2.4 Aphrodisias'ta taş parkı örneği (Kişisel Arşiv, 2022)

Taşıma müdahalesinde kültür varlığı olarak taşınacak yapının bu işlemde özgünlüğünü maksimum seviyede koruyacak olan yöntem ve teknikler seçilmelidir. Yapı veya kültür varlığının rölövesi alınmalı, nitelikli belgeleme işlemleri uygulanmalı ve numaralandırılarak taşıma işlemi yapılmalıdır (Ahunbay, 2019; Demirtaş, 2015). Her ne kadar başarılı rölöve, belgeleme ve taşıma işlemleri gerçekleşmiş olsa da kültür varlıkları kendilerini var eden bağlam ve çevrenin dışında sergilenmek zorunda kalmaktadır.

Venedik Tüzüğü'nün 7. Maddesinde “Bir kültür varlığı tanıklık ettiği tarihin ayrılmaz bir parçasıdır. Kültür varlığının tümünün ya da bir parçasının başka bir yere taşınmasına kültür varlığının korunması bunu gerektirdiği ya da çok önemli ulusal veya uluslararası çıkarların bulunduğu durumlar dışında izin verilmemelidir.” denmektedir. Bu madde ile kültür varlıklarının sadece olağandışı durumlarda taşınması gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

Mısır'da bulunan Ebu Simbel Tapınağı bu duruma örnektir (Şekil 2.5). 1960'larda planlanan Aswan Barajı sonrası suyun altında kalacağı tespit edilen tapınak, multidisipliner çalışma ile başarılı bir uygulama örneğidir. Tapınak, fotogrametrik rölövesi alınıp, belgelenmeler sonucu parçalara ayrılarak yapı için özel olarak oluşturulmuş yapay tepeye nakledilmiştir (Ahunbay, 2019).

Şekil 2.5 Ebu Simbel Tapınağı'nın taşınma işlemi (Ahunbay, 2019)

2.2.3 Temizleme

Temizleme işlemi, arkeolojik kalıntıların yıllar içerisinde yüzeylerinde oluşan yosunlaşma, moloz ve kir oluşumu, renk değişimi gibi bozulma durumlarına karşı yapılan müdahalelerdir. Bu müdahaleler sonucunda yapı bozulmalardan arındırılmaktadır (Şekil 2.6). Genellikle yapının görünüşünü düzenlemek için estetik bir kaygıyla yapılsa da bazen uzun süreli bozulma durumları temizleme işlemi yapılmadığında yapıyı tehdit edebilmektedir. ‘Patina’ olarak isimlendirilen tabakalaşma sonucu eserde malzeme kayıpları görülebilmektedir.

Şekil 2.6 Mermer malzemede mekanik temizlik (Metropolis Kazı Arşivi, 2014)

Arkeolojik alanlarda yapılan temizleme uygulamalarında, hem nesne hem de yapı ölçeğinde hassas davranılmalıdır. Yapının özgün malzemesini deforme etme etkisi olabilecek yöntemlerden kaçınılmalı, yöntem müdahale edilecek kir tabakasının özelliğine göre belirlenmelidir (Şekil 2.7). Temizlik teknikleri mekanik, kimyasal, suyla yıkama, lazer ile temizleme, emici kil ve hamur kullanımı, emici jellerin kullanımı olmak üzere sınıflandırılabilir (Ahunbay, 2019).

Şekil 2.7 Mermer yüzeyde patinaya hassas temizleme uygulaması (Metropolis Kazı Arşivi, 2014)

2.2.4 Sağlamaştırma-Bütünleme

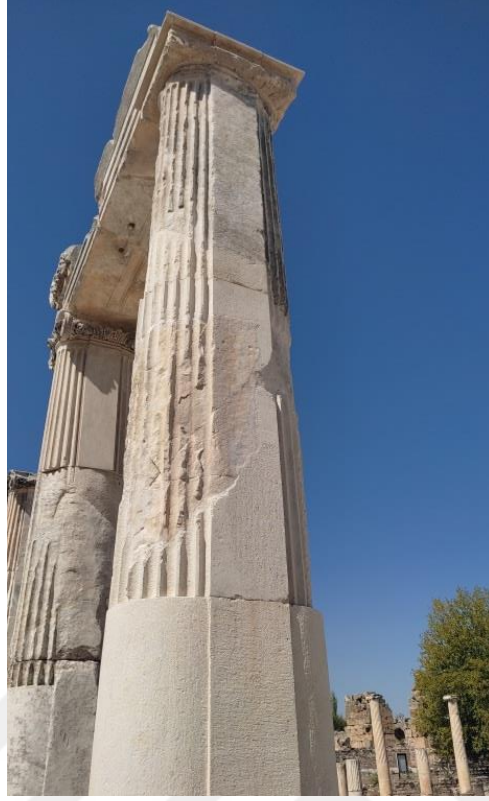
Çeşitli nedenlerle bir kısmı hasar görmüş ya da yıkılmış arkeolojik eserlere sağlamaştırma ve bütünleme müdahalelerinde bulunulabilir. Bu müdahalelerin tamamı “onarım” başlığı altında değerlendirilebilir. Özellikle arkeolojik kalıntıların varlığını sürdürebilmeleri için sağlamaştırma çalışmaları kritik öneme sahiptir. Çeşitli teknikler kullanılarak var olan kalıntının dayanıklılığı arttırılmalıdır. Buradaki temel hedef yapıdaki bozulma ve hasar durumunun yavaşlatılması ya da engellenmesidir. Yapının mimari unsurlarına uygulanabileceği gibi doğrudan taşıyıcı sistemi de sağlamaştırılabilir. Arkeolojik alanlarda eserlerin geleceğe aktarılması ve yapının özgün kimliğinin devam edebilmesi için sağlamaştırma müdahaleleri önemlidir (Şimşek, 2009). Burada hedef yapının bütünleme veya rekonstrüksiyonu değil alandaki mevcut haliyle varlığını koruyabilmektir (Kuban, 2000).

Bütünleme uygulamaları ise yapının hasar gören kısımlarının ilk tasarımındaki bütünlüğe uygun olacak şekilde yeniden üretilmesi ve tamamlanmasıdır (Ahunbay,

2019). Harabe halindeki arkeolojik kalıntıların mekânsal ve hacimsel olarak daha nitelikli algılanabilmesi için bütünleme uygulamaları yapılmaktadır. Ayrıca estetik kaygının yanında strüktürel problemi bulunan yapılarda da bütünleme yöntemi kullanılarak sağlamlık artırılabilir. Sadece yapının bütünlenmesi değil yapıyı oluşturan birim malzemelerin de bütünleme ve sağlamlaştırması amaç olabilmektedir (Şekil 2.8; Şekil 2.9).

Şekil 2.8 Thyateira’da yapı ve malzeme ölçeğinde tamamlama (Kişisel Arşiv, 2021)

Şekil 2.9 Aphrodisias'ta yapı ve malzeme ölçeğinde tamamlama (Kişisel Arşiv, 2022)

Bütünleme müdahalesi öncesi yapının ilk tasarımına dair bilimsel alt yapı gereklidir. Bilimsel dayanağı olmayan müdahaleler, yapının hem özgün kimliğine hem de strüktürel özelliğine zarar verebilmektedir. Ayrıca Venedik Tüzüğü'nün 12. Maddesi göz önünde bulundurulursa, bütünleme müdahalelerinde yeni kısımların özgün malzemeden ayırt edilmesi gerekir (ICOMOS, 1964). Yeni üretilen malzemenin özgün malzeme ile kullanım oranı da önemlidir. Yeni malzemenin baskın olması durumunda antik eserin kimliği zarar görebilir. Özellikle bezeme, profil özelliklerine sahip kalıntıların bütünleme uygulamalarında bezemesiz, sadece hatların belli olduğu geometrik anlatım teknikleri kullanılmalıdır. Carta Del Restauro'nun 8. Maddesinde "Ekler kesin ve açık olmalı ve özgünden farklı malzeme kullanılarak veya bezemesiz bir çerçeveye sınırlandırılarak, ya da damga veya yazıtlarla belirtilmelidir. Bir restorasyon asla onu inceleyenleri yanıltacak veya tarihi bir belgeyi değiştirecek şekilde yapılmamalıdır." denerek bu müdahale yöntemindeki kriter belirtilmiştir (ICOMOS, 1931).

2.2.5 Rekonstrüksiyon

Tamamı yıkılmış, yok olmuş ya da yapısal kimliği tanınmayacak şekilde harap olmuş anıt veya yapıların özgün özelliklerini taşıyacak şekilde yeniden inşa edilmesine rekonstrüksiyon denir. Bu uygulama ancak özel durumlarda kabul edilebilir. Yeni malzemenin diğer uygulamalara göre çok daha fazla kullanılıyor olması, rekonstrüksiyon çalışmalarının çok tavsiye ve tercih edilmemesine sebep olmaktadır. Buna ek olarak rekonstrüksiyon uygulamaları sağlam bilimsel dayanağa oturtulmalıdır. Yapıya ait özgünlük, iz ve belgelerin yetersiz olduğu durumda rekonstrüksiyon, yapı adına geçmişin yorumlanması olarak kalmaktadır ve yanlış uygulamalara sebebiyet vermektedir. Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Şartı kapsamında yeniden yapımlar doğrudan arkeolojik kalıntılar üzerine uygulanmamalıdır (ICOMOS, 1990). Venedik Tüzüğü'nde ise yeniden inşa uygulamalarından peşinen vazgeçilmesi gerektiği tavsiye edilmektedir (ICOMOS, 1964). Ancak bazı durumlarda yeniden yapıma gitmek kaçınılmazdır. Kent ve ülke için simge değeri taşıyan yapıların deprem, savaş gibi durumlarda yok olması durumu rekonstrüksiyon için kabul edilebilir bir altlık oluşturmaktadır. Yapının bulunduğu bağlamda çok önemli bir role sahip olması ve özgünlüğe katkıda bulunması bu duruma örnektir (Vacharopoulou, 2006). Buna ek olarak bir yapım tekniğini ya da geleneği sürdürebilmek adına da rekonstrüksiyon uygulanabilmektedir (Ahunbay, 2019).

Sardis Antik Kenti Gymnasium Mermer Avlusu tartışmalı rekonstrüksiyon örneklerindendir (Şekil 2.10). Yapının rekonstrüksiyonuna temel olarak ziyaretçiler için cazibe merkezi oluşturması ve yapı içerisinde kullanılan elemanların böylelikle korunacak olması gösterilmiştir (Yegül, 1976). Alanda özgün malzemeye yoğun müdahalede bulunulmuştur. Kullanılan farklı tekniklerden dolayı net bir restorasyon tekniği anlaşılamamaktadır. Özellikle iç cephede mermer kaplamaların tamamlanamamasından dolayı gözüken tuğla duvar, ziyaretçiler için kafa karışıklığına sebep olabilmektedir (Kaymak Heinz, 2008).

Şekil 2.10 Sardis Gymanisum rekonstrüksiyonu (Kişisel Arşiv, 2022)

Rekonstrüksiyona önemli örneklerden biri de Atina Attalos Stoa'sı'dır (Şekil 2.11). Yapı sadece yeniden inşa edilmemiş ayrıca yeniden işlevlendirilmiştir (Schmidt, 1997). Stoa'nın rekonstrüksiyon uygulaması, hem yeniden işlevlendirilmiş bir arkeolojik kalıntı olması hem de neredeyse en ince ayrıntısına kadar yeniden inşa edilmesinden dolayı tartışmalara neden olmaktadır. Bu durum arkeolojik peyzaja ve harabe estetiğine doğrudan zarar verebilmektedir.

Şekil 2.11 Attalos Stoa'sı rekonstrüksiyon öncesi ve sonrası (Jokilehto, 2002)

Günümüzün teknolojisi ile antik eserlerde uygulanan rekonstrüksiyon uygulamaları şekil değiştirmektedir. Yukarıda bahsedilen örneklerde olduğu gibi

rekonstrüksiyon uygulamaları üzerinde çokça tartışılmış, bazen de yanlış uygulamalar sökülme zorunda kalınmıştır (Kaymak Heinz, 2008). Bu tarz geri dönüşümü zor durumlardan uzak kalabilmek adına dijital rekonstrüksiyon uygulanabilmektedir. Bu yöntem ile kalıntıların üç boyutlu modelleri dijital uygulamalar aracılığı veya sanal gerçeklik gözlükleri ile deneyimlenebilmektedir. Böylelikle üzerinde kolayca değişiklik yapılabilen dijital rekonstrüksiyon uygulamaları, alan çalışmalarından daha az masraflı ve geri döndürülebilir olmaktadır (Cengiz ve Tanaç Zeren, 2021).

2.2.6 Çağdaş Ek

Arkeolojik alanların korunmasında, düzenlenmesinde ve sunumunda çağdaş ekler önemli rol oynamaktadır. Bunlardan ilki koruma çatılarıdır. Arkeolojik kalıntılar, ön konservasyon müdahalelerinden sonra koruyucu bir üst örtü ile kapatılabilir. Ancak bazen konservasyon müdahaleleri yapıların korunması için yeterli olmayabilir. Böyle durumlarda arkeolojik alanlarda bir koruma strüktürünün tasarımı gerekmektedir (Tanaç Zeren ve Uyar, 2010). Bazen geçici koruma çatısı statüsünde üretilen yapılar, atmosferik etkilere karşı uzun süreli koruma sağlamaktadır (Şekil 2.12; Şekil 2.13; Şekil 2.14; Şekil 2.15; Şekil 2.16).

Şekil 2.12 Sardis Synagog koruma çatısı (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 2.13 Laodikeia Kilisesi koruma çatısı (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 2.14 Çatalhöyük koruma çatısı (Nurhan Eyupoğlu Kişisel Arşivi, 2022)

Şekil 2.15 Metropolis Hamam-Gymnasium koruma çatısı (Kişisel Arşivi, 2022)

Şekil 2.16 Troia kale duvarı ve megaron yapısı koruma çatısı (Kişisel Arşivi, 2022)

Koruma çatısı bulunmayan alanlarda özellikle duvar freski, mermer-mozaiik döşeme, harçlı duvar gibi arkeolojik kalıntılarda bozulma daha sık görülmektedir (Yılmaz, 2018). Arkeolojik varlıkların koruma çatıları ile dış etkenlere karşı korunmasının yanı sıra, çatılar sayesinde yerinde restorasyon çalışmaları kolaylıkla devam edebilmektedir. Çatıların altında bir açık hava müzesi şeklinde sergileme imkânı da sağlanmaktadır (Cengiz ve Tanaç Zeren, 2021). Tüm bunlara ek olarak koruma çatıları ister geçici statüde ister kalıcı statüde olsun, alana en az seviyede müdahale etmeli, çatının strüktürü kalıntılara mümkün oldukça temas etmemelidir. Çatıların, kalıntının tamamını örttüğünden emin olunmalı, statik hesabının doğru yapılmasına ve arkeolojik alana zarar vermemesine dikkat edilmelidir. Çatılar üretildiği alana özgü olmalı, alan iyi analiz edilmeli ve çatı ona göre tasarlanmalıdır (Savrum Kortanoğlu, 2013). Var olan kalıntılar içerisinde baskın rol oynamamalı, onlarla uyumlu olmalıdır. Kent silüetinde baskın kalmamasına dikkat edilmelidir. Strüktür gerektiğinde geri sökülebilen sürdürülebilir malzemeden üretilmiş olmalıdır. Böylelikle arkeolojik alanlardaki çalışmaların ihtiyacı doğrultusunda çağdaş eklere müdahalede bulunmak kolaylaşmaktadır.

Bir diğer çağdaş ek ise yürüyüş, sergileme ve gezi platformlarıdır. Arkeolojik alanlarda ziyaretçilerin mekân ve kalıntılara kolay ulaşabilmesi ve sergilenmesi ile korunması için platformlar tasarlanmakta ve üretilmektedir. Kalıntılara zarar

vermemeye çalışan, üzerinde alana ait bilgi panoları ve seyir terasları içeren, yönlendirme levhaları ile şekillenen yollardır (Kafa Duran, 2019).

Arkeolojik alanlardaki yürüyüş ve gezi platformlarında çatılarda olduğu gibi sürdürülebilir malzeme seçilmelidir. Alanın ihtiyacı doğrultusunda parçalarına kolayca ayrılabilen ve yeniden birleştirilebilen ayrıca atmosferik etkilere de dayanıklı malzeme seçimi önemlidir. Aksi takdirde süreç içerisinde malzeme dayanıksızlaşmakta ve işlevini yitirebilmektedir (Şekil 2.17).

Şekil 2.17 Sardis Roma Yolu mozaikleri için demonte cam döşeme uygulaması (Kişisel Arşivi, 2021)

Yürüyüş yolları, alanın peyzaj tasarımında baskın rol oynamamalıdır. Yol, kentin belirlenen odaklarında seyir platformlarına dönüşebilir. Ancak kalıntılara baskın gelmeyecek ölçekte odaklar oluşturulmasına dikkat edilmelidir. Tüm gezi güzergâhı boyunca aydınlatma ve bilgilendirme panoları ile arkeolojik alanlarda nitelikli ve bilgilendirici rotalar oluşturulmalıdır (Şekil 2.18; Şekil 2.19).

Şekil 2.18 Troia yürüyüş yolları (Kortanoğlu, 2013)

Şekil 2.19 Önde Metropolis yürüyüş yolu ve arkada Hamam-Gymnasium koruma çatısı (Kişisel Arşiv, 2022)

Arkeolojik alanlardaki diğer çağdaş yapılaşma örnekleri ise giriş, karşılama, hizmet yapıları ve kazı başkanlıklarına ait birimlerin inşasıdır. Arkeolojik alanlardaki

ziyaretçi ve çalışanların kullanabilecekleri yeni yapıların ihtiyacı durumu, bu alanlarda yapı üretimini zorunlu kılmaktadır (Köksal, 2014).

Yeni yapılaşmanın yapılacağı alan, önceden yapılacak sondaj kazıları sonucunda belirlenmelidir. Yapıların kalıntılarla olan ilişkisi özellikle vaziyet planı ölçeğinde düşünülmelidir. Ziyaretçi karşılama merkezi gibi kamusal mekânlar ile kazı başkanlığına ait atölye, depo, kazı evi gibi yapıların konumları da birbirinden farklı olmalıdır. Kamusal yapılar, ören yerlerinin giriş kısımlarında ve kolay ulaşılabilir olmalıdır (Savrum Kortanoğlu, 2013). Kazı başkanlığına ait birimler ise konumu ile özelleşmelidir. Kazı başkanlığına ait üretimlerin yapılacağı atölye gibi birimler kalıntılara zarar verilmemesi adına yalıtılmış alanlarda bulunmalıdır.

Yapıların tasarımında koruma çatılarına benzer olarak zemine az temas etmesi, sökülür-takılır üretilmesi, kentle olan peyzaj ve kütle uyumlarında baskın kalmamasına dikkat edilmesi önemlidir. Yapının kendi dönem mimarlık anlayışını yansıtması, doku ile kontrast oluşturarak dokuyu ön plana çıkarması beklenir (Tanaç Zeren ve Uyar, 2010).

2.2.7 Anastilosis

Arkeolojik miras alanlarındaki koruma ve restorasyon teknikleri alana çok müdahale eden örneklerle sahip olduğu gibi az müdahaleyi gerektirecek uygulamalar da mevcuttur. Yapının kendisine ait olan ve yapıdan çeşitli nedenlerle yıkılarak dağılmış mimari yapı elemanlarının toplanarak yeniden bir araya getirilmesi olarak tanımlanan “anastilosis” uygulaması bunlardan biridir.

Anastilosis kavramı ilk olarak 1931 yılında Atina Konferansı’nda kullanılmıştır. Bu kavramla Atina Akropolisi ve Parthenon özelindeki ayağa kaldırma uygulamaları tanımlanmıştır. Carta Del Restauro’nun 3. Maddesinde ise antik kalıntılarda bütünlemeden kaçınılması gerektiği, sadece anastilosisle izin verilebileceği

belirtilmiştir. Aynı tüzüğün 8. Maddesinde ise yapıdaki tüm ek ve bütünlemelerin özgünden farklı malzeme kullanılarak ve bezemeden arındırılmış yalın bir dille üretilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır (ICOMOS, 1931).

Venedik Tüzüğü ile de anastilosis kavramı son halini almıştır. Arkeolojik alanlarda bütünlemeden kesinlikle vazgeçilmesi gereken 15. Maddede “Yalnız anastilosis, yani mevcut fakat birbirinden ayrılmış parçaların bir araya getirilmesine izin verilebilir. Birleştirmede kullanılan malzeme her zaman ayırt edilebilecek bir nitelikte olmalı ve bu, anıtın korunmasını sağlamak ve eski haline getirmek için mümkün olduğunca az kullanılmalıdır.” ifadesi ile anastilosis müdahalesinin çerçevesi çizilmiştir. 1990 tarihli Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü’nde ise yeniden yapım uygulamalarının mevcut arkeolojik verilere zarar vermemeleri için çok özenle yapılması gerektiği ve yapının özgün kimliğini yakalayabilmesi için bütün kaynaklardan yararlanması gerektiği belirtilmektedir.

Anastilosis uygulamalarında hedef yapıyı yeniden, tamamıyla inşa etmek değildir. Özellikle mimari nitelik ve arkeolojik bilgi açısından önem taşıyan, kendine özgü malzemesinin çoğunluğu bulunan yapıların bilgi verme amacı ile ayağa kaldırılmasıdır. Anastilosis için en uygun durum, anıta ait parçaların çoğu günümüze ulaşmış ve tekrar kullanılabilir durumda ise oluşmaktadır. Az malzemenin günümüze ulaştığı durumlarda anastilosisisten kaçınılmalıdır (Ahunbay, 2019). Bu durumda yıkılmış yapılar, orijinal parçaları ile eski haline getirilmeli ve yeni parçaların azınlıkta ve ayırt edilebilecek nitelikte olmasına özen gösterilmelidir (Jokilehto, 2002).

Buna ek olarak anastilosis uygulaması ile yeniden görünürlük kazanan yapılar, ulusların veya kültürlerin geçmişinin bir simgesi olarak rol oynayabilmektedir (Vacharopoulou, 2006). Yapılar, anastilosis uygulamasına tabi tutulurken bulundukları yerel ve tarihi bağlam ile birlikte değerlendirilmelidir. Böylelikle uygulamanın hem bulunduğu arkeolojik alan içerisindeki anlamı ortaya çıkmakta hem de yapı, alan içerisinde bir odak noktasına dönüşebilmektedir. Aphrodisias

Tetrapylon’u, Ephesus Celcius Kütüphanesi, Laodikeia Tapınak-A yapısı ve Pergamon Trajan Tapınağı bulundukları kent içerisinde odak noktası haline gelmiş anastilosis uygulamalarına örnektir (Şekil 2.20; Şekil; Şekil 2.21; Şekil 2.22; Şekil 2.23).

Şekil 2.20 Aphrodisias Tetrapylon yapısı anastilosis örneği (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 2.21 Ephesus Celcius Kütüphanesi anastilosis örneği (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 2.22 Laodikeia Tapınak-A yapısı anastilosis örneği (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 2.23 Pergamon Trajan Tapınağı anastilosis örneği (Nurhan Eyupoğlu Kişisel Arşivi, 2022)

BÖLÜM ÜÇ

METROPOLİS ANTİK KENTİ AKROPOLİS SURLARI VE DOĞU GİRİŞİ MİMARİ ÖZELLİKLERİ

3.1 Hellenistik Dönem Savunma Yapıları Mimari Özellikleri

Akropolisler, sahip olduğu dini ve simgesel önemin yanı sıra bir zamanlar kentin asıl savunulduğu ilk alandır (Wycherley, 2021). Geometrik dönemde savunma anlamında hâkim tepelere konumlanmasına ek olarak bir de tahkimatlı sur yapılarıyla çevrelendiği görülmektedir. Klasik ve Hellenistik dönemde ise şehir surları ve savunma hattı, genişleyen şehir anlayışıyla birlikte bütün bir kenti kuşatacak şekilde kurgulanmıştır. Böylelikle akropolis surları ve tahkimatlı yapılaşma bir iç kale olma durumunda kalmıştır (Nossov, 2009).

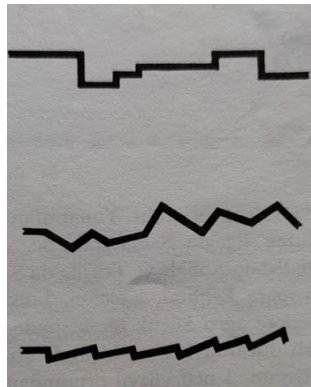
Yunan şehir devletlerinin Büyük İskender’le birlikte geri kazandıkları bağımsızlıklarının bir somut yansıması olan savunma yapılarının ele alınması ve yeniden üretimi özellikle M.Ö. 4. yüzyıldan itibaren Anadolu şehir devletlerinde güçlü bir şekilde görülmekte ve hissedilmektedir (Fyfe, 1936; Wycherley, 2021). Bu ciddi yapılaşma sürecinde şehir surları mimarisi hızla gelişmiş ve her şehre ait karakteristik doku ve malzemelerden çeşitli sur inşaları başlamıştır.

Hellenistik Dönem kentlerinde akropolislerin mekan kurgusu özellikleri Aristoteles tarafından “Akropolis oligarşiyle monarşiye, düzlük alansa demokrasiye uygundur.” diye tanımlanmıştır (Aristoteles, çev., 2020). Bu durum tahkimatlı yapılaşmanın bir güç simgesi olmasını da vurgulamaktadır. Bu yüzden kent surları gezginleri etkilemeli ve düşmanları korkutmalıdır (Wycherley, 2021). Bu bağlamda düşünüldüğünde kent surları kente ait kimlik taşımalı; malzemesi, planı ve yarattığı algı ile kenti simgelemelidir.

Savunma yapılarının yerelliği ilk olarak malzeme kullanımından okunabilmektedir. Hellenistik Dönem savunma yapılarının inşasında şehrin

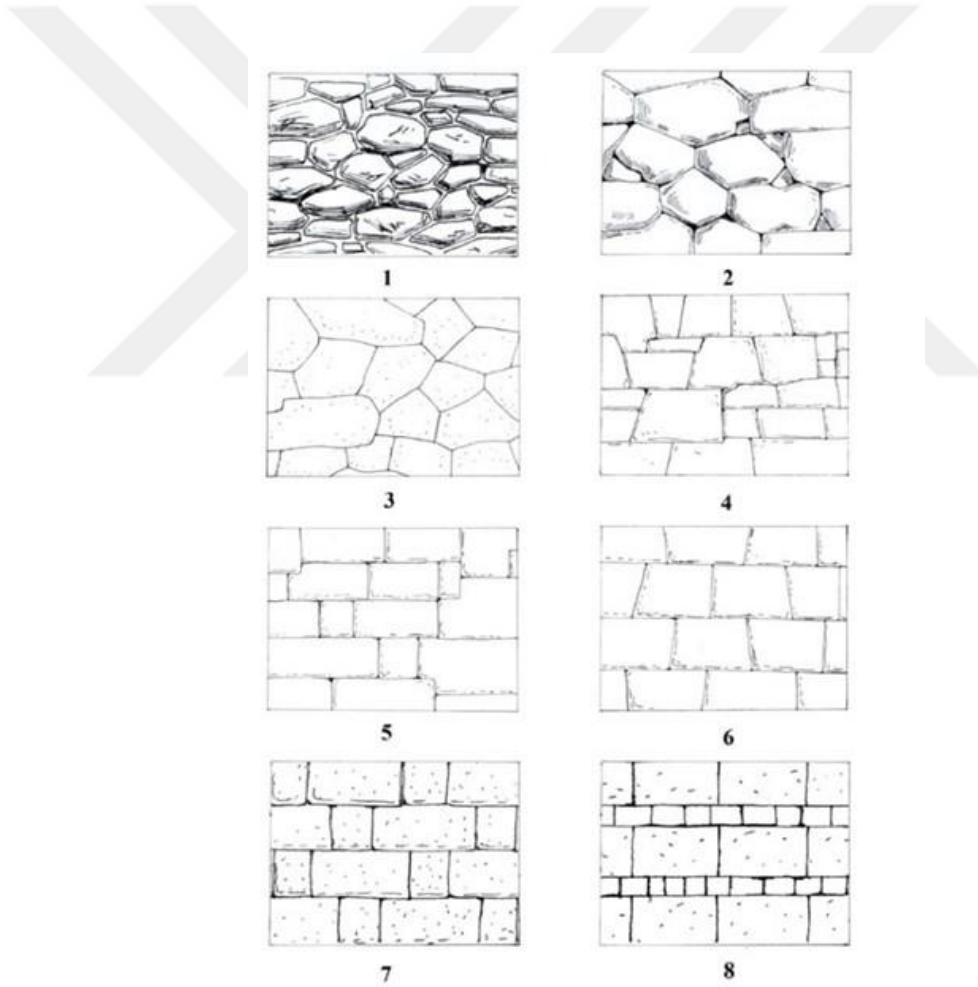
konumlandığı bölgeye yakın taş ocaklarından çıkarılan yöresel taş malzemenin kullanımı; kentlerin surlarına karakteristik özelliklerini kazandıran en önemli unsurdur. Sur bloklarının nakliyesi için masraf ve iş gücünün yoğunluğu nedeniyle kente yakın madenlerden çıkan yerel malzeme kullanılmaya çalışılmıştır (Fırat, 2016). Genellikle kireç taşı (kalker) kullanımı gördüğümüz surlar, bu taş bloklarının çeşitli varyasyonlarla bir araya getirilmesiyle inşa edilmiştir. Basit moloz taşlardan kusursuz işlenmiş kesme taşlara kadar bütün farklı teknikler bazen bağımsız bazen birlikte kullanılmıştır. Bu tekniklerin birlikte kullanımı ya da bir tekniğin başka bir yerde başka bir zamanda kullanılmış olması sur yapıları üzerinde tarihlendirme yapmayı da güç kılmaktadır (Wycherley, 2021).

Sur yapılarının mimarisini ise üç ana unsur oluşturmaktadır; bu unsurlar duvarlar, giriş kapıları, burç ve kulelerdir. Tahkimatlı yapıların en temel elemanı ise duvarlardır. Bütün bir savunma hattının kuşatılması üzerine tasarlanan surlar düz veya dirsekli olarak iki gruba ayrılmaktadır (Akarca, 1998). Düz duvarlar düzlük alanlarda kesintisiz olarak inşa edilmektedir. Düz olmayan duvarlar ise menderes ve testere ağızlı olarak ikiye ayırmaktadır (Şekil 3.1). Testere ağzı tipi, surların dirseklenmesiyle oluşur. Duvar dirsek yaparak geriye çekilir ve arazideki eğime göre şekillenir. Sur duvarları daha çok eğimli ve engebeli arazilerde bu şekilde inşa edilir. Menderes tipi duvarlar ise kuşatacağı alanı kapsayacak şekilde açılıp içe veya dışa doğru yönlenecek şekilde tasarlanırdı (Akarca, 1998).

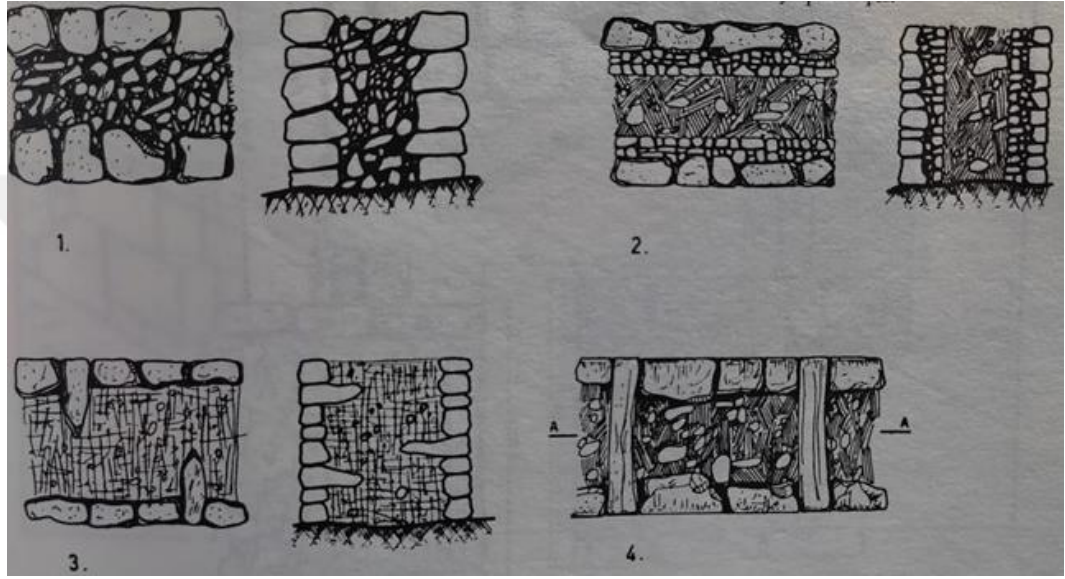
Şekil 3.1 Yukarıdan aşağıya menderes tipi, dirsekli tip ve testere ağzı tipi duvar planları (Akarca, 1998).

Antik Dönem sur duvarlarının cephe tipolojisi ise Scranton'a göre 8 gruba ayrılmaktadır (Şekil 3.4). Bu gruplandırma için bazı eleştiri ve eksikliklerine rağmen Antik Yunan duvar tipolojisi adına hala kabul gören gruplandırmadır denilebilir (Nossov, 2009). Anadolu'daki Hellenistik kentlerin sur duvarlarında ise bu sınıflandırma içerisinde genellikle işlenmiş trapezoidal kesme taş, isodomik işlenmiş kesme taş ve pseudo-isodomik kesme taş duvar teknikleri görülmektedir. Milattan Önce 5. yüzyılda kullanılan işlenmemiş kaba kesme taş örgü sistemi, 4. yüzyıl ile birlikte isodomik ve pseude-isodomik kesme taş tekniğine doğru evrilmiştir (Nossov, 2009). Yapı ustasının bilgisine ve arazi şartlarının durumuna göre de bu duvar tekniklerinin birlikte kullanımı görülebilmektedir.

Şekil 3.4 Scranton'a göre Antik Dönem sur duvarları taş örgü sistemleri 1) moloz örgü 2) düzensiz çokgen örgü 3) kavisli çokgen (lesbos) örgü 4) işlenmemiş trapezoidal örgü 5) işlenmemiş kesme taş 6) işlenmiş isodomik trapezoidal örgü 7) işlenmiş isodomik kesme taş örgü 8) işlenmiş psoude - isodomik kesme taş örgü (Nossov, 2009)

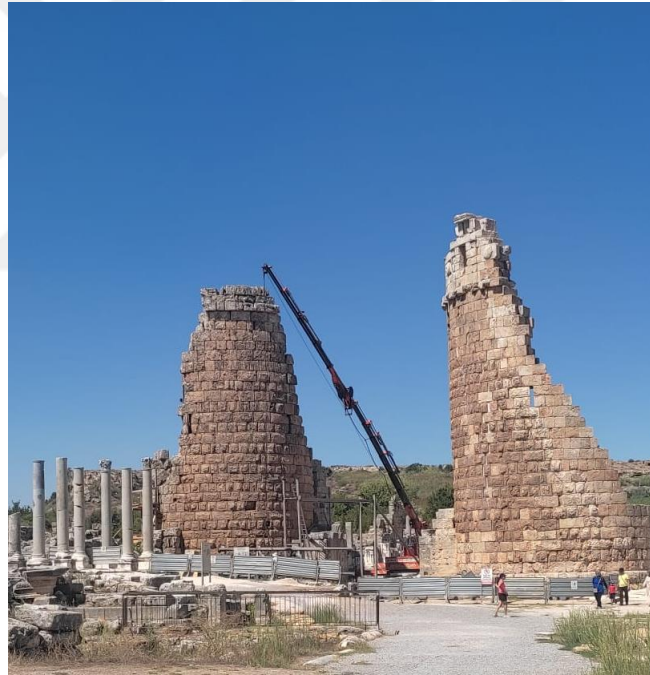
Duvarların biçimlenişleri de antik dönemde farklılık göstermektedir. Sadece kesme taş blok kullanılarak yığma tekniğiyle oluşturulmuş sur duvarları çok istisna olarak bulunsa da duvarların genelde dolgulu (sandviç) teknikle inşa edildikleri görülmektedir (McNicoll, 1997). Akarca (1998), dolgulu duvarları dört gruba ayırır. Bunlar sade dolgulu, çift duvar örgülü, atkılı (emplekton) ve bölmeli duvarlardır (Şekil 3.5).

Şekil 3.5 Antik Dönem dolgulu duvar tipleri 1) sade dolgulu 2) çift duvar örgülü 3) atkılı (emplekton) 4) bölmeli (Akarca, 1998)

Sade dolgu duvarlar; duvarın dış cidarına yerleştirilen taş blokların arasına moloz toprak ya da kerpiç doldurulmasıyla elde edilir. Çift örgülü duvarda ise statik sağlamlığını arttırmak için dış cidardaki blokların arkasına daha küçük boyutlu taşlarla ikinci bir destek duvarı örülür. İç kısım ise yine dolgu malzemesi ile doldurulur. Bölmeli ve atkılı teknikte ise cidara yerleştirilen taşlara ek aralıklı olarak duvar derinliğine doğru yerleştirilen atkı taşları kullanılır. Atkılı teknikte (emplekton) atkı taşı duvar içerisinde dolguyla bütünlük kazanırken, bölmeli duvar tekniğinde ise duvarın iki yüzeyi arasında bir sıra boyunca taş yerleştirilmeye devam edilir (Tomlinson, 1961). Kalan hacim ise dolgu malzemesi ile doldurulmaktadır (Akarca, 1998; Nossov, 2009). Hellenistik Dönemde atkı taşı kullanımı ile hem statik anlamda dayanıklılık artırılmış hem de cephe estetiği sağlanmıştır (Fırat, 2016).

Sur yapılarının cephe kurgusunda oluşturduğu en temel boşluklar ise giriş kapılarıdır. Perge Şehir Kapısı gibi dış surlarda açılan kapılar iç sur kapılarına göre daha anıtsal boyutlardadır (Şekil 3.6). Savunmanın ilk hattı olan dış surların kapıları daha korunaklıdır (Bulgurlu, 1999). Kapılar kule veya burçlarla desteklenir. Hellenistik Dönemde kullanılan en yaygın kapı tipi iki kule ile desteklenen, genellikle dış sura ait kapılar olmuştur (Nossov, 2009). Akropolis surlarında ise bulundukları topografya ve işlevlerine göre bir veya birden fazla kapı bulunabilmektedir (Göncü, 2013). Akropolis kapıları dış sur anıtsal kapılarına göre daha küçük ölçeklidir. Genellikle akropolis ve şehir arasında bağlantı sağlayan bir ana kapı bulunur. Savunma ihtiyacına göre alternatif kapılar da bulunur ya da var olan surdan açılmıştır (Lawrence ve Lawrence, 1979).

Şekil 3.6 Perge Hellenistik Şehir Kapısı ve Kuleleri (Kişisel Arşiv, 2022)

Surları oluşturan üçüncü unsur ise kule ve burçlardır. Kuleler savunmanın toplandığı odak noktaları olmanın yanı sıra, sur hattı boyunca statik olarak destek rolünde de inşa edilirdi. Kule ve burçların konumunu arazinin koşulları belirlerdi (Akarca, 1998). Sur hattı boyunca girişin tanımlanması ve korunması bakımından burç ve kuleler her zaman önem taşımıştır. Birçok farklı plan kurgusuna göre inşa edilen kuleler özellikle Hellenistik dönemde dörtgen olarak inşa edilmiştir

(McNicoll, 1997). Duvardan hafif bir çıkıntı yapacak şekilde olmasının yanı sıra çok geniş yapılara da dönüşebilmektedir (Wycherley, 2021). Kulelerin iç mekânlarının kullanılması söz konusu olduğu gibi sadece sur hattında bir destek elemanı olarak ve girişin tanımı ve korunması amacıyla da inşa edilmişlerdir. Bu amaçla inşa edilmiş olan burçlar iç mekân barındırmamış ve sadece yapının üst kısmı kullanılmıştır (Şekil 3.7).

Şekil 3.7 Silyon Kulesi (Nossov, 2009)

Şekil 3.8 Metropolis Hellenistik Surlarına ait burç (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

3.2 Metropolis Antik Kenti Konumu ve Tarihçesi

Metropolis Antik Kenti, ismi etimolojik olarak “Ana Tanrıça Kenti” anlamını taşıyan, Erken Tunç Çağından başlayarak, özellikle M.Ö. 2. yüzyıl sonrası yoğun yerleşimin görüldüğü küçük ölçekli bir İonia kentidir (Öz, 2006). Antik Gallesion Dağı’nın (Alaman Dağı) eteklerinde bulunan, günümüzde İzmir’in Torbalı ilçesine bağlı Yeniköy ve Özbey Mahalleleri arasında konumlanan kent, Ephesus - Smyrna ulaşım aksının üzerinde, verimli Torbalı Ovası’na hâkim bir tepede yer almaktadır (Şekil 3.9; Şekil 3.10).

Şekil 3.9 Metropolis ve çevresindeki Batı Ege Kentleri (Meriç, 2003)

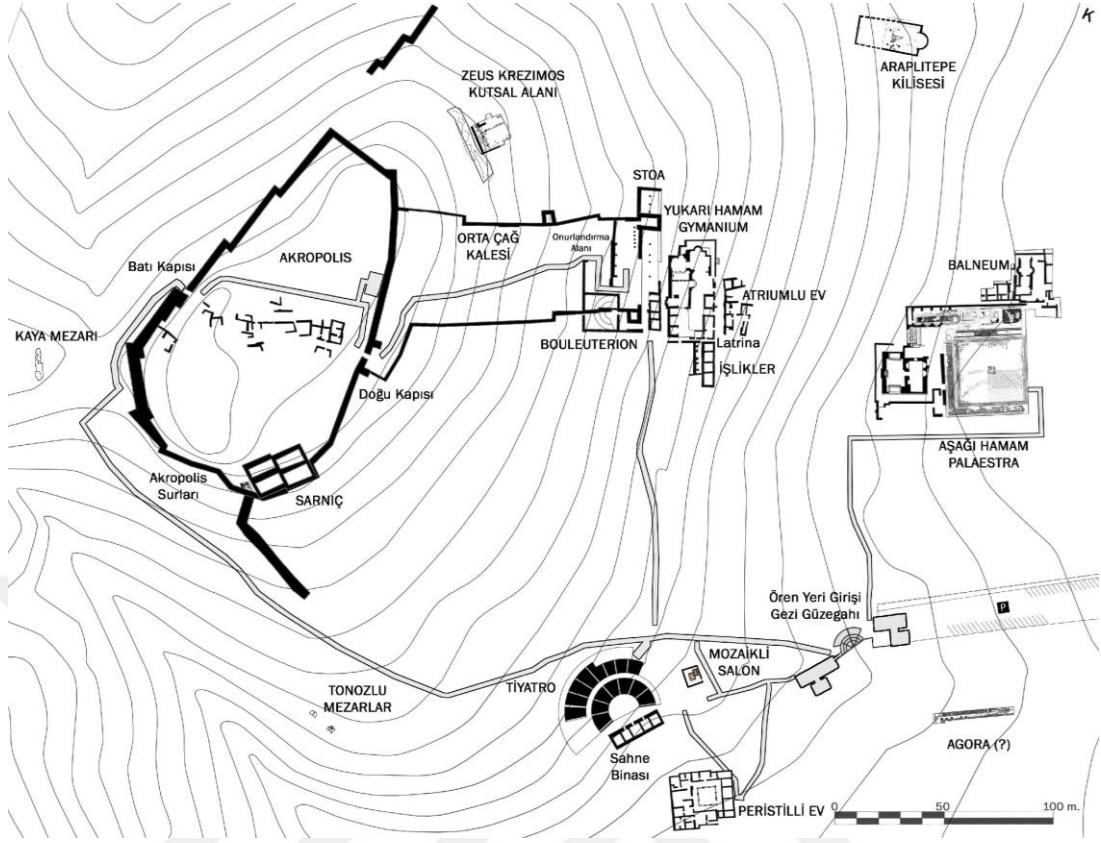
Şekil 3.10 Torbalı Ovası’ndan Gallesion (Alaman) Dağı ve Metropolis (Kişisel Arşiv, 2022)

Kentin yakın çevresinde Dedecik - Heybelitepe, Bademgediği Tepesi, Arapkahve gibi Geç Neolitik/Erken Kalkolitik ve Tunç Çağına ait önemli yerleşim alanları ve müstahkem köyler bulunmaktadır (Meriç, 2003). Bu alanlardaki halkların bir araya gelerek kentin temelini attıkları düşünülmektedir. Bahsedilen yerleşimlerin devamı niteliğinde olan Metropolis, süreç içerisinde İon Kolonizasyonu etkisinde kalmış ve kentin Akropolisinde Geç Geometrik Dönemle beraber başlayan yerleşim süreci, zamanla kentin yamaçlarına doğru yayılmıştır (Öz, 2006).

Metropolis'te her ne kadar Erken Tunç Çağı'ndan itibaren yerleşim izleri görülse de kentte asıl yapılaşmanın ve planlı kentleşmenin M.Ö. 3. yüzyıla ait olduğu görülmektedir. Büyük İskender sonrası varislerinin yoğun taht savaşları sırasında birçok stratejik öneme sahip kent kurulmuş ya da var olan kentler yeniden yapılaşmayla elden geçirilmiştir. Bu durum Metropolis özelinde de görülebilmektedir. Kent, Hellenistik Dönemde Seleukoslar tarafından yeniden planlanan ve organize edilen bir kenttir (Öymen, 2006). Metropolis, tahkimatlı bir akropolisin eteklerine yayılan, birbirini dik kesen caddelerin organize ettiği, kamusal ve sivil yapıların konumlandığı hippodamik bir plana sahiptir (Şekil 3.11; Şekil 3.12).

Şekil 3.11 Metropolis Antik Kenti (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

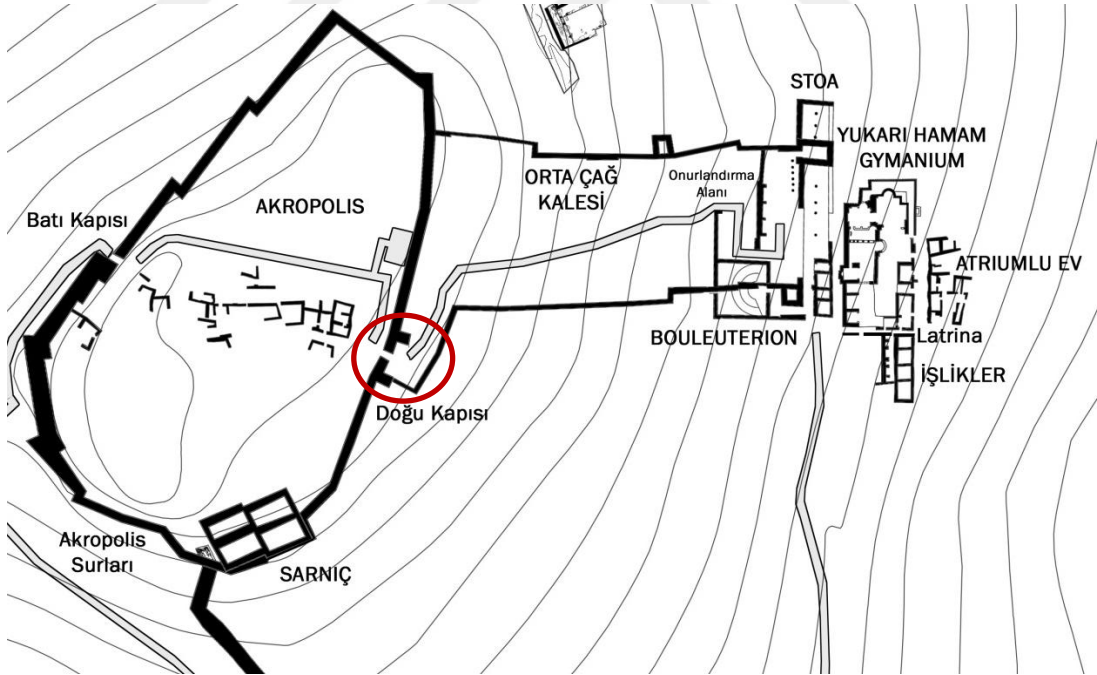
Şekil 3.12 Metropolis Antik Kenti planı (Metropolis Kazı Arşivi, 2022)

Pergamon Krallığı'nın bölgeye hâkim olmasıyla beraber kentte planlama, mimarlık ve heykeltıraşlık adına büyük ilerleme ve gelişme görülmektedir (Arslan 2015). Bu yapılaşma sadece Metropolis'te değil, kentin yakın çevresinde de hissedilir. Hellenistik Döneme ait yerleşimler yakın çevrede çokça görülmektedir. Bu dönemde kente yakın alanlarda Küçük Menderes Havzası'na yayılan birçok tahkimatlı alan bulunmaktadır. Surlarla çevrelenmiş, *komai* ya da *katoikia* adı verilen bu köy yerleşmeleri tıpkı Metropolis'te olduğu gibi Hellenistik Döneme ait savunma yapıları barındırmaktadır. Bu savunma yapılarının bir benzeri olarak Metropolis Akropolis Surları da bu dönemde inşa edilmiştir (Meriç, 1982). Kentin Akropolisine inşa edilen sur yapısına ek olarak kente karakteristik özelliğini veren kamusal yapılar da bu döneme tarihlendirilmektedir. Pergamon Krallığı ile kurulan yakın ilişkilerin sonucu fonlanan kentte Agora, Stoa ve Bouleuterion gibi önemli kamusal yapılar inşa edilmiştir (Arslan, 2015).

Günümüzde Metropolis Antik Kenti'ni değerlendirirken akropolis (yukarı kent), orta kent ve aşağı kent olarak ele alabiliriz. Antik Dönem Yunan kentlerinin en önemli yapı alanlarından biri de bu gruplamalardan biri olan akropolislerdir. Yukarı şehir anlamına gelen bu yapı topluluğu, kente hâkim tepe noktalarına inşa edilmekte ve içerisinde birçok dini, kamusal yapı bulundurmanın yanı sıra barış zamanında şehrin tanrıları için kutsal bir alan, savaş zamanları için ise sığınılacak bir üst şehir karakterini taşımaktadır (Öymen, 2006). Barındırdığı kutsal alanlar ile bağdaştırılan gelenekler nedeniyle kentli ve kent yaşamında her zaman önemli bir konumda olmuştur (Whycherley, 2021). Metropolis Akropolisi de hem barındırdığı mimari yapılar, hem de kent ve yakın çevresiyle kurduğu ilişki bakımından çok kritik öneme sahiptir. Sığınılacak üst şehir kimliğini tanımlayacak şekilde bir sur yapısının çevrelediği Akropolis, şehrin batısında, deniz seviyesinden yaklaşık 145 metre yükseklikte konumlanmaktadır ve kuzey-güney aksı boyunca uzanmakta olup 1600 m²'lik bir alana sahiptir (Şekil 3.13). Oturduğu düz platonun şekli nedeniyle güneye doğru genişleyen bir yapıdadır. Kentin geri kalanıyla, özellikle Orta Kentle ileride de bahsedileceği üzere kent planında görülen ve Orta Kentten geçen basamaklı yolu karşılayan, Doğu Girişi olarak isimlendirilen kapıyla ilişki kurmaktadır (Şekil 3.14; Şekil 3.15). Akropolisin içerisinde sikke ve yazıtlarla varlığı tespit edilen ancak mimari bir buluntusuna rastlanmamış olan Ares Tapınağı Metropolis Akropolisi'nin kutsal alan olma durumunu ortaya koymaktadır. Bunlara ek olarak alanın güneyinde Geç Roma Dönemine tarihlenen ve üç odası kazılar sonucunda açığa çıkarılmış; birbiriyle bağlantılı dört odadan oluşan bir sarnıç yapısı bulunmaktadır. Doğu Roma (Bizans) Dönemi'nde kentin küçülmesi ile birlikte yoğun iskâna maruz kaldığı düşünülen Akropolisin merkezinde ise bu döneme tarihlenen konutlar yer alır (Şekil 3.16).

Şekil 3.13 Metropolis Antik Kenti Akropolisi (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Şekil 3.14 Doğu Kapısı'nın konumu ve kentin geri kalanı ile ilişkisi (Metropolis Kazı Arşivi, 2022)

Şekil 3.15 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Şekil 3.16 Solda Roma Sarnıç Yapısı, sağ üstte Bizans Konutları ve sağ altta Doğu Girişi (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Orta Kentte ise kentin kamusal yapılarının çoğunluğu bulunmaktadır. Özellikle bahsedildiği üzere Hellenistik mimarinin önemli örneklerinden olan Meclis Binası (Bouleuterion), Stoa, Onurlandırma Alanı gibi yapıların yanı sıra, Erken Roma Dönemi'ne tarihlenen, öncesinde aynı konumda Gymnasium yapısının bulunduğu ve Latrina'nın da eklenmesiyle kompleks bir yapı haline gelen Roma Hamamı (Yukarı Hamam)-Gymnasium yapısı bulunmaktadır (Şekil 3.17; Şekil 3.18; Şekil 3.19; Şekil 3.20; Şekil 3.21). Orta Kentte tüm bu yapıların Hellenistik Dönem yapılarının teraslama mantığına göre inşa edilmiş olması dikkat çekicidir. Bu mimari eserlere ek

olarak Orta Çağ (Bizans) Dönemine tarihlenen, kentin Akropolisinde bulunan surlara dayanarak başlayan, batı-doğu aksı boyunca orta kente doğru uzanan ve Stoa Duvarını kendine sınır kabul eden Orta Çağ Kalesi bulunmaktadır (Şekil 3.22). İleride de bahsedileceği üzere Metropolis Antik Kenti'nin karakteristik özelliklerinden biri olan çok katmanlı olma durumunu doğrudan yansıtan Orta Çağ Kalesi'nin güney duvarı, Meclis Binası'nın üzerine inşa edilmiştir (Şekil 3.23). Surlar yaklaşık 550 m²'lik bir alanı kuşatmakta ve kentin yakın çevresinden kolayca algılanabilmektedir.

Şekil 3.17 Metropolis Bouleuterionu (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.18 Metropolis Stoası (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.19 Metropolis Athena Caddesi ve Onurlandırma Alanı (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.20 Metropolis Yukarı Hamam - Gymnasium yapısı (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.21 Metropolis Latrinası (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.22 Metropolis Orta Çağ Kalesi (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Şekil 3.23 Metropolis Orta Çağ Kalesi ve Meclis Binası'nın çok katmanlı kesişimi (Metropolis Kazı Arşivi, b.t.).

Kentin geri kalanında ise kentin düz alanına oturmuş konumda bulunan, Roma Dönemi'ne tarihlenen Aşağı Hamam- Palaestra yapısı bulunmaktadır (Şekil 3.24). Palaestra'nın kuzeydoğu bitişiğinde ise daha özel bir hamam yapısı olan Balneum konumlanmaktadır. Yapının tabanında bulunan ve üst üste üretilmiş farklı dönemlere ait mozaik ve mermer döşemeler yapıda çok katmanlılığı göstermektedir (Şekil 3.25; Şekil 3.26). Hamam - Palaestra yapısının kuzeyinde ise Araplıtepe Kilisesi bulunmaktadır (Şekil 3.27). Yine düz alanda inşa edilen bir diğer yapı ise Roma

Dönemine ait, nitelikli mimari unsurlar barındıran, Metropolis'in en nitelikli sivil mimarlık örneği olan Peristilli Ev'dir (Şekil 3.28). Yapının Roma Döneminde yaşamış zengin-soylu birine ait olduğu düşünülmektedir (Meriç ve Öz, 2017). Yine kentin Hellenistik karakterini özellikle cavea kısmında yansıtan Metropolis Tiyatrosu ana kayaya oturtularak inşa edilmiş olup orta kent aksında yer almaktadır (Şekil 3.29; Şekil 3.30). Yapının Sahne Binası Roma Döneminde yeniden inşa edilmiş olsa da cavea kısmı Hellenistik özelliklerini barındırmaya devam etmektedir (Meriç, 2003). Ayrıca sahne binasında yapılan kazılar sonucu yapının Hellenistik sınırı da ortaya çıkan temellerden okunabilmektedir (Şekil 3.31). Bu durum kentin karakteristik özelliği olan çok katmanlılığa bir başka örnektir. Tiyatronun doğusunda ise nitelikli taban mozaikleri ve duvar freskleri barındıran Mozaikli Salon bulunmaktadır (Şekil 3.32). Roma Dönemine tarihlenen yapının tiyatro gösterileri öncesi bir ön kabul mekânı olduğu düşünülmektedir (Meriç, 2003).

Şekil 3.24 Metropolis Aşağı Hamam – Palaestra (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.25 Metropolis Balneum yapısı (Metropolis Kazı Arşivi, 2019)

Şekil 3.26 Metropolis Balneum yapısında çok katmanlılık göstergesi olarak farklı dönem mozaik ve mermer döşemeler (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.27 Metropolis Araplıtepe Kilisesi (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Şekil 3.28 Metropolis Peristilli Ev (Kişisel Arşiv, 2022)

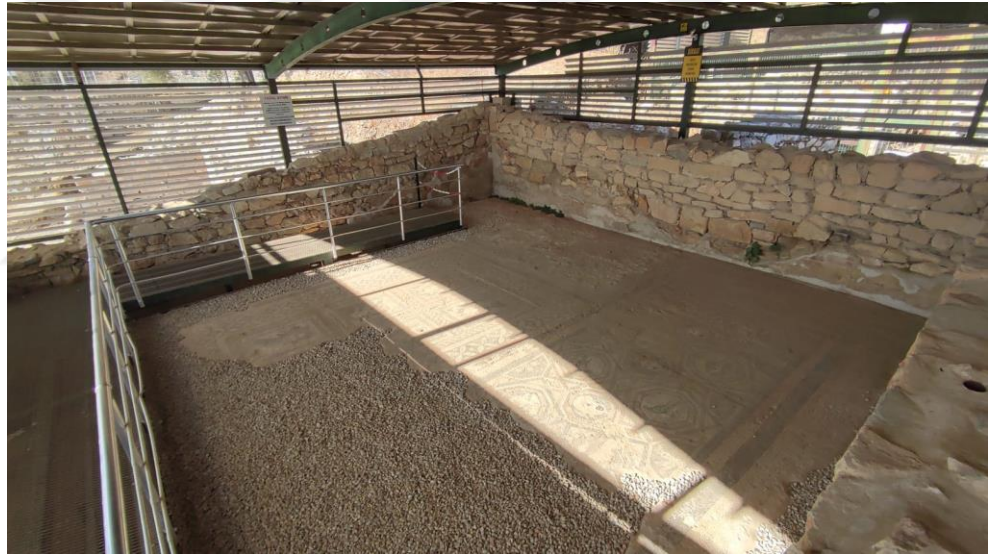
Şekil 3.29 Metropolis Peristilli Ev ve Metropolis Tiyatrosu (Metropolis Kazı Arşivi, 2020)

Şekil 3.30 Metropolis Tiyatrosu (Metropolis Kazı Arşivi, 2020)

Şekil 3.31 Metropolis Tiyatrosu Roma Dönemi Sahne Binası ve Hellenistik Dönem sahne temelleri (Metropolis Kazı Arşivi, 2019)

Şekil 3.32 Metropolis Mozaikli Salon (Metropolis Kazı Arşivi, 2019)

3.3 Metropolis Akropolis Surları Mimari Özellikleri

Antik kentin batısında konumlanan Metropolis Akropolisi, 400 metre uzunluğundadır ve 1600 m²'lik bir alanı kuşatan sur yapısı ile çevrelenmektedir (Şekil 3.33). Oturduğu düz platonun şekline göre şekillenen sur yapısı, kentin iç suru olma görevini görmektedir. Metropolis Antik Kenti Hellenistik Sur Duvarlarının, iç ve dış sur olmak üzere iki surdan oluştuğu ve kentin dış surlarının bütün kenti ovaya

kadar kuşattığı düşünülmektedir (Aybek, Öz ve Meriç 2009). Bu durum ızgara planlı Hellenistik Dönem kentlerinin tipik bir özelliğidir (Tanaç, 2000). Bugün dış sur hattının doğrultusu kuzey ve güneyde yamaçlara doğru uzanan sur izlerinden takip edilebilmektedir (Şekil 3.34; Şekil 3.35; Şekil 3.36).

Şekil 3.33 Metropolis Akropolisi ve Surları doğu cephesi (Metropolis Kazı Arşivi, 2019)

Şekil 3.34 Metropolis Akropolisi Surları ve kentin geri kalanını kuşatan dış surun kuzey ve güneydeki uzantıları (Metropolis Kazı Arşivi, 2022)

Şekil 3.35 Metropolis Hellenistik Dönem dış suruna ait kuzey yamaca inen kalıntı (Metropolis Kazı Arşivi, 2019)

Şekil 3.36 Metropolis Hellenistik Dönem dış suruna ait güney yamaca inen kalıntı (Kişisel Arşiv, 2021)

Akropolis surları ise iç sur görevi görmektedir. Sur yapısı, iki adet kapı ve iki adet burca sahiptir ve ana kayaya oturmaktadır. Sur duvarlarının mevcut yüksekliği surların en yüksek olduğu batı duvarlarında 4.50 metreye kadar ulaşmaktadır (Şekil

3.37). Anlaşılabacağı üzere sur yapısı, yukarıda bahsedildiği gibi akropolislerin kutsal alan ve sığımlacak bir yapı olma özelliğinin gerektirdiği üzere tahkimat amaçlı inşa edilmiştir (Öymen, 2006). Tahkimatlı yapı olmasının sonucu kesintisiz ve akropolisi çevreleyen şekilde inşa edilen surlar, yaklaşık 400 metre uzunluğundadır ve 1600 m²'lik bir alanı kuşatmaktadır. Surların Akropolis boyunca mevcut durumda kesintiye uğradığı tek yer ise yapının güney kısmıdır. Roma Döneminde Akropolisin güney kısmına yerleşerek surda müdahale olarak tanımlanabilecek Sarnıç yapısı surları 35 metre boyunca kesintiye uğratmaktadır. Bu alanda bosajlı sur taşlarının, sarnıcın özgün duvarıyla kesiştiği ve birbirinin yerine geçtiği görülmektedir (Şekil 3.38; Şekil 3.39).

Şekil 3.37 Metropolis Akropolisi batı sur duvarları (Kişisel Arşiv, 2021)

Şekil 3.38 Metropolis Akropolisi sur duvarları ve ona yerleşen Roma Dönemi Sarnıç yapısı (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Şekil 3.39 Metropolis Roma Dönemi Sarnıç yapısı duvarları ile bosajlı sur bloklarının kesişimi (Kişisel Arşiv, 2021)

3.3.1 Malzeme Özellikleri

Metropolis Akropolisi surlarında temel yapı malzemesi olarak kireç taşı (kalker) kullanılmıştır (Şekil 3.40). Çeşitli boyutlarda üretilen kalker bloklar, dönemin Priene ve Ephesus gibi Hellenistik kentlerinde de görüldüğü üzere dolgu duvar tekniğinde dış cidar malzemesi olarak kullanılmıştır (Nossov, 2009; Pedersen ve Ruppe, 2016). Metropolis Akropolisi sur duvarları dolgulu duvar tekniğinin bir alt sınıfı olan “emplekton” teknik olarak da bilinen atkılı duvar tekniğine sahiptir (Şekil 3.41). Bu teknik sayesinde sur hattı boyunca cepheye yerleştirilen bosajlı atkılı taşları ile iç dolguda stabilite sağlanmıştır. Böylelikle Hellenistik duvarlarda iç dolgu ve dış yüzeydeki kesme taşlar arasında bağlantı kurulmakta ve bu yöntemle de yapının stabilitesi sağlanmaktadır. Dış yüzey kesme bloklardan oluşturulurken iç kısım ise toprak ve taştan oluşan dolgu malzemesi ile doldurulurdu (Nossov, 2009). Metropolis Akropolisi Surlarında ise dolgu malzemesi olarak toprak ve taşın yanı sıra kireç esaslı, içinde çakıl ve tuğla kırığı olan harçlı dolguya rastlanmaktadır (Şekil 3.42). Bu durum sonraki dönemlerde sur yapısının bütüncül bir şekilde elden geçirildiğinin işaretlerinden biridir.

Şekil 3.40 Metropolis Akropolisi surlarının temel yapı malzemesi olan kireç taşı bloklar (Kişisel Arşiv, 2022)

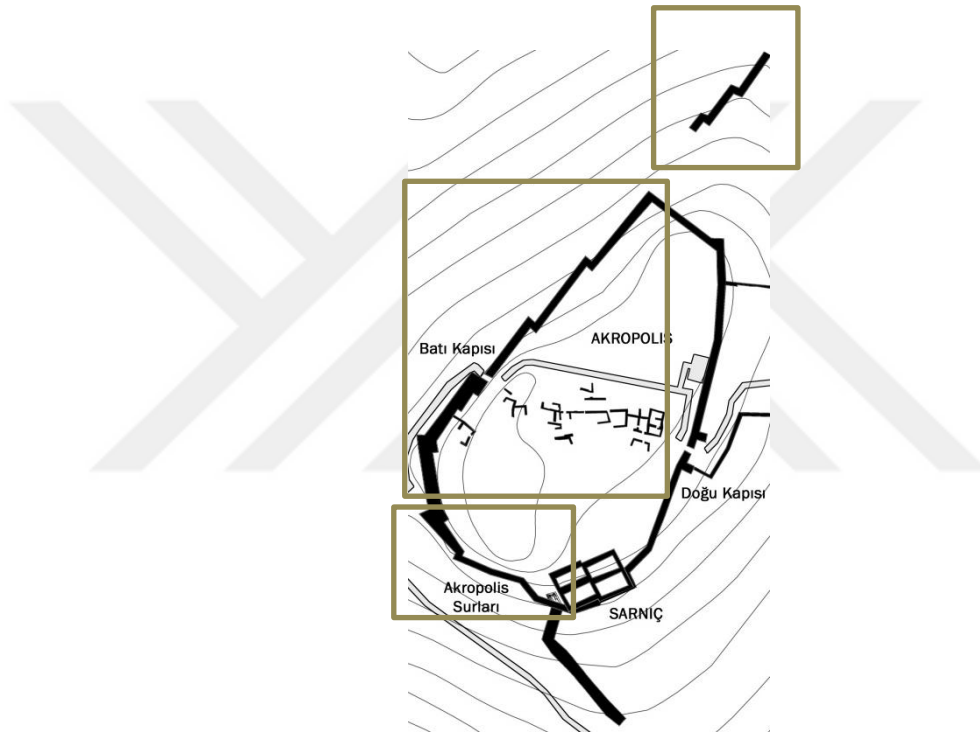
Şekil 3.41 Metropolis Akropolisi Sur Duvarlarında emplekton teknikte kullanılan atkı taşları (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

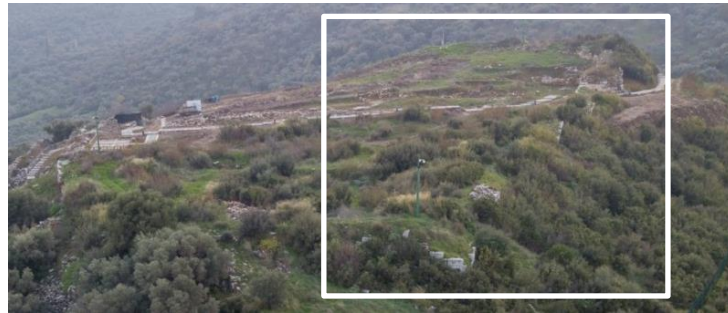
Şekil 3.42 Metropolis Akropolisi Sur Duvarlarında harçlı ve taşlı iç dolgu (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

3.3.2 Plan Kurgusu Özellikleri

Sur duvarları arazi şartlarının gerektirdiği teknikte farklılaşan plan kurgularıyla inşa edilmiştir. Eğimli alanlarda testere ağzı model kullanılırken düz alanlarda ise menderes tipi veya düz duvarlar kullanılmıştır. Bu durum Metropolis özelinde de geçerlidir. Metropolis Akropolisi Surlarında batı cephesi, güney cephesinin bir kısmı ile kuzey yamaca doğru uzanan dış sur duvarları testere ağzı plana sahiptir (Şekil 3.43; Şekil 3.44). Surların yaklaşık 240 metrelik kısmı bu şekilde inşa edilmiştir.

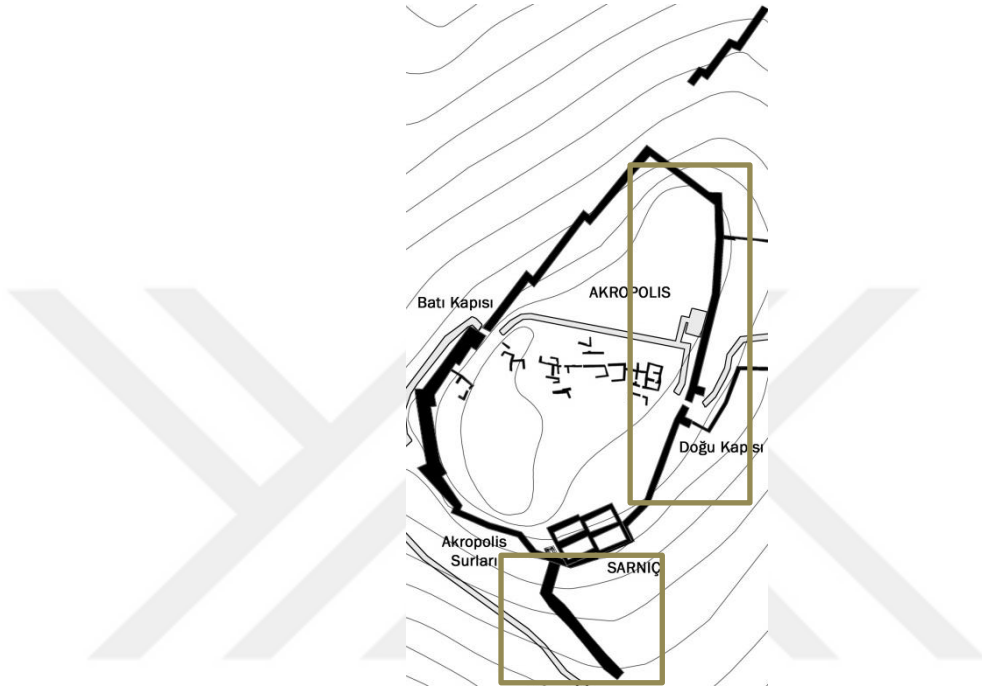

Şekil 3.43 Metropolis Akropolisi Surlarında testere ağzı tipinde üretilen duvarlar (Metropolis Kazı Arşivi, 2022)

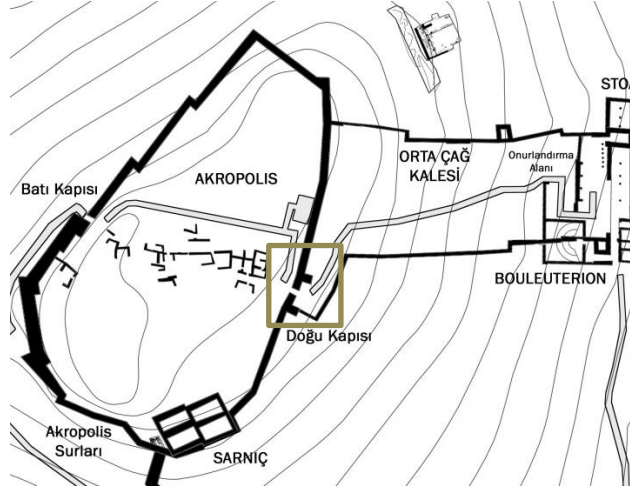
Şekil 3.44 Metropolis Akropolisi Surlarında testere ağzı tipinde üretilen batı sur duvarları (Metropolis Kazı Arşivi, 2020)

Surların düz alanda inşa edilen bölümünde de dirsekli duvar tipi olan menderes tipinin açılarak inşa edildiği görülmektedir. Bu tarz duvar tipi, Akropolis'in doğu cephesinin tamamında, güney cephesinin bir kısmında ve dış sur hattının güneye inen bölümünde görülmektedir (Şekil 3.45).

Şekil 3.45 Metropolis Akropolisi Surlarında menderes tipinde üretilen duvarlar (Metropolis Kazı Arşivi, 2022)

Sur duvarları boyunca Akropolis'e iki noktadan giriş yapılabildiği görülmektedir. Girişlerden ilki olan Doğu Girişi Akropolis'in ana girişi olarak kabul edilmektedir (Aybek, Öz ve Meriç, 2009). Kapı, surların doğu cephesinin merkezinde konumlanmaktadır ve yakın çevresi sur hattı boyunca burç bulunduran tek alandır (Şekil 3.46). Ana girişi vurgulamak için inşa edilen ihtişamlı burçlar kapının kuzey ve güneyindedir. Burçların genişliği 320 cm, yüksekliği ise yaklaşık 3 metreyi bulmaktadır (Şekil 3.47; Şekil 3.48).

Şekil 3.46 Metropolis Akropolisi doğu surlarının merkezine konumlanan Doğu Girişi ve Burçları (Metropolis Kazı Arşivi, 2022)

Şekil 3.47 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Burçları (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Şekil 3.48 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi kapısı (Kişisel Arşiv, 2021)

Akropolis'in ana girişı olmasından dolayı burçların yanı sıra gösterişli ve özgün mimari bezemelere sahip olan Doğu Girişı, giriş kapısını bezemeli tanımlayan iki söve ve bir lento parçasına sahiptir (Şekil 3.49). Lento ve söveleri Ion Kymationu, Anthemion, İnci-Boncuk Dizesi ve Burgu Bezeme tipi bezemelere sahip olan kapının M.S. 2. yüzyılda, surların elden geçirildiği Roma Dönemi'nde inşa edildiği düşünölmektedir (Meriç, 2003). Kapıya ait özgün mimari profillerinden bir adet söve ve bir adet lento parçası 1989-1990 yılında yapılan kazılar sonucunda kapının yakın çevresinde bulunmuştur. Bir diğer söve parçası ise aynı yıllarda yürütölen kazı çalışmalarında kapının özgün mermer eşığinde özgün konumunda *in-situ* olarak ortaya çıkarılmıştır (Şekil 50; Şekil 3.51).

Şekil 3.49 Metropolis Akropolisi Doğu Girişı bezemeli kapısına ait lento ve söve parçaları (Kişisel Arşiv, 2022)

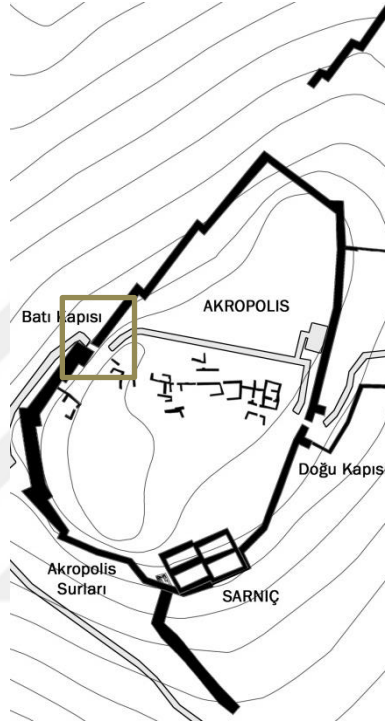

Şekil 3.50 Kazı sonrası Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve kapıya ait *in-situ* haldeki bezemeli söve parçası (Metropolis Kazı Arşivi, 1991)

Şekil 3.51 Metropolis Akropolisi Doğu Girişine ait özgün mermer eşiğe oturmuş bezemeli söve parçası (Metropolis Kazı Arşivi, 1989)

Batı kapısı ise daha basit bir kurguya sahiptir. Surda sonradan açıldığı düşünölen kapı surların testere düzenele ilerlediğı batı hattı üzerinde, planda Doğı Girişini karşılayacak konumda ve duvarın dirsek yaptığı kısmı tutacak şekilde tasarlanmıştır (Şekil 3.52; Şekil 3.53). Batı kapısı daha çok kentin Nekropolisi ile ilişki kurmaktadır (Aybek, Öz ve Meriç, 2009).

Şekil 3.52 Metropolis Akropolisi Batı Kapısı'nın konumu (Metropolis Kazı Arşivi, 2022)

Şekil 3.53 Metropolis Akropolisi Batı Kapısı (Kişisel Arşiv, 2022)

Kapının mimari elemanı olarak günümüze eşiği ulaşmıştır (şekil 3.54). Batı kapısının gúneyinde konumlanan merdiven hattı ise sur içerisinde seyirdim yerine (parados) ıkış olduğu tahmin edilen ve gúnumúze ulaşmış tek alandır (şekil 3.55).

şekil 3.54 Metropolis Akropolisi Batı Kapısı özğün mermer eşiği (Kişisel Arşiv, 2022)

şekil 3.55 Metropolis Akropolisi batı surlarında parados kısmına çıkan merdiven hattı (Kişisel Arşiv, 2022)

3.3.3 Cephe Kurgusu Özellikleri

Akropolis surlarında kireç taşı sur bloklarının bir araya gelerek oluşturdukları duvarların cephe tipolojisi üzerinden tarihleme ve sınıflandırılma yapılabilmektedir. Metropolis özelinde teknik bilgi veya arazi şartları nedeniyle Akropolis sur hattı boyunca cephede farklı duvar teknikleri görülebilmektedir (Meriç, 1983). Metropolis Antik Kenti Akropolis Surlarında bulunan taş örgü sistemleri R. L. Scranton'ın düzenlediği 8 adet gruplandırma üzerinden değerlendirildiğinde; sur duvarlarında işlenmemiş kesme taş, isodomik trapeziodal kesme taş, isodomik ve psoude-isodomik kesme taş örgü sistemlerinin bir arada ya da bağımsız olarak kullanıldığı görülmektedir (Scranton, 1942). Doğu ve batı sur duvarlarının dışa bakan cephelerinde, güney sur duvarlarında ve kuzey doğu surlarında olmak üzere sur hattı boyunca daha birçok alanda isodomik kesme taş kullanılmıştır (Şekil 3.56; Şekil 3.57; Şekil 3.58).

Şekil 3.56 Metropolis Akropolisi batı sur duvarlarının dış cephesinde isodomik örgü (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.57 Metropolis Akropolisi doğu sur duvarları dış cephesinde isodomik örgü (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.58 Metropolis Akropolisi güneybatı sur duvarlarında isodomik örgü (Kişisel Arşiv, 2022)

Batı surlarının iç cephesinin alt sıralarında isodomik trapezoidal bosajlı blokların, yukarı çıkıldıkça da isodomik ve psoude-isodomik kesme taş blokların karma olarak kullanıldığı görülmektedir (Şekil 3.59). Batı kapısının sağ kısmında ise trapeziodal kesme taş bloklar ile işlenmemiş blokların birlikte kullanıldığı görülmektedir (Şekil 3.60).

Şekil 3.59 Metropolis Akropolisi batı sur duvarları iç cephesinde trapeziodal, isodomik ve poude-isodomik örgünün bir arada kullanımı (Kişisel Arşiv, 2022)

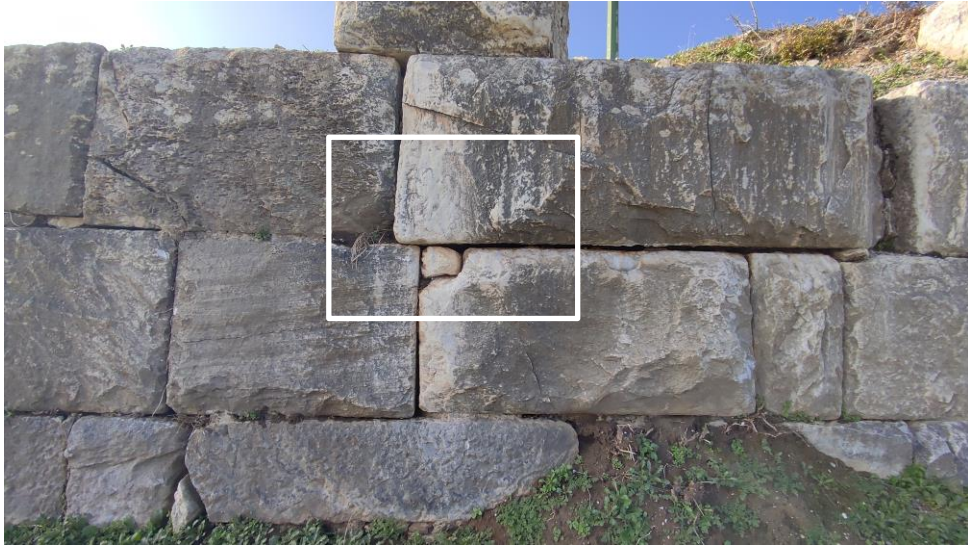
Şekil 3.60 Metropolis Akropolisi batı sur duvarları iç cephesinde trapeziodal kesme taş bloklar ile işlenmemiş blokların birlikte kullanımı (Kişisel Arşiv, 2022)

Metropolis Akropolis Surlarında taş blokların örülme tekniği yukarıda aktarılan yöntemler ile yapılmış olsa da sur duvarlarının özgün taş bloklarının süreçte konumlarının değişmesi ile yukarıda tariflenen dizilim kurgusu yer yer değişmiş ve

işlenmemiş kesme taş blokların araları harçlı küçük taş parçaları ile doldurularak farklı bir teknikle yeniden örülmüştür (Şekil 3.61; Şekil 3.62; Şekil 3.63). Surların batı duvarlarının bir kısmında ise bosajlı bloklarla örülen özgün duvarın izini takip edecek şekilde harçlı moloz duvar örgüsü görülmektedir (Şekil 3.64; Şekil 3.65). Surlara yapılan bu müdahale yine kentin çok katmanlı olma özelliğinin mimarideki bir diğer yansımasıdır.

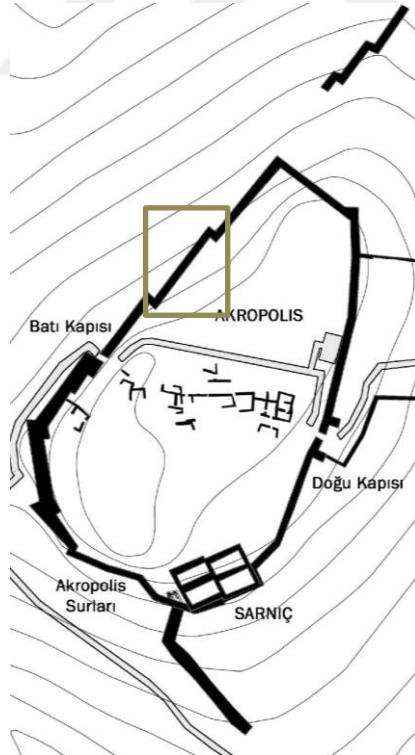
Şekil 3.61 Metropolis Akropolisi sur duvarlarının doğu cephesinde yeniden örme sürecinde kotları dengelemek için kullanılan küçük doldurma taşları (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.62 Metropolis Akropolisi sur duvarlarının batı cephesinde yeniden örme sürecinde kotları dengelemek için kullanılan küçük doldurma taşları (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.63 Metropolis Akropolisi sur duvarlarının doğu cephesinde yeniden örme sürecinde kotları dengelemek için kullanılan küçük doldurma taşları (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.64 Plan üzerinden Metropolis Akropolisi Sur Duvarlarında harçlı moloz örgü ile yeniden örülen duvar (Metropolis Kazı Arşivi, 2022)

Şekil 3.65 Metropolis Akropolisi sur duvarlarında harçlı moloz örgü ile yeniden örülen duvar (Kişisel Arşiv, 2022)

Sur duvarlarının taş sıralarının yüksekliği genelde aynı olsa da özellikle şehre ve nekropole bakan yüzeylerdeki blokların yüksekliği 55 cm'ye genişlikleri ise 190 cm'ye kadar ulaşmaktadır. Akropolise bakan iç yüzeylerde ise taş sıralarının yükseklikleri ve genişlikleri daha fazla değişkenlik göstermektedir ve daha küçük tutulmuştur. Bunun sebebinin dışarıdan surların ihtişamlı ve gösterişli gözükmesinin sağlanması içeriden ise insan ölçeğinin korunması olarak düşünülebilir.

Cephedeki bazı blok taşlarının yerlerini devşirme malzemeler almıştır. Özellikle Recep Meriç'in (1983) de belirttiği Roma Dönemi onarım çalışmalarında olduğu tahmin edilen müdahaleler ile doğu duvarlarının hem iç hem dış cephelerinde devşirme bloklar rahatlıkla görülebilmektedir. Yine kuzey burcun altında kalan bölgede Hellenistik oturma sıralarının yapıda kullanıldığı görülmektedir (Şekil 3.66; Şekil 3.67; Şekil 3.68).

Şekil 3.66 Metropolis Akropolisi surlarında doğu duvarlarının iç cephesinde devşirme malzeme kullanımı (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.67 Metropolis Akropolisi surlarında doğu duvarlarının dış cephesinde devşirme malzeme kullanımı (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 3.68 Metropolis Akropolisi surlarında batı duvarlarının dış cephesinde devşirme malzeme kullanımı (Kişisel Arşiv, 2022)

Yapının bütün cephelerinde blokların harçlı bağlayıcılar ile yeniden örüldüğü, taşların dengelenmesi ve hizaya getirilebilmesi için küçük moloz taşlarla duvarda yamaların yapıldığı görülebilmektedir. Ayrıca M.S. 2. yüzyıla tarihlenen Doğu Girişinin özgün bezemeli kapı parçalarının varlığı sur yapısına Roma Dönemi'nde çok çeşitli müdahalelerin yapıldığını ve surların çok katmanlı olma özelliğini göstermektedir.

BÖLÜM DÖRT

METROPOLİS AKROPOLİSİ DOĞU GİRİŞİ VE YAKIN ÇEVRESİ

RESTORASYON ÖNERİSİ

Metropolis Antik Kenti, kenti oluşturan aşağı kent, orta kent ve yukarı kent (akropolis) alanlarının tamamının bütüncül olarak algılanabildiği bir kurguya sahiptir. Kent içerisinde kesintisiz olarak üç alan da deneyimlenebilmektedir. Buna ek olarak kenti oluşturan bu üç unsurun birbirleri ile geçişlerinin/ilişkilerinin algılanabiliyor olması kentin karakteristik özelliklerinden biridir. Aşağı Kent'ten teraslı kurguya sahip Orta Kent'e geçiş, Orta Kent'ten Akropolis'in görsel olarak algılanabilmesi, Orta Kent ile Akropolis'i birbirine bağlayan Doğu Girişi 'ne Orta Kent üzerinden kat edilen yolla ulaşılması ve Akropolis'e dâhil olma durumu gibi harekette süreklilik ve bölgeler arası kesintisiz geçiş durumu aktarılan bu güzergah içerisinde Doğu Girişi'nin önemini artırmaktadır.

Kentin içerisinde gezilirken yapı alanlarının bütüncül bir şekilde ve birbirleriyle ilişkilendirilerek ziyaret edilip algılanabilmesi, üç parçalı değerlendirebileceğimiz kentin kendi odak noktalarını ortaya çıkarmasına olanak tanımış ve beraberinde onlara uygulanan koruma veya sunumuna yönelik müdahaleleri gerektirmiştir. Kentte var olan odak noktaları ele alınacak olursa; Aşağı Kent'te bulunan Tiyatro Yapısı ve restorasyon uygulamaları, Mozaikli Salon Koruma Çatısı ve Platformu, Peristilli Ev, Hamam-Palaestra Yapısı ve Koruma Çatısı gibi nitelikli mimari kalıntılar ve müdahalelerin yanı sıra; Orta Kent'te bulunan Hamam-Gymnasion Yapısı ve 2020 yılında inşa edilen koruma çatısı, Stoa ve stoa duvarı restorasyon uygulaması, Kent Meclisi (Bouleuterion), Onurlandırma Caddesi (Athena) ve Bizans Surları gibi mimari yapılar ve uygulamalar gösterilebilir. Tüm bunlara ek olarak kentin Akropolisinde yürütülen çalışmalar doğrultusunda Akropolis'te de odak noktaları belirginleşmeye başlamıştır. Böylelikle bütüncül olarak gezilebilen ve algılanabilen kentin Akropolisinde de süreç içerisinde kendi odak noktalarını üretmiştir. Son yıllarda Akropolis'te yürütülen çalışmalarla ortaya çıkarılan Roma Dönemi Sarnıç Yapısı ve kentteki arkeolojik kazıların başladığı ilk alan olma özelliğini de taşıyan Akropolis Doğu Girişi bu potansiyeli taşımaktadır. Kapının, Akropolis'in

Orta Kent’le bağlantısını sağlamasının yanı sıra, özgün parçalarının çoğunluğunun alanın yakın çevresinde bulunuyor olması da göz önünde bulundurularak canlandırılması ve görünür kılınması hedeflenmiş ve bu bağlamda bir anastilosis önerisi hazırlanmıştır. Ayrıca Metropolis Antik Kenti’nin bir diğer karakteristik özelliği olan çok katmanlılık durumuna da sahip olan kapı ve surlar; Meclis Binası, Tiyatro, Hamam-Gymnasim gibi kentin bütün alanlarına yayılmış yapılarla birlikte bu özelliği paylaşmaktadır. Kapı, barındırdığı Hellenistik sur örgüsüne ek olarak, Roma Döneminin onarım uygulamaları, farklılaşan duvar örgü ve malzeme teknikleri, barındırdığı devşirme malzemeler, M.S. 2. yüzyıla tarihlenen bezemeli kapısı ile çok katmanlı olma özelliğine sahiptir. Bu özelliğinin proje sonrası daha iyi algılanabilecek olması da anastilosis projesinin önerilme nedenlerinden biridir. Tüm bu özellikler ve değerlendirmeler sonucunda hazırlanan proje kapsamında alanda rölöve-belgeleme çalışmaları başlamış, yapının restitüsyonu üzerine çalışılmış ve restorasyon önerisinde bulunulmuştur. Projenin ilkeleri ve kuramsal alt yapısı Bölüm 4.4.1 ve 4.4.2’de detaylı bir şekilde tartışılmaktadır.

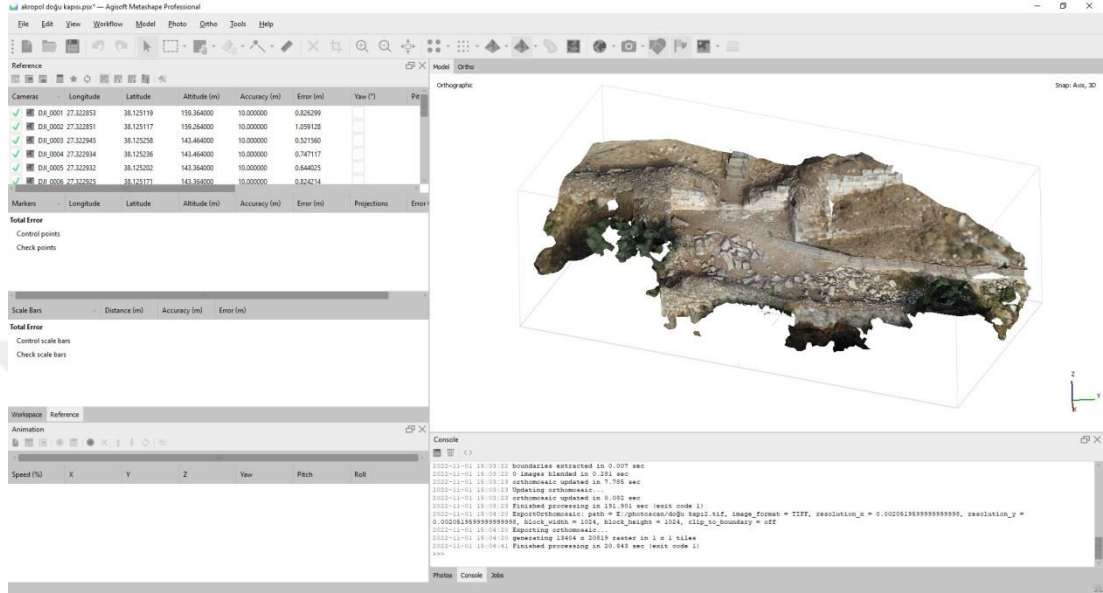
4.1 Projelendirme Öncesi Çalışmalar

Metropolis Antik Kenti Akropolisi Doğu Girişi ve çevresinde yapılan çalışmalar kapsamında ilk olarak alanda rölöve ve belgeleme çalışmaları yapılmıştır. Çalışmalar, fotoğraflama ve mevcut durumun tespiti, rölöve çalışmaları, sur duvarları ve Doğu Girişi’ne ait taş parkı oluşturulması ve sınıflandırma çalışmaları olarak aşamalandırılmıştır.

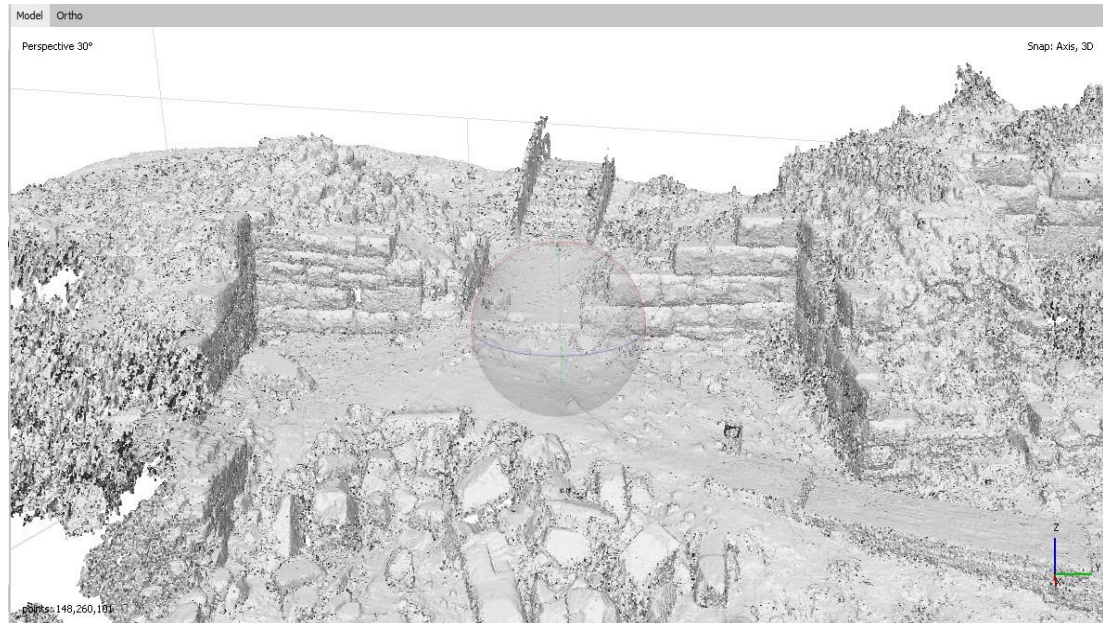
4.1.1 Fotoğraflama ve Mevcut Durumun Tespiti

Alanın belgeleme çalışmaları kapsamında ilk olarak fotogrametri yöntemi kullanılmıştır. Drone kullanılarak yapılan fotoğraflamalar ile Doğu Girişi ve surlara ait mimari blokların konumları belgelenmiş; plan, kesit ve cephe ortofotoları hazırlanarak rölöve çizimlerine altlık oluşturulmuştur (Şekil 4.1; Şekil 4.2; Şekil 4.3) Doğu Girişi’nin doğusunda kalan ve Orta Çağ (Bizans) Surlarının istinat görevi gördüğü alanda bulunan sur ve kapıya ait mimari blokların toprak üzerinde

görünenlerinin her birine 2021 yılı itibari ile yapılacak çalışmalarda kullanılacak güncel numaralandırma sistemi oluşturma amacıyla katalog numaraları verilmiştir (Şekil 4.4; Şekil 4.5)

Şekil 4.1 Drone kullanılarak fotogrametri yöntemi ile ortofolar için 3D model hazırlanması (Metropolis Kazı Arşivi, 2022)

Şekil 4.2 Drone kullanılarak fotogrametri yöntemi ile 3D modelleme (Metropolis Kazı Arşivi, 2022)

Şekil 4.3 Doğu Girişi ve yakın çevresinin plan ortofotosu (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Şekil 4.4 Doğu Girişi ve Surları özelinde çalışılan alan (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Şekil 4.5 Sur bloklarının alanda numaralandırılması (Kişisel Arşiv, 2021)

4.1.2 Rölöve Çalışmaları

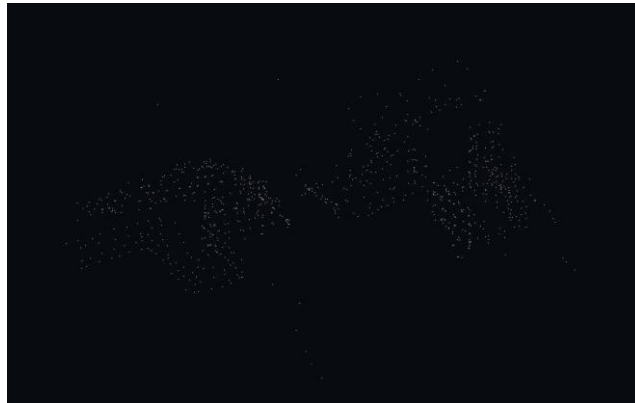
Rölöve, üzerinde çalışma yapılan bir bina, anıt ya da arkeolojik kalıntının mevcut durumunun hiç değiştirilmeden ölçekli çizimlerle ifade edilmesidir (Ahunbay, 2019). Yapı adına en iyi belgelemeyi sağlamaktadır. Yapılan rölöve çizimleri, fotoğraf albümleri ve analitik etüt (malzeme, bozulma, strüktür analizleri) çalışmaları ile desteklenir. Tüm bu süreç yapı adına hem belgeleme oluşturur hem de restitüsyon etüdü ile restorasyon projelerine altlık sağlar. Rölöve çalışmaları ise arazide başlayan ölçüm ve belgeleme sürecinden analitik etütlerin hazırlanmasına kadar olan tüm süreci ifade etmektedir. Bu bölümde ise Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve yakın çevresinde yürütülen rölöve ölçüm çalışmalarından bahsedilecektir.

Metropolis Akropolü Doğu Girişinde önerilecek olan restorasyon projesi kapsamında rölöve çalışmalarında bulunulmuştur. Öncelikle alanda ölçümler yapılmış, dijital ortamda mimari çizimler hazırlanmıştır. Daha sonra yapının barındırdığı mimari özelliklerin daha iyi anlaşılabilmesi için analitik etüt ile malzeme ve bozulma çalışmalarının sonucunda analiz paftaları düzenlenmiştir.

Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve yakın çevresinin rölöve çalışmalarına hazırlanan fotogrametrilere ek olarak Total Station ve CorsGPS cihazları kullanılarak nokta bulutu halinde alanın ölçüleri alınmıştır (Şekil 4.6). Daha sonra fotogrametri ile karşılaştırılan nokta bulutu sistemi üzerinden çizimlere başlanmıştır (Şekil 4.7). İlk olarak yapının planı ve vaziyet planı çıkarılmıştır. Planda kapının bulunduğu konum, kapıya ait burçların konumu, surlara ait blokların sur ve kapıyla olan mesafe ve ilişkisi, akropolis surlarının Orta Çağ (Bizans) Surları ile olan ilişkisi üzerinden okuma yapılabilecek şekilde çizim yapılmaya özen gösterilmiştir. Planlara ek olarak kapının ve surların birlikte algılanabileceği biri cephe görevi görebilecek iki adet kesite ek olarak surların iç cephesinden alanın algılanmasını sağlayacak bir iç cephe-kesit ve kapının içinden geçerek blokların dağıldığı alan ve Bizans Suruyla sonlanan iki adet kesit hazırlanmıştır. Rölöve çizimleri Bölüm 4.2’de detaylı olarak analiz edilmektedir.

Şekil 4.6 Alanda Total Station ile yürütülen rölöve çalışmaları (Kişisel Arşiv, 2021)

Şekil 4.7 CorsGPS ve Total Station cihazları ile oluşturulan nokta bulutu (Kişisel Arşiv, 2021)

4.1.3 Taş Parkı Oluşturulması ve Sınıflandırma Çalışmaları

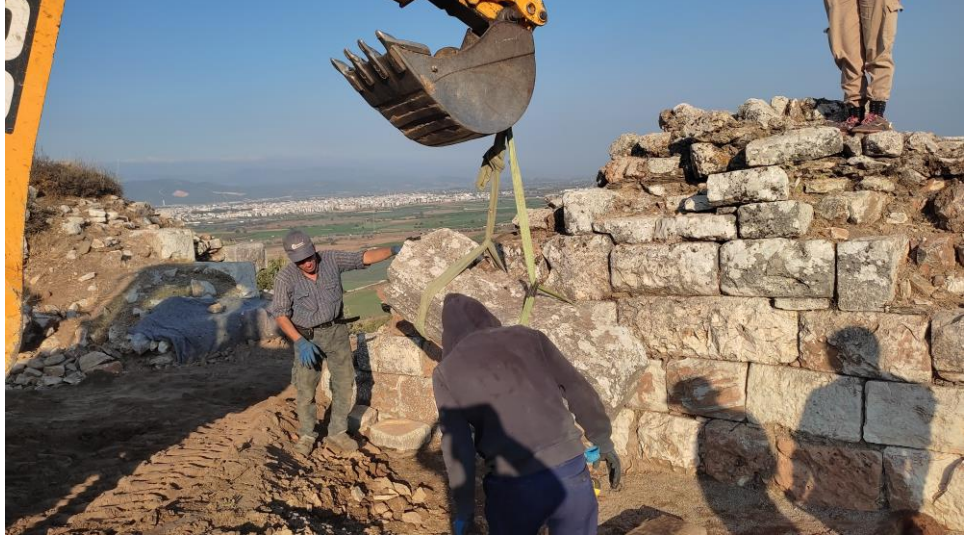
Mevcut durumun belgeleme çalışmaları tamamlandıktan sonra alanda numaralandırılmış ve çizilmiş sur ve kapıya ait bloklar yerinden alınarak Akropolis'in belirlenen noktalarında taş parkı hazırlanmıştır. 2021 yılının Ekim ayında gerçekleştirilen birinci etap taş parkı çalışmaları kapsamında alandan önce yüzeyde bulunan numaralı taşlar alınmış, daha sonra yapılan kazı çalışmaları ile ortaya çıkarılan yine sur ve kapıya ait olduğu düşünülen bloklar taş parkına çekilmiştir (Şekil 4.8; Şekil 4.9; Şekil 4.10; Şekil 4.11).

Şekil 4.8 Alanda yürütülen taş çekimi çalışmaları (Kişisel Arşiv, 2021)

Şekil 4.9 Alandan çekilen bloklarla taş parkı oluşturulması (Kişisel Arşiv, 2021)

Şekil 4.10 Kapıya ait özgün bezemeli söve ve lentonun taş parkına alınması (Kişisel Arşiv, 2021)

Şekil 4.11 Alanda yürütülen taş çekimi çalışmaları sonucunda alanın öncesi ve sonrası (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

İlk etap taş parkı oluşturma çalışmalarında toplam;

- 130 adet bosajlı kireçtaşı blok
- Biri söve biri lento parçası olmak üzere 2 adet kapıya ait bezemeli blok parçası
- 8 adet de surlarda devşirme olarak kullanılma ihtimali yüksek olmakla beraber surlara ait olmayan ve projeye dâhil edilmeyecek olan mimari blok parçası taş parkına yerleştirilmiştir (Şekil 4.12; Şekil 4.13).

Şekil 4.12 Birinci etap çalışmalar sonucunda oluşturulan Taş Parkı-1 (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Şekil 4.13 Birinci etap çalışmalar sonucunda taş parkına alınan özgün söve ve lento parçaları (Kişisel Arşiv, 2021)

Numaralandırma sisteminde toprağın üst kısmında kalan ve yüzeyi belirli olan mimari bloklara 1-287 arası numara verilmiştir. Ancak yapılan kazı ve taş çekimi işlemleri sırasında toprak altındaki kısmının da ortaya çıkması ile mimari niteliğinin bulunmadığı anlaşılan bazı numaralı parçaların numaraları kaydırılarak diğer bloklara dağıtılmıştır. Daha sonra rölöve planlarına son hali ile işlenmiştir. Toprak altından çıkan ve planlarda belli olmayan bloklara ise numaralandırma sisteminde “TA-Toprak Altı” ön eki getirilmiştir.

Toplamda 140 adet taş alandan çekilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda sağlamlık ve dayanıklılık, eksik parçasının olmaması, surda kullanılabilme özelliğini koruyor olması gibi kriterler sonucu 130 kireçtaşı sur bloğundan 75 adedinin projede kullanılabileceğine karar verilmiştir.

İlk etap taş çekimi çalışmalarının ardından alandaki parçalar sınıflandırılmaya başlanmıştır. Kapıya ait bezemeli bloklar kendi içerisinde söve ve lento; sura ait bosajlı bloklar köşe taşı ve sur taşı olmak üzere ayrıştırılmıştır. Bosajlı bloklara bu iki sınıflandırmadan sonra yüksekliklerine göre de alt sınıflandırma yapılmış ve ayrıştırılmıştır. Taş parkına alınan devşirme bloklar da ayrıştırılmıştır.

İkinci etap taş parkı çalışmalarında ise 1989 yılında Doğu Girişinde yapılan kazı çalışmaları sonrası oluşturulan taş parkı yeniden düzenlenmiştir (Şekil 4.14) Çalışmalar kapsamında Taş Parkı-1’in güneyinde yer alan eski taş parkı üç gruba ayrılarak yine Akropolis’te belirlenen üç alana yerleştirilmiştir (Şekil 4.15). Taşlar, kapıya ait bezemeli özgün parça, sura ait kireçtaşı bloklar ve diğer mimari parçalar olmak üzere üç alt grupta toplanmıştır. Kapıya ait olduğu geçmiş yıllardaki çizim ve fotoğraflarda belirli olan, 1990 yılında yapılan kazı çalışmalarında *in-situ* halde kapının sol kanadında söve olarak zeminde bulunan bezemeli parça da taş parkında bulunmuş ve kapıya ait olan diğer iki bezemeli parçanın yanına yerleştirilmiştir (Şekil 4.16). Sura ait bloklar Taş Parkı-2 (T-2) ve Taş Parkı-3 (T-3), sur ve kapıya ait olmayan diğer mimari parçalar ise Taş Parkı-4 (T-4) olarak belirlenen alanlarda bulunmaktadır (Şekil 4.17). T-2 taş parkına 55 adet, T-3 taş parkına 23, T-4 taş parkına ise 25 parça taşınmıştır. Yapılan sağlamlık, eksik parçası olmama, surda

kullanılabilme özelliği olma gibi kriterler sonucu yapılan elemelerde 21'i T-2'den 10'u T-3'ten olmak üzere toplam 31 adet blok, projede kullanılmak üzere yukarıda bahsedilen köşe taşı ve sur taşı sınıflandırmalarına dâhil edilmiştir.

Şekil 4.14 Üstte 1989-1990 yıllarında yapılan kazılar sonucunda oluşturulan eski taş parkı ve altta Taş Parkı-1 (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Şekil 4.15 Taşların yeni taş parklarına taşınması (Kişisel Arşiv, 2021)

Şekil 4.16 Kapiya ait bezemeli özgün söve parçasının diğer bezemeli blokların yanına yerleştirilmesi (Kişisel Arşiv, 2021)

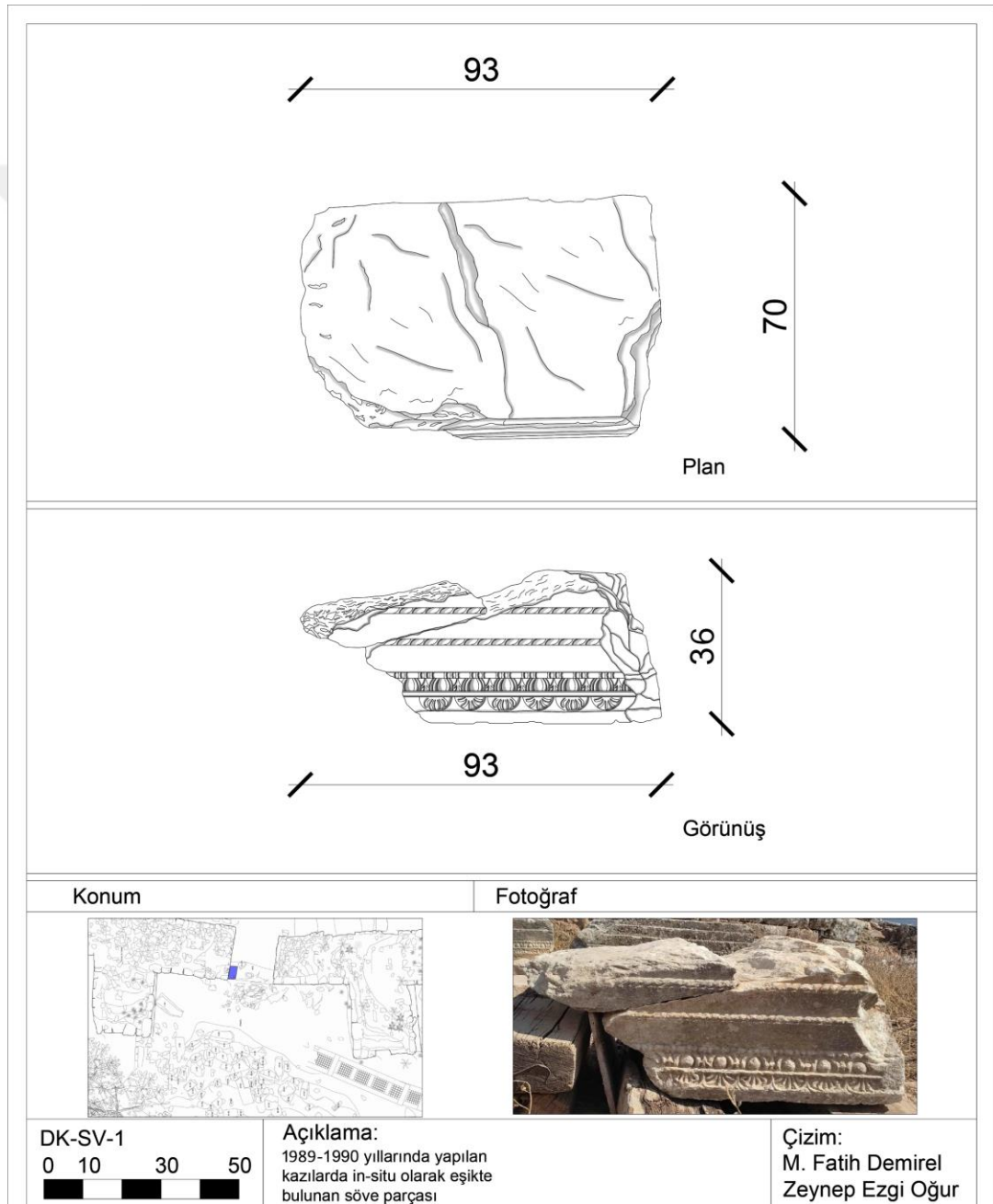

Şekil 4.17 Çalışmalar sonucunda oluşturulan taş parkları ve Doğu Girişi (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

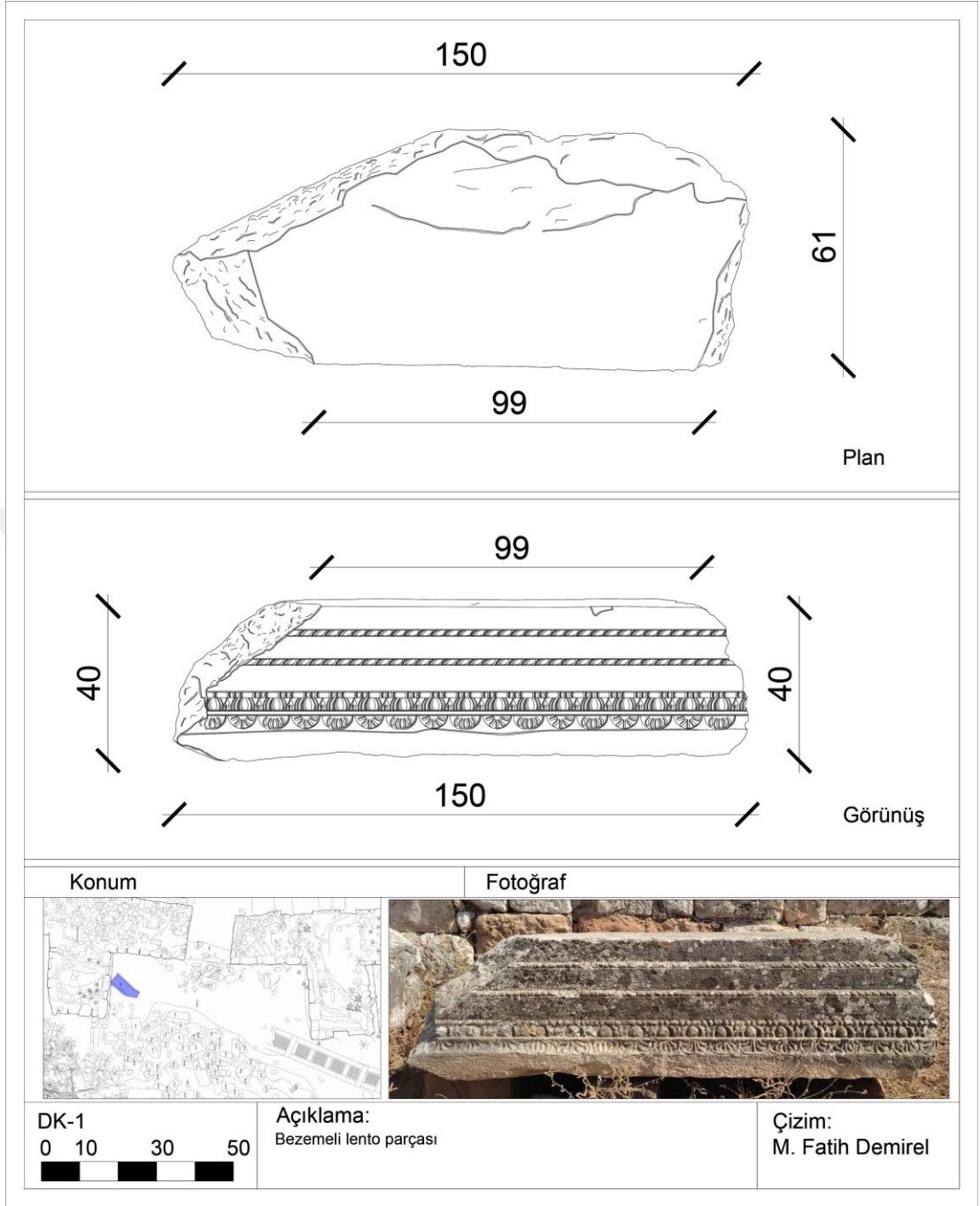
Yapılan çalışmalar sonucunda projede kullanılabilmesine karar verilen;

- kapiya ait bezemeli 2 adet söve ve 1 adet lento parçası
- sura ait 106 adet kireçtaşı blok tespit edilmiştir.

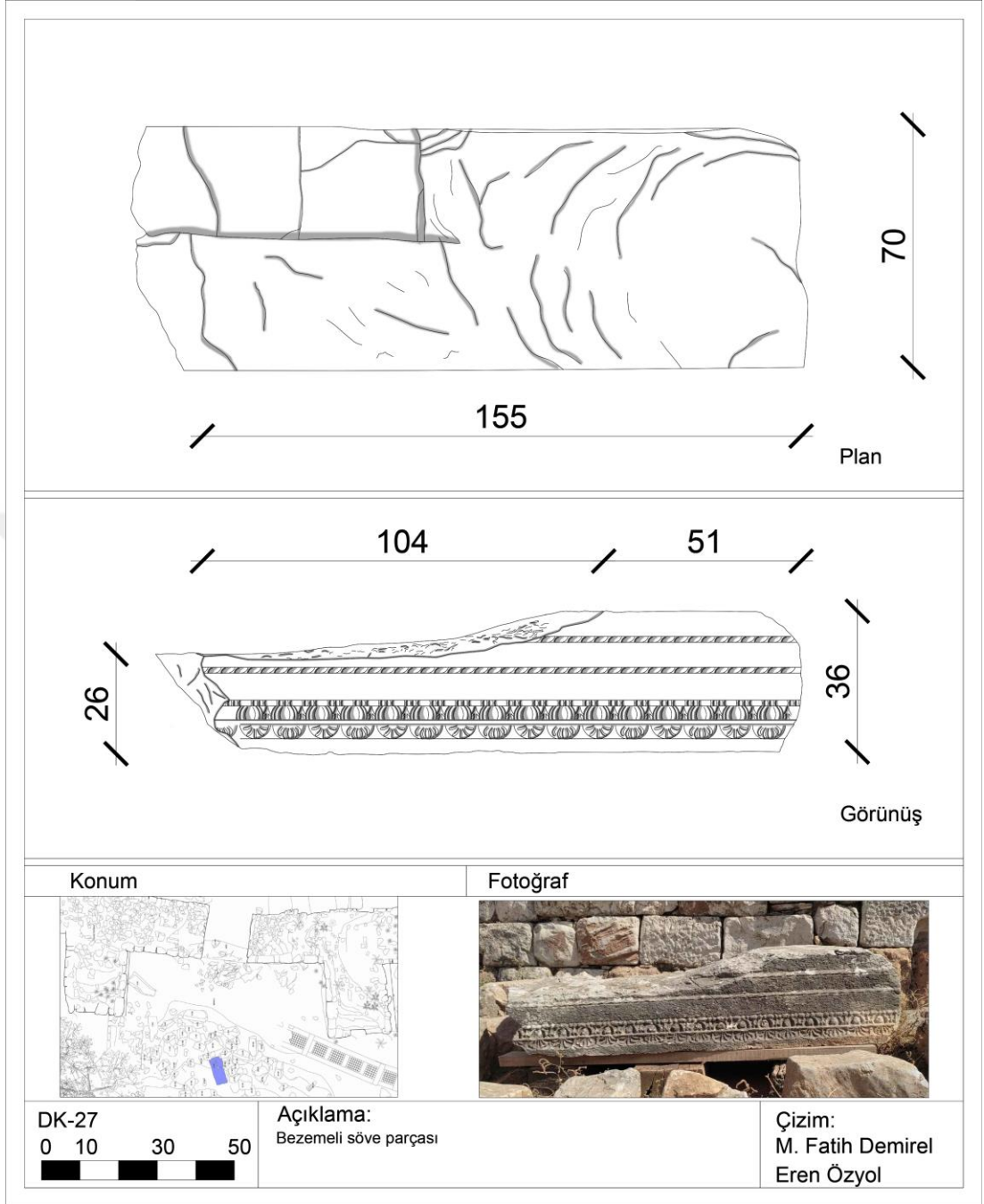
Kapıya ait bezemeli bloklar detaylı olarak çizilip belgelenmiştir ve katalog haline getirilmiştir (Şekil 4.18; Şekil 4.19; Şekil 4.20). Sur duvarlarına ait kireçtaşı blokların ise en-boy-derinlik ölçüleri alınıp sınıflandırılarak proje altlığı oluşturulmuştur. Sonuç olarak Doğu Girişi ve yakın çevresindeki çalışmalarda taş parkına yerleştirilen ve kapıya ait olan bezemeli bloklar ile kireçtaşı sur blokları tablo halinde sınıflandırılarak proje öncesi altlık hazırlanmıştır (Tablo 4.1).

Şekil 4.18 DK-SV-1 özgün söve parçası katalogu (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.19 DK-1 özgün lento parçası kataloğu (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.20 DK-27 özgün söve parçası kataloğu (Kişisel Arşiv, 2022)

Tablo 4.1 Doğu Girişi ve yakın çevresinde yürütülen çalışmalar sonucunda taş parklarına yerleştirilen mimari blokların ölçülendirilmesi ve yükseklik ile bezeme durumuna göre sınıflandırılması (Kişisel Arşiv, 2022)

bosajlı sur 20	bosajlı sur 55	bosajlı sur 45	bosajlı sur 47	bosajlı sur 52	bezemeli bloklar	bosajlı sur 37	burç köşe taşı 50	sur içi 28
					DK-SV-1 DK-1 DK-27		 burç köşe taşı 55 burç köşe taşı 45 burç köşe taşı 40	
bosajlı sur 50		bosajlı sur 65	sur içi köşe taşı	bosajlı sur 25	bosajlı sur 35	atık 24-25	sur içi 48	sur içi 50
sur içi 43	sur içi 20-21	sur içi 34	sur içi 45	sur içi 40	bosajlı sur 40	bosajlı sur 32-33		

4.2 Mimari Analiz, Malzeme ve Bozulma Tespitleri

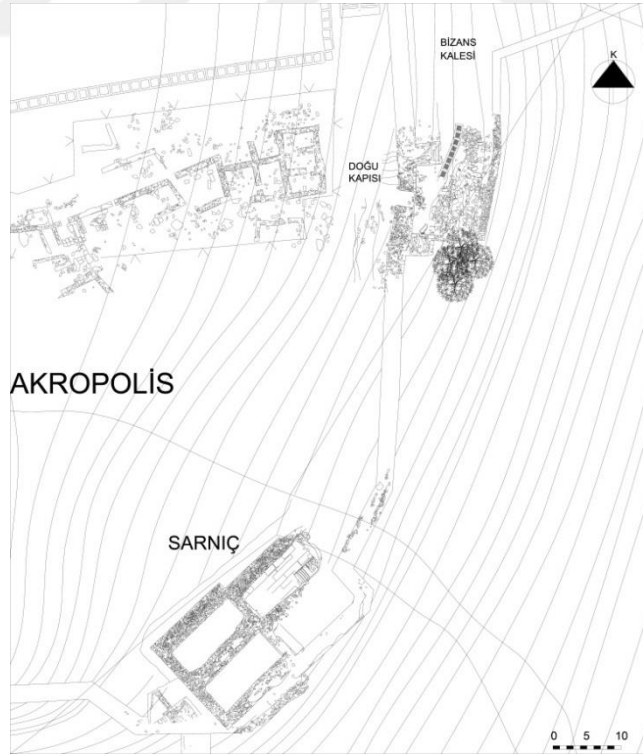
4.2.1 Plan Kurgusu Özellikleri

Metropolis Akropolisi Doğu Girişi, Akropolis surları içerisinde, doğu cephesinin merkezinde konumlanmaktadır. Yukarıda da bahsedildiği üzere Orta Kentle

doğrudan ilişki kuran kapı, kent planında Akropolis'in diğer girişini tanımlayan Batı Kapısı ile de aynı aksta konumlanmaktadır. Akropolis'te Bizans Konutları'nın hemen karşısında, Roma Sarnıç Yapısının kuzeydoğusunda bulunur (Şekil 4.21; Şekil 4.22).

Şekil 4.21 Metropolis Akropolisi ve Doğu Girişinin konumu (Metropolis Kazı Arşivi, 2022)

Şekil 4.22 Metropolis Akropolisi ve Doğu Girişinin ilişkilerinin okunabildiği vaziyet planı (Kişisel Arşiv, 2022)

Kapı kuzey ve güneyinde bulunan iki adet burç ve onların ortasında konumlanan bir giriş kısmından oluşmaktadır. Burçlar, araziye göre şekillenen sur duvarlarının açısına göre inşa edilmiştir. Kuzey burcu surlardan 390 cm dışarıya çıkarken, güney burcu 330 cm çıkma yapmaktadır. Kuzey burcunun genişliği 315 cm, güney burcunun ise 320 cm'dir (Şekil 4.23; Şekil 4.24; Şekil 4.25; Şekil 4.26).

Şekil 4.23 Doğu Girişi giriş kısmı (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Şekil 4.24 Doğu Girişi güney burcu (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Şekil 4.25 Doğu Girişi kuzey burcu (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Şekil 4.26 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi planı (Kişisel Arşiv, 2022)

Kuzey burcun kuzey kısmında bir geç dönem müdahalesi olarak set duvarı bulunmaktadır. Duvar, Akropolis Surlarından başlayarak burç boyunca devam etmektedir ve surlara bir destek niteliği taşımaktadır (şekil 4.27).

şekil 4.27 Kuzey burç ve sur duvarı önünde bulunan Geç Dönem destek duvarı (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Burçların merkezinde ise kapının eşiği ve giriş kısmı bulunmaktadır. Kuzey ve güney burca 375 cm uzaklıkta ve giriş duvarının merkezinde konumlanan kapı, 235 cm genişliğe sahiptir. Akropolis'e *in-situ* mermer eşikten giriş yapılmaktadır ve eşikte kurşun delikleri görülebilmektedir (şekil 4.28; şekil 4.29).

şekil 4.28 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi zgn mermer eşiği (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Şekil 4.28 Doğu Girişi özgün mermer eşiği (Kişisel Arşiv, 2021)

Kapının iç duvarlarından güney duvarı, hat boyunca bütüncüllüğünü plan ölçeğinde koruduğu için kapının derinliğini algılatmaktadır. Güney duvarın uzunluğu 268 cm iken, batı kısmında parça kaybı ve harç erimesi bulunan kuzey duvarın uzunluğu 252 cm'dir (Şekil 4.29; Şekil 4.30).

Şekil 4.29 Metropolis Akopolisi Doğu Girişi geçiş kısmındaki iç güney duvar (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Şekil 4.30 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi geçiş kısmındaki iç kuzey duvar (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Geçiş kısmı doğudan batıya doğru daralmakta ve batı kısmında 227 cm genişliğe sahiptir. Kapının batı cephesinde ise planda duvarlar açılarak devam etmektedir. Batı cephesinin güney duvar hattı ile kuzey duvar hattı arasında 170 derecelik açı ile kırılma vardır. Bu durum yukarıda bahsedilen burçların açılarak konumlanmasıyla aynı nedenden dolayı, arazi şartlarına göre şekillenmenin ortaya koyduğu bir durumdur.

Doğu Girişi ve Surlarına ait plan ölçeğinde malzeme analizi de hazırlanmıştır. Analizler önce fotoğraflar üzerinden aktarılacaktır. Daha sonra Malzeme Paftası aktarılacaktır.

Hazırlanan analizde sur duvarlarının mimarisinde, bahsedildiği üzere Ephesus ve Priene gibi Metropolis'e yakın bölgede bulunan kentlerde olduğuna benzer sandviç tekniği görülmektedir. Planda net bir şekilde görülen bu teknikte, duvarlar 270 cm'ye kadar kalınlığa ulaşmaktadır Duvarların dış cidarında kireçtaşı bloklar, iç kısmında ise harçlı dolgu bulunmaktadır (Şekil 4.31).

Şekil 4.31 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi surlarında sandviç tekniği (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Yine malzeme analizleri üzerinden gidildiğinde surların bir kısmının bosajlı bloklar yerine moloz paket taş ile yeniden örüldüğü görülebilmektedir. Özellikle kapının batı cephesinin kuzey duvarında, kuzey burcun kuzey duvarında bu müdahale görülebilmektedir. Geç Dönem müdahalesi ve kapının karakteristik özelliği olan çok katmanlılığın bir göstergesi olarak karşımıza çıkan bu duruma ek olarak yine planda kuzey burcunda devşirme malzeme olarak kullanımı vardır. Hellenistik döneme tarihlenen oturma sıralarının burçlarda kullanıldığı görülmektedir (Şekil 4.32).

Şekil 4.32 Metropolis Akropolis Doğu Girişi kuzey burcunun en alt sırasında Hellenistik Dönem oturma sıraları (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

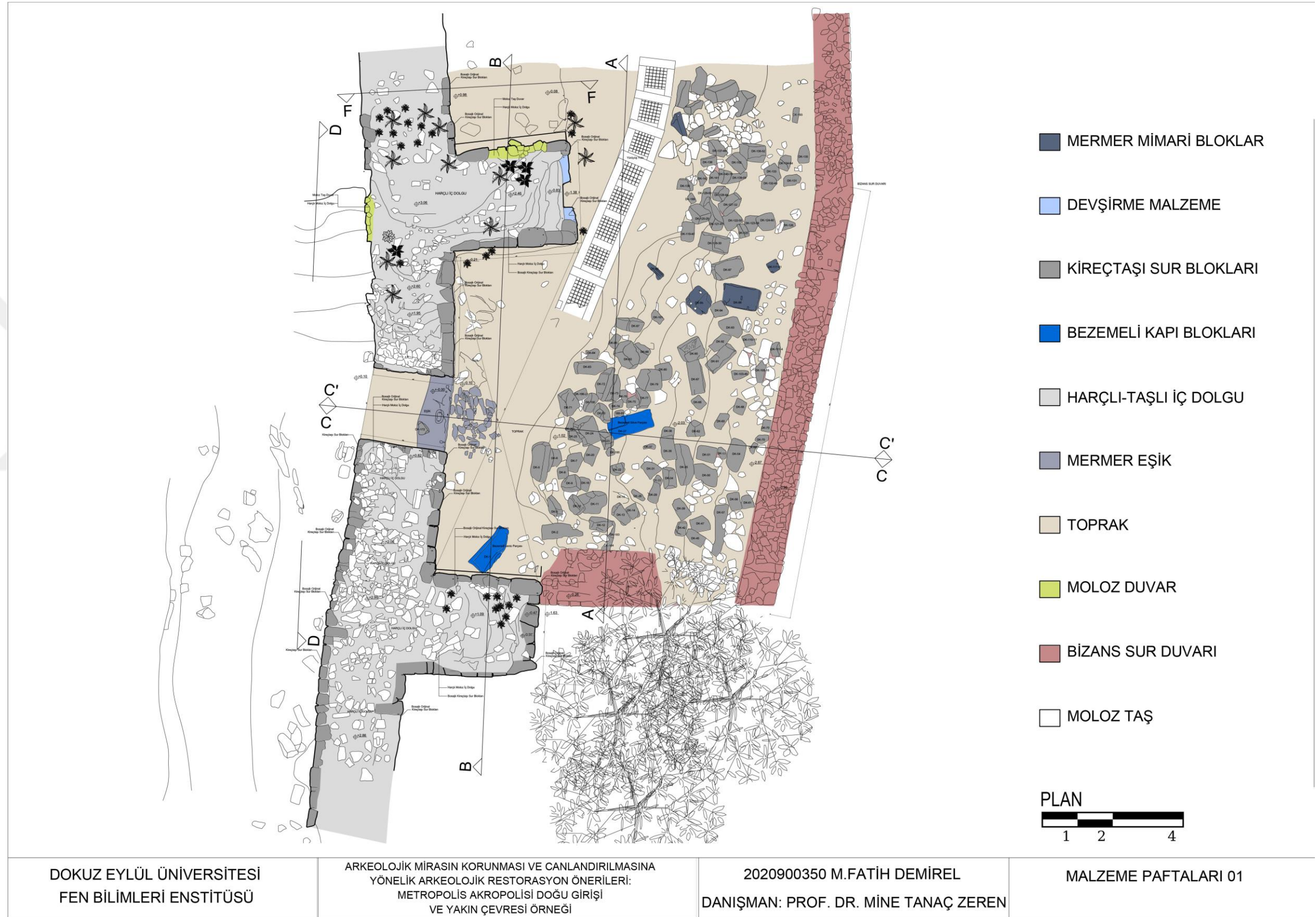
Kapının Roma Dönemine ait bezemeli bloklarından söve parçası DK-1, güney burcun kuzey duvarının önünde ters şekilde, lento parçası olan DK-27 ise alanın yaklaşık merkezinde, Akropolis surlarına 5 metre uzaklıkta ters şekilde bulunmaktadır (Şekil 4.33; Şekil 4.34; Şekil 4.35).

Şekil 4.33 DK-1 bezemeli özgün lento parçasının konumu (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Şekil 4.34 DK-1 bezemeli özgün lento parçasının ve DK-27 bezemeli özgün söve parçasının konumları (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

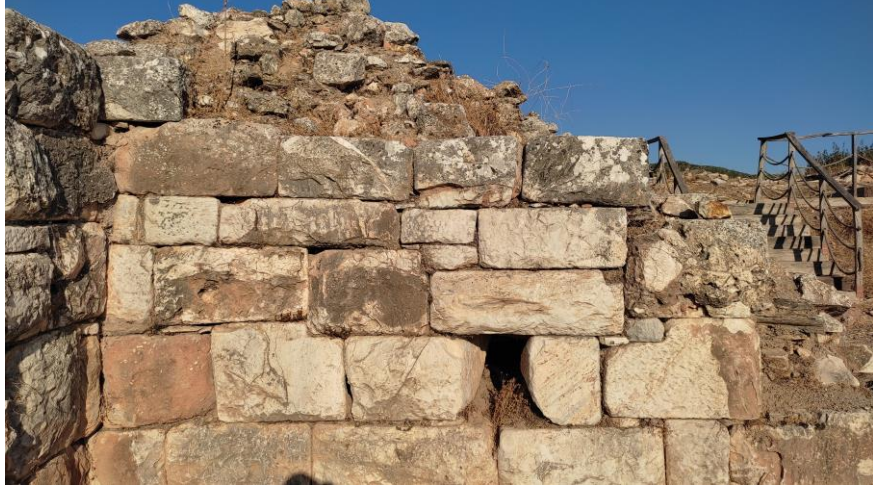
Şekil 4.35 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve yakın çevresinin plan malzeme paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

4.2.2 Cephe Kurgusu Özellikleri

4.2.2.1 Doğu Cephesi (A-A ve B-B Kesitleri)

Doğu Cephesi başlığı altında, yapının karakteristik cephesi olan, Orta Kentle ilişkiyi sağlayan ön cephesi aktarılmaktadır. Rölöve çizimlerinde hem burçları hem de giriş kısmını kapsayacak şekilde ele alınan “A-A Kesiti” hem de burçlardan geçen bir kesit olan “B-B Kesiti”, ana giriş cephesi olan Doğu Cephesi’ni tariflemektedir. Analiz anlatımlarında öncelikle kesitlerin teknik rölöve çizimi aktarılmıştır. Daha sonra alanın fotoğrafları ve malzeme paftaları ile bilgilendirmeler desteklenmiştir.

Akropolis Surları Doğu Girişi’nin Doğu Cephesi’nin, iki burç ve girişini kapsayacak şekilde, seçilen proje alanı kapsamında analizi yapılmıştır. A-A ve B-B Kesitlerinde duvarların ana malzemesi olan bosajlı bloklar ve harçlı iç dolgu belirgin durumdadır. Giriş duvarı üzerinde isodomik teknikte örülen bloklardan güneyde beş sıra, kuzeyde ise dört sıra günümüze ulaşmıştır (Şekil 4.36; Şekil 4.37). Duvarlar güneyde eşikten 194, kuzeyde ise 198 cm yükseklikte korunmuş durumdadır. Kuzey duvarında harçlı geç dönem müdahaleleri görülmektedir (Şekil 4.38). Harçlı iç dolgu ise güneyde 286, kuzeyde ise 305 cm korunmuştur. Kapının mermer eşiği ise 15 cm yüksekliktedir. Burçların doğu cephelerinde ise güney burçta beş sıra, kuzey burçta ise dört sıra blok gözükmemektedir. Bu taş sıralarının tamamı korunamamış, en az bir blok yerinde korunanlar ele alınmıştır. Güney burcun Bizans Surları ile kesişen 100 cm genişliğindeki kısmı algılanamamaktadır. Burcun ana kayaya oturan ilk iki sırası sağlamdır. Burçta 3, 4 ve 5. sırada 1’er adet kuzey köşe taşı günümüze ulaşmıştır. Burç, kapının eşiğinden 146 cm aşağıda başlamaktadır ve 342 cm yüksekliğe kadar ulaşmaktadır (Şekil 4.39).

Şekil 4.36 Akropolis Doğu Girişi Doğu Cephesi güney duvarı (Kişisel Arşiv, 2021)

Şekil 4.37 Akropolis Doğu Girişi Doğu Cephesi kuzey duvarı (Kişisel Arşiv, 2021)

Şekil 4.38 Doğu Girişi Doğu Cephesi kuzey duvarında harçlı müdahaleler (Kişisel Arşiv, 2021)

Kuzey burçta ise ana kayaya oturduğu düşünölen ilk sıra taşlar Hellenistik Döneme ait oturma sıralarından oluşmaktadır. Parça kaybının da göröldüğü ilk sırada burcun iki ucuna konumlanmış devşirme blokların üzerinde üç sıranın sadece birer köşe taşı günümüze ulaşabilmiştir. Köşe taşları burcun güney kısmındadır (Şekil 4.40). Burcun en alt kotu eşikten 115 cm aşağıdadır ve burç 313 cm yüksekliğe ulaşmaktadır. Burcun hemen kuzeyinde ise planda da bahsedilen destek set duvarı bulunmaktadır. Roma dönemine ait olduğı düşünölen set 80 cm yüksekliğe sahiptir (Şekil 4.41).

Şekil 4.40 Metropolis Akropolisi Doğı Giriş i kuzey burcunun ön cephesinde kalan sur blokları (Kişisel Arşiv, 2021)

Şekil 4.41 Metropolis Akropolisi Doğı Giriş i kuzey burcu, sur duvarları ve önde Geç Dönem set duvarı (Kişisel Arşiv, 2021)

Kuzey burçtan sonra devam eden ve proje alanına dâhil olan son kısım duvar parçasında da devşirme malzemeler, harç kullanımı ve isodomik olmayan örgü

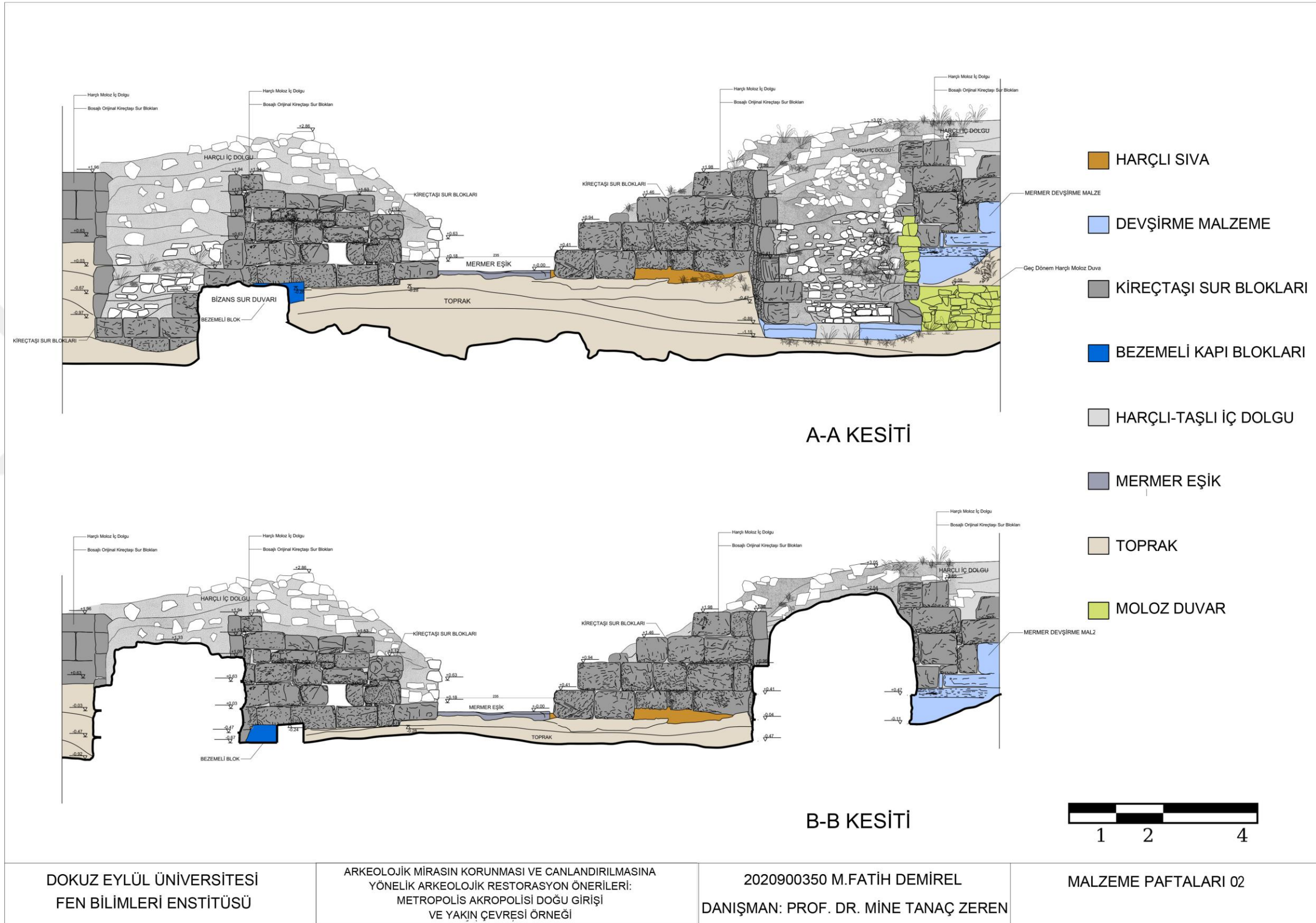
tekniği görülmekte ve çok katmanlılığın algılanabilirliği devam etmektedir ( ekil 4.42). Güney burçta ise 5 sıra isodomik örgüde kullanılan kireçtaşı blok bulunmaktadır. K  e ta ları burcun kuzey k  esindeir. ( ekil 4.43) Aktarılan tüm bu malzeme bilgileri malzeme paftasında detaylı olarak gösterilmiştir ( ekil 4.44).

Şekil 4.42 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi kuzey burcunun kuzeyinde devam eden sur duvarında harç ve devşirme malzeme kullanımı (Kişisel Arşiv, 2021)

Şekil 4.43 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi güney burcunun  n cephesinde isodomik örgüde günümüze ulaşan sur blokları ve harçlı i  dolđu (Kişisel Arşiv, 2021)

Şekil 4.44 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi Doğu Cephesi'ni tanımlayan A-A ve B-B Kesitleri Malzeme Paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

4.2.2.2 Batı Cephesi (D-D Kesiti)

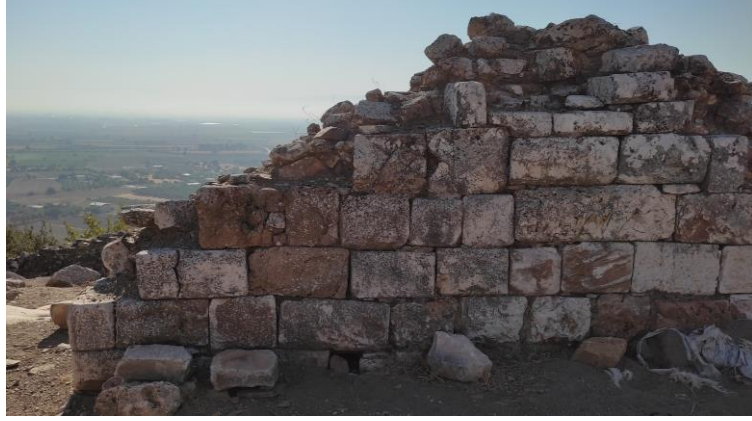
Batı cephesi, Metropolis Akropolisi Doğu Girişi'nin akropolisin iç kısmından algılanan cephesidir. Rölöve çizimlerinde ve projede “D-D Kesiti” olarak ifade edilmektedir.

İsodomik örgü sisteminin net şekilde okunduğu cephede kapının güney ve kuzey duvarları arasında malzeme oranı açısından ciddi farklılıklar gözükmemektedir (Şekil 4.45).

Şekil 4.45 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi batı cephesi (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Kireçtaşı sur blokları güney duvarda iki sırası köşe taşı olmak üzere beş sıra okunabilmektedir. Eşikten 195 cm kadar yükselen sur taşları harçlı derzle desteklenmiş durumdadır. İç dolgu ise 286 cm'ye kadar yükselmektedir. Sur duvarlarının içinde devşirme blok bulunmaktadır (Şekil 4.46).

Şekil 4.46 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi batı cephesi güney duvarı (Kişisel Arşiv, 2021)

Cephenin kuzey duvarında ise kireçtaşı bloklardan meydana gelen isodomik örgü sağlıklı bir şekilde takip edilememektedir. Sur bloklarının olmamasından dolayı harçlı moloz dolgunun varlığı daha net gözükmemektedir (Şekil 4.47; Şekil 4.48). Cephenin kuzey kısmında iki sıra kadar yine isodomik olmayan düzensiz bir şekilde bir araya getirilmiş ve harçlı derzle desteklenmiş kireçtaşları bulunmaktadır (Şekil 4.49). Eşikten 27 cm yukarda başlayan duvar 320 cm'ye kadar yükselmektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi iç cephenin kapı genişliği 227 cm'dir (Şekil 5.50; Şekil 5.51).

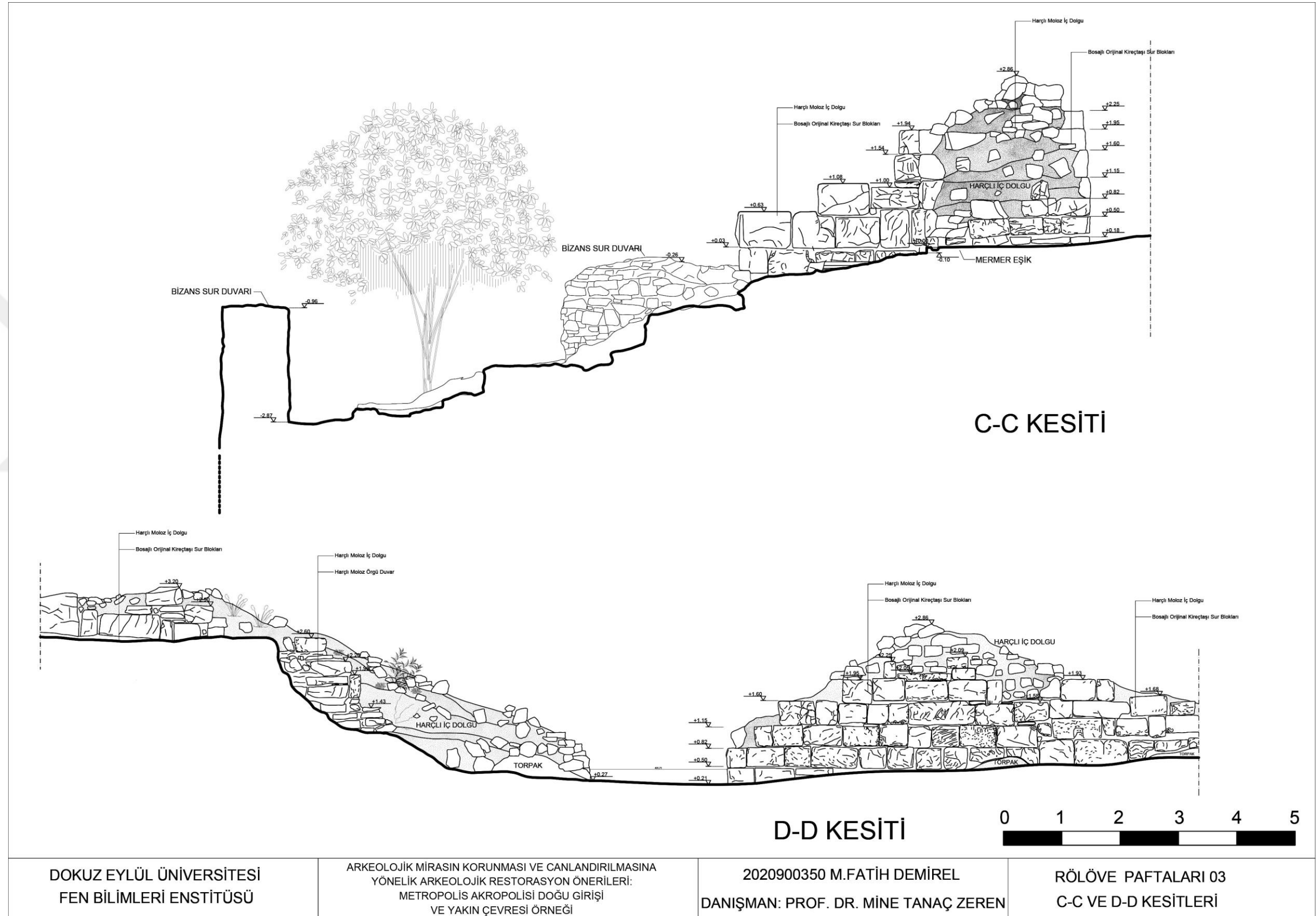
Şekil 4.47 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi batı cephesi kuzey duvarı (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

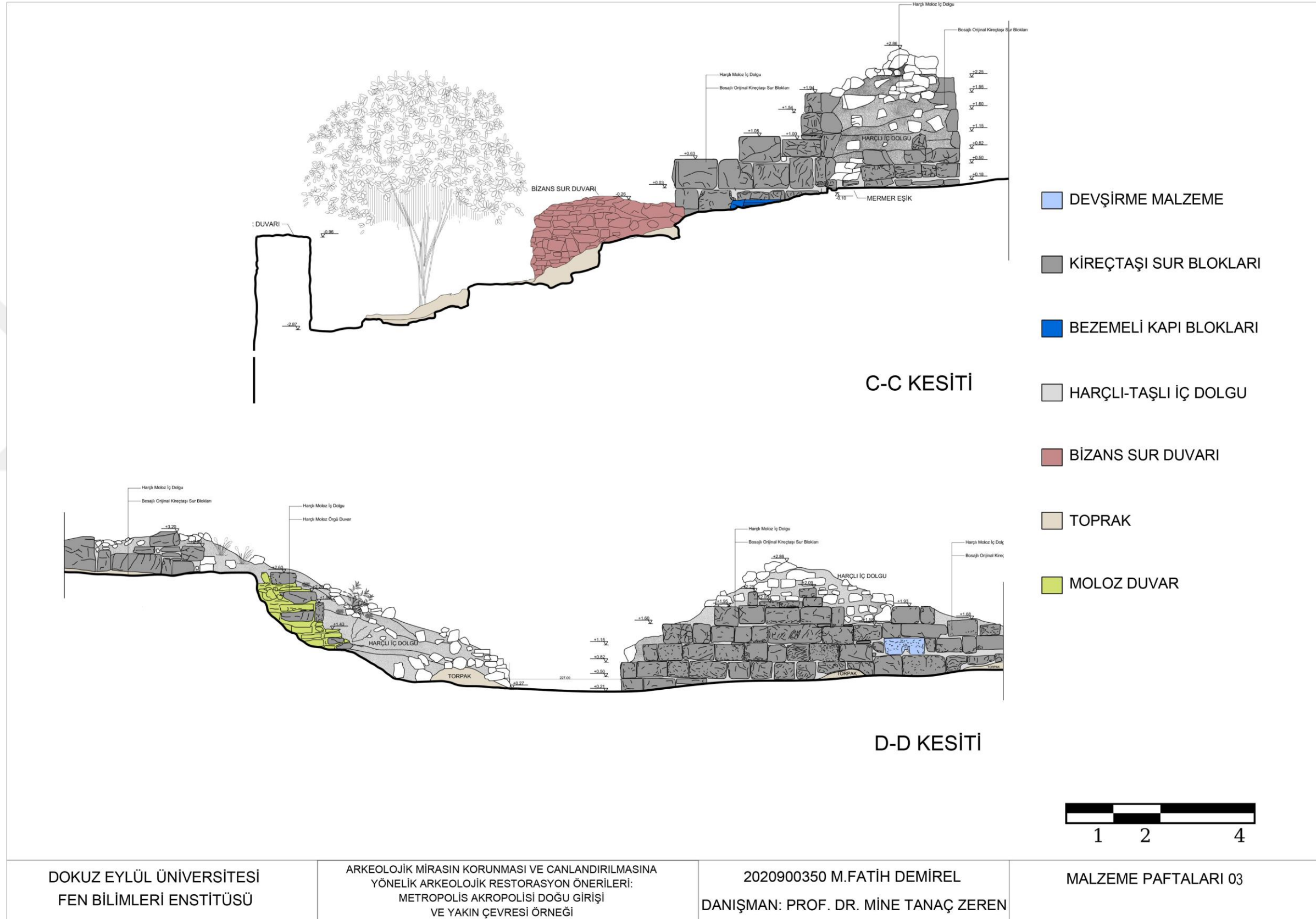
Şekil 4.48 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi batı cephesi kuzey duvarındaki harçlı iç dolgu ve isodomik taş duvar örgüsünün okunmuyor oluşu (Kişisel Arşiv, 2021)

Şekil 4.49 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi batı cephesi kuzey duvarındaki harçla bir araya getirilmiş düzensiz örgülü bloklar (Kişisel Arşiv, 2021)

Şekil 4.50 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi Batı Cephesi'ni tanımlayan D-D Kesiti ve geçişi tanımlayan iç cephe-kesitlerden C-C Kesiti (Kişisel Arşiv, 2022)

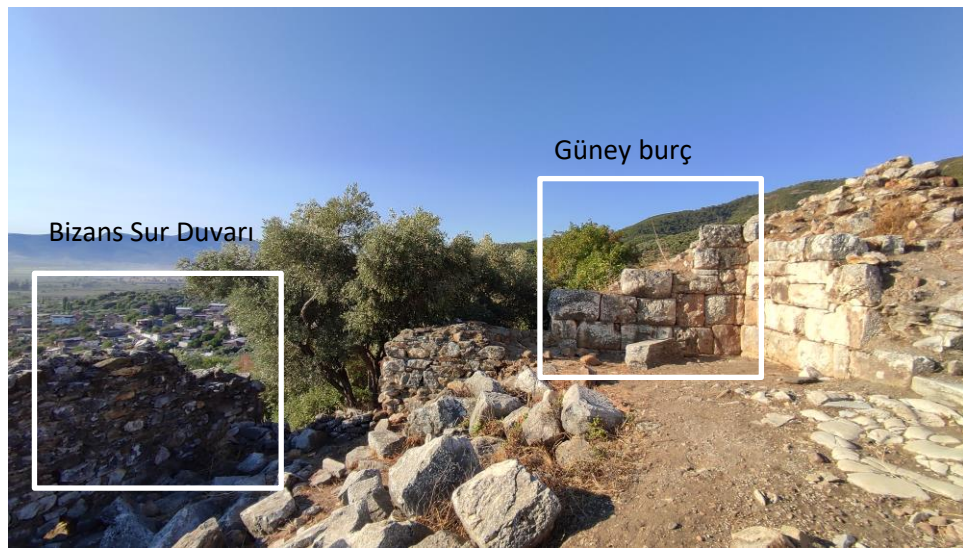

Şekil 4.51 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi Batı Cephesi'ni tanımlayan D-D Kesitinin ve geçişi tanımlayan iç cephe-kesitlerden C-C Kesitinin malzeme paftaları (Kişisel Arşiv, 2022)

4.2.2.3 İç Kesit-Cephe Özellikleri (C-C ve C'-C' Kesitleri)

İç kesit-cepheler, kapının giriş kısmının iç duvarlarının, eşikin konumu ve yüksekliğinin, burçların yan duvarlarının, kapının yakın çevresine dağılmış blokların ve Orta Çağ (Bizans) Surlarının algılanmasını sağlamaktadır.

Rölövede “C-C Kesiti” olarak isimlendirilen çizimde yapının iç duvarlarından güney duvarı ve güney burcun kuzey duvarı görülmektedir (Şekil 4.50; Şekil 4.51). İç duvarda iki sıra isodomik sistemle örülmüş kireçtaşı blok sırası bulunur ve eşikten 82 cm yukarıdadır. Güney burcun kuzey duvarında ise beş sıra kireçtaşı isodomik sıra görülmektedir (Şekil 4.29). İlk iki sırasının tamamı korunmuş olan duvarda köşe taşları da *in-situ* halde bulunmaktadır. Eşikten 26 cm aşağıda Bizans Surları ile Akropolis Surları kesişmektedir. Bu durum yine alanın çok katmanlı yapısının örneklerindendir. Duvarda harçlı derz kullanımı da bulunmaktadır. Kapıya ait bezemeli DK-1 söve parçası, güney burcun hemen önünde ters durmuş şekilde görülmektedir. Kapının doğusuna doğru kesite sıra ait bosajlı kireçtaşı bloklar girmekte ve onlara bir set görevi gören ve alanı sınırlayarak tanımlayan Bizans Sur Duvarı görülmektedir. Duvarın yüksekliği 190 cm’dir ve eşikten 287 cm aşağıda bulunmaktadır (Şekil 4.51; Şekil 4.52).

Şekil 4.52 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi güney burcu, Bizans Sur Duvarı, alana dağılmış kireçtaşı bloklar ve DK-1 söve parçasının konumu (Kişisel Arşiv, 2021)

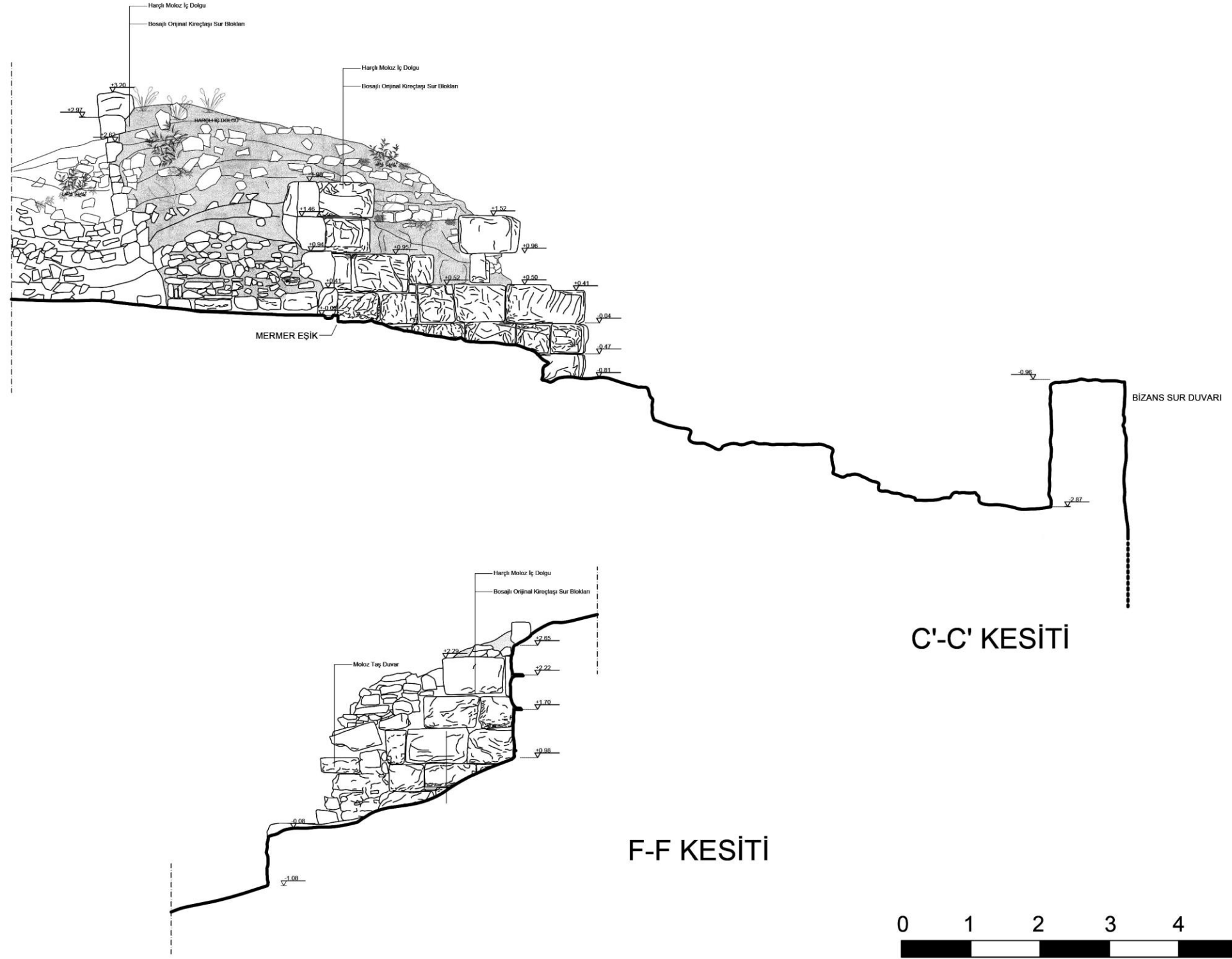
Girişin iç duvarlarından kuzey duvar ile kapının kuzey burcunun algılandığı kesit C'-C' kesitidir. Girişin kuzey duvarında bir sıra paket taştan oluşan, kireçtaşı sur bloklarına altlık oluşturan taş sırası ve bu sıranın kotuna, duvarın doğu sınırına yerleşen kireçtaşı dışında başka taş bulunmamaktadır. Duvar boyunca harçlı iç dolgu görülmektedir (Şekil 4.53). Kuzey duvarın eriyen batı sınırı ve duvar hattı, surun kuzeyinde, üst kotta kalan kireçtaşı surlardan okunabilmektedir. Kuzey burcun güney duvarında ise altı sıra taş görülmektedir. İlk üç sıranın tamamı korunmuş durumdadır (Şekil 4.54). Eşikten 41 cm yukarıya kadar çıkan korunmuş sıraların üstünde bir kısmı eksik olan üç sıra daha isodomik örgülü kireçtaşı bulunmaktadır. Burcun yüksekliği 198 cm'ye ulaşmaktadır (Şekil 4.55; Şekil 4.56).

Şekil 4.53 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi geçiş kısmının kuzey iç duvarındaki harçlı dolgu ve geriye kalan bir sıra paket taş örgü (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Şekil 4.54 Doğu Girişi kuzey burcunun güney duvarı (Kişisel Arşiv, 2021)

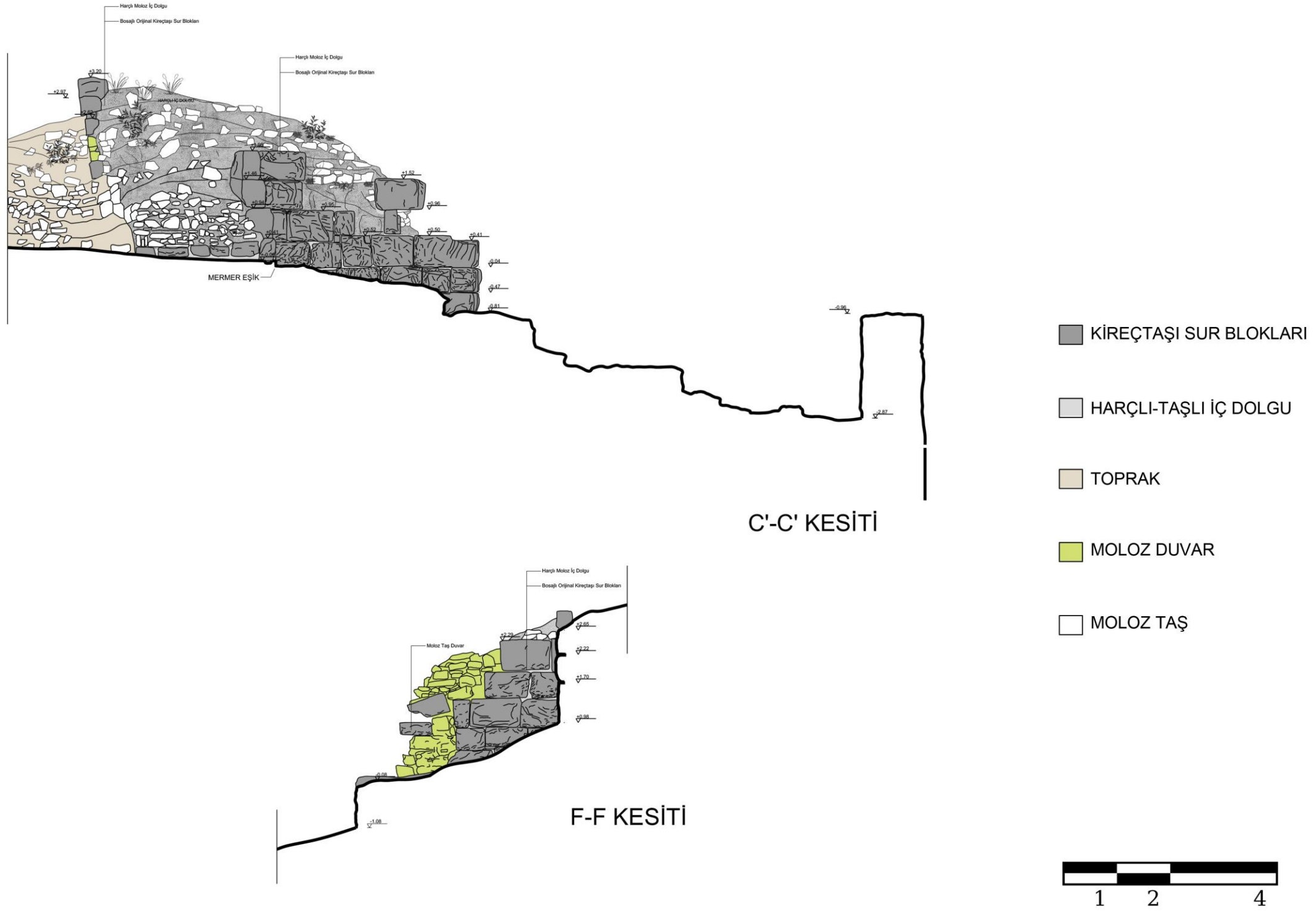
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASI VE CANLANDIRILMASINA
YÖNELİK ARKEOLOJİK RESTORASYON ÖNERİLERİ:
METROPOLİS AKROPOLİSİ DOĞU GİRİŞİ
VE YAKIN ÇEVRESİ ÖRNEĞİ

2020900350 M.FATİH DEMİREL
DANIŞMAN: PROF. DR. MİNE TANAÇ ZEREN

RÖLÖVE PAFTALARI 04
C'-C' VE F-F KESİTLERİ

Şekil 4.55 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi C'-C' Kesiti ile kuzey burcun kuzey duvarını tanımlayan F-F Kesiti (Kişisel Arşiv, 2022)

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASI VE CANLANDIRILMASINA
YÖNELİK ARKEOLOJİK RESTORASYON ÖNERİLERİ:
METROPOLİS AKROPOLİSİ DOĞU GİRİŞİ
VE YAKIN ÇEVRESİ ÖRNEĞİ

2020900350 M.FATİH DEMİREL
DANIŞMAN: PROF. DR. MİNE TANAÇ ZEREN

MALZEME PAFTALARI 04

Şekil 4.56 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi C'-C' Kesiti ile kuzey burcun kuzey duvarını tanımlayan F-F Kesiti malzeme paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

Kuzey burcun kuzey duvarını tanımlayan F-F kesiti ise kısmi bir kesittir (Şekil 4.55; Şekil 4.56). Kuzey burcun kuzey duvarında ciddi anlamda bir Geç Dönem müdahalesi görülmektedir. Bosajlı kireçtaşı sur bloklarında parça kaybının yaşandığı yerler harçlı moloz duvarla yeniden örülmüştür (Şekil 4.57).

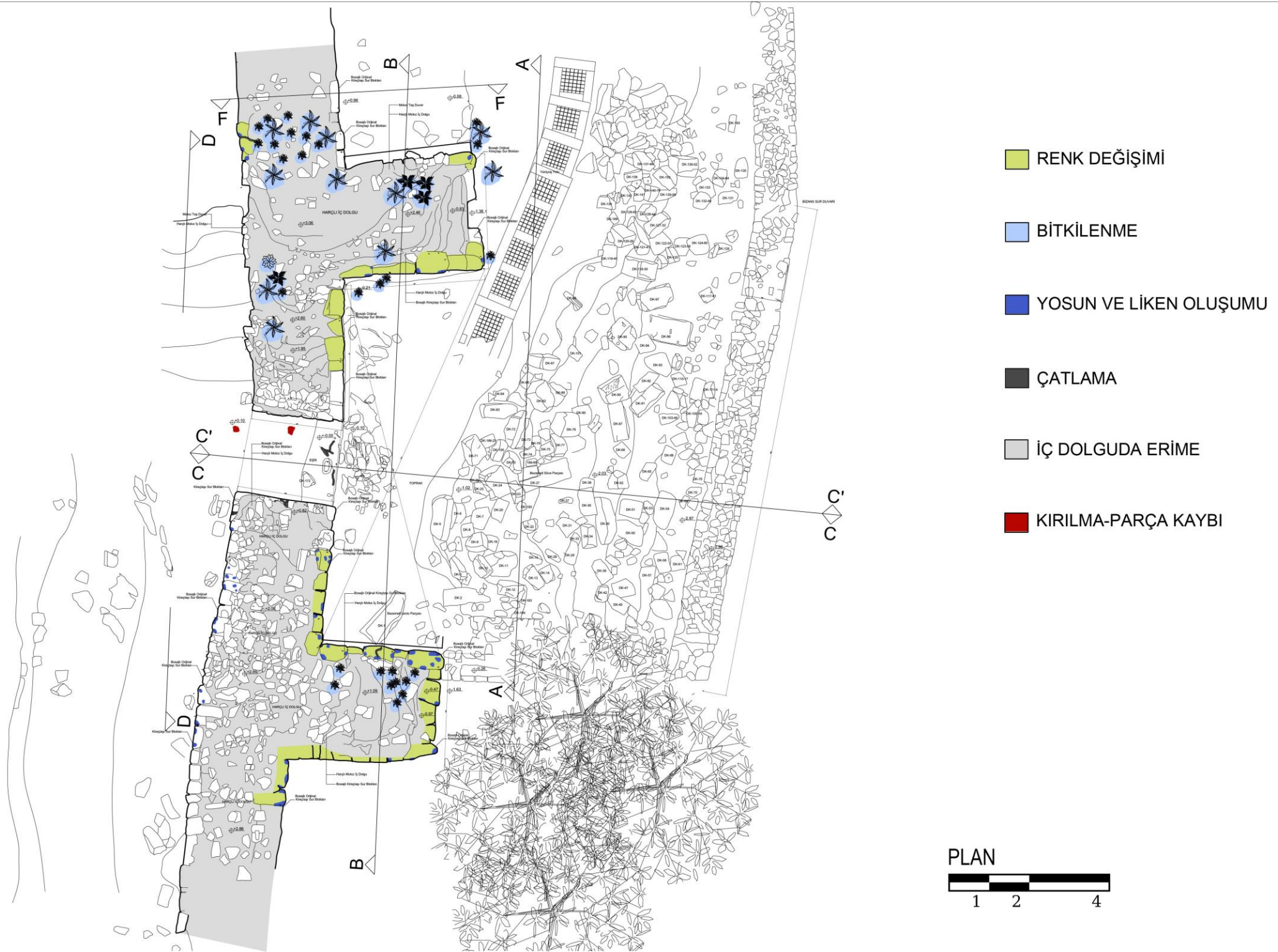
Şekil 4.57 Doğu Girişi kuzey burcunun kuzey duvarında harçlı moloz duvar (Kişisel Arşiv, 2022)

4.2.3 Bozulma ve Hasar Tespitleri

Bozulma ve hasar durumunun tespiti, yapının maruz kaldığı etkilerin belirlenmesi ve sonrasında hazırlanan restorasyon projesinin altlığının hazırlanması açısından önemlidir. Yapının plan, kesitler ve cepheler üzerinden bozulma ve hasar durumu analiz edilmeye çalışılmıştır.

Metropolis Akropolisi Doğu Girişi, kentte kazıların ilk başladığı yer olmasından da anlaşılacağı üzere kent için kritik öneme sahip bir mimari yapıdır. Ancak kazı sonrası açığa çıkan her yapı gibi Doğu Girişi ve Surları da birçok etkiye maruz kalarak süreç içerisinde çeşitli bozulma ve koruma sorunlarıyla karşılaşmıştır.

Doğu Girişi ve Surlarında hem plan ölçeğinde hem de kesit ve cephelerde bozulma durumları analiz edilmiştir (Şekil 4.58; Şekil 4.59; Şekil 4.60; Şekil 4.61).

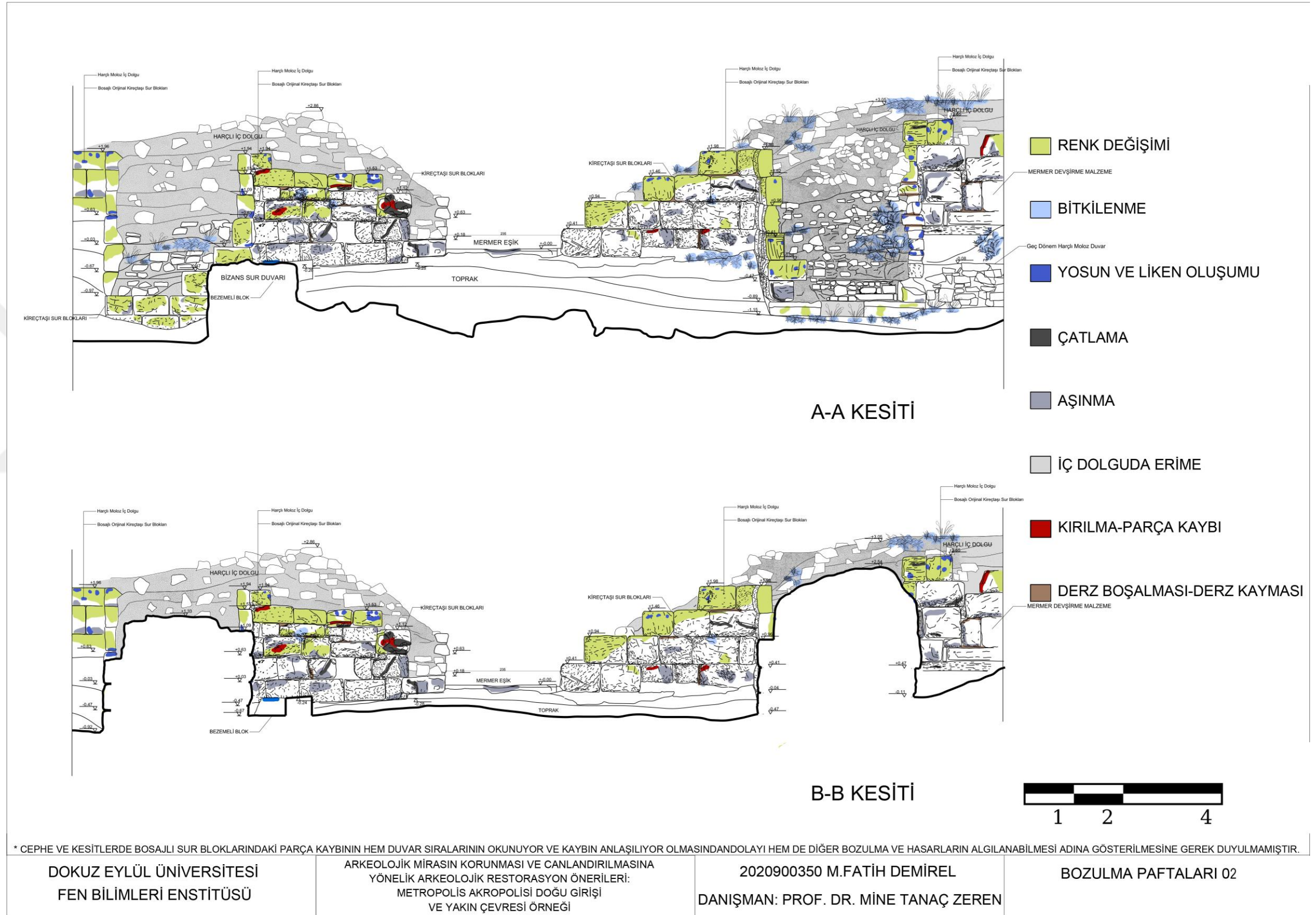
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASI VE CANLANDIRILMASINA
YÖNELİK ARKEOLOJİK RESTORASYON ÖNERİLERİ:
METROPOLİS AKROPOLİSİ DOĞU GİRİŞİ
VE YAKIN ÇEVRESİ ÖRNEĞİ

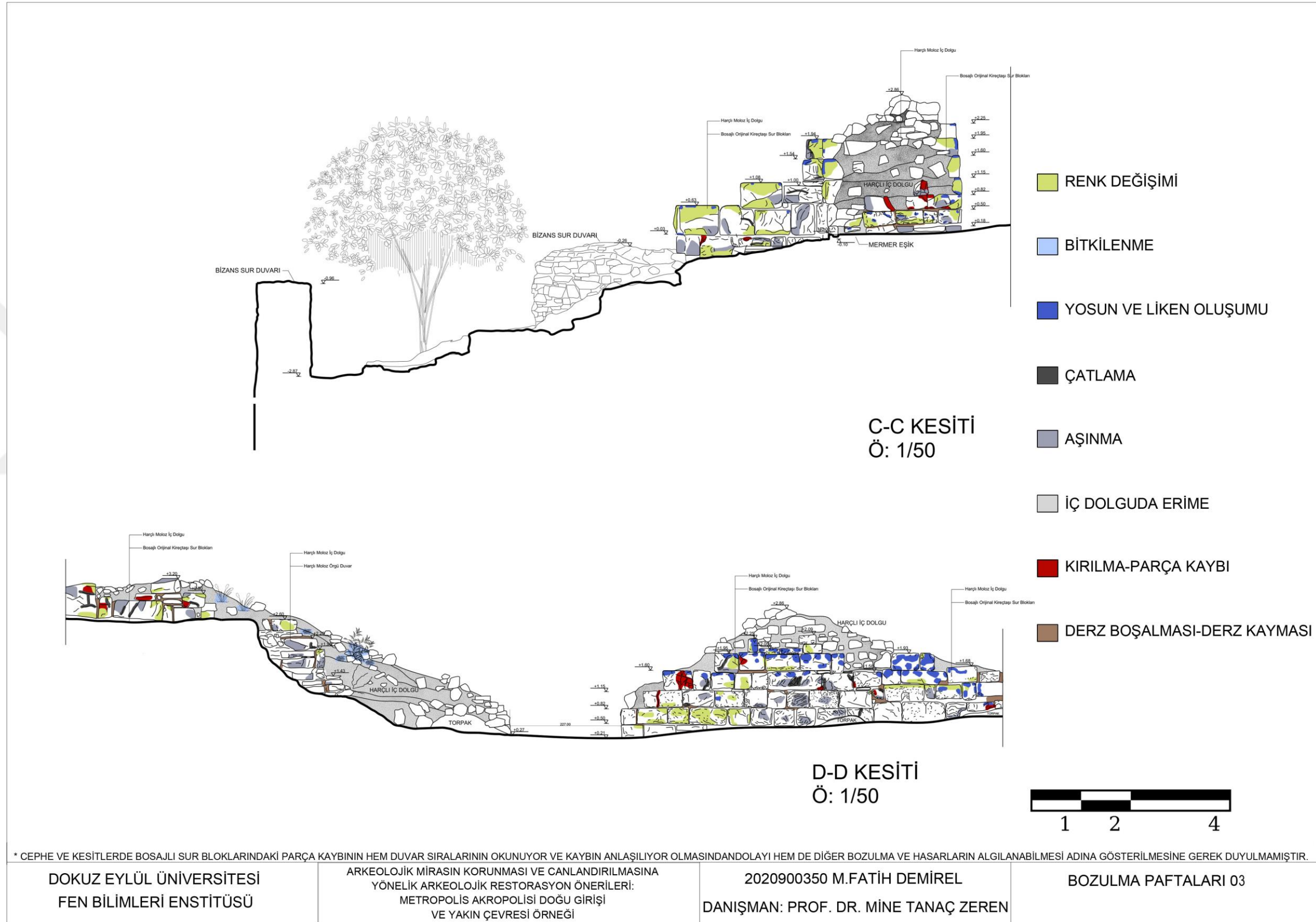
2020900350 M.FATİH DEMİREL
DANIŞMAN: PROF. DR. MİNE TANAÇ ZEREN

BOZULMA PAFTALARI 01

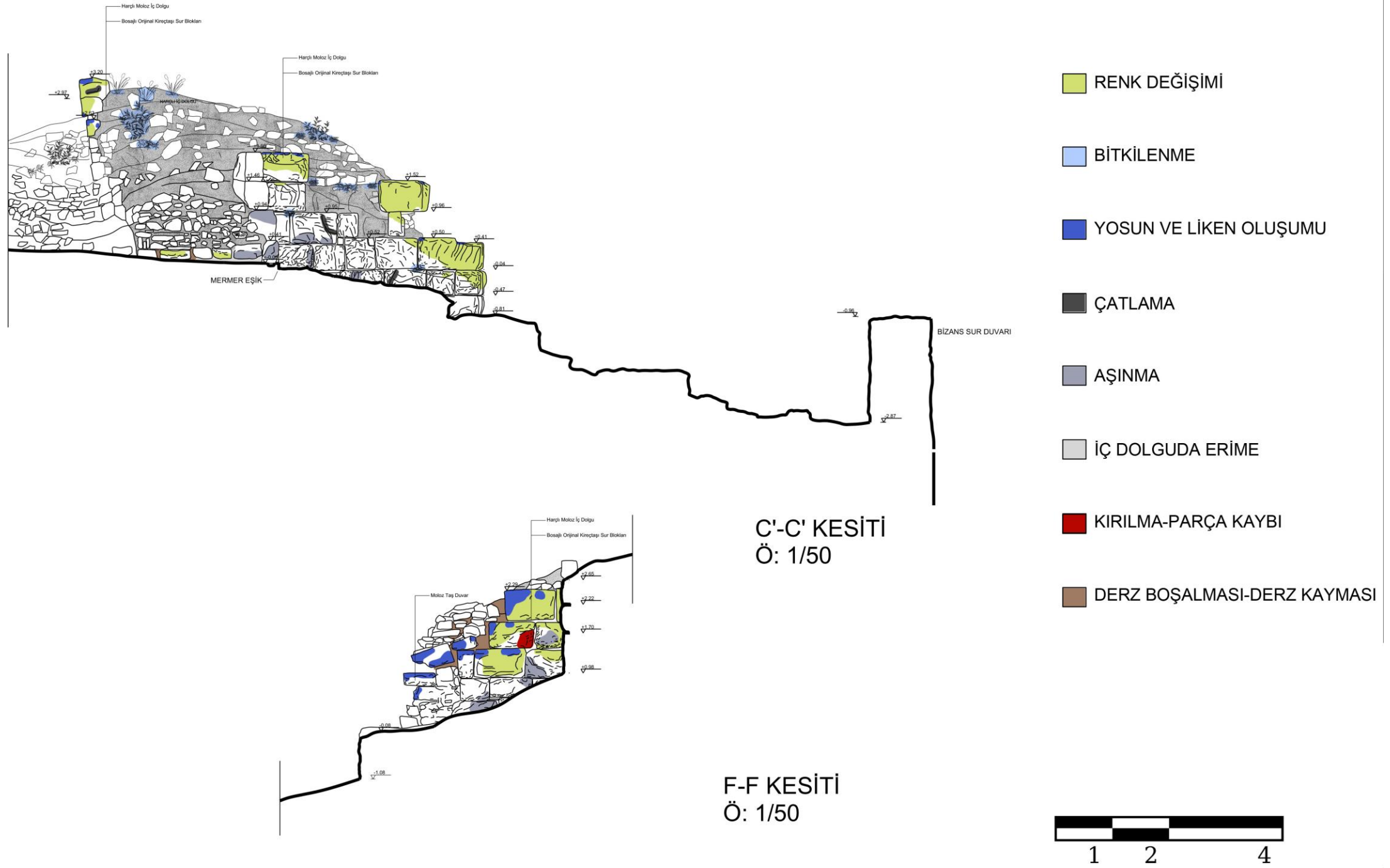
Şekil 4.58 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi planı bozulma paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.59 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi A-A ve B-B Kesitleri bozulma paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.60 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi C-C ve D-D Kesitleri bozulma paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

* CEPHE VE KESİTLERDE BOSAJLI SUR BLOKLARINDAKİ PARÇA KAYBININ HEM DUVAR SİRALARININ OKUNUYOR VE KAYBIN ANLAŞILIYOR OLMASINDANDOLAYI HEM DE DİĞER BOZULMA VE HASARLARIN ALGILANABİLMESİ ADINA GÖSTERİLMESİNE GEREK DUYULMAMIŞTIR.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASI VE CANLANDIRILMASINA
YÖNELİK ARKEOLOJİK RESTORASYON ÖNERİLERİ:
METROPOLİS AKROPOLİSİ DOĞU GİRİŞİ
VE YAKIN ÇEVRESİ ÖRNEĞİ

2020900350 M.FATİH DEMİREL
DANIŞMAN: PROF. DR. MİNE TANAÇ ZEREN

BOZULMA PAFTALARI 04

Şekil 4.61 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi C'-C' ve F-F Kesitleri bozulma paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

Tüm yüzeylerde görülen temel bozulma ve hasar durumu birim parça kaybıdır denebilir. Suru oluşturan kireçtaşı sur blokları, çeşitli nedenlerle surdan ayrılmış ve sur duvarları özgün yüksekliğini kaybetmiştir. Sur bloklarının yanı sıra kapıyı oluşturan bezemeli söve ve lento parçalarında da ciddi anlamda parça kaybı görülebilmektedir. Doğu Girişi'nin A-A Kesitinde de görüldüğü üzere geriye sadece dört sıra kireçtaşı blok surlarda kalmıştır (Şekil 4.59). D-D Kesitinin kuzey duvarında blokların tamamen surdan ayrılması sonucu eriyen iç dolgu zemin toprağıyla aynı kotta birleşmiştir (Şekil 4.60). Burçlarda ise özellikle ön cephelerinde birim malzeme kaybı yine görülmektedir.

Duvarların dış çeperini oluşturan sur bloklarının yüzeyden kopması sonrası iç dolgu açığa çıkmış ve atmosferik etkilere maruz kalmıştır. Yapının bulunduğu çevrenin iklimsel özellikleri surların bozulmasında birinci derecede rol oynamaktadır (Öcal ve Dal, 2012). Bu etkileşim sonrası harçlı iç dolguda erime görülmektedir. Statik anlamda da eriyen iç dolgunun boşalması ile yüzeyden daha fazla blok kopmaya devam etmiştir.

Birim malzeme kaybına ek olarak yapıyı oluşturan bloklarda kırılma, çatlama, kopma gibi bozulmalar da görülmektedir. Yukarıda bahsedildiği üzere eriyen iç dolgunun uyguladığı basınçla kırılan ve ayrılan blokların yanı sıra, atmosferik etkiler sonucunda yüzeyinde çatlama ve kırılmaların bulunduğu bloklar da tespit edilmiştir. Surların Akropolise bakan cephesinde tamamen parçalanmaya müsait blokların yanı sıra, Doğu Girişi'nin girişindeki güney duvarında başta olmak üzere bütün yüzeylerde parçalanmış ve kırılan bloklar bulunmaktadır (Şekil 4.62).

Şekil 4.62 Doğu Girişi birim malzemesinde kırılma ve çatlama (Kişisel Arşiv, 2022)

Yapıda kırılma ve çatlakların yanı sıra bitkilenme, yosun ve liken oluşumu, renk değişimi, gibi bozulmalar da görülmektedir. Bahsedildiği üzere atmosferik etkiler sonucunda yüzey aşınmasına uğrayan taşlar, zamanla derinleşen etkiler altında güçsüzleşmekte ve kopma, çatlama, kırılma gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum zamanla malzeme odaklı bozulmadan yapısal bozulmaya doğru ilerlemektedir ve yapının bütünü/bütünlüğünü tehdit edebilmektedir. (Çetin ve Diler, 2021). Sadece atmosferik etkiler değil yoğun insan kullanımına maruz kalan mimari unsurlarda da aşınma görülebilmektedir (Hasbay ve Hattap, 2017). Kapının *in-situ* mermer eşiğinde de yoğun kullanım sonucu aşınma görülmektedir (Şekil 4.63).

Şekil 4.63 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi'nin özgün mermer eşiğinde yoğun kullanım sonrası aşınma (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Sur bloklarının özellikle kazılar öncesinde toprak altında kalmayan bölümlerinde yosun ve liken oluşumu görülmektedir. Yapıda derin çatlamalara sebep olacak seviyede olmasa da liken ve yosunlar bazı blokların bütün yüzeyini kaplamış durumdadır. Yine kazı çalışmalarının öncesinde toprak üstünde bulunan bloklarda atmosferik etkiler sonucunda ciddi derecede renk değişimi görülebilmektedir. Kapının doğu cephesinden de görülebileceği üzere toprak altında kalan bloklarda renk değişimi görülmemektedir (Şekil 4.64).

Şekil 4.64 Kazı öncesi toprak üstünde kalmış olan bloklardaki renk değişimi, yosun ve liken oluşumu (Metropolis Kazı Arşivi, 2021)

Bir diğer bozulma durumu ise derz boşalması veya kayması durumudur. Atmosferik etikler sonucu surlarda sonradan kullanılan ve blokların surda daha sağlam kalmasını sağlayan derzlerde erimeler görülmektedir. Bu nedenle bloklarda konum değişikliği oluşmuştur.

4.3 Restitüsyon Önerisi

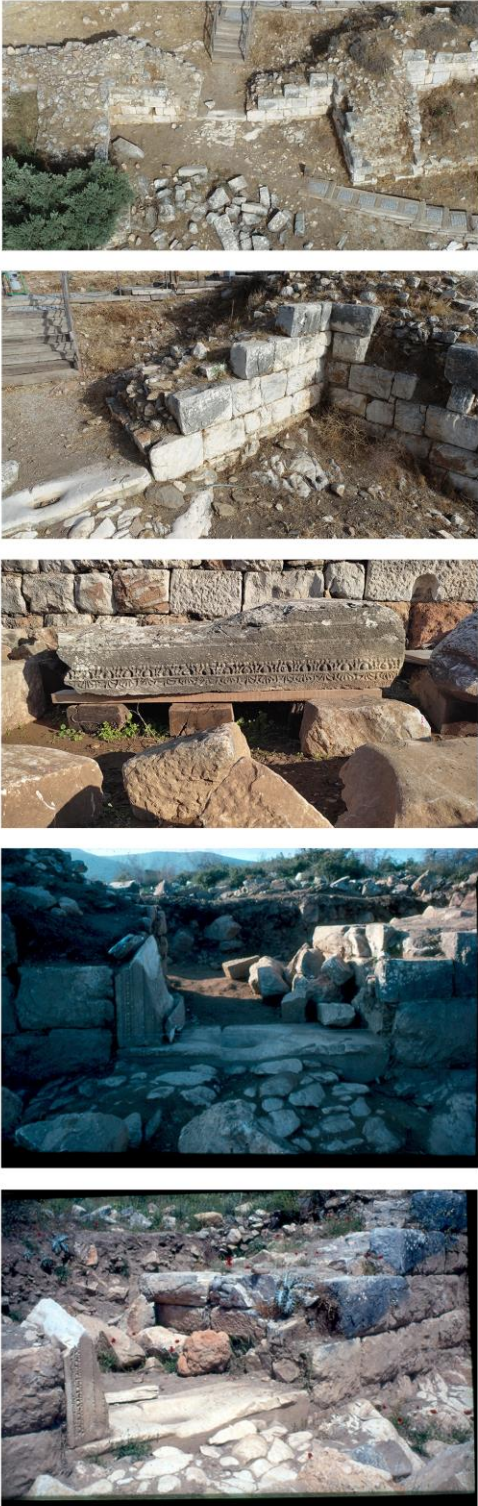
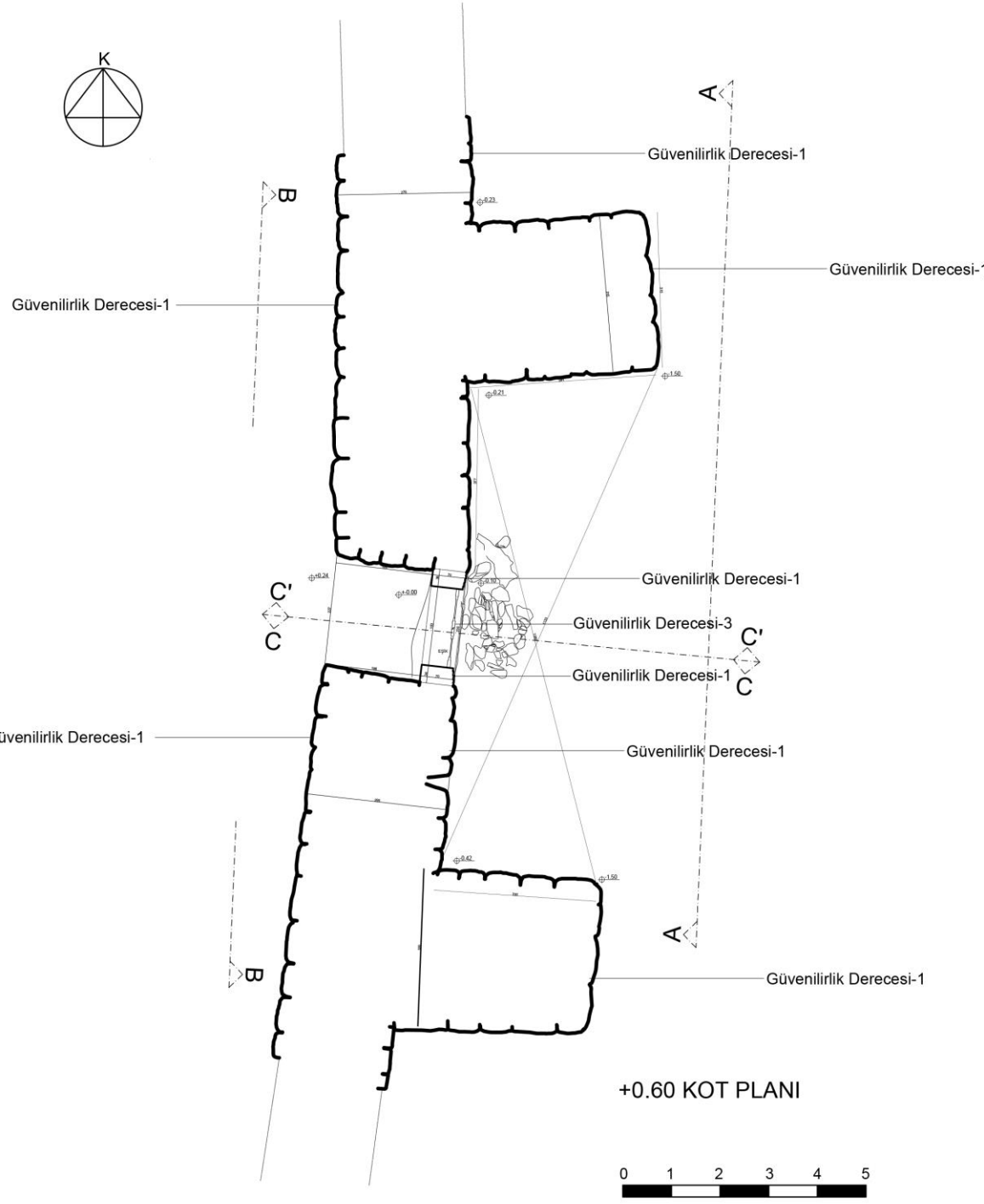
Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Surlarının restitüsyonu sırasında, yukarıda belirtildiği üzere yapının çok katmanlılığı, biriciklik durumu, farklı dönemlere ait mimari unsurları bir arada barındırıyor olması gibi özellikleri hem restitüsyon problemlerini ortaya çıkarmış, hem de yapının bu biriciklik özelliği içerisinde kendi özgün restitüsyonunun hazırlanmasını sağlamıştır. Restitüsyon etüdü çalışmalarında yapıdan gelen izler değerlendirilmiş, yapının barındırdığı mimari unsurların kendi dönemlerindeki benzer ve yakın örnekleri üzerinden tipoloji çalışması yapılmıştır.

Akropolis Doğu Girişi ve Surları ele alınırken öncelikle yapıdan gelen izler araştırılmıştır. Rölöve analizlerinde de bahsedildiği gibi, yapının kendisi de kentte bulunan çok katmanlılık özelliğini barındırmaktadır. Bu durum yapıdaki Hellenistik

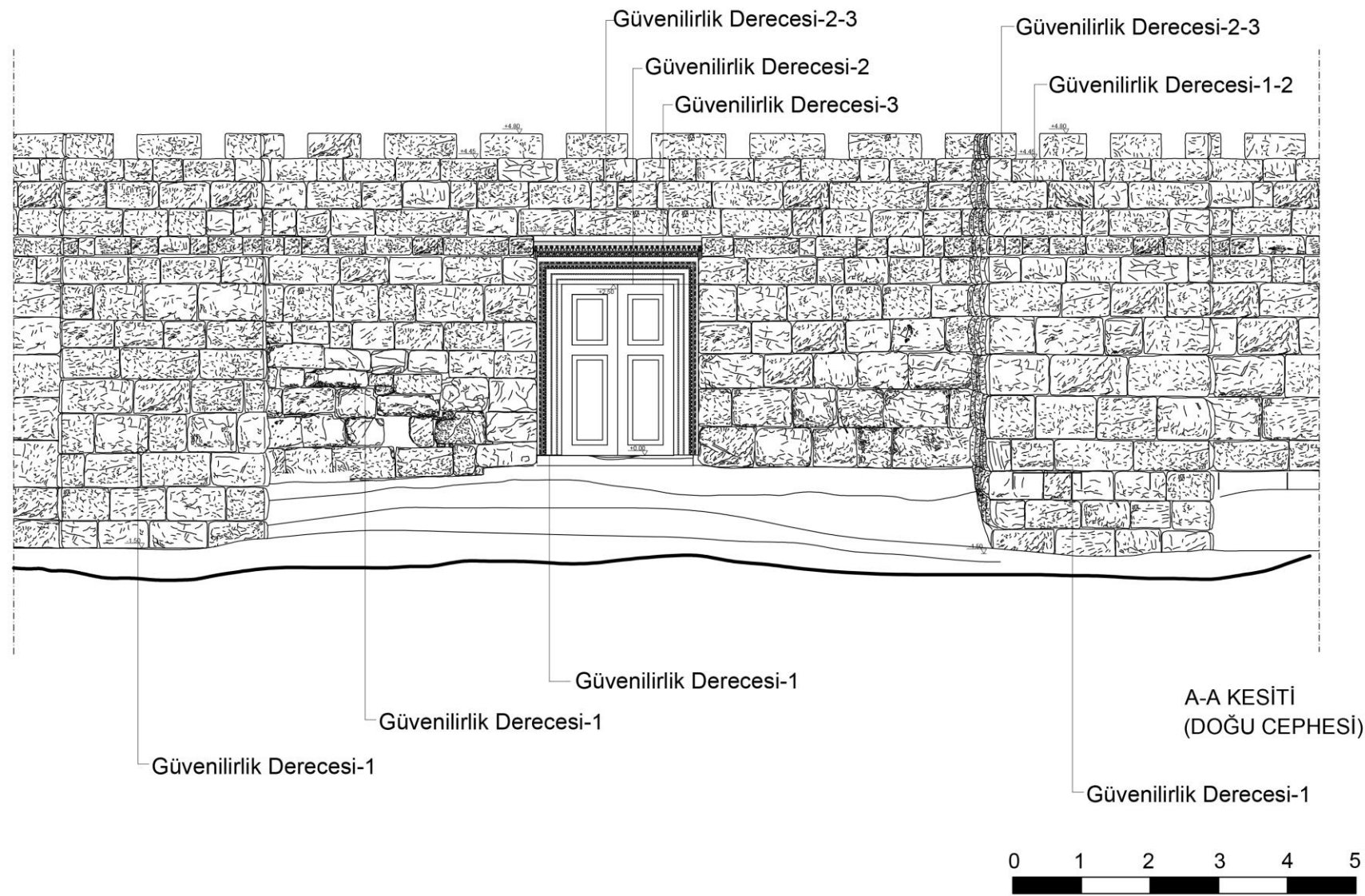
Döneme ait olduğu düşünölen Akropolis Sur Duvarları ile M.S. 2. yüzyıla tarihlenen Roma Dönemi İon Tipi bezemeli kapısını hem birbirinden bağımsız hem de birlikte değerlendirmeye sebep olmuştur. Çalışma bu şekilde ilerlemiştir.

Tüm bu restitüsyon değerlendirmeleri plan, kesit ve cephe ölçeğinde güvenilirlik ve dönem paftaları olarak hazırlanmıştır (Şekil 4.65; Şekil 4.66; Şekil 4.67; Şekil 4.68; Şekil 4.69; Şekil 4.70; Şekil 4.71). Restitüsyon daha sonra alt başlıklar altında detaylı olarak örnekler üzerinden tartışılmıştır.

	 +0.60 KOT PLANI	Restitüsyon Güvenilirlik Analizi Güvenilirlik Derecesi-1: Yapıdan gelen izler, eski fotoğraf, çizim, proje gibi güvenilirlik derecesi yüksek kaynaklara bağlı olarak varlığı, konumu, biçimi, boyutu, malzeme ve detayı bilinen elemanlardır. Yapılan kazı çalışmalarında in-situ halde bulunan ve çizim ve fotoğraflarla belgelenen söve ve lento parçalarının varlığı, kapının söve ve lentoladan oluşan bezemeli bloklardan oluştuğunu göstermektedir. Yapılan kazı çalışmalarında in-situ bulunan bosajlı kireçtaşı sur bloklarının analizi ve sağlam olarak günümüze ulaşan sur duvarlarının varlığı, surların bosajlı kireçtaşı bloklardan oluştuğunu göstermektedir. Güvenilirlik Derecesi-2: Dönem yapıları ile karşılaştırmalı çalışmalara bağlı olarak varlığı, konumu, biçimi, boyutu, malzeme ve detayı tahmin edilen elemanlardır. Güvenilirlik Derecesi-3: Mimari gerekliliğe bağlı olarak varlığı ve konumukabul edilen elemanları tanımlar Kapının açıklığı göz önünde bulundurularak çift kanatlı olduğu tahmin edilmekle birlikte; kapının kanatlarına ait herhangi bir iz, veri olmaması ve günümüze ulaşmamasından dolayı ahşap malzemeden olduğu düşünülmektedir.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ	ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASI VE CANLANDIRILMASINA YÖNELİK ARKEOLOJİK RESTORASYON ÖNERİLERİ: METROPOLİS AKROPOLİSİ DOĞU GİRİŞİ VE YAKIN ÇEVRESİ ÖRNEĞİ 2020900350 M.FATİH DEMİREL DANIŞMAN: PROF. DR. MİNE TANAÇ ZEREN	RESTİTÜSYON GÜVENİLİRLİK PAFTALARI 01 PLAN

Şekil 4.65 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi restitüsyonu plan güvenilirlik paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

Restitüsyon Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik Derecesi-1:

Yapıdan gelen izler, eski fotoğraf, çizim, proje gibi güvenilirlik derecesi yüksek kaynaklara bağlı olarak varlığı, konumu, biçimi, boyutu, malzeme ve detayı bilinen elemanlardır.

Yapılan kazı çalışmalarında in-situ halde bulunan ve çizim ve fotoğraflarla belgelenen söve ve lento parçalarının varlığı, kapının söve ve lentolarının bezemeli bloklardan oluştuğunu göstermektedir.

Yapılan kazı çalışmalarında in-situ bulunan bosajlı kireçtaşı sur bloklarının analizi ve sağlam olarak günümüze ulaşan sur duvarlarının varlığı, surların bosajlı kireçtaşı bloklardan oluştuğunu göstermektedir.

Güvenilirlik Derecesi-2:

Dönem yapıları ile karşılaştırmalı çalışmalara bağlı olarak varlığı, konumu, biçimi, boyutu, malzeme ve detayı tahmin edilen elemanlardır.

Kapının söve ve lento parçalarının tam olmaması kapıya ait iç yüksekliğin tahmin edilmesi için benzer dönem örneklerine yönelmeyi gerektirmiştir. Literatür taraması sonrası dönem örnekleri incelenmiş ve kapı yüksekliği tahmin edilmiştir.

Kapıya ait lentonun üzerinde, benzer dönem örneklerinden ve mimari gereksinim sonucu, kapı saçağı(silmesi) bulunduğu tahmin edilmektedir.

Surların yüksekliği akropolis batı surlarının ve benzer dönem surların yükseliği referans alınarak, in-situ halde bulunan blokların sayısı da göz önünde bulundurularak tahmin edilmiştir.

Güvenilirlik Derecesi-3:

Mimari gerekliliğe bağlı olarak varlığı ve konumukabul edilen elemanları tanımlar Kapının açıklığı göz önünde bulundurularak çift kanatlı olduğu tahmin edilmekle birlikte; kapının kanatlarına ait herhangi bir iz, veri olmaması ve günümüze ulaşmamasından ahşap malzemeden olduğu düşünülmektedir.

Sur mazgallarının antik kaynaklar ve sur yapısının mimari gereksinimi doğrultusunda boyut ve varlıkları tahmin edilmektedir.

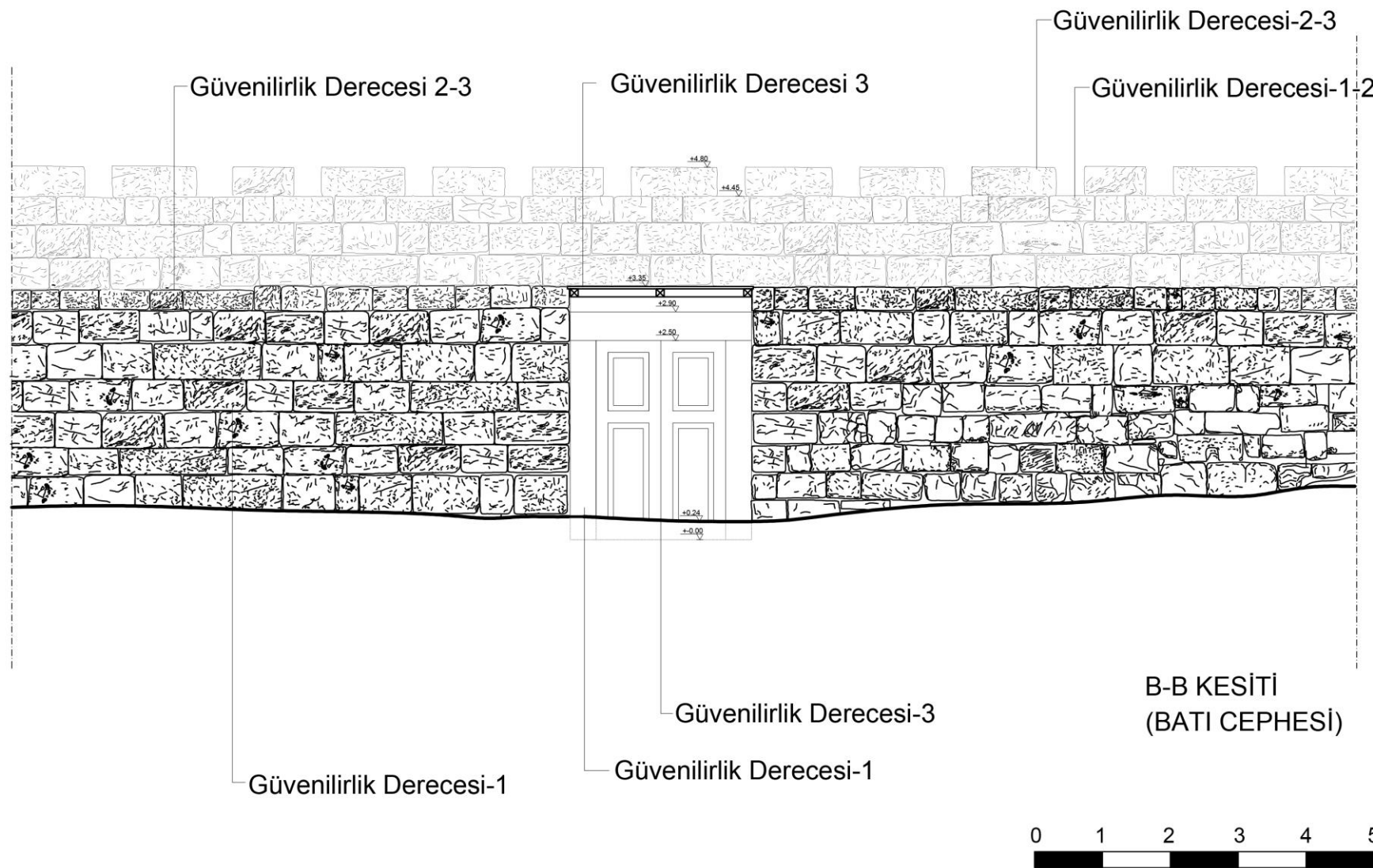
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASI VE CANLANDIRILMASINA
YÖNELİK ARKEOLOJİK RESTORASYON ÖNERİLERİ:
METROPOLİS AKROPOLİSİ DOĞU GİRİŞİ
VE YAKIN ÇEVRESİ ÖRNEĞİ

2020900350 M.FATİH DEMİREL
DANIŞMAN: PROF. DR. MİNE TANAÇ ZEREN

RESTİTÜSYON GÜVENİLİRLİK
PAFTALARI 02 A-A KESİTİ

Şekil 4.66 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi restitüsyonu doğu cephesi güvenilirlik paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

Restitüsyon Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik Derecesi-1:
Yapıdan gelen izler, eski fotoğraf, çizim, proje gibi güvenilirlik derecesi yüksek kaynaklara bağlı olarak varlığı, konumu, biçimi, boyutu, malzeme ve detayı bilinen elemanlardır.

Yapılan kazı çalışmalarında in-situ halde bulunan ve çizim ve fotoğraflarla belgelenen söve ve lento parçalarının varlığı, kapının söve ve lentolarının bezemeli bloklardan oluştuğunu göstermektedir.

Yapılan kazı çalışmalarında in-situ bulunan bosajlı kireçtaşı sur bloklarının analizi ve sağlam olarak günümüze ulaşan sur duvarlarının varlığı, surların bosajlı kireçtaşı bloklardan oluştuğunu göstermektedir.

Güvenilirlik Derecesi-2:
Dönem yapıları ile karşılaştırmalı çalışmalara bağlı olarak varlığı, konumu, biçimi, boyutu, malzeme ve detayı tahmin edilen elemanlardır.

Kapıya ait yüksekliğin benzer dönem kapıları üzerinden tahmin edilmesi doğrultusunda aynı kotta seyirdim alanının olduğu da hem literatür taraması hem de mimari gereksinim sonucu tahmin edilmektedir.

Surların yüksekliği batı surlarının ve benzer dönem surların yükseliği referans alınarak, in-situ halde bulunan blokların sayısı da göz önünde bulundurularak tahmin edilmiştir.

Güvenilirlik Derecesi-3:
-Mimari gerekliliğe bağlı olarak varlığı ve konumukabul edilen elemanları tanımlar
-Kapının açıklığı göz önünde bulundurularak çift kanatlı olduğu tahmin edilmekle birlikte; kapının kanatlarına ait herhangi bir iz, veri olmaması ve günümüze ulaşmamasından ahşap malzemeden olduğu düşünülmektedir.
-Sur mazgallarının antik kaynaklar ve sur yapısının mimari gereksinimi doğrultusunda boyut ve varlıkları tahmin edilmektedir.
-Kapıdan geçiş sırasında, kuzey ve güney seyirdim alanlarının birbirine ahşap bir döşeme ile bağlandığı tahmin edilmektedir.
Kazılar sonucu taş döşeme oluşturacak herhangi bir mimari elemana rastlanmaması ve döşemeye günümüze ulaşan ait iz ve veri olmamasından dolayı ahşap olduğu düşünülmektedir.

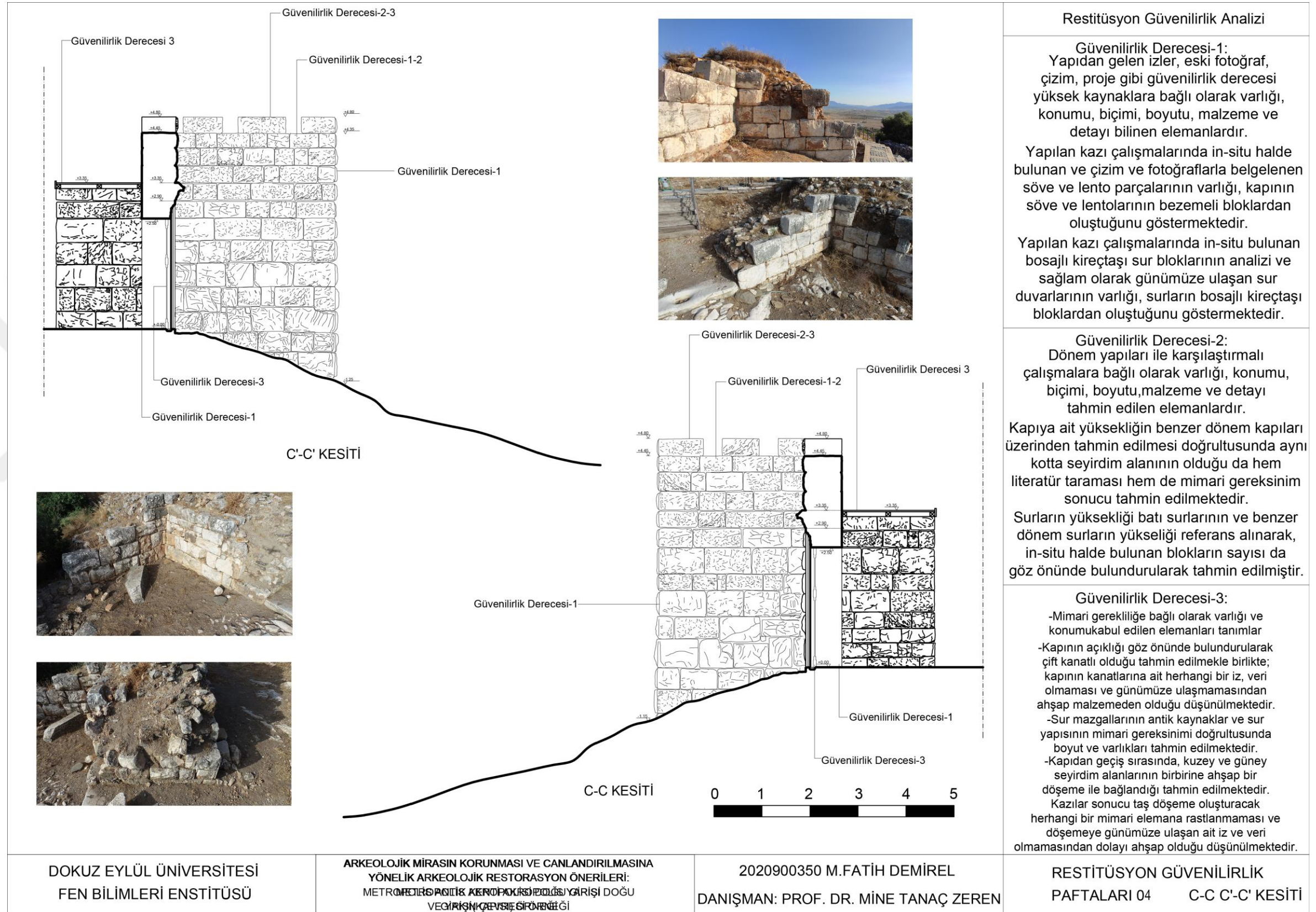
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASI VE CANLANDIRILMASINA
YÖNELİK ARKEOLOJİK RESTORASYON ÖNERİLERİ:
METROPOLİS AKROPOLİSİ DOĞU GİRİŞİ
VE YAKIN ÇEVRESİ ÖRNEĞİ

2020900350 M.FATİH DEMİREL
DANIŞMAN: PROF. DR. MİNE TANAÇ ZEREN

RESTİTÜSYON GÜVENİLİRLİK
PAFTALARI 03 B-B KESİTİ

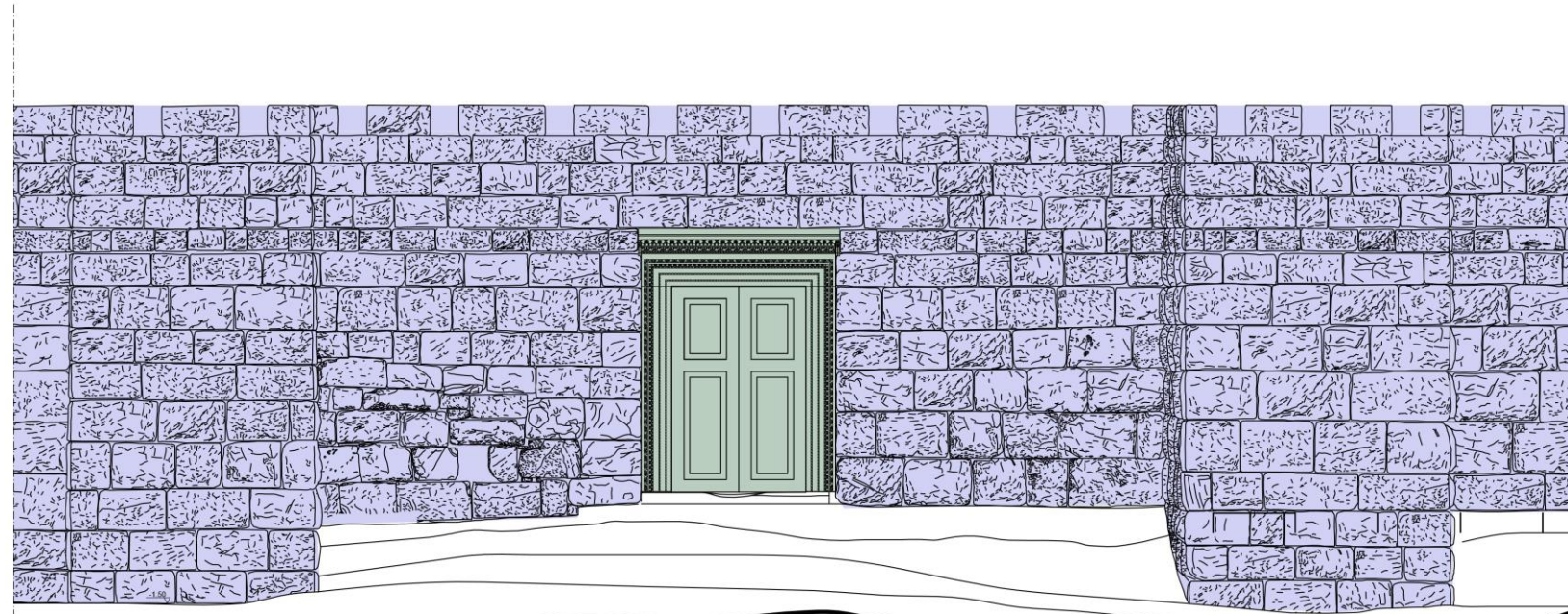
Şekil 4.67 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi restitüsyonu batı cephesi güvenilirlik paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

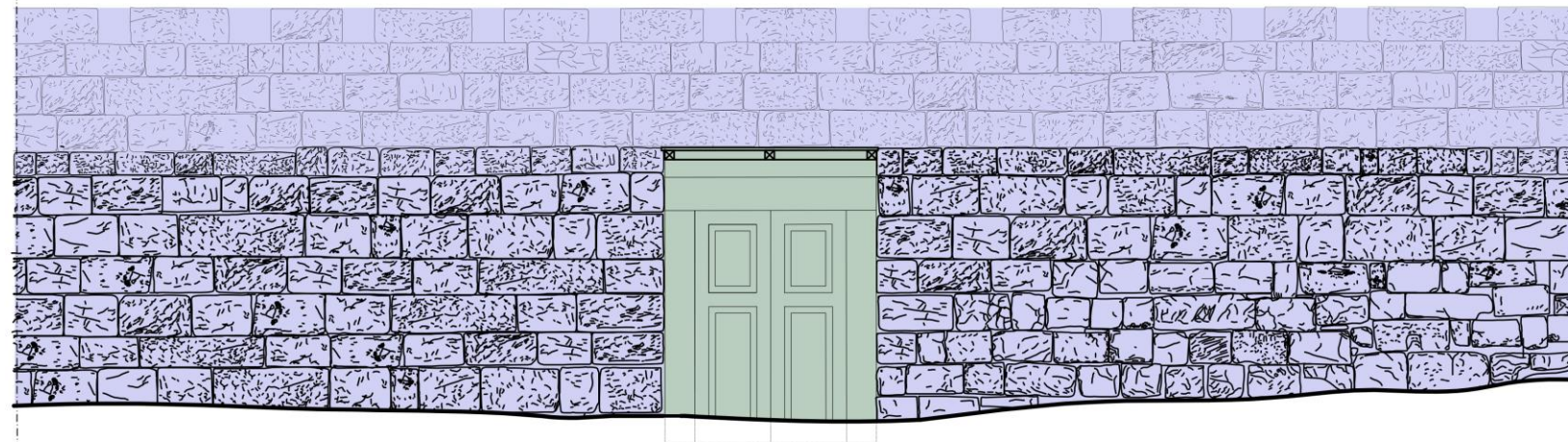
Şekil 4.68 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi restitüsyonu geçiş kısmı kesitleri güvenilirlik paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.69 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi restitüsyonu plan dönem paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

A-A KESİTİ
(DOĞU CEPHESİ)

B-B KESİTİ
(BATI CEPHESİ)

HELLENİSTİK SUR DUVARLARI
(ROMA DÖNEMİNDE MÜDAHALE GÖRMÜŞ)

M.S. 2. YÜZYILA AİT BEZEMELİ KAPI

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASI VE CANLANDIRILMASINA
YÖNELİK ARKEOLOJİK RESTORASYON ÖNERİLERİ:
METROPOLİS AKROPOLİSİ DOĞU GİRİŞİ
VE YAKIN ÇEVRESİ ÖRNEĞİ

2020900350 M.FATİH DEMİREL
DANIŞMAN: PROF. DR. MİNE TANAÇ ZEREN

RESTITÜSYON DÖNEM
PAFTALARI 02

Şekil 4.70 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi restitüsyonu doğu ve batı cepheleri dönem paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

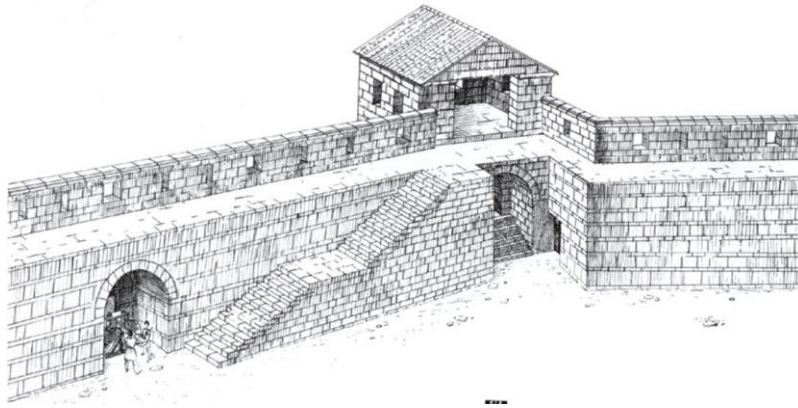

Şekil 4.71 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi restitüsyonu geçiş kısmı kesitleri dönem paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

4.3.1 Surlar

Metropolis Akropolisi Surlarına ait restitüsyon etüdünün hazırlanması için yapıdan gelen iz kısıtlıdır. Surların mimari özelliğinden detaylı bir şekilde yukarıda bahsedilmiş olup; bu bölümde daha çok surlara ait dönemindeki yükseklik ve mimarisinin restitüsyon etüdü tartışılacaktır.

Surların günümüze ulaşan en yüksek noktası batı duvarlarıdır. Sur duvarları bu alanda Bölüm 3.3'te de bahsedildiği üzere 4.5 metre yüksekliğe kadar ulaşmaktadır (Şekil 3.37). Bahsedilen yükseklik, sur duvarı açısından yapıdan gelen iz olarak değerlendirilebilir. Buna ek olarak sur yapılarında askerlerin rahatça gezebilmeleri için belirli bir kottan sonra seyirdim yerleri bulunmaktadır. “Parados” olarak tanımlanabilecek bu alan ön cephede korkuluk ile sınırlandırılmaktadır. Girişin üzerinden ahşap bir döşeme ile paradosun devam ettiği varsayılmaktadır. Korkulukların yükseklikleri seyirdim yerinden itibaren en az 140-150 cm olmalıdır ve kare şeklinde mazgallar bulundurulmalıdır (Akarca, 1987). Bu durumda surların yüksekliği korkuluk duvarları dâhil en az 6 metreyi bulmaktadır (Şekil 4.72).

Şekil 4.72 Milet Antik Dönem sur duvarlarında merdiven, parados ve korkuluk (Nossov, 2009)

Ayrıca benzer dönem sur yapıları üzerinden de karşılaştırma yapılmıştır. Metropolis'e en yakın 12 İon kentinden biri olan Ephesus'un sur duvarları 6.5 metredir (McNicoll, 1997; Nossov 2009). Yine hellenistik savunma yapılarından

Halikarnassos surları 7 metre iken (Nossov, 2009); Akarnania surları 6-7 m'yi bulur. Messene'de 4.50-7 arasında, Attika ve File'de ise 6-8 metre arasında değişmektedir (Akarca, 1987). Letmos Heraklia'da ise 5.8 metre civarındadır (Nossov, 2009).

Tüm bu yükseklik karşılaştırmaları ve batı surlarının yüksekliğine ek olarak, alandaki çalışmalar sonucunda elde edilen burçlara ait köşe taşlarının ve sur duvarlarına ait bosajlı blokların sayısı göz önünde bulundurulursa, Metropolis Akropolisi Surları doğu duvarlarının yüksekliği hakkında, batı surlarına ait yükseklik ve benzer dönem savunma yapılarının yükseklikleri referans alınarak tahminde bulunulabilir. Bu bağlamda kapıya ait burçların ana kayaya oturduğu kottan itibaren tıpkı batı duvarlarında olduğu gibi 6 metre yükseklikte olduğu düşünülmektedir. 1.5 metre korkuluk yüksekliğine sahip olduğu tahmin edilen surların 4.5 metre kotunda da seyirdim yerinin olabileceği düşünülmektedir.

4.3.2 Doğu Girişi ve Bezemeli Roma Kapısı

Hellenistik dönem savunma yapılarında açılan kapılar Akarcaya göre ana kapılar ve çıkış kapıları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Akarca, 1987). Ana kapılar içerisinde yaptığı gruplamalardan biri olan iki kuleli sınıfına uyan Doğu Girişi'nin bu özelliği ile Metropolis Akropolisi'nin ana giriş kapısı olduğu anlaşılmaktadır. Kapının giriş kısmı, iki kulenin (burcun) merkezinde konumlanmaktadır (Şekil 4.26). Hellenistik döneme ait kapının giriş kısmının mimarisinin nasıl olduğuna dair bir veri bulunmamaktadır. Girişe ait bütün mimari izler Roma Dönemine aittir (Meriç, 2003). Bu da yapının çok katmanlılığının yapı özelinde en spesifik ve göze çarpan durumudur. M.S 2. yüzyıl Roma dönemi kapısı olarak bu döneme ait kapılarla kentlerde kullanıldıkları yapılara göre karşılaştırıldığında, akropolis girişinde kullanılıyor olması açısından da farklılık göstermektedir. Antik dönemde benzer kapılarının tapınak, tiyatro, bouleuteiron, agora, propylon, tetrapylon, kütüphane ya da mezar gibi yapılarda kullanıldığı görülmektedir (Bruggink, 1984; Gider, 2005; Gübay, 2009; Kökmen, 2009; Mansel, 1974; Mnasel, 1978; Quatember, 2017; Sear, 2006;

Smith, 1991; Strocka, 1978; Şahin, 2018; Şimşek, 2011; Vandeput, 1992; Vetters, 1979; Yegül, 2020). Kapının tipoloji dışında Metropolis'in Akropolisinde giriş kapısı olarak kullanılıyor olması da kente özel bir durumdur.

Kapının restitüsyonuna ilişkin varsayımlarda karşılaşılan birçok problem bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla;

- Kapının söve ve lento parçalarının bir araya geliş durumları (köşe birleşimi)
- Kapının iç yüksekliği
- Kapıda saçak (geison) olup olmaması varsa boyutları gibi başlıklar altında tartışılmaktadır.

Restitüsyona temel altılığı yapıdan gelen iz olarak değerlendirebileceğimiz söve ve lento parçaları ile mermer eşik sağlamaktadır. Bunlara ek olarak sur duvarlarının restitüsyonu da kapının restitüsyon etütlerinde etkili olmuştur.

Kapıya ait restitüsyon etüdünde benzer dönem Roma Dönemi kapıları örnekleri tartışılırken kapıların bulunduğu kentler, kullanıldığı yapılar, inşa edildiği tarihler, bezeme durumları, en-boy oranları, köşe birleşim detaylarının karşılaştırılabileceği 2 adet tablo hazırlanmış ve restitüsyon bunun üzerine kurgulanmıştır (Tablo 4.2; Tablo 4.2).

Tablo 4.2 Örnek Roma Dönemi kapıları mimari özellikleri karşılaştırmalı tablosu - 1 (Kişisel Arşiv, 2022)

	KENT	KULLANILDIĞI YAPI	TARİH	BEZEME DURUMU	ORAN	KÖŞE BİRLEŞİMİ	FOTOĞRAF	KAYNAKLAR
1	EPHESOS	AGORA MAZEUS-MITHRIADETES	M.S.2. YY	BEZEMELİ SÖVE - LENTO BEZEMELİ GEISON	1:1,56	KADEMELİ		(Wilber ve Keil, 1923) (Bruggink, 1984)
2	SARDES	ARTEMİS TAPINAĞI	M.S.2. YY	BEZEMELİ SÖVE - LENTO BEZEMELİ GEISON	1:2	AÇILI		(Yegül, 2020)
3	ATTALIA	KESİK MİNARE CAMİİ (DEVŞİRME)	M.S.2. YY	BEZEMELİ SÖVE - LENTO BEZEMELİ GEISON BEZEMELİ HYPERTERION	1:1,91 1:2,13 1:2,64 1:2,27	AÇILI		(Kökmen, 2009)
4	LAODIKEIA	TAPINAK - A	M.S.2. YY	BEZEMELİ SÖVE - LENTO	1:1,33	AÇILI		(Şimşek, 2011) (Şimşek, 2013)
5	APHRODISIAS	TETRAPHYLON	M.S.2. YY	BEZEMESİZ SALT FASKİALİ SÖVE- LENTO	1:2,10	AÇILI		(Heinz, 2008) (Smith, 1991)
6	SAGALASSOS	TİYATRO	M.S.2.YY	BEZEMESİZ SALT FASKİALİ SÖVE- LENTO BEZEMELİ HYPERTERION BEZEMELİ GEISON	1:2 1:2,25	AÇILI		(Vandeput, 1992)
7	EPHESOS	KÜTÜPHANE	M.S.2.YY	BEZEMELİ SÖVE - LENTO BEZEMELİ GEISON	1:2,25 1:2,3	AÇILI		(Strocka, 1978) (Vetters, 1979) (Wilberg, 1953)
8	HIERAPOLIS	TİYATRO	M.S.3.YY	BEZEMELİ SÖVE - LENTO BEZEMELİ GEISON	1:2,15 1:2,25	AÇILI		(Masino, Sobra, Gabellone ve Limoncelli, 2011) (Sear, 2006)
9	SIDE	MAVSOLEUM	M.S.2-3.YY	BEZEMELİ SÖVE - LENTO BEZEMELİ GEISON	-	DİK		(Mansel, 1978)

Tablo 4.3 Örnek Roma Dönemi kapıları mimari özellikleri karşılaştırmalı tablosu - 2(Kişisel Arşiv, 2022)

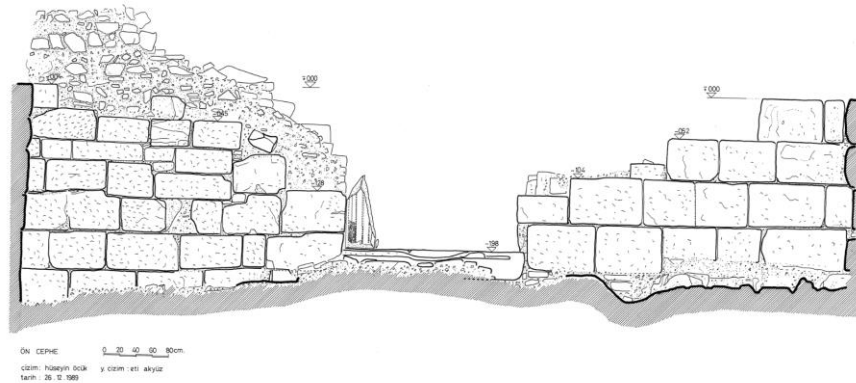
	KENT	KULLANILDIĞI YAPI	TARİH	BEZEME DURUMU	ORAN	KÖŞE BİRLEŞİMİ	FOTOĞRAF	KAYNAKLAR
10	APHRODISIAS	APHRODIT TAPINAĞI	M.S. 1. YY	BEZEMELİ SÖVE - LENTO BEZEMELİ GEISON	-	DİK		(Kökmen, 2009)
11	TERMESSOS	HADRIAN PROPYLONU	M.S. 2. YY	BEZEMESİZ SALT FASKİALİ SÖVE - LENTO BEZEMELİ GEISON	1:2,38	DİK		(Büyükkolancı, 1996) (Gülbay, 2009)
12	LAGINA	PROPYLON	M.Ö. 1. YY	BEZEMELİ SÖVE - LENTO	1:2,20 ?	DİK		(Gider, 2005)
13	PERGE	AGORA/MACELLUM	M.S. 2. YY	BEZEMESİZ SALT FASKİALİ SÖVE - LENTO	-	DİK		(Mansel, 1974) (Bakacak, 2007)
14	TERMESSOS	TİYATRO	M.S. 2-4. YY	BEZEMESİZ SALT FASKİALİ SÖVE - LENTO BEZEMELİ GEISON	-	DİK		(Sear, 2006)
15	PATARA	BOULEUTEIRON KUZEY PARADOS (MECLİS BİNASI)	M.S. 1. YY	BEZEMESİZ SALT FASKİALİ SÖVE - LENTO BEZEMESİZ GEISON	1:2	DİK		(Şahin, 2018) (Korkut ve Grosche, 2007)
16	OLYMPOS	ROMA (HADRIAN) TAPINAĞI	M.S. 2. YY	BEZEMELİ SÖVE - LENTO BEZEMELİ GEISON	-	DİK		(Uçkan, Öztaşkın, Öncü, Evcim ve Öztaşkın 2011)
17	EPHESOS	HADRIAN TAPINAĞI	M.S. 2. YY	BEZEMELİ SÖVE - LENTO BEZEMELİ GEISON	1:1,38	DİK		(Quatember, 2017)
18	KYBRA	AGORA	M.S. 3-4. YY.	BEZEMELİ SÖVE - LENTO	1:1,5	AÇILI		(Sayın ve Demirer, 2019)

4.3.2.1 Köşe Birleşimi

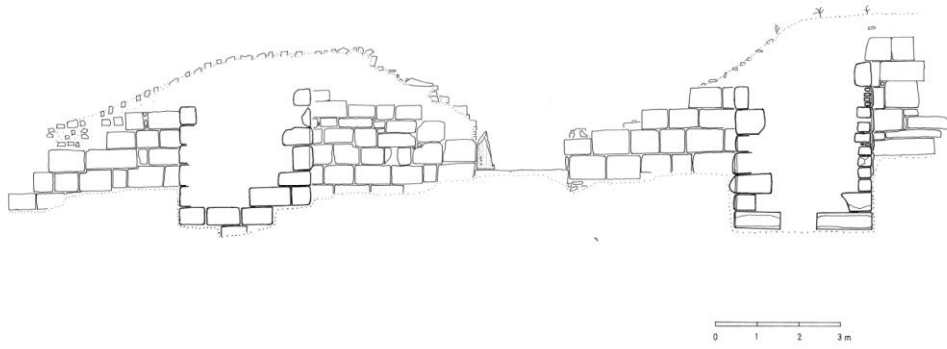
1989 yılında Hüseyin Öcük ve Eti Akyüz tarafından yapılan çizimlerde DK-SV-1 özgün söve parçasının mermer eşiğe oturduğu görülmektedir (Şekil 4.73; Şekil 4.74; Şekil 4.75). Özgün konumlarını bu çizimlerden anlayabildiğimiz söve ve lentoların kapının tepe noktasında nasıl bir araya geldiği ve kapıyı tanımladıkları restitüsyonun önemli problemlerindendir. Buna yönelik dönem kapıları incelenerek bir tipoloji oluşturulmaya çalışılmıştır.

Şekil 4.73 1989 yılı Metropolis Akropolisi Doğu Girişi planı (Metropolis Kazı Arşivi, 1989)

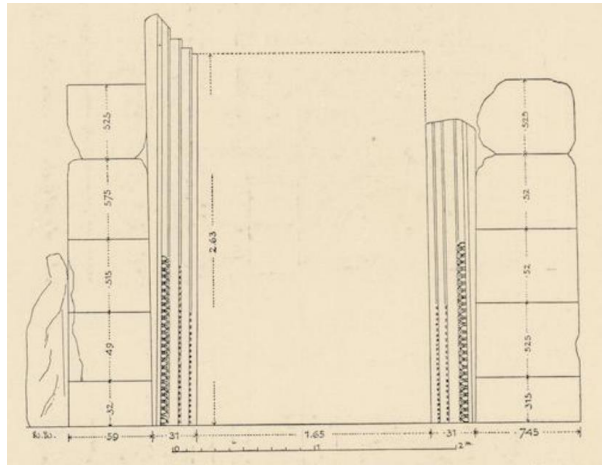

Şekil 4.74 1989 yılı Meropolis Akropolisi Doğu Girişi doğu cephesi (Metropolis Kazı Arşivi, 1989)

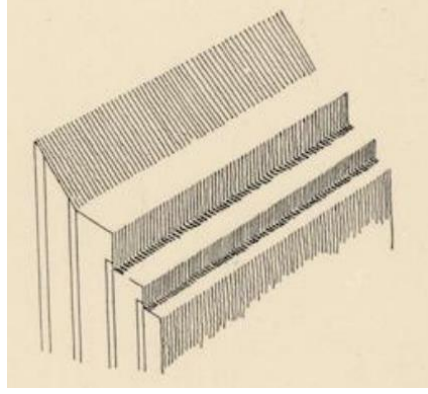

Şekil 4.75 1989 yılı Metropolis Akropolisi Doğu Girişi burçları da kapsayacak şekilde çizilmiş doğu cephesi (Metropolis Kazı Arşivi, 1989)

Lentolu kapılarda, söve ve lentoda bulunan bezemeli veya salt faskialı bezeksiz profillerin birleşim yerlerinde sürekliliği sağlanmalıdır. Bu sürekliliği sağlayabilmek için söve ve lentoların köşe birleşimlerinde farklı bir araya geliş biçimleri vardır. Bazen lento, kapıların ön cephesinde söve ile 45 derecelik açı yaparak, bazen de sövelerin üzerine dik şekilde yerleşerek birleşmektedir. Bazı örneklerde 45 derecelik açılı bu kesim lento kalınlığının 1/3'ü kadardır (Kökmen, 2009). Ephesus Mazaeus Ve Mithridates Kapısında bulunan bezemeli kapılarda olduğu gibi bezemelerin kademeli birleştiği örnek de mevcuttur (Wilberg & Keil, 1923). Söve ve Lento parçaları, her bir bezemenin (faskia) sonunda basamak yaparak bir araya gelmektedir (Şekil 4.76; Şekil 4.77; Şekil 4.78).

Şekil 4.76 Ephesus Mazaeus ve Mithriadetes Kapısında bezemeli sövenin kademeli köşe bitişi (Wilberg & Keil, 1923)

Şekil 4.77 Ephesus Mazeus ve Mithriadetes Kapısının kademeli söve-lento köşe birleşimi detayı (Wilberg & Keil, 1923)

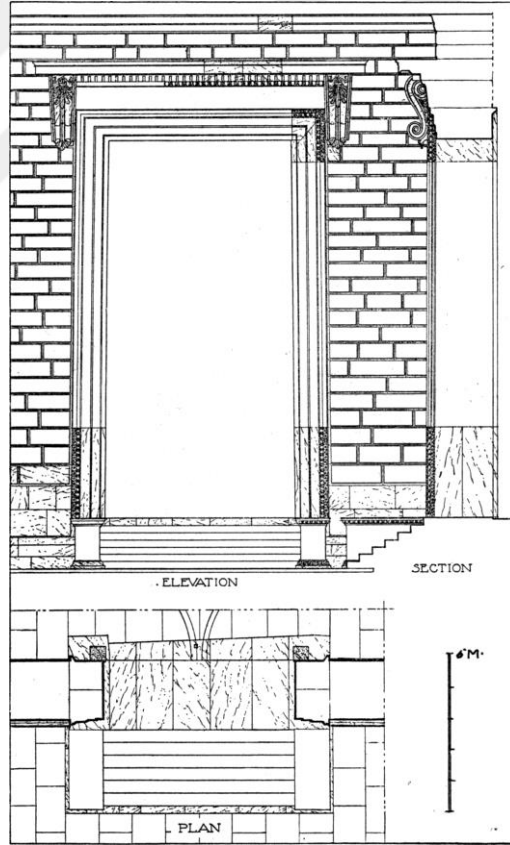

Şekil 4.78 Ephesus Mazeus ve Mithriadetes Kapısı (Kişisel Arşiv, 2022)

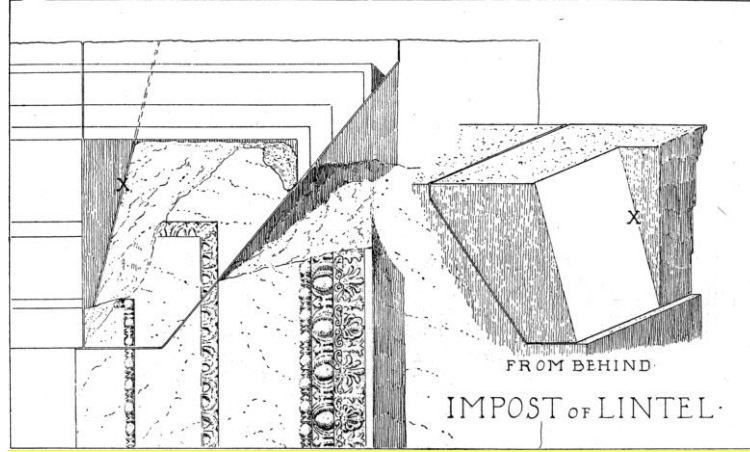
Blokların açılanarak bir araya geldiği örneklerde, kapının bezemeli tarafında 45 derecelik birleşim sağlanırken, arka cephesinde ise bloklar birbirlerine düz oturmaktadır. Böylelikle ön cephede estetik olarak bir araya gelip bezemelerin sürekliliği elde edilmekte, arka cephede ise dik şekilde oturtularak statik sağlanmaktadır. Bu tarz birleşime sahip kapılardan biri Sardes Artemis Tapınağı Doğu Girişidir. Hadrian Dönemine tarihlenen kapı, Hellenistik Dönem estetiğinin, tapındaki Roma dönemi yansıması olarak son derece önemlidir (Butler, 1926; Yegül, 2020). Görkemli kapının söve ve lento parçaları açılı bir şekilde birleşmektedir (Şekil 4.79; Şekil 4.80; Şekil 4.81; Şekil 4.82).

Şekil 4.79 Sardes Artemis Tapınağı Doğu Kapısı ve bezemeli söve parçaları (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.80 Sardes Artemis Tapınağı Doğu Kapısı rekonstrüksiyonu (Butler, 1926)

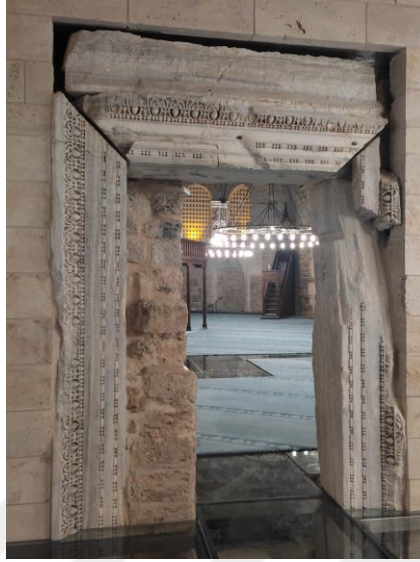
Şekil 4.81 Sardes Artemis Tapınağı Doğu Kapısı açılı söve-lento köşe birleşimi detayı (Butler, 1926)

Şekil 4.82 Sardes Artemis Tapınağı Doğu Kapısı açılı söve-lento köşe birleşimi (Kişisel Arşiv, 2022)

Antalya Kesik Minare Camii'nde bulunan M.S. 2. yüzyıla tarihlenen kapılar da bu birleşime örnektir. Cami, Erken Hristiyanlık Döneminde Panagia Kilisesi olarak inşa edildiği sırada devşirme malzeme olarak kullanılan çokça lento ve söveli kapı barındırmaktadır. Kapılar inşa edildikleri Roma Dönemindeki özgün konumlarından çerçeveleri korunarak kiliseye yerleştirilmiştir (Kökmen, 2009).

Kapıların tamamında söve ve lentoları 45 derecelik bir açı ile ön cephede birleşmektedir (Şekil 4.83).

Şekil 4.83 Antalya Kesik Minare Camii'nde kullanılan devşirme bezemeli kapıda açılı söve-lento birleşimi (Kişisel Arşiv, 2022)

Bir diğer örnek ise Laodikeia Tapınak-A kapısıdır. Antoninler Dönemi'nde inşa edilen tapınağın giriş kapısı, diğer örneklerde olduğu gibi bezemeli söve ve lentolara sahiptir (Şimşek, 2013). Tapınağın kapısı 2010 yılında ayağa kaldırılmıştır (Şimşek, 2011). Ayağa kaldırılan kapıdan da görüldüğü üzere yine ön cephe açılı, arka cephe ise lento sövelerin üzerine dik basacak şekilde birleşmektedir (Şekil 4.84; Şekil 4.88).

Şekil 4.84 Laodikeia Tapınak-A yapısı kapısının ön cephede açılı söve-lento birleşimi (Kişisel Arşiv, 2022)

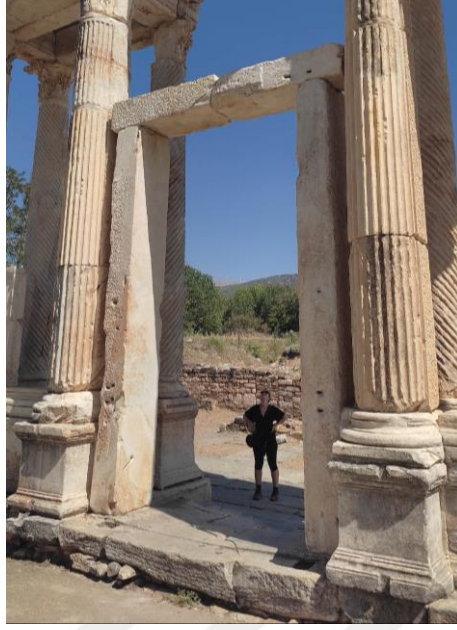

Şekil 4.85 Laodikeia Tapınak-A yapısı kapısının arka cephesinde dsöve ve lentonun dik birleşimi (Kişisel Arşiv, 2022)

Aphrodisias Antik Kenti'nde bulunan Tetrapylon yapısının giriş kapsı da bu gruba örnektir. Tetrapylon, kentteki Agora ile Sebasteion Propylonu'nu birbirine bağlayan anıtsal bir yapıdır (Heinz, 2008). M.s. 2. Yüzyıla tarihlendirilen yapıdaki 1990 yılında sona eren restorasyon çalışmaları sonucunda bütün yapı ayağa kaldırılmıştır (Smith, 1991). Yapının salt faskialı bezeksiz söve ve lentoları ön cephede açılı arka cephede ise dik köşe birleşimine sahiptir (Şekil 4.86; Şekil 4.87).

Şekil 4.86 Aphrodisias Tetrapylon yapısı kapısının ön cephesinde söve ve lentoların açılı birleşimi (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.87 Aphrodisias Tetrapylon yapısı kapısının arka cephesinde söve ve lentoların dik birleşimi (Kişisel Arşiv, 2022)

Sagalassos Tiyatrosu Sahne Binası kapıları da bezeksiz açılı birleşime örnektir. Tiyatronun skenefronsunda bulunan 5 adet kapıdan ortadaki 3 kapı ile en sağ ve en solundaki kapılar arasında, özellikle arşitravda bezeme farklılıkları gözükse de birleşim tekniği olarak bu gruba bir başka örnektir (Vandeput, 1992). Kapılar açılı birleşim ile bir araya gelmektedir (Şekil 4.88).

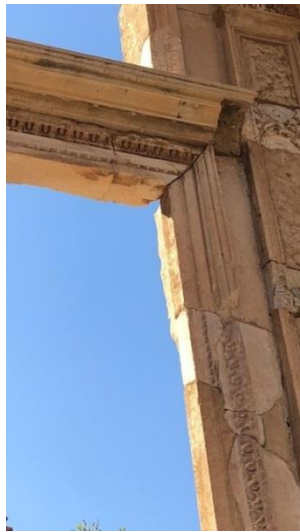

Şekil 4.88 Sagalassos Sahne Binası skenefronsunda bezeksiz kapıların açılı söve ve lento birleşimi (Kişisel Arşiv, 2021)

Ephesus Celcius Kütüphanesi de bu grupta örnek olarak verilebilir. Yapı M.S. 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir (Wilberg, 1953; Strocka, 1978). Kütüphane 1970-1978 yılları arasında yapılan anastilosis çalışmalarında tekrar ayağa kaldırılan zemin kattaki üç ana kapı ile vurgulanmaktadır (Wilberg, 1953; Vettters 1979). Kapılar bezemelidir ve açılı köşe birleşimlerine sahiptir (Şekil 4.89; Şekil 4.90).

Şekil 4.89 Ephesus Celcius Kütüphanesi (Kişisel Arşiv, 2022)

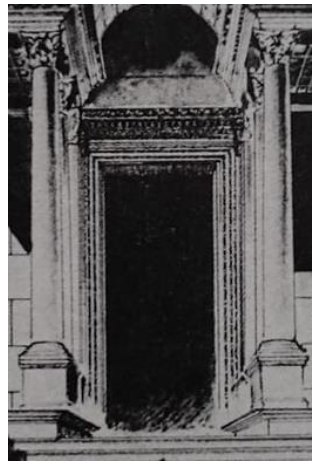
Şekil 4.90 Ephesus Celcius Kütüphanesi kapılarında açılı söve- lento köşe birleşimi (Kişisel Arşiv, 2022)

Son olarak M.S. 3. Yüzyıla tarihlenen Hierapolis Tiyatrosu Sahne Binasına ait kapılar bu gruba dâhil edilebilir (Masino, Sobra, Gabellone ve Limoncelli, 2011; Sear, 2006). Yapıya ait bezemeli bloklar açılı köşe birleşimine sahiptir (Şekil 91).

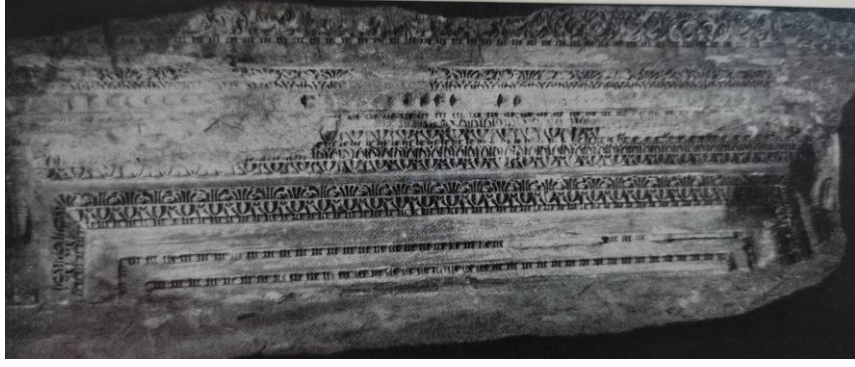

Şekil 4.91 Hierapolis Sahne Binası bezemeli kapısında açılı söve-lento köşe birleşimi (Sear, 2006)

Lento ve sövenin dik şekilde birleştiği örneklerden ilk olarak Side Mausoleum Yapısı Mezar Odası Giriş Kapısı'ndan bahsedilebilir. M.S. 2-3. yüzyıllara tarihlenen yapının giriş kapısının tek parça mermerden yapılmış bezemeli lento, hyperthyron ve geisonu günümüze ulaşmıştır (Mansel, 1978). Lentonun birleşim kısmının sövelere dik gelecek şekilde işlendiği görülebilmektedir (Şekil 4.92; Şekil 4.93).

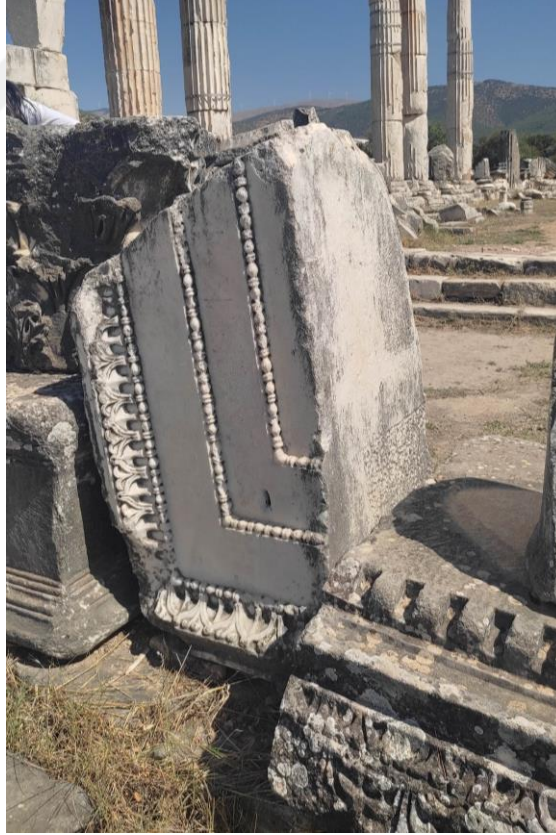

Şekil 4.92 Side Mausoleum Yapısı Mezar Odası Giriş Kapısı rekonstrüksiyon çizimi (Mansel, 1978)

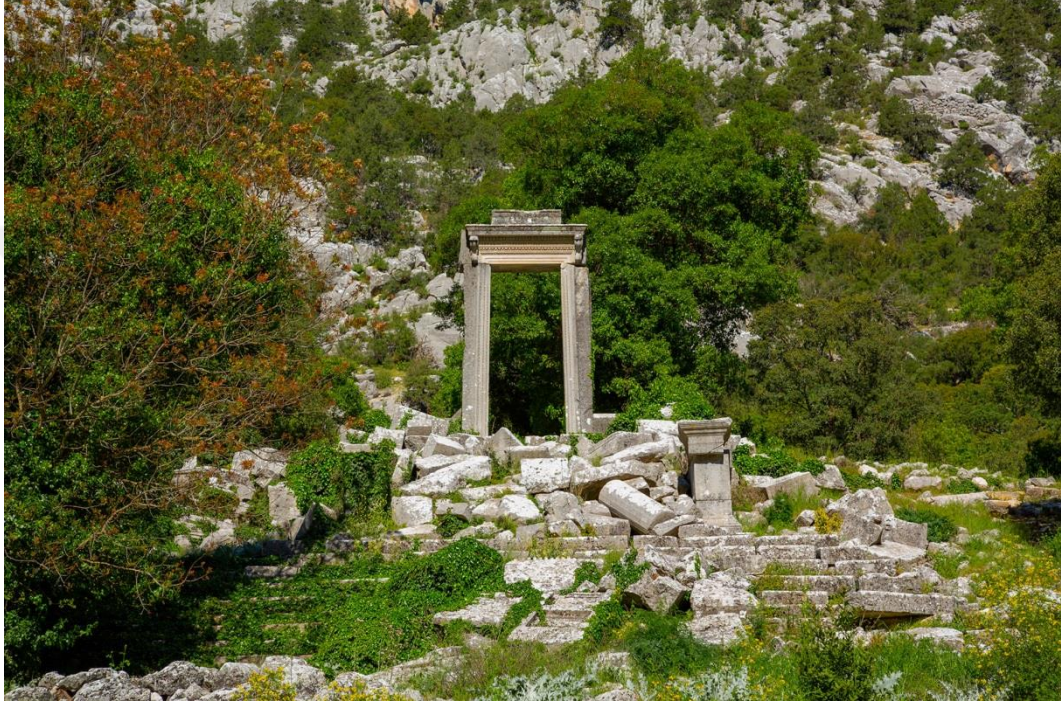
Şekil 4.93 Side Mausoleum Yapısı Mezar Odası Giriş Kapısı söve ile dik birleşim için tasarlanmış lento ve geison bloğu (Mansel, 1978)

Bir diğer örnek ise Aphrodisias Aphrodit Tapınağı Kapısı'dır. Kapıya ait bezemeli dik köşe birleşim parçası bulunmaktadır (Şekil 4.94). Erken Roma Dönemi'ne tarihlenen kapı, bu tarz bezemeli kapılardan en anıtsal olanlarından biridir (Kökmen, 2009).

Şekil 4.94 Aphrodisias Aphrodit Tapınağı Kapısı'na ait dik birleşim detayının görüldüğü lento parçası (Kişisel Arşiv, 2022)

Termessos'ta bulunan, Hadrianus Propylonu'ndaki anıtsal kapı da bu gruptadır (Büyükkolancı, 1996). Kentteki N7 (Artemis) Tapınağı'na sonradan eklenen propylonun bir parçası olan kapı, tapınağa girişi tanımlamaktadır (Gülbay, 2009). Üzerinde bezemeler barındıran lento, kapının sövelerine dik olarak basmaktadır (Şekil 4.95).

Şekil 4.95 Termessos Hadrianus Propylonu'ndaki anıtsal kapıya ait bezemeli lento ve sövelerin dik birleşimi (URL-1)

Lagina Kutsal Alanındaki Propylon yapısının kapısı da birleşim açısından bu gruptadır. Kapı, 1892 yılında Osman Hamdi Bey tarafından yürütülen kazı çalışmaları sonucu ortaya *in-situ* halde çıkarılmıştır. İmparator Augustus Dönemi'ne tarihlenmektedir ve günümüze kadar ayakta kalabilmiştir (Gider, 2005). Kapının bezemeli söve ve lentoları yukarıya doğru daralmakta olan kapı boşluğunun tepe noktasında, lentonun sövelere dik şekilde yerleştiği görülmektedir (Şekil 4.96).

Şekil 4.96 Lagina Propylon anıtsal kapısına ait bezemeli lento ve sövelerinin dik birleşimi (Kişisel Arşiv, 2022)

Perge Agora/Macellum yapısında bulunan dükkân kapıları da dik birleşime örnektir. M.S 2. yüzyıla tarihlendirilen yapıda, peristilli yarı açık portiklere açılan dükkânların kapıları 1972 yılında yapılan çalışmalarla ayağa kaldırılmıştır (Mansel, 1974). Kapıların bezeksiz sövelerinin üzerine lento dik şekilde oturmaktadır (Şekil 4.97; 4.98).

Şekil 4.97 Perge Agora/Macellum yapısı dükkân kapıları (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.98 Perge Agora/Macellum yapısı dükkan kapılarında söve ve lentoların dik birleşimi (Kişisel Arşiv, 2022)

Termessos Tiyatrosu sahne binası ana kapısı ise bezeksiz salt faskialı söve ve lentolara sahiptir. Hypeterion ve konsollu kapının lento sövelerle dik olacak şekilde birleşmektedir (Sear, 2006). Patara Bouleuterion’unda bulunan kapılar da bezeksiz dik birleşime örnek olarak gösterilebilir (Korkut ve Grosche, 2007; Şahin, 2018). Milattan sonra 2. yüzyıla tarihlendirilen Olympos Roma Tapınağı (Hadrian) da bu gruba örnektir (Uçkan, Öztaşkın, Öncü, Evcim ve Öztaşkın, 2018). Yapının bezemeli kapısı dik birleşime sahiptir (Şekil 4.99).

Şekil 4.99 Olympos Roma Tapınağı (Hadrian) Kapısı söve ve lentolarında dik birleşim (Serhat Sevik Kişisel Arşivi, 2022)

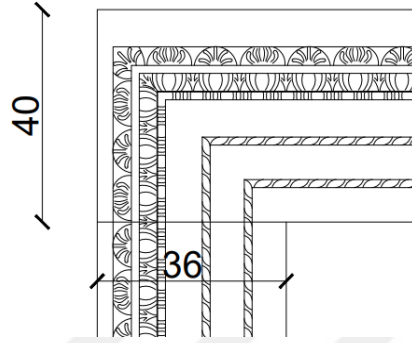
Son olarak Ephesus Hadrian Tapınağı Giriş Kapısı ise hem dik birleşime sahip olması hem de bezemeli olması açısından önemlidir. 1956 yılında ortaya çıkarılan tapınağın giriş kapısı 1956-1958 yılları arasında ayağa kaldırılmıştır (Quatember, 2017). Kapının lento ve sövelerinin dik bir şekilde birbirlerine oturdukları ve bezemenin süreklilik sağladığı görülmektedir (Şekil 4.100).

Şekil 4.100 Ephesus Hadrian Tapınağı Kapısı söve ve lentolarında dik birleşim (Kişisel Arşiv, 2022)

Yukarıda aktarılan tipoloji çalışması değerlendirildiğinde Metropolis Akropolis Doğu Girişi'nin bezemeli bloklarının köşe birleşimine dair en önemli veri yine yapının kendisinden gelmektedir. Yapının kazılarda günümüze ulaşan ve tam olmayan 2 söve ve 1 lento parçasının hiçbirine ait, kapının köşe birleşiminin dik ya da açılı olduğuna dair fikir verebilecek köşe parçası ortaya çıkmamıştır. Bu durumda yukarıda yapılan gruplandırmalardan hangisine ait olabileceği yine yapıdan gelen izden anlaşılabilmektedir. Bugün elimizde olan bloklardan söve parçalarının yüksekliği 36 cm, lentonun ise 40 cm'dir. Birleşim durumunu bu yükseklik farkı vermektedir. Bu durumda lento ve sövelerin geometrik olarak açılı bir şekilde birleşmediği düşünülmektedir. Ayrıca hem benzer dönem

örneklerinden hem de lentolu kapıların birleşim mantığından yola çıkılarak kapının köşe birleşiminin dik şekilde olduğu ve bezemelerin bu şekilde süreklilik sağladığı tahmin edilmektedir (Şekil 4.101).

Şekil 4.101 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi bezemeli kapısının söve ve lentolarında köşe birleşim önerisi (Kişisel Arşiv, 2022)

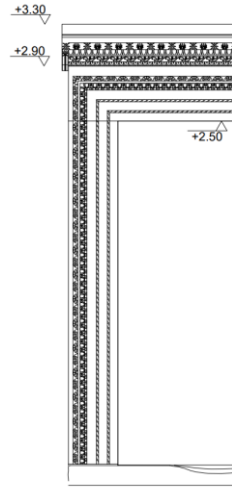
4.3.2.2 Kapının Yüksekliği

Antik dönem kapılarının en-boy oranları ve yükseklikleri hakkında en temel kaynak Vitruvius'tur. Vitruvius tapınak kapılarında yükseklik- genişlik açısından 1:2,5 oran vermektedir (Kökmen 2009; Vitruvius, çev., 1993). Ancak antik dönem kapılarının en-boy oranlarında bu kurala uyan örnekler olduğu gibi uymayan örnekler de bulunmaktadır. Örneğin Ankyra Augustus Tapınağı 1:2,25 ve Sardis Artemis Tapınağı 1:2 gibi bu orana yakın oranlara sahip olan tapınaklardır (Kökmen, 2009). Ayrıca Patara Ante (Korinth) Tapınağı da 1:2,27 oranıyla ve Ephesus Serapis Tapınağı da 1:2 oranıyla Vitruvius'un verdiği orana yaklaşmaktadır (Tümer, 2017). Ancak Ephesus Hadrianus ve Laodikeia Tapınak-A gibi tapınak yapıları Vitruvius'un vermiş olduğu oranlara uymamaktadır. Efes Hadrianus Tapınağı 1:1,38 orana sahiptir (Quatember, 2017). Laodikeia Tapınak-A ise 1:1,33 orana sahiptir. Vitruvius bu oranı daha çok Hellenistik Dönem'de inşa edilen tapınaklarla benzerlik göstermektedir (Kökmen Seyirci, 2016).

Örneklerden anlaşılacağı üzere antik dönem kapılarının en-boy oranlarında farklılıklar görülebilmektedir. Metropolis Akropolisi Doğu Girişi bezemeli kapısının başta bir tapınak kapısı olmaması Vitruvius'un verdiği bu orana tabi olması zorunluluğunu doğurmamaktadır. Kapıya ait sövelerin bütünü olmadığı için, kapıyla genişlik ve kullanım yeri açısından yakınlık gösteren yapılar üzerinden yükseklik tahmin edilememektedir.

Metropolis Akropolisi Doğu Girişi bezemeli kapısının yüksekliğinin tahmin edilmesinde hem benzer dönem kapılarının yükseklikleri hem de yukarıda bahsedildiği üzere, seyirdim kotu ve sur duvarının yükseklikleri arasındaki ilişki referans alınmaktadır. Öncelikle Metropolis Akropolisi Surlarının günümüze ulaşan en yüksek duvar olan batı surlarında bahsedildiği üzere seyirdim kotu 4.50 m'ye ulaşmaktadır. Sur hattı içerisinde en yüksek nokta olan bu alanın yüksekliği, surların seyirdim kotu için tek referans alanıdır. Bu durumun doğu surları için de geçerli olduğu düşünülmektedir. Sur duvarlarının en yüksek noktasının yani korkuluk duvarının ise bahsedildiği üzere seyirdim kotundan 150 cm yukarda olması gerekmektedir. Böylelikle doğu surlarının en yüksek noktasının ana kayadan 6 metre yukarda olduğu, seyirdim kotunun da 4.5 metre yukarda olduğu belirtilmiştir. Seyirdim kotunun altına yerleşecek kapı için toplam yükseklik kapının mermer eşiğinden itibaren 330 cm'dir.

Antik Dönem kapıları lentonun üzerinde geison denilen saçaklık elemanı bulundurmaktadır. Bezemeli olan geison parçaları kapının bazen lentosundan ayrı bazen de lentoyla beraber mono blok olarak üretilebilmektedir (Mansel, 1978; Vandeput, 1992). Geisonla beraber kapının toplam yüksekliği belirlenebilmektedir. Metropolis Akropolü Doğu Girişi'nin bezemeli kapısının geison parçasına dair yapıdan gelen herhangi bir iz bulunmamaktadır. En az lento parçası kadar olduğu düşünülen geisonun ve konsol parçalarının toplam 40 cm yüksekliğe sahip olduğu tahmin edilmektedir. Lento ve geisonun toplam 80 cm yüksekliğe sahip olduğu düşünülmektedir. Bu durumda kapının iç yüksekliğinin eşikten itibaren 250 cm olduğu tahmin edilmektedir. (Şekil 4.102).

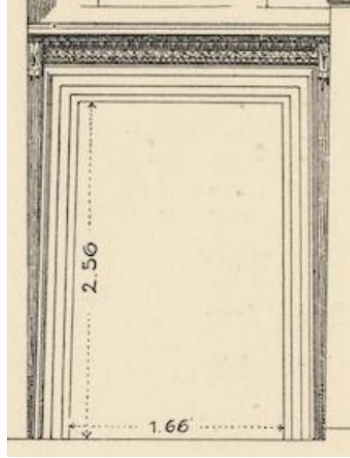

Şekil 4.102 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi bezemeli kapısının tahmini yükseklik çizimi (Kişisel Arşiv, 2022)

Bir diğer referans ise Efes Mazaeus Ve Mithridates Kapısı'ndaki bezemeli kapılardır. İç genişlik ve blokların boyutları açısından Metropolis Akropolisi Doğu Girişi bezemeli kapısına en yakın olan örnek bu kapılardır. Metropolis Akropolisi Kapısı, 245 cm genişliğe sahiptir. Kapıya ait sövelerin yüksekliği 36 cm'dir. Bu durumda kapının her iki yanına söve blokları yerleştirildiğinde kapının iç genişliği 163 cm olmaktadır. M.S. 2. Yüzyıla tarihlenen Efes Mazaeus Ve Mithridates Bezemeli Kapıları ise 166 cm genişliğe sahiptir. Yaklaşık 260 cm yüksekliğe sahip olan kapıların en-boy oranları 1:1,56 civarındadır (Şekil 4.103; Şekil 104).

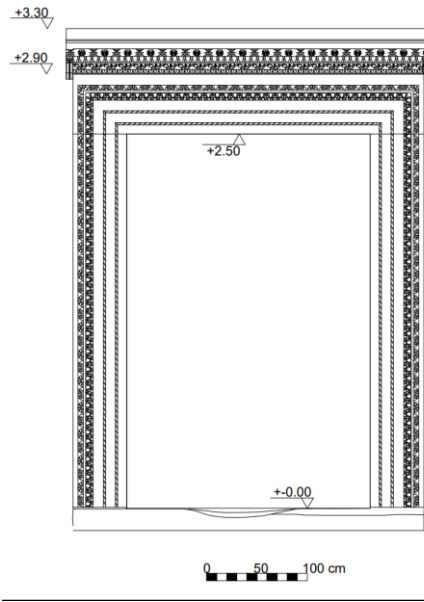

Şekil 4.103 Ephesus Mazeus ve Mithriadetes Kapısı ve dört adet bezemeli kapılarının rekonstrüksiyon çizimi (Wilberg & Keil, 1923)

Şekil 4.104 Ephesus Mazeus ve Mithriadetes bezemeli kapıları en-boy ölçülerinin görüldüğü cephe çizimi (Wilberg & Keil, 1923)

Metropolis Akropolisi Doğu Girişi bezemeli kapısının yüksekliği ise sur duvarları ve seyirdim yerinin kotu referans alındığında 250 cm civarında olmalıdır. Bu yükseklik tahminine göre kapının genişlik-yükseklik arasında 1:1,53 oranı oluşmaktadır. Bu oran yukarıda da bahsedildiği üzere Ephesus Mazaeus Ve Mithridates Bezemeli Kapılarının oranlarına yakın olduğu söylenebilir (Şekil 4.105).

Şekil 4.105 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi bezemeli kapısı restitüsyon önerisi (Kişisel Arşiv, 2022)

4.4 Restorasyon Önerisi

Metropolis Akropolisi Doğu Girişi'nin restorasyon projesi, yapının günümüze ulaşan mimari özellikleri, koruma sorunları ve restitüsyon etütleri üzerinden değerlendirilerek hazırlanmıştır. Hazırlanan restorasyon önerisinin hedefi, yapının özgün mimari özelliklerinin algılanabilecek seviyede ortaya çıkarılması ve yapının sağlamlaştırılması, kent içerisinde üstlendiği rol ve değerler gereği odak noktasına dönüşmesidir.

Metropolis Akropolisi Doğu Girişi birçok karakteristik özelliğe sahiptir. Sahip olduğu bu değerler bağlamında yapı değerlendirilmiştir. Koruma ile ilgili uluslararası tüzüklerde arkeolojik alanlardaki buluntulara karşı nasıl müdahalede bulunulması gerektiği tartışılmış; karşılaştırmalı örnekler üzerinden de yapıya uygulanacak müdahaleler belirlenmeye çalışılmıştır. Öncelikle yapının restorasyonunda bağlı kalınan koruma ilkeleri tartışılmış, yapının barındırdığı karakteristik özellikler ve değerler analiz edilmiştir. Belirlenen değerler sonucunda restorasyona ve müdahalelere karar verilmiştir.

4.4.1 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Surları Koruma İlkeleri

Restorasyon ve koruma ilkeleri belirlenirken uluslararası anlaşmalar, sempozyumlar, uluslararası sözleşmeler ve ilgili mevzuat referans alınmaktadır. Bunlar dışında kanun, ilke kararları ve yönergeler gibi hukuki düzenlemeler genelde uluslararası kabul görmüş koruma ilkelerinin yereldeki yansımalarıdır (Serdaroğlu, 2006).

Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Surları için hazırlanan restorasyon projesinde de uluslararası tüzük ve sözleşmelerin belirlediği ilkeler doğrultusunda kararlar alınmıştır. Bu bağlamda 1931 tarihli Carta Del Restauro, 1964 tarihli Venedik Tüzüğü, 1990 tarihli ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve

Yönetimi Tüzüğü, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2005 tarihli Arkeolojik Kazılarda ve Kazı Alanlarında Yapılacak Düzenleme, Restorasyon Ve Konservasyon Proje ve Uygulamalarında Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönerge’de belirtilen koruma ve restorasyon ilkeleri göz önünde bulundurularak projenin ilkeleri ortaya çıkmış; yapıya ait alınacak müdahale kararları tüm bu tüzük ve yönergelerin belirlediği ilkeler ile yapının barındırdığı değerlerin beraber okunması sonucunda belirlenmiştir.

4.4.2 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi’nin Barındırdığı Değerler

Metropolis Akropolisi Doğu Girişi kentin diğer mimari yapıları gibi kendine özgü birçok değer barındırmaktadır.

- Doğu Girişi, yukarıda da bahsedildiği üzere çok katmanlılığın en etkin görüldüğü noktalardan biridir. Kentteki Meclis Binası, Tiyatro, Hamam-Gymnasium gibi diğer mimari eserlerde de gördüğümüz bu özellik, Metropolis’in kent genelinde barındırdığı bir durumdur. Kapı da hem Hellenistik duvar bloklarıyla, M.S. 2. yüzyıla tarihlenen bezemeli söve ve lentolarıyla hem de Bizans Dönemine tarihlenen yakın çevresindeki surlarla tam birçok katmanlı olma özelliği taşımaktadır. Bu özellik sadece yapının kendisi için değil yakın çevresi için de çok kritik bir değerdir.
- Kapının ve surlarının mimarisine ait bilgilerin çoğunluğunun alandaki kapıya ait malzemeden yani yapıdan gelen izlerden anlaşılıyor olması önemlidir. Kapının hemen doğusunda, Bizans Surlarının set yaparak oluşturduğu alanda kapı ve duvarlara ait mimari parçaların çoğunluğunun bulunuyor olması ve kapıya ait giriş kısmı ile burçların günümüze ulaşmış olması, kapının mimarisinin belirli bir seviyede anlaşılır olmasını sağlamaktadır. Bu durum da benzer dönem akropolis savunma yapıları arasında algılanabilirlik açısından Metropolis Akropolisi Surlarının kapı ve surlarını değerli kılmaktadır.

- Kenti oluşturan üç ana unsurdan ikisi olan orta kent ve yukarı kenti (akropolis) birbirine bağlayan giriş Doğu Girişidir. Bu durum da kapının hippodamik kent planlamasındaki önemli rolünü göstermektedir.
- Kentte yürütülen çalışmalar bağlamında Akropolis ve barındırdığı yapılar da potansiyel odak noktaları haline gelmiştir. Söz konusu çalışmalarla Roma Dönemi Sarnıç Yapısı, Bizans Konutları ve Doğu Girişi ile Akropolisin ziyaretçiler tarafından daha nitelikli anlaşılması ve algılanması amaçlanmaktadır.
- Akropolis surlarının doğu cephesi, kent silüetinde Bizans Surları ile birlikte doğrudan belli olmaktadır ve algılanabilmektedir. Doğu cephesinin merkezinde konumlanan anıtsal kapının var olan boşluğu da silüette okunabilmektedir.
- Akropolis Surları, Hellenistik Dönemdeki tahkimatlı yapılaşmaya önemli bir örnektir. İsoDOMİK örgü sistemi ile yakın çevresinde bulunan Hellenistik Dönem savunma yapıları ile de benzerlik gösterir. Surların sağlam kalan alanlarından biri olan Doğu Girişi ve Surları, dönemin isodomik örgü sistemi ve sur yapılarının üretim tekniğinin bilgi, beceri, yapım ve malzemesine dair net bilgiler vermektedir. Kapı, surların tamamının bu değer ve özelliğinin en iyi yansıtıldığı alanlardan biridir.
- Girişi tanımlayan bezemeli Roma Dönemi Kapısı M.S. 2. yüzyıl imparatorluk mimarisinin önemli bir unsuru olan kapılara dair malzeme, bilgi ve tarihleme açısından değer taşımaktadır.

4.4.3 Müdahale İlkeleri

Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Surları özelinde hazırlanan projede, altlık olarak kapının barındırdığı değerler ile koruma ilkelerini belirleyecek olan tüzük ve anlaşmalar referans alınarak hareket edilmiştir. Öncelikle bir tarihi anıtın restorasyonu sadece onu ayakta tutmak ya da ayağa kaldırmaktan ibaret

olmamalıdır (Kuban, 2000). Doğu Girişine da böyle bir amaç olmadan yaklaşılmış, yapı sadece kendisiyle değil kent ve yakın çevresiyle total bir şekilde değerlendirilmiştir. Yapının en büyük avantajı bahsedildiği üzere kendine özgün parçaların yakın çevresinde dağınık halde bulunuyor olmasıdır. Bu durum da restorasyon önerisi olarak anastilosisin seçilmesinde önemli bir altlık oluşturmaktadır. Yıkılmış bir yapının yakın çevresindeki dağınık halde bulunan parçalarıyla yeniden inşa edilmesi olarak tanımlanabilecek anastilosis (Michaelidis, Filintra ve Christofidou, 1987) Doğu Girişi için uygulanabilir gözükmetedir.

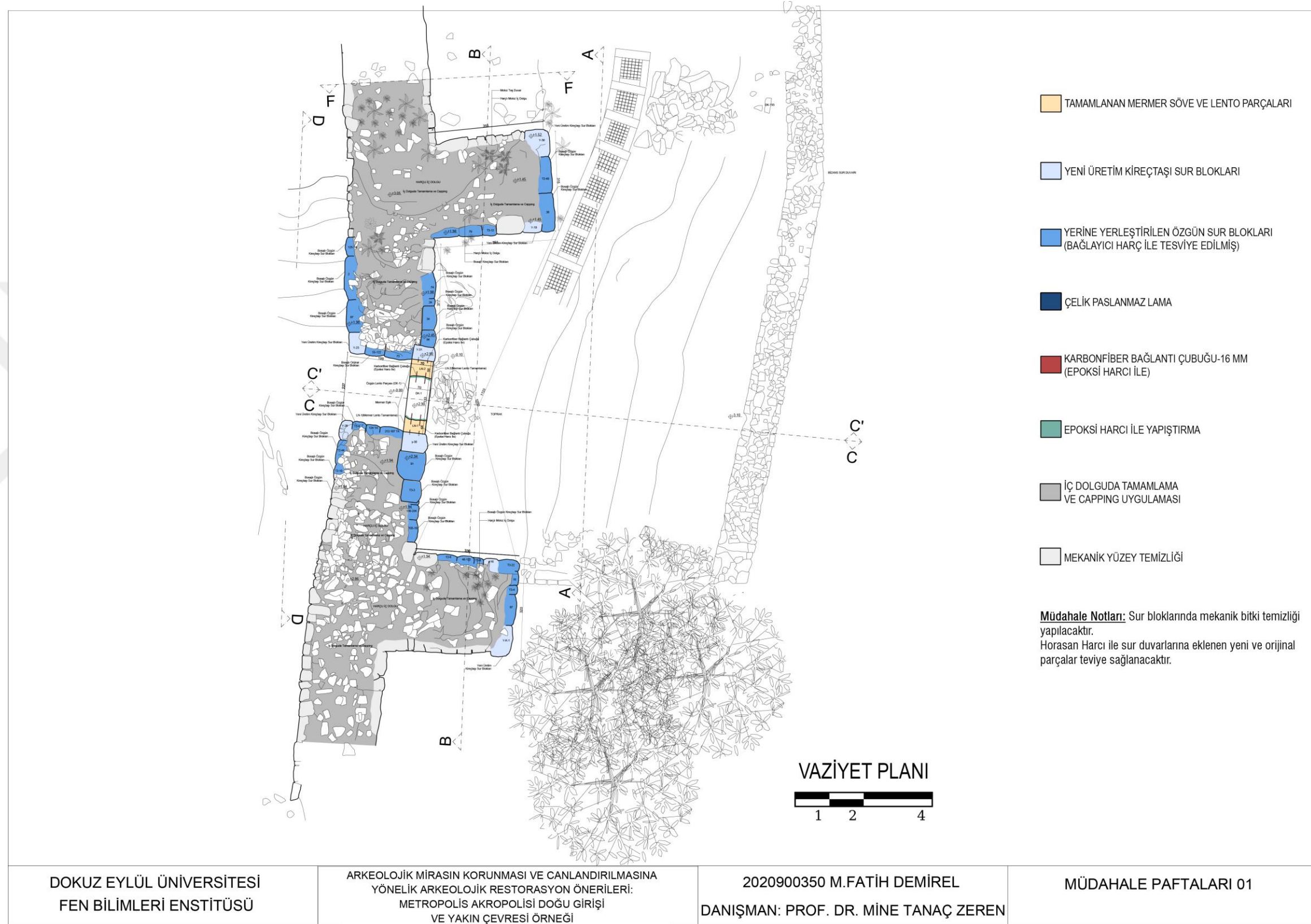
Anastilosis projesi hazırlanırken yapıyı ilk haline döndürmek amaçlanmamış, yapının harabe estetiğinin devamlılığı ve sağlamlığı hedeflenmiştir. Yapıda belirli bir seviyede geçişin, burçların ve kapının algılanması amaçtır. Feilden'e (1994) göre anıtlara ait etrafa dağılmış bloklar özellikle ziyaretçiler için öğretici mesajlar vermeyebilir. Ancak malzemenin bir araya getirilmesi, düzenlenmesi ve ayağa kaldırılması ile yapıya ait özellikler tanımlı hale getirilebilir. Böylece ziyaretçilerin koruma bilinci ve farkındalık kazanmalarına hizmet edilebilir (Vacharopoulou, 2006). Çünkü yıkılan bir anıt geri alınamaz ancak anastilosis sonucu algılanabilir bir harabe estetiğine ve öğretici bir mimariye yeniden sahip olabilir (Jokilehto, 2002).

Burada dikkat edilmesi gereken noktalardan biri yapıya uygulanan müdahalelerdir. Yapının sadece tekil değil genel ahenkle ve çevresiyle bütünleşmesi ve birlikte düşünülmesi gereklidir (Plenderleith 1968). Yapının son hali, mimarlık ve arkeolojik değerleri taşımaya devam etmelidir. Yanlış bilgilendirmelere neden olabilecek müdahalelerden kaçınılmalıdır. Restorasyonda olabildiğince az müdahale ile anıtın tarihi belge ve estetik değerinin korunması doğrultusunda hareket edilmelidir (Ahunbay. 2019). Bu bağlamda Doğu Girişi ve Yakın Çevresi Restorasyon Önerisi hazırlanırken uygulanması önerilen müdahalelerde:

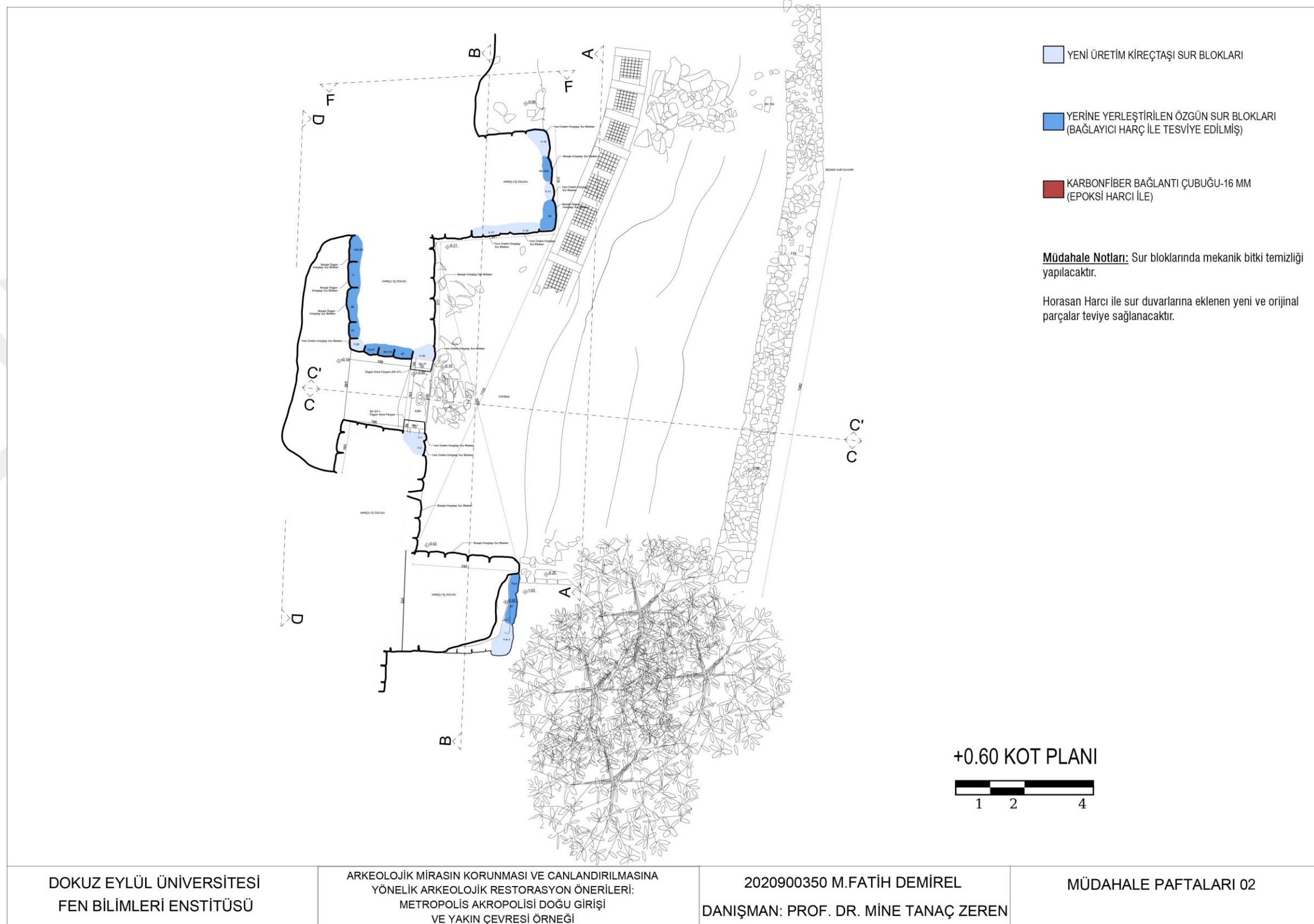
- Harabe estetiğinin korunmasına,
- Yapının ayağa kaldırıldıktan sonra anlaşılabilir olmasına,
- Uygulamanın rekonstrüksiyondan ayrışmasına,
- Minimum müdahalede bulunulmasına,
- Özgün parçaların çoğunlukta kullanılmasına,
- Eski ve yeninin ayırt edilmesine,
- Nitelikli sunum ve algılanabilirliğe,
- Restitüsyon verilerinin esas alınmasına,
- Tüzük ve yönetmeliklerin belirlediği esaslara göre projelendirilmesine dikkat edilmiştir.

4.4.4 Müdahale Teknikleri

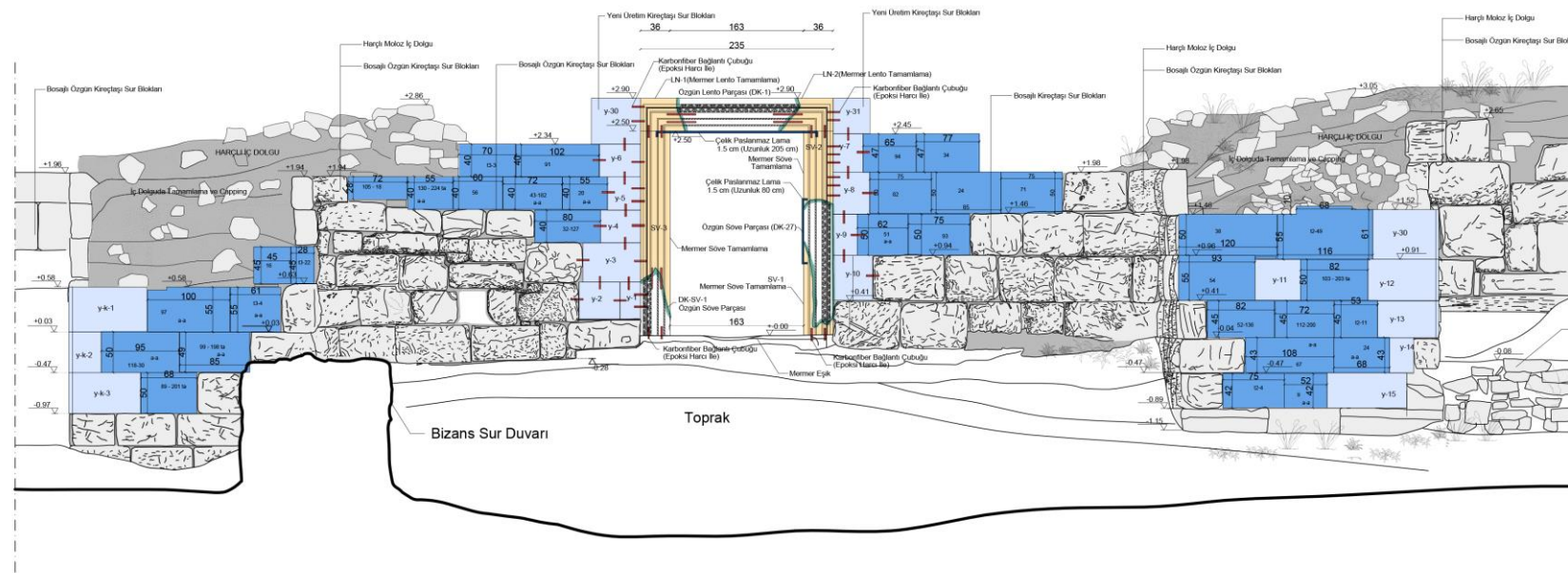
Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi Restorasyon Önerisi yukarıda bahsedildiği üzere koruma ile ilgili ulusal ve uluslararası düzenleme ve tüzüklerle beraber yapının barındırdığı değerler bütüncül olarak ele alınması sonucunda önerilmiştir. Proje kapsamındaki müdahale teknikleri, müdahale sonrası projenin nasıl gözükeceğine dair önerinin biçimi projenin müdahale paftalarında detaylı olarak aktarılmıştır (Şekil 4.106; Şekil 4.107; Şekil 4.108; Şekil 4.109; Şekil 4.110; Şekil 4.111; Şekil 4.112; Şekil 4.113; Şekil 4.114; Şekil 4.115; Şekil 4.116). Restitüsyon çalışmasında olduğu gibi restorasyon önerisinde de müdahale paftalarından sonra müdahale teknikleri detaylı olarak aktarılacaktır.

Şekil 4.106 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi vaziyet planı müdahale paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.107 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi +0.60 kotu planı müdahale paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

TAMAMLANAN MERMER SÖVE VE LENTO PARÇALARI

YENİ ÜRETİM KİREÇTAŞI SUR BLOKLARI

YERİNE YERLEŞTİRİLEN ÖZGÜN SUR BLOKLARI
(BAĞLAYICI HARÇ İLE TESVİYE EDİLMİŞ)

ÇELİK PASLANMAZ LAMA

KARBONFİBER BAĞLANTI ÇUBUĞU-16 MM
(EPOKSİ HARCI İLE)

EPOKSİ HARCI İLE YAPIŞTIRMA

İÇ DOLGUDA TAMAMLAMA
VE CAPPING UYGULAMASI

MEKANİK YÜZEY TEMİZLİĞİ

Müdahale Notları: Sur bloklarında mekanik bitki temizliği yapılacaktır.
Horasan Harcı ile sur duvarlarına eklenen yeni ve orijinal parçalar teviye sağlanacaktır.

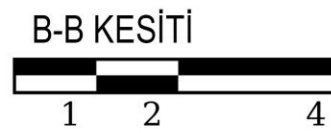
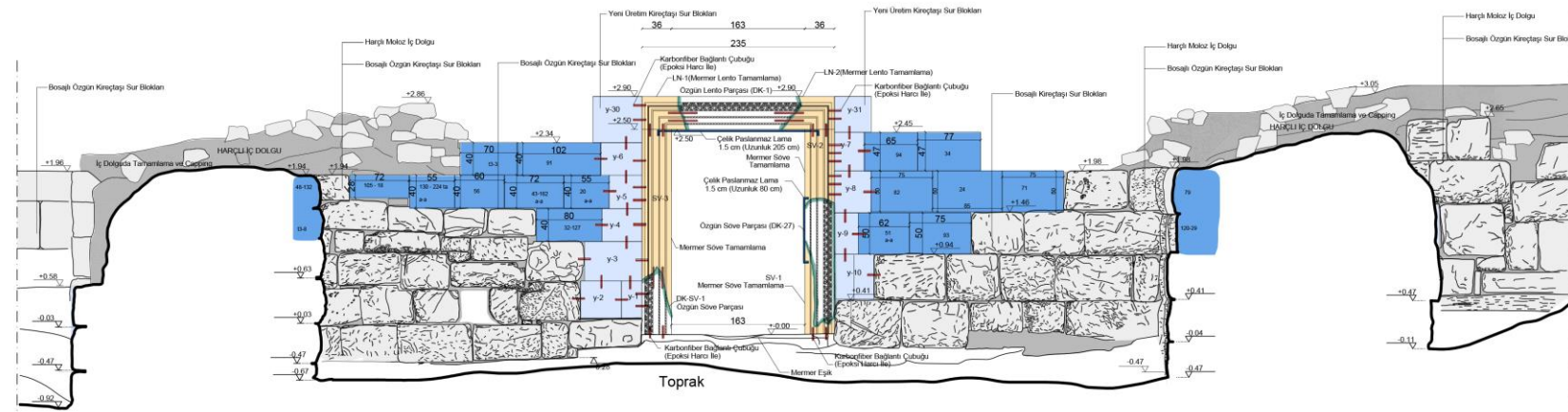
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASI VE CANLANDIRILMASINA
YÖNELİK ARKEOLOJİK RESTORASYON ÖNERİLERİ:
METROPOLİS AKROPOLİSİ DOĞU GİRİŞİ
VE YAKIN ÇEVRESİ ÖRNEĞİ

2020900350 M.FATİH DEMİREL
DANIŞMAN: PROF. DR. MİNE TANAÇ ZEREN

MÜDAHALE PAFTALARI 03

Şekil 4.108 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi A-A Kesiti müdahale paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

TAMAMLANAN MERMER SÖVE VE LENTO PARÇALARI

YENİ ÜRETİM KİREÇTAŞI SUR BLOKLARI

YERİNE YERLEŞTİRİLEN ÖZGÜN SUR BLOKLARI
(BAĞLAYICI HARÇ İLE TESVİYE EDİLMİŞ)

ÇELİK PASLANMAZ LAMA

KARBONFİBER BAĞLANTI ÇUBUĞU-16 MM
(EPOKSİ HARCI İLE)

EPOKSİ HARCI İLE YAPIŞTIRMA

İÇ DOLGUDA TAMAMLAMA
VE CAPPING UYGULAMASI

MEKANİK YÜZEY TEMİZLİĞİ

Müdahale Notları: Sur bloklarında mekanik bitki temizliği yapılacaktır.
Horasan Harcı ile sur duvarlarına eklenen yeni ve orijinal parçalar teviye sağlanacaktır.

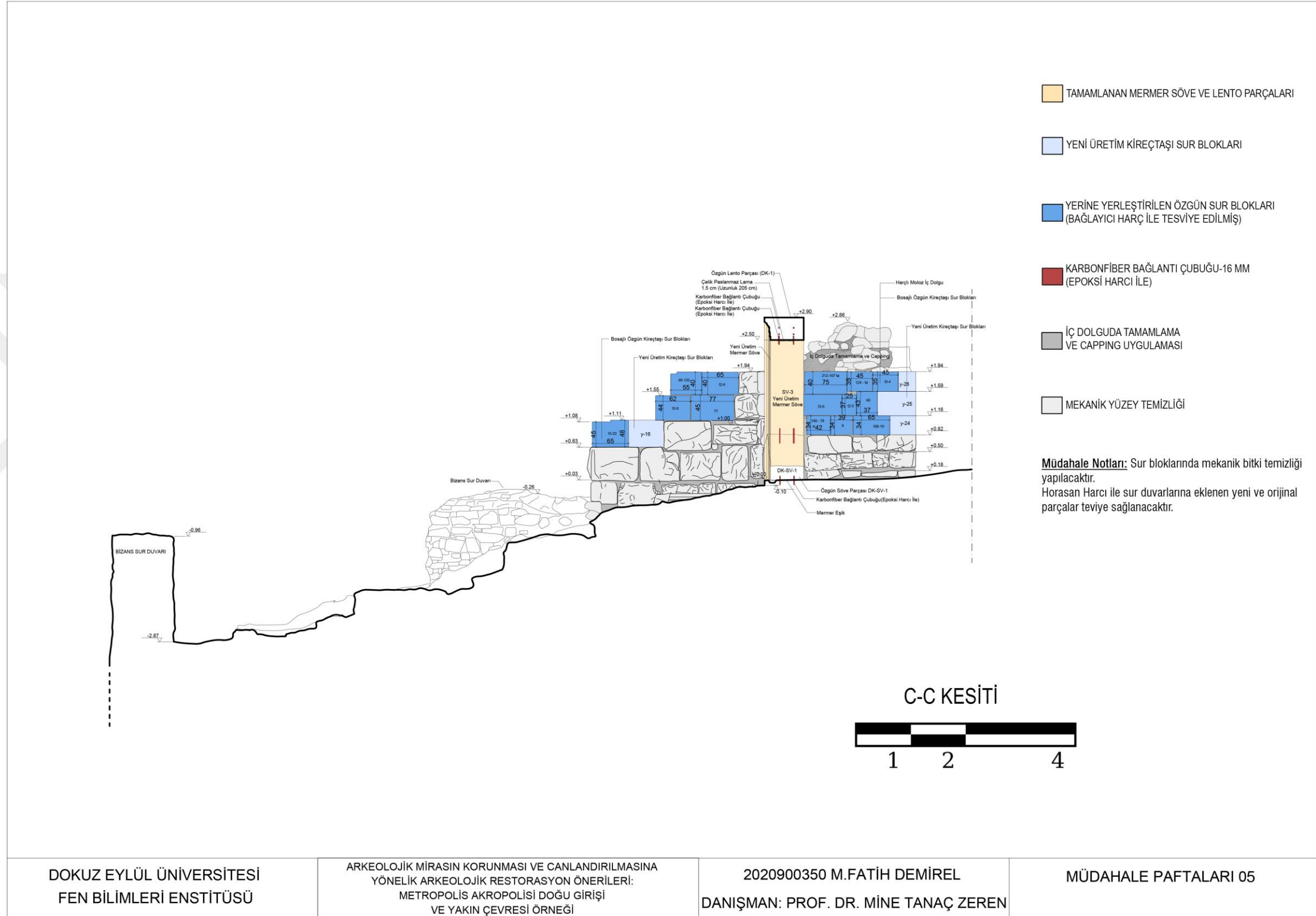
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASI VE CANLANDIRILMASINA
YÖNELİK ARKEOLOJİK RESTORASYON ÖNERİLERİ:
METROPOLİS AKROPOLİSİ DOĞU GİRİŞİ
VE YAKIN ÇEVRESİ ÖRNEĞİ

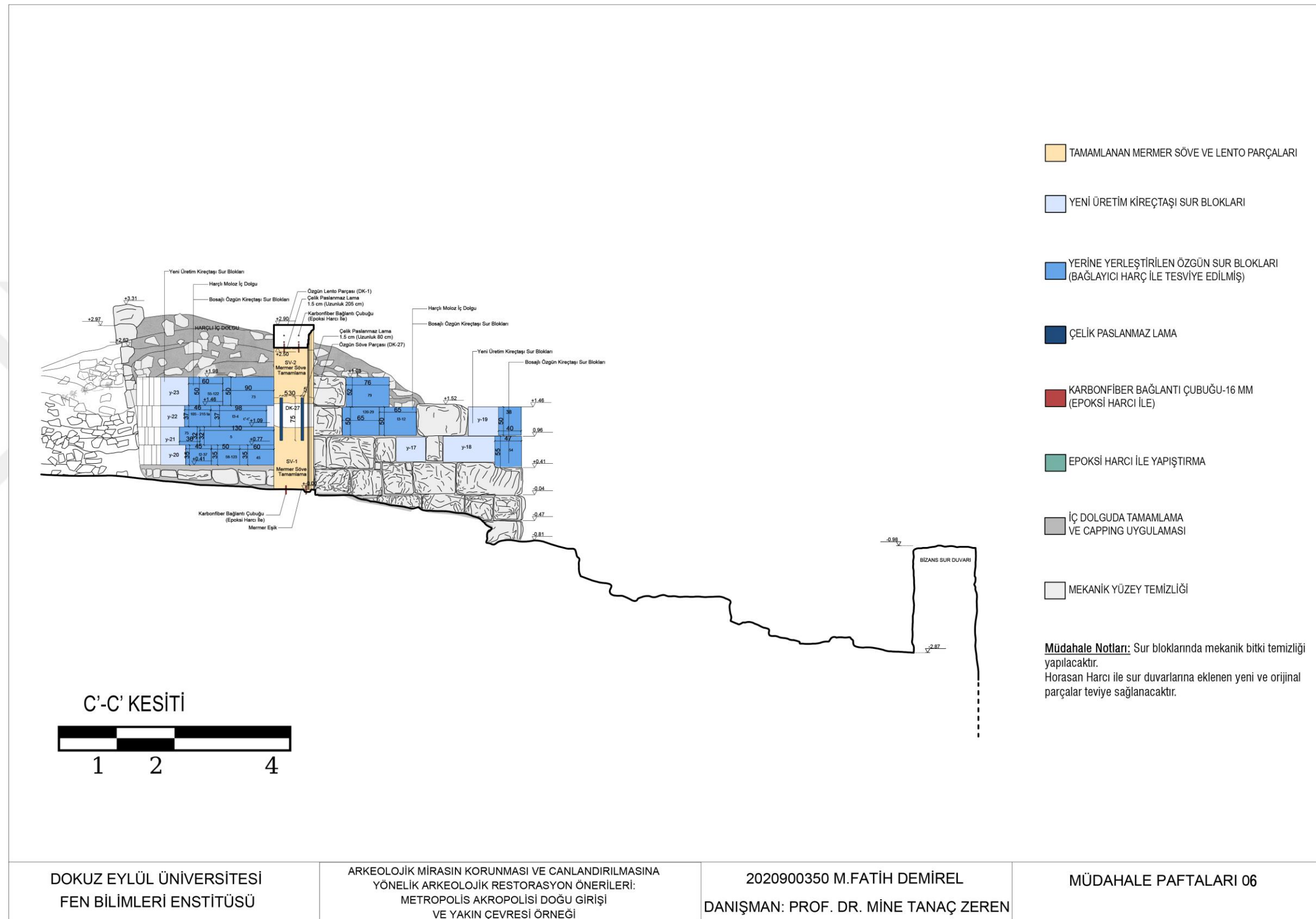
2020900350 M.FATİH DEMİREL
DANIŞMAN: PROF. DR. MİNE TANAÇ ZEREN

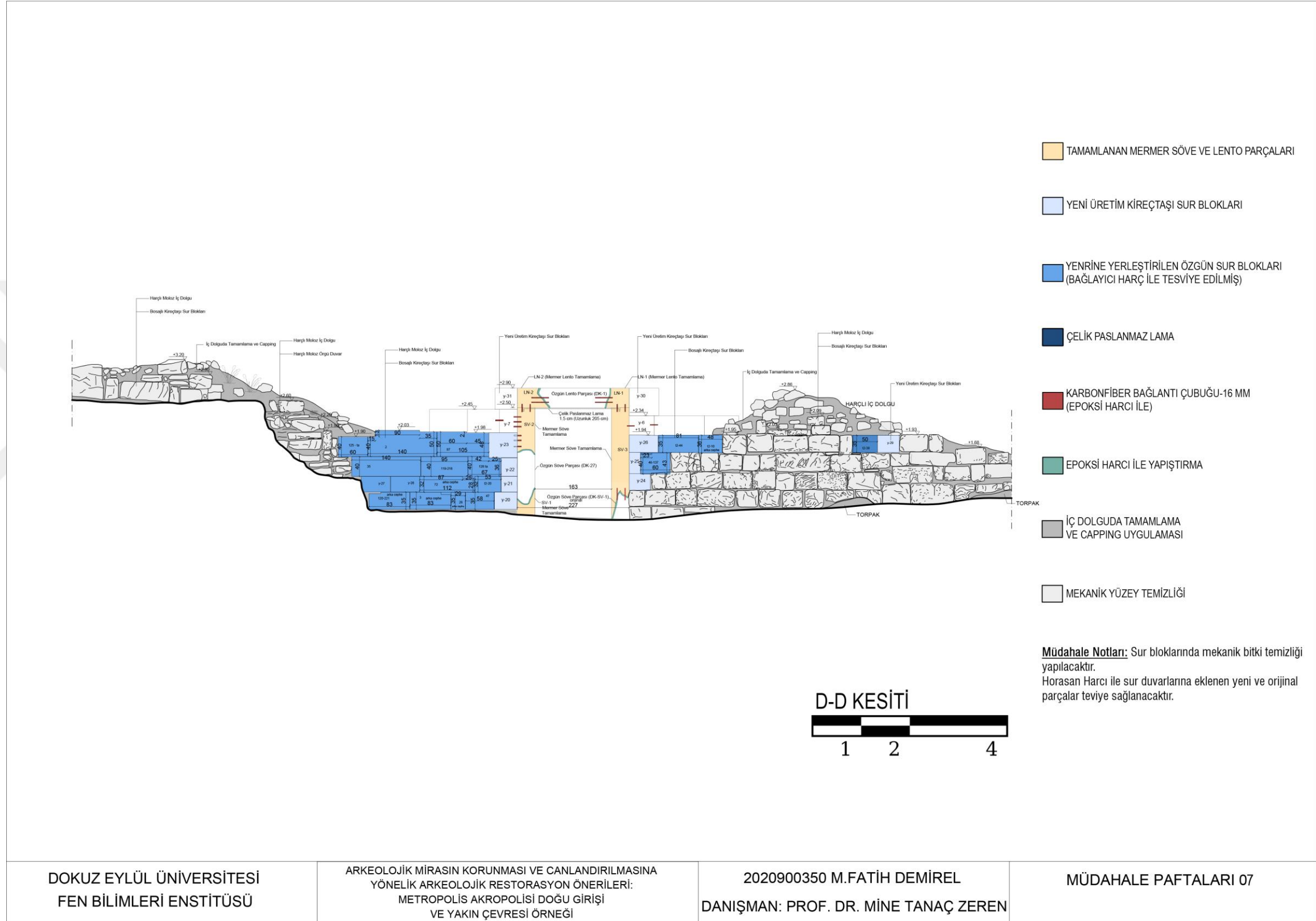
MÜDAHALE PAFTALARI 04

Şekil 4.109 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi B-B Kesiti müdahale paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

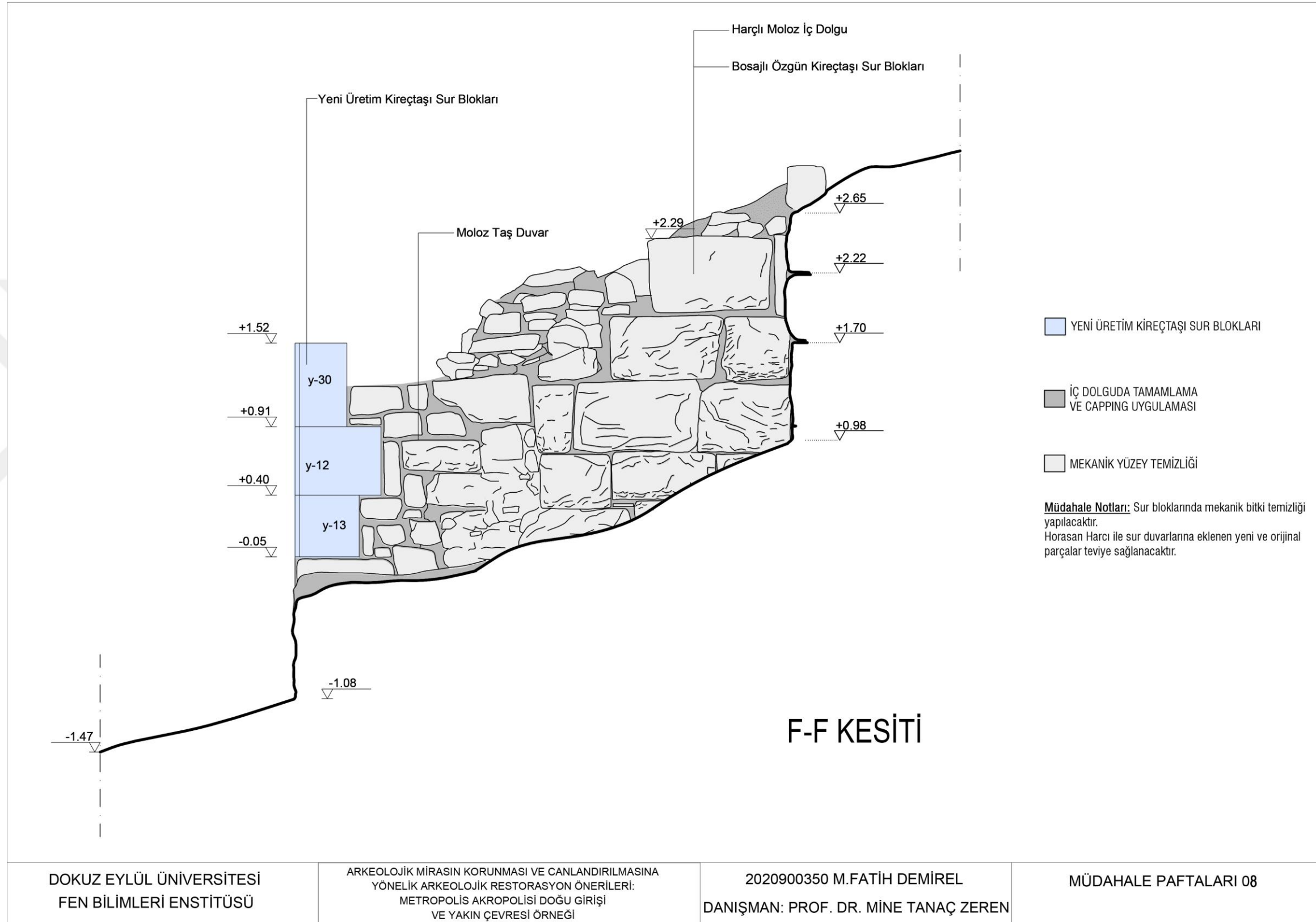

Şekil 4.110 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi C-C Kesiti müdahale paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

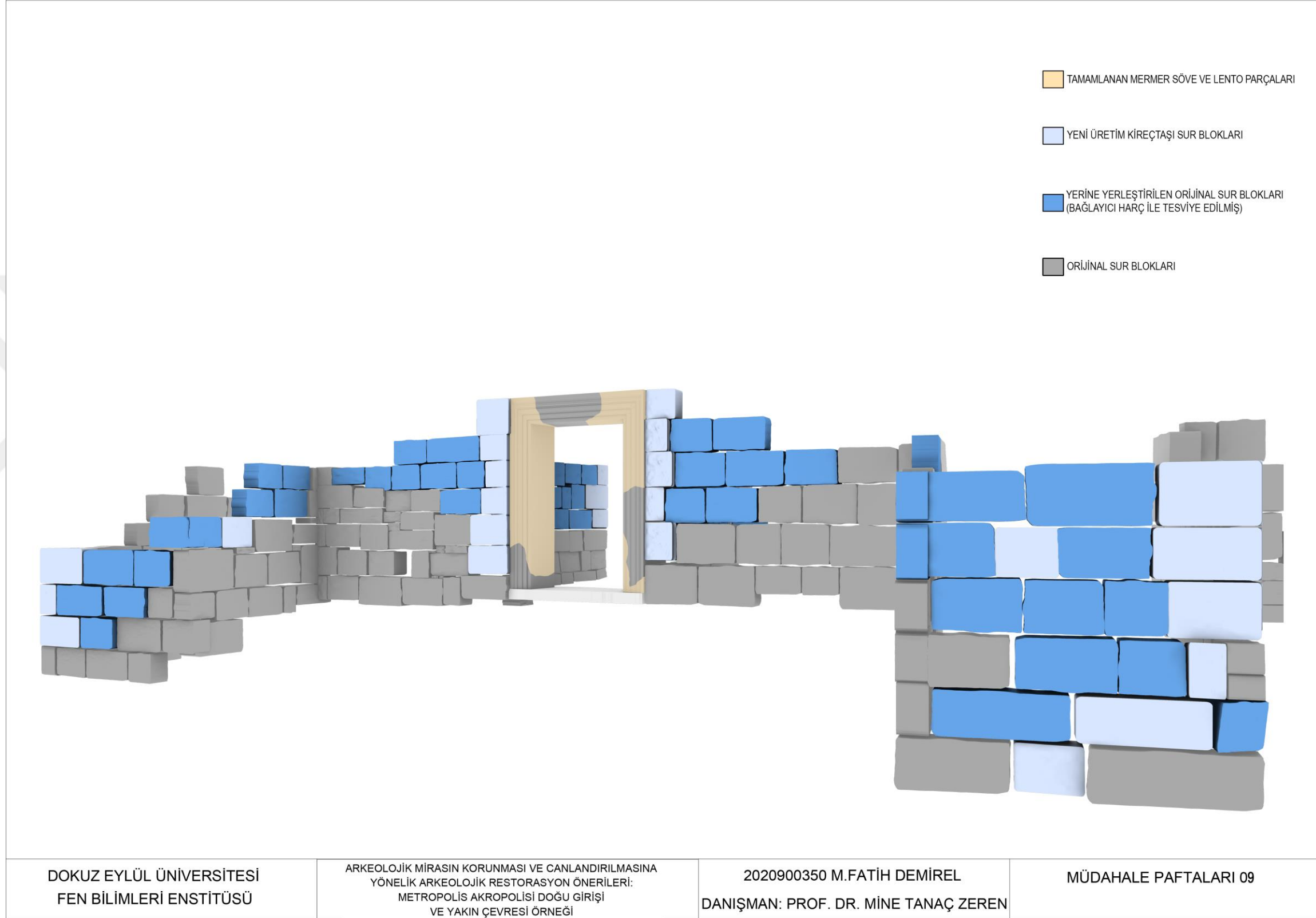

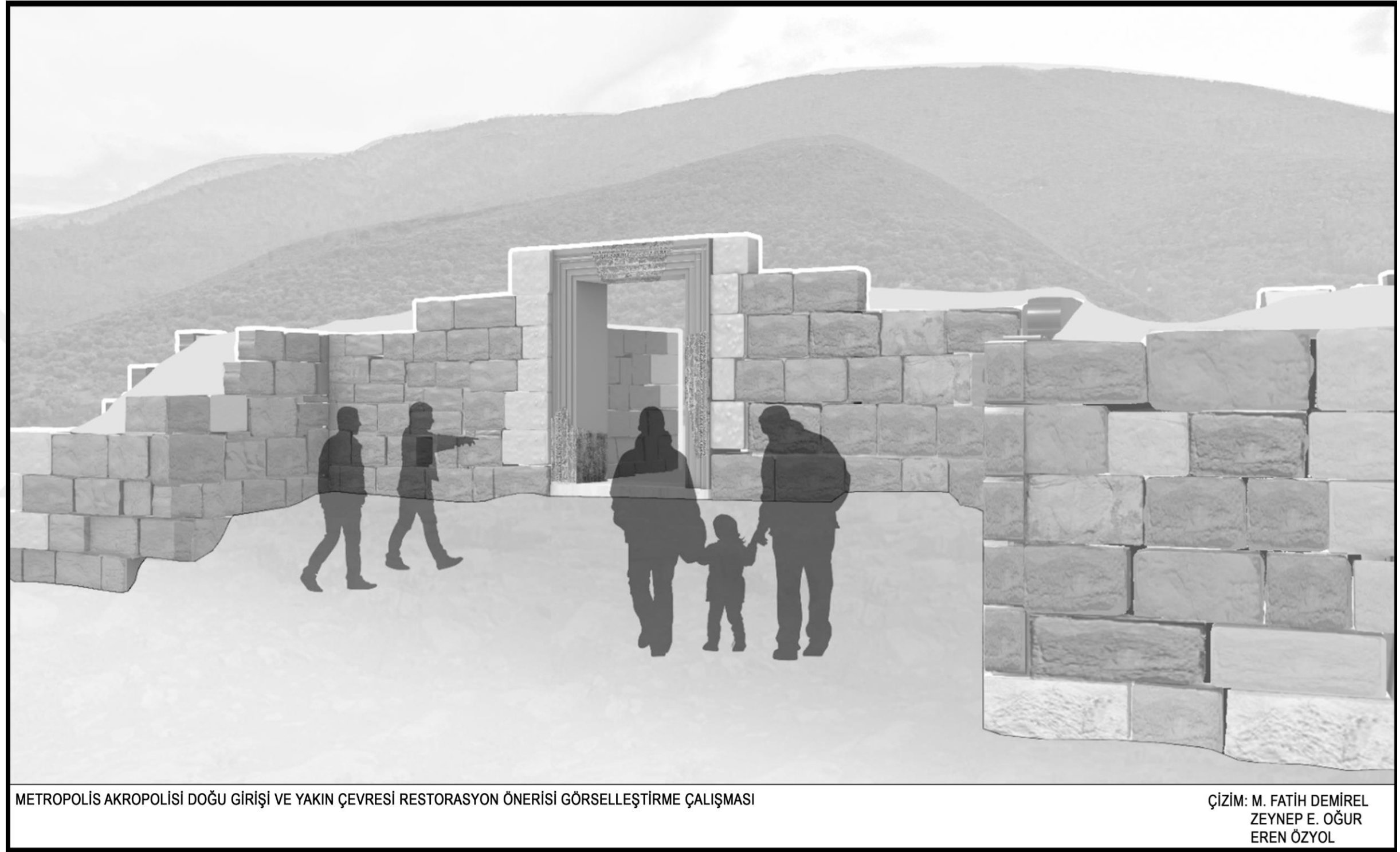
Şekil 4.112 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi D-D Kesiti müdahale paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.113 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi F-F Kesiti müdahale paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.114 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi modeli müdahale paftası (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.115 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi ön (doğu) cephe görselleştirme çalışması (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.116 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi arka (batı) cephe görselleştirme çalışması (Kişisel Arşiv, 2022)

4.4.4.1 Özgün Malzeme Kullanımı

Anatilis projelerinde temel esas yapıya ait özgün parçanın çoğunlukta ve kullanılabilir olmasına dayanır. Yapının kendi kimliğini ve karakteristik özelliğini yansıtabilmesi önemlidir. Bu nedenle anastilosis projelerinde özgün malzemenin çoğunlukta olması ve malzemelerin bulundukları konumlarının yapının konumu ile ilişkilerinin bilinmesi gerekir (Balen ve Patricia, 2005). Buna ek olarak ayakta kalmış yapıların çok bulunmadığı arkeolojik alanlarda özgün parçalar olsa dahi tek bir anısal yapının anastilosisine gidilmemesi 2005 tarihli Arkeolojik Kazılarda Ve Kazı Alanlarında Yapılacak Düzenleme, Restorasyon Ve Konservasyon Proje Ve Uygulamalarında Uyulacak Usul Ve Esaslara İlişkin Yönerge kapsamında tavsiye edilmemektedir.

Projeye dâhil edilmesi düşünülen özgün parçaların sayısına ek olarak sağlamlıkları da önemlidir. Parçalar özgün formlarını koruyorsa ve sağlam durumda ise anastilosis kullanılabilmektedir. En iyi korunmuş ve sağlam malzemenin sayıca fazla oranda kullanımı yeni malzemenin kullanımını da azaltacaktır (Dimacopoulos, 1985).

Örneğin Ephesus Celcius Kütüphanesi'nde yapı yeniden ayağa kaldırılırken yapıya ait özgün parçalardan %75 ile %90 arasında bir oranın günümüze sağlam olarak ulaştığı bilinmektedir (Vacharopoulou, 2006). Aphrodisias Tetrapylon'unda ise bu oran %85 civarındadır (Smith, 1991). Böylelikle yapıda özgün malzemenin çoğunluğu sağlanmış ve anastilosis için dayanak oluşturmuştur.

Özgün malzemenin süreç içerisinde yüzeyinde oluşan patina ile beraber kullanımı, yapıdaki yaşanmışlığı da göstermektedir. Efes Celcius Kütüphanesi'nde kullanılan özgün parçalar ve onların uğradığı deformasyon binanın yaşı, daha önceki onarım kusurlarını ve binanın çöküşünün izlerini

göstermektedir (Şekil 4.117). Yapının parçaları bir araya getirilirken bu durumun algılanmasına özen gösterilmiştir (Hueber ve Strocka, 1975).

Şekil 4.117 Ephesus Celcius Kütüphanesi'nde deformasyonu ile beraber yapıda kullanılan özgün malzemeler (Kişisel Arşiv, 2022)

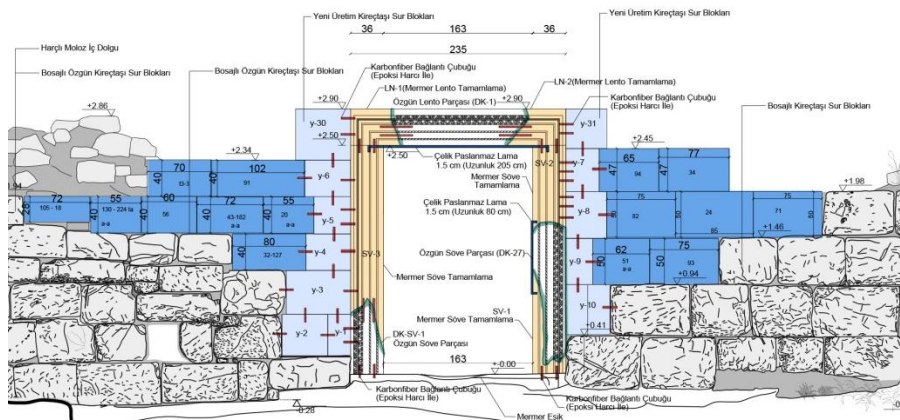
Laodikeia Tapınak-A yapısında ise batı prostylos sütununun önünde parçalanmış bölüm aynen korunmuş; parçalanmış kısmın önünden üç çelik çubuk kullanılarak sütun güçlendirilmiştir (Şekil 4.118). Böylelikle dönem tahribatı korunmuş ve ziyaretçiler tarafından algılanması sağlanmıştır (Şimşek, 2013).

Şekil 4.118 Laodikeia Tapınak-A batı prostylos sütununda tamburdaki deformasyonun aynen bırakılarak sergilenmesi (Kişisel Arşiv, 2022)

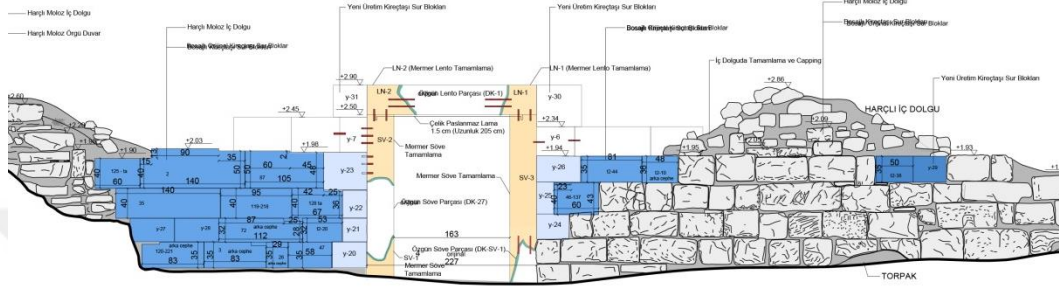
Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi Restorasyon Önerisi kapsamında ise, yapıya ait konumları bilinen özgün parçalar çoğunlukta kullanılmıştır. Özellikle sur duvarlarını oluşturan bosajlı kireçtaşı bloklar içerisinden seçilen parçalar duvarların isodomik örgüsüne ve yıkılmış kısımların yüksekliklerine bakılarak tahmini özgün konumlarına projede yerleştirilmiştir. Rölöve aşamasında tasnifleri yapılmış olan 106 adet kireçtaşı bloktan 73 adetinin hiçbir tamamlama müdahalesi yapılmadan cephedeki konumları belirlenmiştir. Bu da duvarlarda yeni üretim bloklarla beraber kullanılması düşünülen 107 bloğun yüzde 70 gibi bir oranına denk gelmektedir ve bu oran projede özgün malzemenin çoğunlukta olduğunu gösteren önemli bir orandır. Özgün malzemenin çoğunlukta olması, yapıda “yeni olma” hissi ve özelliği yerine malzemedeki deformasyonun izleri ile beraber amaçlanan harabe estetiğini projede sağlamaktadır.

Projede sur duvarları Restitüsyon Etüdünde bahsedilen yüksekliklere kadar değil, sadece duvarların kütlelerinin hissedilebileceği yüksekliğe kadar özgün malzeme çoğunlukta olacak şekilde yeniden örülmesi öngörülmüştür. Proje kapsamında girişi tanımlayan burçlardan kuzey burçta 5 sıra, güney burçta ise 4 sırada bloklar yeniden yerleştirilmiştir. Böylelikle iç dolgu hem sağlamlaştırılacaktır hem de görülmeye devam edecektir. Bu durum yapıda harabe peyzajının algılanabilirliğini devam ettirmektedir (Şekil 4.108; Şekil 4.119).

Şekil 4.119 Doğu Girişi doğu duvarının özgün malzeme kireçtaşı blokların çoğunlukta kullanımı ile yeniden örülmesi (Kişisel Arşiv, 2022)

Batı Cephesi'nde (D-D Kesiti) ise tamamen eriyen kuzey duvarın özgün parçalar çoğunlukta olacak şekilde yeniden örülmesi önerilmiştir. Güney duvarda da özgün malzemeler ve yeni malzeme birlikte kullanılarak isodomik örgüde düzenleme önerilmiştir (Şekil 4.112; Şekil 4.120).

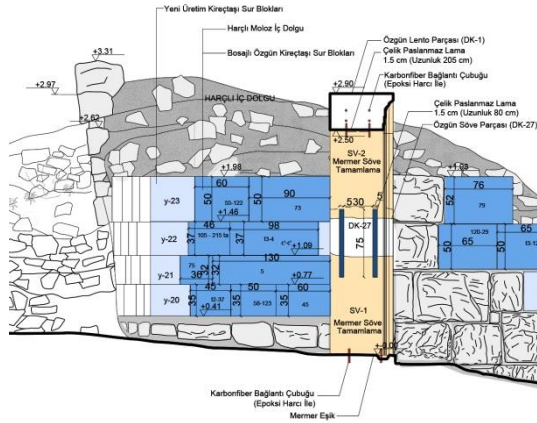

Şekil 4.120 Doğu Girişi doğu duvarının özgün malzeme kireçtaşı blokların çoğunlukta kullanımı ile yeniden örülmesi (Kişisel Arşiv, 2022)

İç kesitlerde de geçiş hissini kuvvetlendirmek için yerleri belirlenen özgün bloklar çoğunlukta kullanılacak şekilde duvar belirli bir seviyeye kadar yükseltilecektir. Geçişin güney duvarı mermer eşikten 194 cm kuzey duvarı ise 198 cm yükseltilmiştir (Şekil 4.110; Şekil 4.111; Şekil 4.121; Şekil 4.122).

Şekil 4.121 Doğu Girişi geçiş kısmı iç güney duvarı özgün malzeme kullanımı çoğunlukta olacak şekilde yeniden örülmesi (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.122 Doğu Girişi geçiş kısmı iç kuzey duvarı özgün malzeme kullanımı çoğunlukta olacak şekilde yeniden örülmesi (Kişisel Arşiv, 2022)

4.4.4.2 Tamamlama

Anatilis uygulamalarında tamamlama müdahaleleri, uluslararası tüzükler tarafından tariflenmiştir. Tüzüklerin vurguladığı temel nokta tamamlanan yüzeylerin asgari düzeyde olması ve özgününden ayırt edilmesidir. 1931 tarihli Carta Del Restauro'nun üçüncü maddesinde projede mümkün olan en az ek malzemenin kullanılması gerektiği aktarılmıştır. 1964 tarihli Venedik Tüzüğü'nün dokuzuncu ve on ikinci maddeleri de bu konuyla ilgilidir. Tüzüğün Dokuzuncu Maddesinde “Yapılması gerekli herhangi bir eklemenin mimari kompozisyonundan farkı anlaşılabilmeli ve gününün damgasını taşımalıdır.” denmiş ve bir ek olan tamamlamaların farklılaşması gerektiği vurgulanmıştır. On ikinci maddede ise tamamlanan kısımların bütünle uyumuna dikkat çekilmiş ancak aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı göz önünde bulundurularak özgününden ayırt edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ülkemizde ise 2005 tarihli Arkeolojik Kazılarda Ve Kazı Alanlarında Yapılacak Düzenleme, Restorasyon Ve Konservasyon Proje Ve Uygulamalarında Uyulacak Usul Ve Esaslara İlişkin Yönerge'nin yirmi yedinci maddesinde eserin sürekliliği ve biçimini sağlayan tamamlama müdahalelerinin en azda tutulması istenmektedir.

Uygulanmış anastilosis projeleri genellikle tüzüklerin çizdiği bu sınırlar içerisinde uygulanmıştır. Yeni malzeme kullanımının asgari düzeyde olması gerektiği genel kabul görmüş durumdadır. Tamamlama müdahalelerinde yeni malzeme daha çok statik açıdan kritik yerlerde kullanılmalı, yapıda baskın olarak hissedilmemelidir denilmektedir (Dimacopoulos, 1985).

Tamamlama uygulamalarında tüm bu durumlara ek olarak kullanılan malzemenin niteliği de önem taşımaktadır. Tamamlanan malzemeyle sorunsuz bir şekilde birlikte çalışacak, algı ve doku olarak birlikteliği düşünülen malzemenin seçimi önemlidir.

Örneğin Aphrodisias Tetrapylon’undaki tamamlama uygulamalarında beyaz çimento ile yapay taş kullanımı görülür (Smith, 1992). Efes Hadrian Tapınağı’nda ise ezilmiş mermer ile karıştırılmış beyaz çimento kullanılmıştır (Quatember, 2017). Aynı uygulama Pergamon Traijan Tapınağı’nda da parçalanmış mermer ve beyaz çimentodan elde edilen yapay taş tamamlamalarında görülür (Toköz, 2018). Harçlı bağlayıcıların görüldüğü bir diğer uygulama ise Milet İonik Sotası’dır. Proje kapsamında harçlı bağlayıcılardan elde edilen karışımlar kalıplara dökülerek tamamlamalar yapılmıştır. Yapıda beton tamamlamalar da mevcuttur (Yaşar, 2021). Harçlı bağlayıcıların kalıplara dökülerek yapay taş elde edilmesi ile tamamlama uygulamalarında bir diğer örnek de Aphrodisias Sebasteion’udur. Yapıdaki tamamlama uygulamalarının tamamı bu teknikle gerçekleşmiştir (Smith, 2008; Smith, 2009; Smith, 2010; Smith ve Ögüş, 2013; Smith ve Ögüş, 2014). Kesik Minare Camii bezemeli Roma Kapılarında da tamamlama uygulamaları görülmektedir. Kapıda hem harçlı dökme malzeme ile hem de mermer ile tamamlamalar mevcuttur. Laodikeia Tapınak-A yapısında ise çok parçalı bezemeli *naos* kapısı beyaz çimento ve mermer kullanılarak tamamlanmıştır (Şimşek, 2013). Tapınağın restorasyonu sırasında *naos* kapısının haricindeki tamamlama uygulamalarında beton kullanımı da görülür (Toköz, 2018). Beton kullanımı Perge Macellum Roma Dükkânları kapılarında da görülür. Ayağa kaldırılan kapılarda eksik parçalar betonla tamamlanmıştır (Mansel, 1972). Bir diğer betonla

tamamlama örneği ise Efes Memmius Anıtı ve Traijan Çeşmesi'dir. Bu yapılarda hem beton çok baskın kullanılarak yapıda ön plana çıkmış hem de yapının özgün cephe görüntüsünü yok etmiştir (Kaymak Heinz, 2008).

Tamamlama müdahalelerinde bezeme ve faskiaların nasıl tamamlanması gerektiği de tüzüklerde belirtilmiştir. Carta Del Restauro'nun Yedinci Maddesinde "...yalın ve yapısal düzeni yansıtır karakterde olmalarıdır. Benzer üslupta bir ek ancak yapının mevcut çizgilerini devam ettirmek ve bezemeden arınmış geometrik anlatımlar söz konusu olduğunda kabul edilebilir." ifadesi ile tamamlanan kısımların bezeksiz olması ve özgün parçadan ayrılması gerektiği vurgulanmıştır. Venedik Tüzüğü'nün Dokuzuncu Maddesinde yine kompozisyonun özgün malzemeden farklı olarak ayrışması gerektiği belirtilmiştir.

Anastilosis uygulamalarının geneli bu tüzükler bağlamında hazırlanmıştır. Örneğin Ephesus Celcius Kütüphanesi'nde tamamlama müdahalelerinde bu kaygı vardır (Vetters 1978). Bezemeler bezeksiz faskia çizgilerinin devamlılığı ile sürdürülmüştür (Şekil 4.123).

Şekil 4.123 Ephesus Celcius Kütüphanesinde bezemelerin yalın halde tamamlanması (Kişisel Arşiv, 2022)

Aphrodisias Tetrapylon’unda bezemeli yüzeyler bezeksiz salt geometriler ile tamamlanmıştır (Şekil 4.124). Yapının tamamında bu kaygı mevcuttur (Smith, 191). Antalya Kesik Minare Camii’nde de bezemeli Roma Kapıları bezeksiz olacak şekilde faskiaların takibi suretiyle tamamlanmıştır (Şekil 4.125).

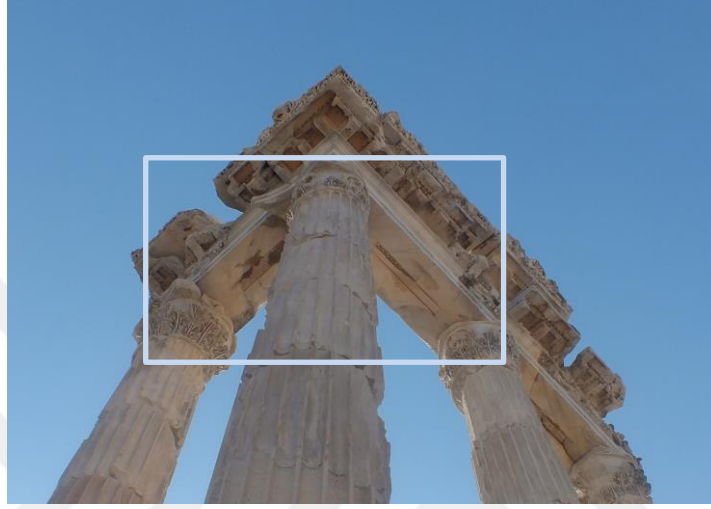

Şekil 4.124 Aphrodisias Tetrapylon yapısında bezemelerin faskia çizgileri ile tamamlanması (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.125 Antalya Kesik Minare Camii devşirme Roma Dönemi kapılarında harç ve mermer kullanılarak yapılan tamamlamalarda bezeksiz salt faskialı tamamlama (Kişisel Arşiv, 2022)

Pergamon Trajan Tapınağındaki tamamlamalarda da kullanılan yeni malzemenin bezeksiz salt faskialı olması amaçlanmıştır (Şekil 4.126; Şekil 4.127). Bezeme izinin takibi bu şekilde sürdürülmüştür (Vacharopoulou, 2006; Toköz 2018).

Şekil 4.126 Pergamon Trajan Tapınağında bezeksiz salt faskialı tamamlamalar (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.127 Pergamon Trajan Tapınağında bezeksiz salt faskialı tamamlamalar - 2 (Kişisel Arşiv, 2022)

Bu durumdan ayrıışan örnekler de mevcuttur. Örneğin Milet İonik Stoa'daki tamamlama uygulamalarında hem bezemenin faskia çizgilerinin yeniden üretildiği hem de hiçbir işleme yapılmadan masif bırakılan taş yüzeylerle tamamlama yapıldığı örnekler görölmektedir (Yaşar, 2021). Örneğin yapının arşitravlarında özgün yapı taşına ilişkin faskia çizgilerinin devam ettirildiği ancak bunun üzerinde bulunan taç kısmı ile sofitte yer alan bezemenin işlenmediği görölür (Şekil 4.128; Şekil 4.129).

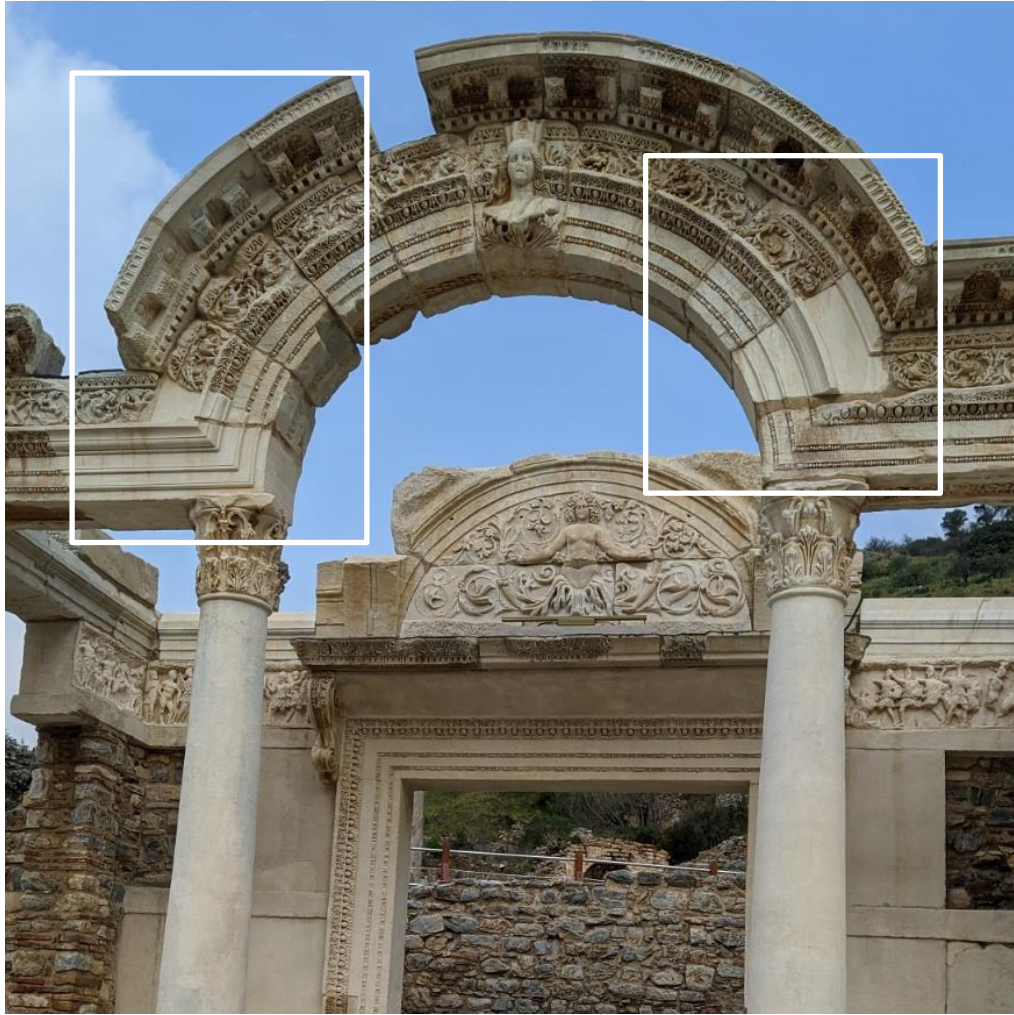

Şekil 4.128 Milet İonik Stoa anastilosis uygulaması (Kişisel Arşiv, 2022)

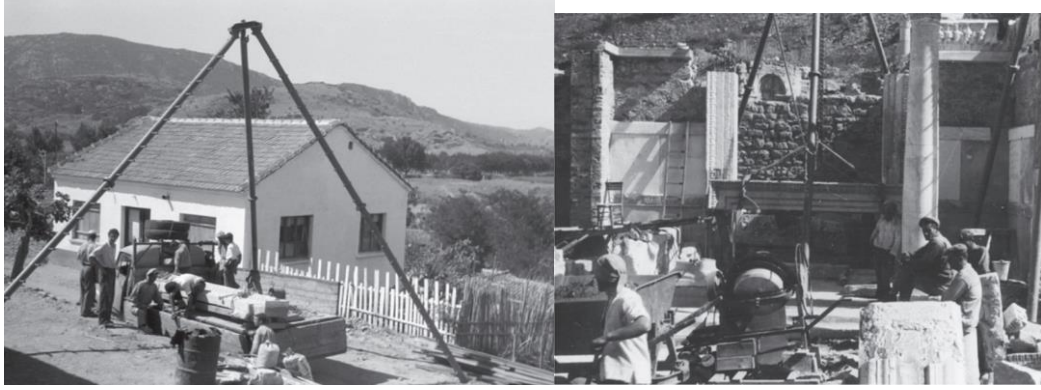

Şekil 4.129 Milet İonik Stoa arşitravında üstte masif bezeme ve faskia bulundurmadan; altta ise faskia çizgilerinin devamlılığı ile tamamlama (Kişisel Arşiv, 2022)

Sagalassos Claudius Kemerı'nde ise yapının fazla bezemesi bulunmaması göz önünde bulundurularak yapının özgün silme ve profilleri aynı formu koruyarak tamamlanmıştır. Ayrıca tamamlamalarda pantograf tekniği kullanılarak malzemelerin bütünleşmesi sağlanmıştır (Waelkens ve diğer., 2015). Son olarak Ephesus Hadrian Tapınağı'nda da farklı uygulamalar görülmektedir. Yapıya eklenen tamamlamalar büyük ölçüde soyutlanmıştır. Özellikle giriş kemeri ve arşitravlarda soyut tamamlamalar görülmektedir (Şekil 4.130). İç mekâna açılan kapının söve ve lentosu, zengin bezemeler barındırdığı için aynen kopyalanarak yeniden üretilmiştir (Şekil 4.131; Şekil 132). Kapı çerçevesi bezemeli olarak tamamlanmıştır (Quatember, 2017).

Şekil 4.130 Ephesus Hadrian Tapınağı'nda faskia çizgilerinin sürekliliğinin sağlanması ile tamamlama (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.131 Ephesus Hadrian Tapınağı *naos* Kapısının lentosunun bezemeli olarak yeniden üretilmesi ve yerleştirilmesi (Quatember, 2017)

Şekil 4.132 Ephesus Hadrian Tapınağı'nda kapının özgün söve ve lentolarının bezemeli yeni parçalarla tamamlanması (Kişisel Arşiv, 2022)

Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi Restorasyon Önerisinde ise tamamlama müdahalesi sadece yapının giriş kısmını tanımlayan bezemeli kapıda önerilmiştir. Roma Dönemi'ne tarihlenen kapının özgün iki söve ve bir lento parçası olduğu bilinmektedir. Restitüsyon verilerine dayanarak iç

yüksekliğinin 250 cm olduğu kabul edilen kapının tamamlanması önerilmektedir. Kapının güney sövesinden başlanacak olunursa, 93 cm yüksekliğe sahip olan, kazılar sonucunda projedeki aynı yerinde *in-situ* halde mermer eşiğe oturmuş DK-SV-1 parçası bulunmaktadır. Projede kapıyı oluşturan söve ve lentolar restitüsyon etüdünden referansla dik birleşime sahip olacak şekilde tasarlanmıştır. Böylelikle her bir sövenin yüksekliği 250 cm olmalıdır. DK-SV-1 parçasına ek olarak gelecek olan güney sövenin geri kalan kısmı, özgün parça ile birlikte çalışabilmesi kolay olabilecek mermer malzemeden tamamlanmış; parçanın bezemeleri sadece faskia izlerini takip edecek şekilde bezeksiz olarak söve boyunca devam ettirilmesi önerilmiştir. Eklenen parça projede SV-3 olarak adlandırılmıştır. Kapının kuzey sövesinde bulunduğu düşünülen ancak düşey konumu tam bilinmeyen DK-27 numaralı parça ise 250 cm yüksekliğe sahip olduğu düşünülen söve hattında zemine temas etmemesi için yerden 10 cm yukarıda konumlandırılmıştır. Parça 157 cm uzunluğa sahiptir. Kuzey söve böylelikle biri özgün olmak üzere 3 parçadan oluşmaktadır. Sövenin altında kalan ve mermer eşiğe oturan parça SV-1, yukarıda kalan parça ise SV-2 olarak adlandırılmıştır. Parçalar yine bezeme barındırmadan faskia izlerini takip edecek şekilde mermer olarak önerilmiştir. Lentodaki durum kuzey sövedeki duruma benzerdir. Lentoda DK-1 olarak isimlendirilen parçanın yatayda lento hizasında nereye geldiği tam bilinmemektedir. Köşe parça olduğuna dair bir iz bulunmayan blok projede lentonun yaklaşık merkezine yerleştirilmiştir. Sağ ve sol köşe parçaları ile birlikte kapının lentosu da 3 parçadan oluşmaktadır. Projede LN-1 ve LN-2 olarak isimlendirilen parçalar, özgün parçada bulunan bezemelerin izini takip eden bezeksiz faskiaların işlendiği mermer bloklardır (Şekil 4.108; Şekil 4.114; Şekil 4.115; 4.133). Bütün bu tamamlama müdahalelerinde özgün parçalar ile tamamlama için önerilen mermer blokların birleşimlerinde pantograf tekniği kullanılması önerilmiştir. Bu teknik ile birbirlerine birleşen yüzeyler heykeltıraş-restoratörler tarafından “aynalama tekniği” ile kopyalanır ve bloklar birbirlerine tam oturacak şekilde yontulur. Tamamlama müdahalelerinde özgün malzeme ile ek malzemenin bir araya gelişini sağlayan kimyasal ve fiziksel onarım müdahalelerinden Bölüm 4.4.3.4’te detaylı olarak bahsedilmektedir.

Örneğin Ephesus Celcius Kütüphanesi duvarlarında yeni üretilen taklit kesme taş bloklarla tamamlanmıştır (Şekil 4.134). Yapıda yeni malzemenin en yoğun kullanımı buradadır (Vetters, 1978).

Şekil 4.134 Ephesus Celcius Kütüphanesi ön cephesinde yeni üretim taklit kesme taş blokların duvarda kullanımı (Kişisel Arşiv, 2022)

Laodikeia Tapınak-A Yapısı *naos* duvarında ise yeni üretim traverten bloklar kullanılmıştır (Şekil 4.135; Şekil 4.136). Bloklar belirli bir seviyeye kadar örülmüş ve kapının statîği bu şekilde sağlanabilmiştir (Şimşek, 2011).

Şekil 4.135 Laodikeia Tapınak-A yapısı naos duvarlarında yeni üretim traverten blokların kullanımı (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.136 Laodikeia Tapınak-A yapısı naos duvarlarında yeni üretim traverten bloklar ve altta duvar özgün malzemesi (Kişisel Arşiv, 2022)

Yeni malzemenin statik anlamda kullanılması Laodikeia Tapınak-A Yapısının sadece *naos* duvarında değil mermer merdivenlerinde de görülür. Merdivenlerdeki kayma ve kırılmalar sonucu basamaklar farklı bir malzeme olan traverten bloklarla yenilenmiştir (Şimşek, 2010). Merdivenlerin tamamlandığı bir diğer örnek ise Apollon Smintheion'dur (Toköz, 2018). Yapının merdivenlerinin bir kısmı yeni mermer malzeme ile yoğun bir şekilde yenileme görmüştür (Şekil 4.137).

Şekil 4.137 Apollon Smintheion'unda merdivenlerin yeni malzeme kullanılarak tamamlanması (Kişisel Arşiv, 2022)

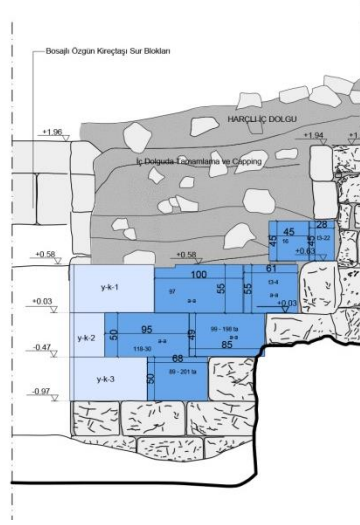
Milet İonik Stoa’da ise İon başlıkların günümüze sadece bir tanesi ulaşmıştır. Bu parça referans alınarak betondan kalıba dökülerek üretilen başlıklar kullanılmıştır (Şekil 4.138). Aphrodisias Sabesteion Yapısında da silikon kullanılarak üretilmiş yeni İon ve Korinth başlıklar ile kaideler üretilmiştir (Smith, 2009; Smit, 2011; Smith ve Ögüş, 2014;).

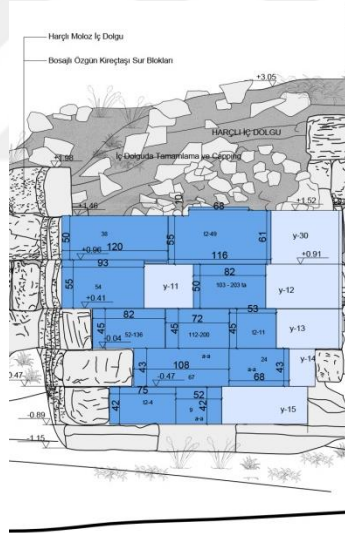
Şekil 4.138 Milet İonik Stoa’ında yeni üretim ion başlıklarının kullanımı (Yaşar, 2021)

Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi Restorasyon Önerisinde yeni malzeme kullanımına özellikle özgün malzeme ile ilişkisi ve oranına dikkat edilerek karar verilmiştir. Yeni malzeme kullanımı, tamamlama müdahalelerinin haricinde, bir yapı elemanının tamamının yeniden üretilmesi durumu olarak ele alınmıştır. Bu kullanımla yapıyı oluşturan bosajlı kireçtaşı sur duvarlarının özellikle strüktürel anlamda desteklemesi amaçlanmaktadır. Üretilen malzemeler surun özgün malzemesi de olan kireçtaşıdır. Bosajlı yüzeyin hissedilmesi amaçlanmaktadır. Kesme taş olarak temiz bir yüzey bırakılması yerine taşın yüzeyinin taş ustaları tarafından kırılarak bosaj verilmesi önerilmiştir.

Girişi oluşturan burçlarda, mevcut konumları belirlenmiş özgün kireçtaşı blokların isodomik örgüde alt kısımlarından desteklenmesi ve duvarda boşluk bırakılmaması için yeni üretim kireçtaşlarının kullanılması önerilmiştir. Ayrıca surların köşe taşlarının olmadığı noktalarda duvar stabilitesini sağlamlaştırmak ve iç harcın erimesini engellemek için yeni malzemeden köşe taşları önerilmiştir (Şekil 4.108; Şekil 4.114; Şekil 4.115; Şekil 4.139; Şekil 4.140).

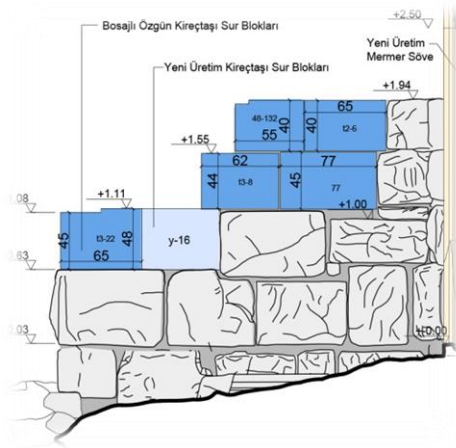

Şekil 4.139 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisinde güney burcun ön cephesinde yeni malzemeden köşe taşlarının kullanımı (Kişisel Arşiv, 2022)

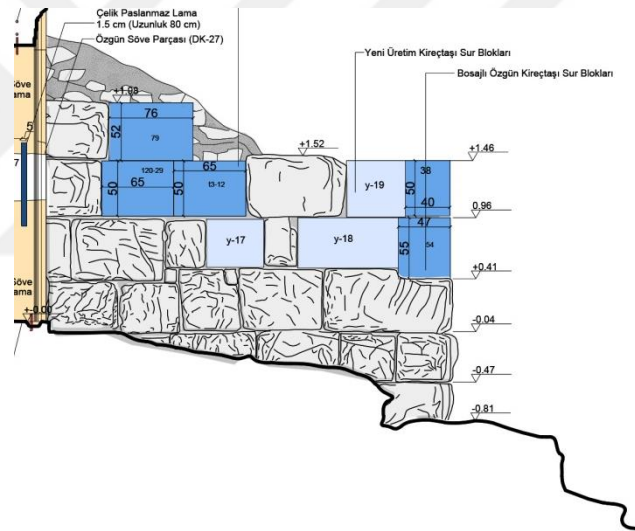

Şekil 4.140 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisinde kuzey burcun ön cephesinde yeni malzemeden köşe taşlarının kullanımı (Kişisel Arşiv, 2022)

Burçların yan cephelerin de mevcuttaki isodomik örgüde özgün parçası bulunmayan boşluklar ve sıraların, harabe estetiğini koruyacak şekilde yeni üretim kireçtaşı bloklarla tamamlanması öngörülmüştür (Şekil 4.110; Şekil 4.111; Şekil 4.114; Şekil 4.115; Şekil 4.141; Şekil 4.142).

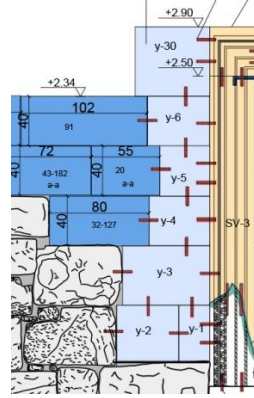

Şekil 4.141 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisinde kuzey burcun yan duvarındaki yeni malzeme kullanımı (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.142 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisinde güney burcun yan duvarındaki yeni malzeme kullanımı (Kişisel Arşiv, 2022)

Girişin Batı Cephesinde (D-D Kesiti) de yukarıda bahsedilen strüktürel kaygılar ile isodomik örgüdeki özgün parçası bulunmayan boşlukların doldurulması önerilmiştir. Yine geçiş ile duvarların kesiştiği köşe birleşimlerinde de köşe taşlarının bulunmamasından dolayı yeni malzeme kullanımı önerilmiştir (Şekil 4.121; Şekil 4.122; Şekil 4.143).

Şekil 4.145 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi kapsamında giriş Kapısının güney kanadında yeni malzeme kireçtaşı su bloklarının statik anlamda köşe taşı olarak kullanımı (Kişisel Arşiv, 2022)

Projede 13 tanesi burçlarda 21 tanesi de duvarlarda olmak üzere toplam 34 adet yeni üretim kireçtaşı sur bloğu kullanılacaktır. Bölüm 4.4.4.1’de de bahsedildiği üzere sur duvarlarında önerilen yeni blokların kullanım oranı yüzde 30 civarındadır.

4.4.4.4 Sağlamaştırma

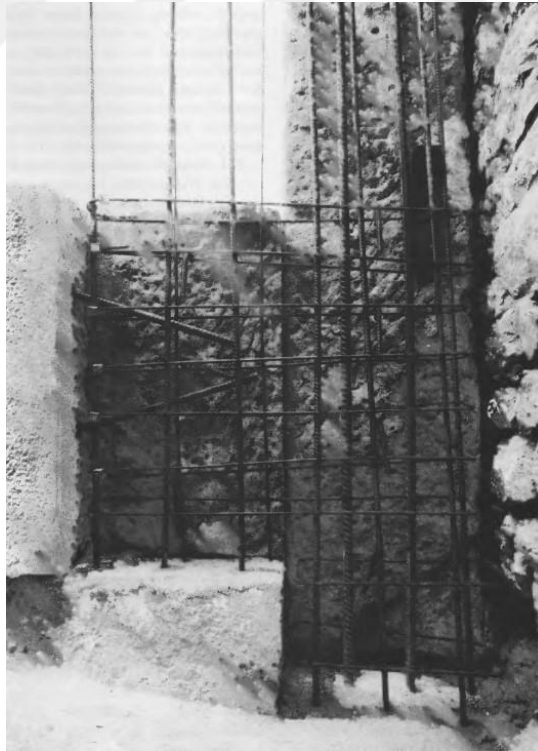
Arkeolojik miras alanlarındaki ayağa kaldırma çalışmalarında yapının özgün malzemesinde oluşan deformasyonlar sonucu yapının strüktürel anlamda sağlamaştırılması gerekebilir. Sağlamaştırma uygulamaları bazen yapının özgün malzemesinin kullanımı ile bazen de çağdaş tekniklerle gerçekleştirilir. Bu müdahale diğer müdahale türlerinde de olduğu gibi tüzük ve yönetmelikler tarafından tariflenmiştir.

Carte Del Restauro’nun Dokuzuncu Maddesi’nde anıtların taşıyıcı sistemlerinin güçlendirilebileceğinden bahsedilmektedir. Tüzüğün ilgili maddesinde “Bir anıtın taşıyıcı sistemini güçlendirmek veya kütlesini bütünlemek için eski yapım yöntemleriyle amaca ulaşılmazsa, çağdaş tekniklerin kullanılması uygun olabilir.” denmiştir. Venedik Tüzüğü’nün Onuncu Maddesinde de çağdaş

teknik kullanımı ile sağlamlaştırmaların yapılabileceğinden “Geleneksel tekniklerin yetersiz kaldığı yerlerde, koruma ve inşa için bilimsel verilerle ve deneylerle geçerliliği saptanmış herhangi çağdaş bir teknik kullanılarak anıt sağlamlaştırılabilir.” şeklinde bahsedilmiştir.

Sağlamlaştırma uygulamalarında beton kullanımının yanı sıra, yeni bağlantı dübelleri, çelik veya fiberglas çubuk donatılar, paslanmaz titanyum donatılar, kimyasal yapıştırma harçları gibi birçok teknik birlikte ya da bağımsız olarak kullanılabilmektedir

Beton ile sağlamlaştırma çalışmaları daha çok binanın temelini sağlamlaştırma uygulamalarında karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Efes Celcius Kütüphane Binası’nda kurulan betonarme iskelet tabana sütunlar dikilmiştir. (Şekil 4.146).

Şekil 4.146 Ephesus Celcius Kütüphanesi anastilosis uygulaması öncesi betonarme güçlendirme (Hueber ve Strocca, 1975)

Aphrodisias Tetrapylon yapısında da ayağa kaldırma çalışmalarından önce alanda yeniden kazı yapılarak betondan yeni temeller oluşturulmuş ve yapı bu temeller üzerine inşa edilmiştir (Terim, 1986). Aynı kentteki Sebasteion yapısında da düşeyde beton güçlendirmenin yanı sıra kat döşemeleri de ahşap strüktür üzerine betondan inşa edilmiştir (Şekil 4.147; Şekil 4.148). Yapının özgün sütunları döşemenin üzerine oturtulmuştur (Smith, 2007; Smith, 2008).

Şekil 4.147 Aphrodisias Sebasteion yapısı (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.148 Aphrodisias Sebasteion yapısında döşemedeki ahşap strüktür ve betonarme güçlendirme (Kişisel Arşiv, 2022)

Beton ile güçlendirmelerin yanı sıra birim malzemelerin birbirlerine eklemlenebilmesi için de çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Daha çok malzemeler birbirlerine dübeller ve donatılarla sabitlenmiştir. Örneğin Aphrodisias Tetrapylon’unda çelik donatılar sabitlemede kullanılmıştır (Smith, 1991). Efes Hadrian Tapınağı, Aphrodisias Sebasteion’u da bu uygulamaya örnektir (Quatember, 2017; Smith ve Ögüş, 2016). Kybra Yukarı Agora Kuzey Doğu’sunda bulunan anıtsal kapıda ise paslanmaz çelik ve fiberglas donatılar kullanılmıştır (Sayın ve Demirer, 2019). Fiberglas donatılar çelik kullanımına göre daha esnek hareket edebilmekte ve yükü dağıtabilmektedir. Ayrıca çelik donatı yapıyı ağırlaştırabilir ancak en önemlisi paslanma ve korozyon sonucu yapıda çatlama ve deformasyonlara neden olabilmektedir. Bir diğer fiberglas kullanımı da Sagalassos Claudius Kemerı’ndedir. Kemere ve kapıya ait bütün elemanlar düşey ve yatayda kullanılan fiberglas çubuklarla birbirlerine sabitlenmiştir. Yapıdaki gerilme ve kesme kuvvetlerinin çok olduğu yerlerde karbon fiber çubuklar da kullanılmıştır (Waelkens ve diğer., 2015). Laiodikeia Tapınak-A Yapısında ise batı prostylos sütununun tamburunun parçalanmış ön yüzeyi aynen bırakılmış ve önüne paslanmaz çelik çubuklarla destek yapılmıştır (Şimşek, 2013).

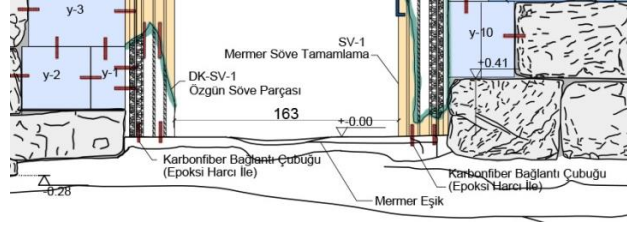
Sağlamlaştırma çalışmalarında harç kullanımı da önemlidir. Birim malzemeleri birbirine bağlayan yüzeylerde harçla takviye yaparak sağlamlaştırma yapılırken bazen de donatılar harçla birlikte uygulanmaktadır. Örneğin Sagalassos Claudius Kemerı’nde donatıların deliklere epoksi harçla birlikte yerleştirildiği görülür (Waelkens ve diğer., 2015). Pergamon Trajan tapınağında da epoksi reçine harç hem donatılar da hem de yapıştırma işlemlerinde kullanılmıştır (Vacharopoulou, 2006). Kbyra Agora Kapısı’nda ise hidrolik kireç harcı ile derzler doldurulmuştur (Sayın ve Demirer, 2019).

Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi Restorasyon Önerisi kapsamında sağlamlaştırma çalışmaları daha çok birim malzemedan bütüne gidecek şekilde kurgulanmıştır. Kapı ve sur duvarlarının ana kayaya oturuyor

olması strüktürel anlamda yapıyı avantajlı kılmaktadır. Ancak birim malzemelerin birbirleriyle ilişkisi ve statîğinin sağlanması önemlidir.

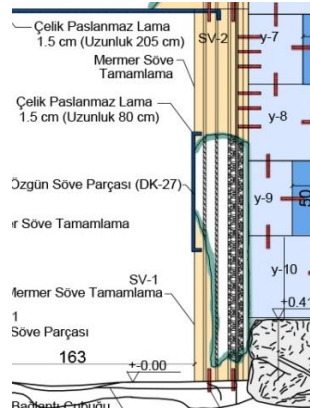
İlk olarak duvarlara yerleri tespit edilerek yeniden yerleştirilen özgün sur bloklarının yapıda sağlam bir şekilde yer alması önemlidir. Bu nedenle blokların arası resitüsyon etüdünde de bahsedildiğı üzere Roma Dönemi müdahalelerine referans olarak harçla düzeltilmiş ve bloklar mevcutta surda bulunan bloklara sabitlenmiştir. Daha sonra yeni üretilen kireçtaşı sur blokları da harçlı derzlerle yerleştirilmiştir. Doğı Cephesi'nde (A-A Kesiti) kapının söve ve lentolarının sabitleneceğı yeni üretim kesme taş bloklar hem harçlı derzlerle hem de epoksi reçine harçlı fiberglas çubuklarla özgün bloklara yatayda sabitlenmiştir. Düşeyde ise yine epoksi harçla birlikte kullanan fiberglas donatılarla yeni üretim bloklar birbirlerine sabitlenecek ve duvarlar güçlendirilecektir (Şekil 4.108). Bloklar sabitlendikten sonra sur duvarlarının harçlı iç dolgusunun isodomik sıraların yüksekliğine kadar doldurularak duvarın çalışma mantığı olan sandviç teknik sağlanmış ve duvarın bütüncül olarak güçlendirilmesi önerilmiştir (Şekil 4.108; Şekil 4.111).

Bezemeli Roma Dönemi Kapısının parçaları ise güçlendirilen duvarlardaki yeni üretim bloklara sabitlenecektir. Kapıya ait zemine oturan özgün bloklardan DK-SV-1 güney kanatta ilk olarak düşeyde mermer eşîğ e yatayda da yeni üretim kireçtaşı bloğa epoksi harcı ile kullanılan fiberglas donatılarla sabitlenmesi önerilmiştir (Şekil 4.108; Şekil 4.149). Kuzey kanatta ise yeni üretim mermer söve parçası düşeyde mermer eşîğ e yatayda ise özgün sur bloğuna epoksi harçlı fiberglas çubukla sabitlenecektir. Sövelerde özgün parçalar ve onları tamamlayan yeni üretim mermer söve parçaları birleşim yüzeylerinde epoksi harcı ile yapıştırılacaktır.

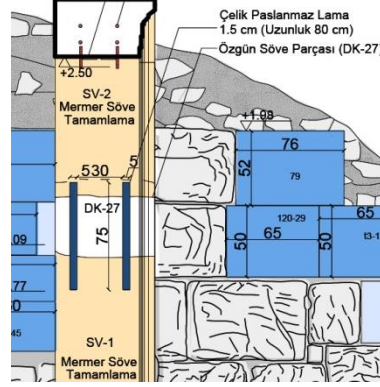

Şekil 4.149 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi kapsamında sövelerin mermer eşiğe sabitlenmesi (Kişisel Arşiv, 2022)

Özgün parçalarda DK-SV-1 dübel deliği açılabilirlikte olduğu için onu tamamlayan SV-1 parçası ile hem epoksi yapıştırma harcı ile hem de epoksi harçlı fiberglas donatılarla birleştirilebilir. Kuzey kanatta bulunan DK-27 ise dübel deliği açılabilirlikte değildir. Bu nedenle özgün parça onu tamamlayan söve parçalarıyla yapıştırma uygulamasının dışında kendisini düşey aksta saran ve alt ve üstünden diğer iki söve parçasına perçinleyerek kilitleyen 2 adet paslanmaz çelik lama ile sabitlenecektir. Sövenin sırt yüzeyi ise yeni üretim bloklara yine epoksi harcı ile yapıştırılacaktır. Böylelikle parça düşeyde blokların arasında yatayda ise lama ile yeni üretim sur bloğu arasında kalarak sabitlenecektir (Şekil 4.108; Şekil 4.111; Şekil 4.150; Şekil 4.151).

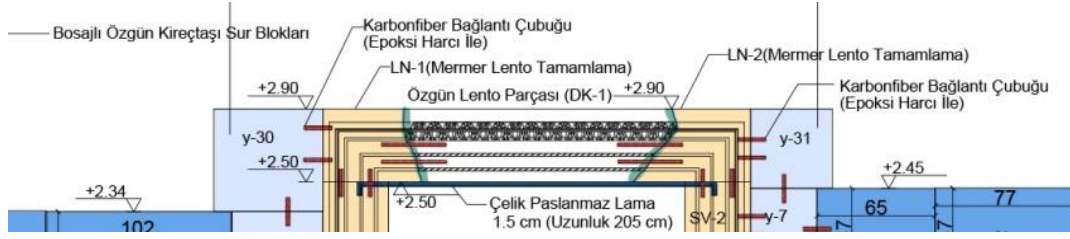
Şekil 4.150 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi kapsamında DK-27 özgün söve parçasının çelik lama ile sabitlenmesi – ön görünüş (Kişisel Arşiv, 2022)

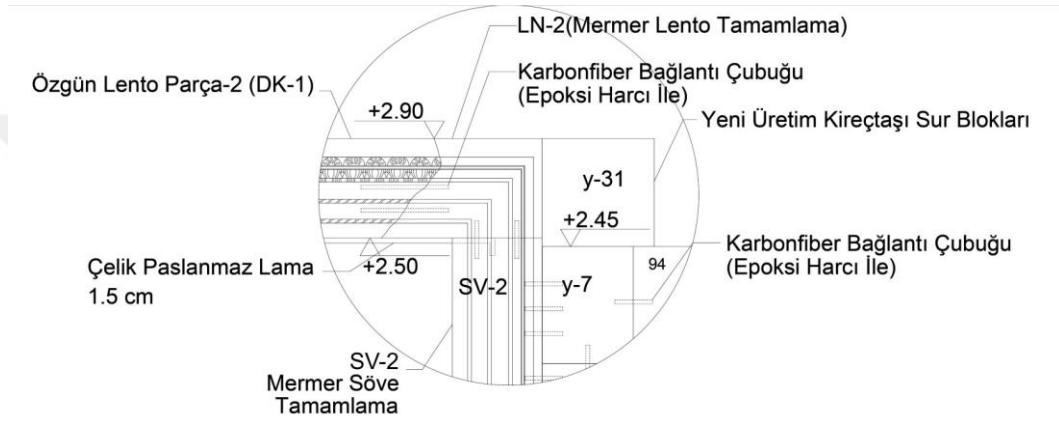
Şekil 4.151 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi kapsamında DK-27 özgün söve parçasının çelik lama ile sabitlenmesi – yan görünüş (Kişisel Arşiv, 2022)

Düşey yükün doğrudan DK-27 ve DK-SV-1 parçalarına binmemesi için yeni üretim söve parçaları her iki kanatta da yatayda yeni, üretim sur bloklarına epoksi harçlı fiberglas çubuklarla sabitlenecektir (Şekil 4.108). Böylelikle yük belirli aralıklarla yatayda sur duvarlarına aktarılması planlanmaktadır.

Lentonun sağlamlaştırılma önerisi da sövelere benzer şekilde olacaktır. Özgün lento parçası DK-1 yeni üretim mermer lento parçalarına birleşim yüzeylerinde epoksi harcı ile yapıştırılacaktır. Buna ek olarak lento parçaları birbirlerine epoksi harçlı fiberglas çubuklarla yatayda sabitlenecektir. Özgün lento parçası DK-1 kuzey söve kanadında bulunan DK-27’de olduğu gibi alt kısmının tamamını saracak şekilde yeni üretim lento parçalarına perçinlenen iki adet paslanmaz çelik lama ile desteklenmiştir. Böylelikle lento parçalarının yer çekimine karşı dayanımı artırılmıştır ve birlikte hareket etmeleri sağlanacaktır. Yeni üretim lento parçaları her iki duvar yüzeyinde de yeni üretim kireçtaşı sur bloklarına yatayda epoksi harçlı fiberglas çubuklarla sabitlenecektir (Şekil 4.152). Lento ve sövelerin birleşim yerlerinde de düşeyde birbirlerine epoksi harçlı fibeglas çubuklarla sabitlenecektir. Birleşim yüzeyleri epoksi yapıştırma harcı ile de yapıştırılacaktır (Şekil 4.108; Şekil 4.153).

Şekil 4.152 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi kapsamında DK-1 özgün lento parçasının çelik lama ile sabitlenmesi (Kişisel Arşiv, 2022)

Şekil 4.153 Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve Yakın Çevresi restorasyon önerisi kapsamında kapıya ait söve ve lentoların köşe birleşimi detayı (Kişisel Arşiv, 2022)

4.4.4.5 Temizleme

Metropolis Akropolisi Doğu Girişi bezemeli blokları ve surlarında yüzeylerde görülen renk değişimi, yosun ve liken oluşumu gibi bozulmalara karşılık yüzey temizliği yapılacaktır. Ancak temizlik sırasında yapıyı oluşturan bloklardaki harabe estetiğinin kaybolmaması ve yeni hissinin ortaya çıkmaması adına temizlik sadece blokları doğrudan tehdit eden yüzeylerde uygulanacaktır. Temizlemede bu nedenle temel ilke hafif uygulanmasıdır. Müdahalede daha çok neşter, yumuşak fırçalar ve dişçi aletleri ile mekanik temizlik yapılması öngörülür. Yüzey daha sonra ihtiyaç doğrultusunda saf su ile yıkanacaktır. Yüzeydeki kalsiyum karbonat birikimleri gerekmedikçe kaldırılmayacaktır. Biyolojik oluşumlar ise çok

gerekmedikçe kimyasal olarak temizlenmeyecektir. Yüzeydeki ve duvar üstündeki bitkilenmeler ise mekanik temizlikle giderilecektir (Şekil 4.108; Şekil 4.112).

BÖLÜM BEŞ

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Arkeolojik miras alanları, barındırdıkları kültürel ve bilimsel değerler nedeniyle koruma altına alınmalıdır. Nitelikli koruma ve sunum için ise arkeolojik restorasyon önerileri kritik öneme sahiptir. Arkeolojik miras alanlarında yapılara ait malzeme, kent ile kurduğu bağlam ve ilişki, biriciklik durumu, bilimsel bilgi değeri gibi unsurlar arkeolojik kalıntılara uygulanacak müdahaleleri belirlemektedir. Bu müdahalelerin biçim ve teknikleri uluslararası tüzükler ve o tüzükler referans alınarak hazırlanmış yerel kanun veya yönetmeliklerle tariflenmiştir. Kalıntıların yeniden inşa edilmesinden, sadece yapıyı çevresel faktörlerden koruma amacıyla ön konservasyon müdahalelerinin yapılmasına kadar geniş bir müdahale aralığında arkeolojik restorasyon önerileri değişmektedir. Anıtın hem yerel hem tarihi bağlamı doğrultusunda bu süreç ilerlemektedir. Uygulanan restorasyon doğrultusunda yapının doğa, çevre ve insanla iletişiminin güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Tez kapsamında ise İzmir'in Torbalı ilçesinde bulunan Metropolis Antik Kenti'nin Akropolisi'nin ana giriş kapısı olan Doğu Girişi ve yakın çevresi için bir arkeolojik restorasyon önerisi geliştirilmiştir. Küçük ölçekli bir İonia kenti olan Metropolis'in en önemli özelliklerinden biri kentin yukarı kent, orta kent ve aşağı kent olmak üzere bütüncül bir şekilde deneyimleniyor olmasıdır. Bu deneyim sürecinde kentin Akropolisinin en karakteristik yapısı surlarıdır. Mimarisi ve geçirdiği birçok evre surları özel kılmaktadır. Surlar aynı zamanda Akropolisi çevreleyerek tanımlamakta ve sınırlandırmaktadır. Surların en önemli noktalarından birisi ise Akropolisin ana giriş kapısı olan Doğu Girişidir. Alan, sadece bir giriş olmanın ötesinde birçok karakteristik özellik barındırmaktadır. Bunlar;

- Çok katmanlı olmak,
- Özgün malzemesinin çoğunluğunu yakın çevresinde barındırıyor olmak,

- Kent içerisinde Orta Kent ile Akropolisi birbirine bağlayan kilit bir noktada konumlanmak,
- Akropolisin ana giriş kapısı olmak,
- Akropolis içerisinde kentin diğer alanlarında olduğu gibi bir odak noktası tanımlıyor olmak yapının karakteristik özellikleridir.

Tüm bu özellikler yapının şu anki harabe durumunun ötesine geçilebilecek bir potansiyel taşıdığını göstermektedir. Bunlara ek olarak Akropolisin kentin geri kalanında bulunan birçok örnekte olduğu gibi odak noktalarının güçlendirilmesi ve canlandırılması amacı doğrultusunda bütüncül değerlendirilerek hareket edilmiştir. Sadece Doğu Girişi ve bezemeli kapısı tekil olarak ele alınmamış; yakın çevresi, Akropolis ve kent özelindeki bağlamı da göz önünde bulundurularak bir arkeolojik restorasyon önerisi hazırlanmıştır.

Metropolis Akropolisi Doğu Girişi ve yakın çevresi özelinde hazırlanan öneri uluslararası tüzük ve yerel kanun ve yönetmelikleri referans alarak, uluslararası koruma ve müdahale ilkelerine sadık kalınacak şekilde düşünülmüştür. Yapının en önemli özelliklerinden olan özgün blokların *in-situ* halde yakın çevresinde bulunuyor olması ve bu oranın yüzde 70'i bulması yapıda anastilosise gidilebileceğini göstermektedir. Proje hazırlanırken en temel ilke harabe estetiğinin korunması ve yeni olma hissini ön plana çıkarmaması olmuştur. Yapının yeni olma özelliğini taşıyamaması için malzemenin deformasyonu ile kullanımı, sur duvarlarının tamamlamak yerine güçlendirilmesi önerilmiştir. Yapının restitüsyon verileri Antik Dönem savunma yapıları ve kapıları üzerinden sorgulamalar yapılarak, yapıdan gelen izlerle eşleştirilerek detaylı bir şekilde tartışılmış, restitüsyon etüdüne sadık kalınarak yapının yukarıda bahsedilen potansiyelleri ile birlikte anastilosis önerisi hazırlanmıştır. Bezemeli giriş kapısının tamamlanarak geçişi ve Akropolise dâhil olma durumunu tanımlaması istenmiştir. Önerideki tüm bu müdahaleler içerisinde en kritik olanıdır. Çok katmanlılık durumunun en önemli noktalarından biri olan kapının bu özelliğinin restorasyon sonrası daha göz önünde olabileceği düşünülmüş, bu

nedenle sur duvarları ile Roma Dönemi kapısının bütüncül bir şekilde okunarak anlaşılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda yapıya ait anastilosis projesi önerilmiş ve arkeolojik miras alanlarında bu bağlamda yeni bir restorasyon önerisinde bulunulmuştur.

KAYNAKLAR

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, (b.t.). 10 Mayıs 2019, www.ghgazete.com.

Ahunbay, Z. (2010). Arkeolojik alanlarda koruma sorunları kuramsal ve yasal a ıllardan değerlendirme. *T BA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, (8), 103-118.

Ahunbay, Z. (2019). *Tarihi  evre koruma ve restorasyon* (12. Baskı). İstanbul: YEM Yayıncılık.

Akarca, A. (1998). * ehir, ve savunması* (3. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Aristoteles. (2020). *Politika* (5. Baskı). (A. Furkan,  ev.). İstanbul: Say Yayınları.

Arslan, B. (2015). *Metropolis’deki ion tipi sütün başlıklarının biçimsel gelişimi* [Yüksek Lisans Tezi]. Trakya Üniversitesi.

Arslanoğlu,  . (2000). Kültür ve medeniyet kavramları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Vel  Araştırma Dergisi*, (15).

Asatekin, N. G. (2004). *Kültür ve doğa varlıklarımız: neyi, niçin, nasıl korumalıyız?* TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.

Aybek, S., Ekin Meriç, A. ve  z, A. (2009). * onia’da bir ana tanrıça kenti* *Metropolis* (1. Baskı). İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık.

Baird, J., (2020) “The Ruination of Dura-Europos”, *Theoretical Roman Archaeology Journal*, 3(1), 2.

Balen, K. V. ve Patrício, T. C. (2002). The nymphaeum at sagalassos: the architectural research. *Preparatory Architectural Investigation in the Restoration of Historical Buildings* (191-196).

Bulgurlu, S. (1999). *Perge kenti hellenistik güney kapısı ve evreleri* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Butler, H. C. (1926). Sardis. Vol. II. Architecture. Part I. The Temple of Artemis. *Journal of Hellenic Studies*, 46.

Büyükkolancı, M. (1996). *Pisidia Bölgesi tapınak mimarisi* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Cengiz, M. ve Tanaç Zeren, M. (2021). Arkeolojik Miras Alanlarında Koruma, Yorumlama Ve Sunum Müdahalelerinin Gelişimi. *Eksen Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 2(2), 54-76.

Çetin, Y. ve Diler, M. (2021). Ağrı-Hamur Kümbeti koruma sorunları ve çözüm önerileri. *Iğdir University Journal of Social Sciences*, (27). 251-274

Demirtaş, G. (2015). *Restorasyon uygulamalarında karşılaşılan sorunlar İzmir örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Dikilitaş, G. (2010). Arkeolojik alanlarda koruma. *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, 6, 43-51.

Dimacopoulos, J. (1985). Anastylosis and anasteloseis. *ICOMOS information*, 1, 16-25.

Duran, E. K. (2019). *Arkeolojik alanlarda uygulanan restorasyon müdahalelerinin değerlendirilmesi: Metropolis örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Feilden, B. M. (1994). *Conservation of Historic Buildings*. London: Architectural Press.

Fırat, M. (2016). *Antik Çağda Taş Duvar İşçiliği* (1. Baskı). İstanbul: Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları

Gider, Z. (2005). *Lagina'daki dor mimarisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Pamukkale Üniversitesi.

Göncü, H. (2013). *Smyrna Akropolü (Kadifekale) yapı evreleri* [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Gülbay, O. (2009). *Anadolu'da İmparator Hadrianus Dönemi imar faaliyetleri* [Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Hasbay, U. ve Hattap, S. (2017). Doğal taşlardaki bozunma (ayrışma) türleri ve nedenleri. *Munzur Üniversitesi Bilim ve Gençlik Dergisi*, 5(1). 23-45

Heinz, G. K. (2008). Arkeolojik Restorasyon Uygulamalarında Görülen Teori ve Pratik Çelişkileri. 4. *Ulusal Yapı Malzemesi Kongresi ve Sergisi*, 12-14.

Hueber, F. ve Strocka, V. M. (1975). Die Bibliothek des Celsus eine prachtfassade in Ephesos und das problem ihrer wiederaufrichtung. *Antike Welt* 6. 3-14

ICOMOS, (1931). *Carta del Restauro*, İtalya, 29 Ekim 2015, <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Tuzukler2&dil=tr>.

ICOMOS, (1964). *Venedik Tüzüğü*, Venedik, 29 Ekim 2015, <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Tuzukler2&dil=tr>.

ICOMOS, (1990). *Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü*, 29 Ekim 2015, <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Tuzukler1&dil=tr>.

Jokilehto, J. (2002). *A history of architectural conservation* (3rd ed.). Oxford: Butterworth Heinemann.

Korkut, T. ve Grosche, G. (2007). *Das Bouleuterion von Patara: Versammlungsgebäude des Lykischen Bundes*. İstanbul: Ege Yayınları.

Kökmen Seyirici, H. (2016). *Rhodiapolis antik kenti mimari bezemeleri* [Doktora Tezi]. Akdeniz Üniversitesi.

Kökmen, H. (2009). *Antalya Kaleiçi Kesik Minare Alanı'ndaki antik dönem kapıları* [Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi.

Köksal, Ş. (2014). *İzmir Smyrna agorasında gezi güzergahının planlanması, mozaikli alan üzerine koruma çatısı önerisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Köymen, C. (2006). *Metropolis Ares Tapınağı'nın buluntular ışığında mimari açıdan değerlendirilmesi* [Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Kuban, D. (2000). *Tarihi çevre koruma ve onarımın mimarlık boyutu kuram ve uygulama*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

Lawrence, L. C. ve Lawrence, A. W. (1979). *Greek aims in fortification* (1st ed.).Oxford: Oxford University Press.

Mansel, A. M. (1974). 1972 Perge kazısı ön raporu. *Türk Arkeoloji Dergisi Sayı: 21-1*. 281 – 288

Mansel, A. M. (1978). *Side 1947-1966 yılları kazıları ve araştırmaları sonuçları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Masino, F., Sobra, G., Gabellone, F. ve Limoncelli, M. (2011). Research on the Theatre at Hierapolis in Phrygia: An Integrated Approach. *Von Handaufmaß bis High Tech III. 3D in der historischen Bauforschung*, von Zabern, Darmstadt/Mainz, 72-78.

McNicoll, A.W. (1997). *Hellenistic Fortifications From the Aegean to the Euphrates* (1st ed.). Clarendon: Oxford.

Meriç, R. (1982). *Metropolis Ionien:Ergebnisse Einer Survey-Unternehmung in der Jahren 1972-1975*. Königstein: Hain.

Meriç, R. (2003). *Ana Tanrıça Kenti Metropolis* (1. Baskı). İstanbul: Meseder Yayınları.

Mertens, D. (1984). Planning and executing anastylosis of stone buildings. *Conservation Of Archaeological Excavations* (121-144).

Michaelidis, M., Filintra, M. ve Hristofidou A. (1987). The Role of the Architect in the Protection of Monuments. In Ministry of Culture. The Work and Function of a Service for the Protection of Monuments Today. *Congress of the Association of Greek Archaeologists on Behalf of the Archaeological Association. Ministry of Culture, Athens*, 255-265

Kuban, D. (2000). *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, Kuram ve Uygulama* (1. Baskı). İstanbul: YEM Yayınları.

Nossov, K.S. (2009). *Greek Fortifications Of Asia Minor 500-130 Bc. From The Persian* (1st. Ed.). New York: Osprey Publishing.

Olçay Uçkan, B. Y., Öztaşkın, G. K., Öncü, Ö. E., Evcim, S. ve Öztaşkın, M. (2018). Olympos kazısı 2017 yılı çalışmaları. *40. Kazı Sonuçları Toplantısı* (3. Cilt). Çanakkale: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Öcal A. D. ve Dal M. (2012). *Doğal taşlardaki bozunmalar* (1. Baskı). Kırklareli: Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi Yayınları.

Öz, A. K. (2006). *Antik dönem meclis binalarının metropolis örneğinde Araştırılması ve korunması* [Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Öz, A. K. ve Ekin Meriç, A. (2017). Metropolis Peristilli Ev mimarisi ve seramik buluntuları. *Arkeoloji Dergisi*, (22), 263-278.

Özel, S. (2005). 5226 sayılı “kültür ve tabiat varlıklarını koruma kanunu ile çeşitli kanunlarda değişiklik yapılması hakkında kanun” üzerine bir değerlendirme. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 63(1-2), 113-138.

Plenderleith, H. J. (1968). Problems in the preservation of monuments. *The Conservation of Cultural Property*, 124-134.

Prott, L. V. ve O'Keefe, P. J. (1992). 'Cultural heritage' or 'cultural property'?. *International Journal of Cultural Property*, 1(2), 307-320.

Quatember, U. (2017). Der sogenannte Hadrians tempel an der KuretenstraÙe. *Forschungen in Ephesos*, XI (3). Wien: ÖAI

Ruppe, P. P. U. (2016). The Fortifications at Halikarnassos and Priene: Some Regional Characteristics? R. Frederiksen-S. Müth-PI Schneider-M. Schnelle (Ed.). *Focus on Fortifications: New Research on Fortifications in the Ancient Mediterranean and the Near East* (560-580). Oxford: Oownow Books.

Savrum Kortanoğlu, M. (2013). Arkeolojik alanların çevresel etkenlerden korunmasına ve sunumuna yönelik modern müdahaleler, *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 11, 51-68.

Sayın, E. ve Demirer, Ü. (2019) Preventive Conservation and Repair Work at Cibyra from 2010 to 2017. *Phaselis Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi*, 5, 207-229.

Schmidt, H. (1997). Reconstruction of ancient buildings. M. Torre (Ed.) *The conservation of archaeological sites in the Mediterranean region içinde* (41-50). Los Angeles, CA: Getty Conservation Institute.

Scranton, R. L. (1942). Greek walls. *Journal of Hellenic Studies*, 62, 101.

Sear, F. (2006). *Roman theatres: an architectural study* (1st ed.). New York: Oxford Universty Press.

Serdaroğlu, B. (2006). *Restorasyona genel kavramsal bakış* [Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.

Smith, R. R. R. (1991). Aphrodisias 1990. *13. Kazı Sonuçları Toplantısı* (2. Cilt) içinde (141-154). Çanakkale: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Smith, R. R. R. (1992). Aphrodisias 1991. *14. Kazı Sonuçları Toplantısı* (2. Cilt) içinde (373-384). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Smith, R. R. R. (2007). Aphrodisias 2006. *29. Kazı Sonuçları Toplantısı* (2. Cilt) içinde (157-170). Kocaeli: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Smith, R. R. R. (2008). Aphrodisias 2007. *30. Kazı Sonuçları Toplantısı* (2. Cilt) içinde (327-340). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Smith, R. R. R. (2009). Aphrodisias 2008. *31. Kazı Sonuçları Toplantısı* (3. Cilt) içinde (103-130). Denizli: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Smith, R. R. R. (2010). Aphrodisias 2009. *32. Kazı Sonuçları Toplantısı* (2. Cilt) içinde (257-277). İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Smith, R. R. R. (2011). Aphrodisias 2010. *33. Kazı Sonuçları Toplantısı* (4. Cilt) içinde (25-58). Malatya: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Smith, R. R. R. Ögüş, E. (2013). Aphrodisias 2012. *35. Kazı Sonuçları Toplantısı* (1. Cilt) içinde (303-327). Muğla: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Smith, R. R. R. Ögüş, E. (2014). Aphrodisias 2013. *36. Kazı Sonuçları Toplantısı* (2. Cilt) içinde (73-100). Gaziantep: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Smith, R. R. R. Ögüş, E. (2016). Aphrodisias 2015. 38. *Kazı Sonuçları Toplantısı* (2. Cilt) içinde (17-34). Edirne: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Strocka, V. M. (1978). Zur Datierung der Celsusbibliothek. *Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology* 281 – 288

Şahin, F. (2018). *Patara Mimari Bezemeleri*. [Doktora Tezi]. Akdeniz Üniversitesi.

Şener, Y. S. (2012). Arkeolojik alanda in situ (yerinde) mozaik koruma yöntemleri. *Journal of Mosaic Research*, 5, 201-220.

Şimşek, C. (2010). 2009 yılı Laodikeia antik kenti kazıları. 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı* (3. Cilt) içinde (447-474). İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Şimşek, C. (2011). 2010 yılı Laodikeia kazıları. 33. *Kazı Sonuçları Toplantısı* (4. Cilt) içinde (569-601). Malatya: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Şimşek, C. (2013). Laodikeia Antik Kenti'nde yapılan çalışmalar. *In Colloquium Anatolicum*, 12, No. 15-36.

Şimşek, G. (2009). *Arkeolojik Varlıkların Arkeolojik Alanlarda Oluşturduğu Anlam Değişimleri*. Dosya 14.1.: Tarihi Çevrede Koruma: Yaklaşımlar, Uygulamalar. Ankara: TMMOB Yayınları.

Tanaç, Z. (2000). *Batı Anadolu antik yerleşimlerinde kentsel mekan kurgusu araştırması* [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2005). *Arkeolojik Kazılarda ve Kazı Alanlarında Yapılacak Düzenleme, Restorasyon Ve Konservasyon Proje ve Uygulamalarında Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönerge*, Ankara, 27 Haziran 2005, <https://teftis.ktb.gov.tr/yazdir?50FF0EE08E65A507253BD5CED00F7291>

Terim, K. T. (1986). Aphrodisias 1985. 8. *Kazı Sonuçları Toplantısı* (1. Cilt) içinde (349-380). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Tokz, . D. (2018). *Conservation and presentation of Greco-Roman temple remains in Western Anatolia: a critical assessment on selected examples through the concept of anastelosis* [Msc Thesis]. İzmır Institute of Technology.

Waelkens, M., Richard, J., Poblome, J., Jacobs, I., Uytterhoeven, I., Uleners, H., ve diğer (2015). The 2013 Excavations and Restoration Activities at Sagalassos. 36. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, (35-60). Gaziantep: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Tomlinson, R. A. (1961). Emplekton Masonry and ‘Greek Structura’1. *The Journal of Hellenic Studies*, 81, 133-140.

Tümer, Y. (2017). *Anadolu’da Korinth düzenli tapınaklar* [Yüksek Lisans Tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.

UNESCO, (1972). *Dünya Kültürel Ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi*, Paris, 29 Ekim 2015, <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14269/dunya-kulturel-vedogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.htm>

UNESCO, (1976). *Tarihi veya Geleneksel Alanların Korunması ve ağdaş Yaşamdaki Rollerini Konusunda Tavsiye Kararı*, Nairobi, 29 Ekim 2015, http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/kultur/tarihirol_t_k.pdf.

UNESCO, (2003). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*, Paris, 17 Ekim 2003, <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>

URL-1 <<https://turkishmuseums.com/museum/detail/1974-antalya-termessos-archeological-site/1974/4>, Alındığı tarih: 02.11.2022

Vacharopoulou, K. (2006). *Conservation of classical monuments: A study of anastylosis with case studies from Greece and Turkey* [Msc Thesis]. University of London.

Vandeput, L. (1992). The theatre-facade at Sagalassos. *Anatolian Studies*, 42, 99-117.

Vetters, H. (1978) Ephesos Vorläufiger Grabungsbericht 1977. *AnzWien*, 115, 263-274.

Vetters, H. (1979) Ephesos Vorläufiger Grabungsbericht 1978. *AnzWien*, 116, 123-144.

Vitruvius. (1993) *Mimarlık üzerine on kitap (de architectura)* (2. Baskı). (S. Güven, Çev.). İstanbul: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.

Wilberg, W. (1953). *Die Bibliothek Forschungen In Ephesos* Band V/1. Wien: OAW.

Wilberg, W., & Keil, J. (1923). Die Agora. *Forschungen in Ephesos*, 3, 1-90.

Wycherley, R.E. (2021). *Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu?*(5. Baskı). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları

Yaşar, A. (2021). Milet antik kenti İonic Stoa binasındaki taş tamamlama uygulamalarının değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 3(2), 124-136.

Yegül, F. K. (2020). *The Temple of Artemis at Sardis*. Cambridge: Harvard University Press.

Yegül, F.K. (1976) The marble court of sardis and historical reconstruction, *Journal of Field Archaeology*, Cilt. 3, s. 173. Boston.

Yıldız Berkovac, R. (2022). *Hassa Baş Mimarı Mehmed Tâhir Ağa'nın çalışmalarının kültürel mirasın korunması bağlamında değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi] Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.

Yılmaz, F. (2018). *Arkeolojik kazılarda mimari buluntuların koruma ve restorasyon sorunları üzerine bir araştırma* [Yüksek Lisans Tezi] Karabük Üniversitesi.

Zeren, M. T., ve Uyar, O. (2010). Arkeolojik Alanlarda Koruma Çatıları Ve Gezi Platformlarının Düzenlenmesi Kriterleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen Ve Mühendislik Dergisi*, 12(2), 55-64.